

69-5

69<sub>II (ārķ.)
(1-4)</sub>

ārķāt. sēdes

-141

Latvijas Satwersmes Sapulzes stenogramas

11. burtniza

1920.

Satwersmes Sapulzes isdewums

Krahjumā pee Ā. Gulbja, Rigā,
Suworowa eelā 14.

69-5
A/XI

1.505

parb. 13. 11. 80.

Latvijas

Latvijas (28)

Satveršmes Sapulzes stenogramas

Uhrfahrteja (1.) sehde 1920. gada 12. oktobri.

(Atklahta plkst. 5.55 peh3 pušdeenās.)

Satveršmes Sapulzes fahrtibas rullis (peenemts treschā lasijumō). — Lihguma ratifi-
zešana starp Latviju un Leetawu par robeschās noteikšanu apstribdamos
apgabalos. — Gewehl luhgumu un sūhdību komisiju, turai ušdod isdarit wal-
dibas cestahschu rewisiju.

Presidents J. Tšhakste; Satveršmes Sapulzes sehde atklahta.
Deenas fahrtiba schai sehdei buhs sekoscha:

- 1) daschadi sikhumi, starp teem apšweikumi;
- 2) likumprojektu nodoschana komisijam;
- 3) Satveršmes Sapulzes fahrtibas rulla treschais lasijums;
- 4) komisiju wehleschanas;
- 5) lihgums starp Latviju un Leetawu par robeschu galigu noteikšanu apstribdamos apgabalos.

Es luhgachu nolast apšweikumus.

Sekretars R. Jwanows:

„Latgaleeschu skolotaju saweenibas kongress sūhta
irsnigu sweizeenu Satveršmes Sapulzei, nowehl daudj sekmes winas darbā.
Skolotaji zer, ka Satveršmes Sapulze nowedis Latwiju lihds laimigat nah-
totnei. Kongresa preefschjedetaja beedrs Saitins. Sekretars Trups.“

„Daugawpils aprinka skolotaju 27. septembra konferenzes
dalibneeki apšweiz un issafa jawu irsnigu pateizibu augsti godajamai
sapulzei par Latgales skolotaju materialā stahwofka eewehroschānu un uslabo-
schānu, zaur to eiam pilnigi pahrlēzinati, ka warešim sewi upuret weenigi
tautas apgaismoschanas darbam. Skolotaju wahrdā Baschko.“

„Strudalinas pagasta padomes lozekli, iswehleti us wis-
pahrejā wehleschānu likuma pamata un, sapulzejuschees us pirmo sehdi, sūhta
augstai sapulzei irsnigu sweizeenu un nowehl radoschā darbā, Latvijas demo-
kratijas labā, labas sekmes, pateizas par zilweku teesibu nostiprinaschānu un
issafa jawu gatawibu stahtees sūhsu eekarojumu aistahwju rindās. Padomes
preefschjedetajs Nikolajs Filatows.“

„Cerasdamees no tahlajeem austrumeem, biju laimigs, ka wareju ap-
mestees us man tuwās, patstahwigās Latvijas un winas brihwās tautas terito-
rijās. Tā ka patlaban noteek Satveršmes Sapulzes sehdes, luhdsu sūhs ja-
nemt no manis un nodot Satw Sapulzes lozekleem manu preefa pilno
sweizeenu par slawenās tautas uswaram winas dsintemes un tehwijās
selshanas labā, wijeem latweef laimi un slawu. Potapows.“

Presidents J. Tšhakste: Satveršmes Sapulzes lozeklis Pauls
Schiemanis ir peeprastijis atwalinajumu us 4 nedelam, skaitot no 13. oktobra,
turu winsch ari ir dabujis. Gebildumu naw? Peenemts.

Komisijam ir nododami sekoschi likumprojekti:

Lihgums stary Latwijas un Leetawas waldibam, noslehgtš ſch. g. 28. ſeptembri par robeschu galigu noteiſſchanu apſtrihdamoš apgabaloš — nododamš ahrleetu komiſſijai. Gebildumu naw? Peenemts. Pagaidu noteiſſkumi par darba neſpehjigu mahſſlineeku, ſinatneeku, rakſtneeku un ſkolotaju pabalſteem — nododamš iſglihtibas, ſozialas litumdoſchanas un ſinansu komiſſijam. Gebildumu naw? Peenemts. Likumprojekti pee noteiſſkumeem: 1) par ahrſemju paſem un 2) pee noteiſſkumeem par ahrſemju pilſonu pekteiſſchanu un ahrſemneeku uſtureſchanoš Latwijā — nododami juridikſkai komiſſijai. Gebildumu naw? Peenemts. Noteiſſkumi par adminiſtratiwam teeſam — nododami juridikſkai komiſſijai. Gebildumu naw? Peenemts. Rihkojumš par teeſu un leetaš weſchanaš iſdewumu atlihdſibu pagasta teeſas — nododamš juridikſkai komiſſijai. Gebildumu naw? Peenemts. Rihkojumš 1) par nodolli no naudas mainas operacijam un 2) par aktu nodewam — nododamš ſinansu un juridikſkai komiſſijam. Gebildumu naw? Peenemts. Rihkojumš par aiſdewumu iſſneegſchanu no walſts krahjkaſeš lihdsſkeem — nododamš ſinansu komiſſijai. Gebildumu naw? Peenemts. Noteiſſkumi par ſoku iſwedmuitu — nododami ſinansu komiſſijai. Gebildumu naw? Peenemts. Rihkojumš par agrako paradu nomakſas atweeglinajuma termina pagarinaſchanu — ſinansu komiſſijai. Gebildumu naw? Peenemts. Noteiſſkumi par ſtrihdigo agrarleetu iſteeſaſchanaš peeſkritibas noſchiroſchanu ſtary ſchlebreju komiſſijam un teeſu eeſtahdem — juridikſkai komiſſijai. Gebildumu naw? Peenemts. Luhgumi par uſaemſchanu Latwijas pawalſtneeziba par ſewiſſcheem nopelneem, pawiſam ir 8 luhgumi — tee buhtu nododami juridikſkai komiſſijai. Gebildumu naw? Peenemts.

Nahkoſchais deenas ſahrtibas punktš ir ſahrtibas rullis treſchā laſtjumā. Referentš Samuelš. Pahrlabojumi ir eeſneegti pee 19. panta, 27. panta un peeſihmeš; pee panteem 80., 93., 95., 96., 174. un pee 181¹ panta. Waj wiſeem Satwerfmes Sapulzes lozektkeem ir iſdaliti pahrlabojumi un waj wehlaš, lai winuš nolafa? Mehš nolaiſſim atteezigos pantuš lihds ar eeſneegteem pahrlabojumeem. Wiſpirmš 19. pants.

Sekretars R. J w a n o w š:

„Nododot Satwerfmes Sapulzes lozekli teeſai, Satwerfmes Sapulze lemj ari par to, waj winam turpmat — lihdi galejam teeſas ſpreedumam — teeſiba peedalitees Satwerfmes Sapulzes un winas komiſſiju un zitu eeſtaſſchu ſehdēs.“

Tad pahrlabojumš:

„Stary wahrdeem „lemj“ un „ari“ eelikt wahrduš „ar $\frac{3}{5}$ klahteſoſcho Satwerfmes Sapulzes lozektu balſu wairatumu“.“

Preſidentš J. I ſ c h a ſ t e: Wahrds Petrewizam.

U. P e t r e w i z š (ſozialdemokratš): Zeentee deputati! No ſozialdemokratu ſraſzijas puſeš eeſeſu ſcho pahrlabojumu pee 19. panta. Ugrata redakzija ir ſazitš, ſa, ja Satwerfmes Sapulzes lozekliš ir nodotš teeſai, tad Satwerfmes Sapulze lemj ari par to, waj pa to laiku, ſamehr teeſa iſneſiš ſawu ſpreedumu, waj deputatš wainigš waj ne, pee laiſt wina darbibā Satwerfmes Sapulzē paſchā waj winas komiſſijaš. Tahdu lehmumu Satwerfmes Sapulze taiſa ar weenfahrſchu balſu wairatumu. Turpretim pehž pagaidu konſtituzijaš tani weeta, tur eet runa par Satwerfmes Sapulzes lozektu nodoſchanu teeſai, ir paredſetaš $\frac{3}{5}$ balſu wairatumš, tā tad Satwerfmes Sapulzes lozekli war nodot teeſai, pehž pagaidu ſatwerfmes likuma, ja to atſiht Satwerfmes Sapulze ar $\frac{3}{5}$ no klahteſoſcheem lozektkeem.

Sakarā ar to buhtu jaenes ari atteezigs pahrlabojums ūhini weetā. Ja jau war nodot teesai ar $\frac{3}{5}$ no klahfesofcho Satwersmes Sapulzes lozektu ūkarta, tad war lemt ari par to, waj wini ir peelaiūami par to laiku pee darbibas komiūiās un Satwersmes Sapulzē, kamehr winu leeta wehl naw iūūkirta. Ari par to wajadsetu lemt $\frac{3}{5}$ no klahfesofsheem Satwersmes Sapulzes lozekleem.

Presidents J. ūūhaktste: Neweens wairaf pee wahrda nepeeteizas? Es luhgūchu referenta atūaukūmi.

Referents W. Samuels: Organizazijas komiūija peekriht papildi-najumam, lai ūaūkanotu ūahrtibas rulla 19. pantu ar atteezigo ūatwersmes noteikumu.

Presidents J. ūūhaktste: Organizazijas komiūija peekriht ūhim pahr-labojumam. Es liūūchu winu uū balūofchanu un luhdsu pazeltees toū, ūas ir pret pahrlabojumu. Naw. Luhdsu pazeltees toū, ūas atturas no balūo-fchanas. Naw. Pahrlabojums weenbalūigi peenemtū. 27. pants.

Sekretars R. Jwanowū:

„Satwersmes Sapulzes presiūijam ūewisūti peekriht: a) eefūejaūs ūahr-tibas un darba gaitas noteiūšana Satwersmes Sapulzes kanzlejā un ziūas winas eestahdēs; b) eerehdnu peenemūšana un atlaiūšana; c) eepreeūeja lemsūana ūaūinā ar ūarpūrakziju biroju par darbibas gaitu Satwersmes Sapulzē un wiūu eenahūūūcho leetu tahlaf wiriūšana; d) atūaukūmes doūšana wiūos ūahrtibas rulli paredūetos gadijumos un e) eepreeūeja lemsūana ūaūinā ar ūarpūrakziju biroju wiūas leetās, ūas naw normetas ūahrtibas rulli waj ar Satwersmes Sapulzes lehmumeem.“

Pahrlabojumi pee 27. panta nodalijumeem c) un e):

„ūrihpot wahrduū „ūaūinā ar ūarpūrakziju biroju“.“

Presidents J. ūūhaktste: Wahrds Petrewizam.

A. Petrewiūs (sozialdemokrats): Muūūu ūrakzija leef preeūūā pee 27. panta un ūūi panta peesiūmem ūrihpot wahrduū „ūaūinā ar ūarpūrakziju biroju“. 27. pantā un tāpat ari ziūos atteezigos pantos eet runa par ūarp-ūrakziju biroju, par darbibas gaitu Satwersmes Sapulzē un wiūu eenahūūūcho leetu tahlafwiriūūchanu. Tas noūihmē, ūa presiūiūs newaretu pat liūt preeūūā Satwersmes Sapulzei liūumu nodoūchanu atteezīgām komiūijam un tāpat ūiūlaku leetu tahlaf wiriūūchanu, ūurām naw politiūiūa rakūtura beū ūarpūrakziju biroja ūinas. Sozialdemokratiūlā ūrakzija domā, ūa tas newajadūigi apgruū-tinatu presiūiūa darbibu, tāpat apgruūtinatu Satwersmes Sapulzes lozekluū, ja ūūahdu ūiūu jautajumu dehl, buhtu jaūaūauz ūarpūrakziju biroja ūehde. ūagadejā ūahrtibā ta naw. ūihlee jautajumi neteeū liūti preeūūā ūarp-ūrakziju birojam, bet ūwarigafee jautajumi lihdū ūhim ir tiūuūūi apūpreesti ūarpūrakziju biroja ūehdēs. Ja mehū pantu peenemtu ar wahrdeem „ūaūinā ar ūarpūrakziju biroju“, tad buhtu obligatoriūli ūurā ūatrā neezigā gadijumā jaūaūauz ūarpūrakziju biroja ūehdeū. ūapehū mehū leekam preeūūā ūūos wahrduū ūrihpot, lai maūal ūwarigos jautajumos presiūiūam buhtu atūahtas brihwas rolas. Mehū eūam taiū zeribās, ūa ūatru ūwarigaku leetu presiūiūs noūlaidroū ūaūinā ar ūarpūrakziju biroju. Beū tam weens tahds pahrlabojums ir jau peenemtū otrā laūijumā, t. i. 75. pantā, 75. pantā agrafā redakziūa bija teiūtū: „wiūu eenahūūūcho liūumu tahlafwiriūūšana, ūaūinā ar ūarp-ūrakziju biroju“. Paūahjuūūā otrā laūijumā mehū liūām preeūūā 75. pantā ūrihpot wahrduū „ūaūinā ar ūarpūrakziju biroju“, ūas ari tiūa dariū. Lai

fassanotu 75. pantu ar 27. pantu, pehz muhsu eefstata ari schee wahrdi „fasinâ ar starpsfratziju biroju“ buhtu strihpojami.

Presidentis J. Tschakste: Pee wahrda neweens nepeeteizas. Es luhdsu referenta atfauksmi.

Referents W. Samuelis: Schis pahrlabojums runatu pretim starpsfratziju biroja fahrtibas rulla 3. pantam. Tur teikts, ka sinamos peewestos gadijumos presidijis fasinâs ar starpsfratziju biroju. Tâ tad starpsfratziju biroja teesiba prasit, lai winam leef sinamus jautajumus preefschâ, paleef spehka ari, ja isdaritu to pahrlabojumu, ko leef preefschâ. Preefschrunatajâs jau aisrahdijsa us to, ka faktiski neefot eespehjams un to ari nedarot, ka sihkus preefschlikumus liktu preefschâ starpsfratziju birojam. Tas ir issklaidrojams ar to, ka starpsfratziju birojs klfusu zeesdams presidiju no tahda lehmuma war atfwabinat. Schkirot preefschlikumus swarigos un neswarigos ir loti gruhti. Ras atteezas us aisrahdijsumu, ka schis pants buhtu jafassano ar 75. pantu, tad tahda fassana ir jau ari tagadejâ redakcijâ. 75. pants nerunâ par starpsfratziju biroja lehmumu, winsch runâ tikai par presidija lehmumu, bet 27. pants prâsa starpsfratziju biroja atsinumu. Tâ tad presidijâs, noslauksijees starpsfratziju biroja atsinumu, us 27. un 75. pantu pamata sino sawu atteezigo lehmumu Satwerfmes Sapulzei. Tapehz organisazijas komisija isteizas pret scho pahrlabojumu.

Presidentis J. Tschakste: Preefschlikums skan:

„strihpot nodalijumos c un e wahrduš „fasinâ ar starpsfratziju biroju“.“

Referents issakas pret scho pahrlabojumu. Es luhdsu pazeltees toš, kas ir par scho pahrlabojumu. Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret scho pahrlabojumu. Tagad luhdsu pazeltees toš, kas atturejuschees no balsoschanas. Balsoschanas isnahkums: Par preefschlikumu balsojuschi 51, pret 33, atturejuschees 40. 33 un 40 ir 73, 73 pret 51 — tâ tad preefschlikums atraidits. Peesihme pee 27. panta:

Sekretars R. Jwadows:

„Presidija un starpsfratziju biroja lehmumi sem lit. c un e minetos jantajumos zelami preefschâ Satwerfmes Sapulzei apstiprinaschanai.“

Pahrlabojums ir:

„peesihmê strihpot wahrduš „un starpsfratziju biroju“.“

(U. Petrewizs no weetas: „Scho pahrlabojumu es jau aisstahweju eepreefschejâ pantâ un tapehz runat par to atfewischki naw wajadstgš.)

Presidentis J. Tschakste: Es luhgtu referenta atfauksmi.

Referents W. Samuelis: Pret scho pahrlabojumu issazijâs ari organisazijas komisija, bet personigi es atshistu, ka strihpojumu waretu peelaist, jo schis strihpojums fassanetu ar tahlako 95. pantu.

Presidentis J. Tschakste: Referents dara sinamas organisazijas komisijas domas, ka tâs ir pret eefneegto pahrlabojumu. Es luhgtu tagad pazeltees toš, kas ir par eefneegto pahrlabojumu. Luhgtu pazeltees toš, kas ir pret eefneegto pahrlabojumu. Naw. Luhgtu pazeltees toš, kas atturas no balsoschanas. Uzimredsot majoritate, tâ tad schis pahrlabojums atfriht. Nahkoschais 80. pants.

Sekretars R. Jwadows:

„Starplaitâ starp otro un trescho lasijumu, bet ne wehlat par 48 stundam lihds treschâ lasijuma sehdes deenai, Satwerfmes Sapulzes lozekfi, tâ ari Satwer-

řmes řapulzeř komiřřias lozekki un ministru kabineta lozekki war eefneegt rakřiřti pahrlabojumuš un papildinajumuš pee projekta. řhoř pahrlabojumuš un papildinajumuš preřidijř nekawejořři nobod komiřřiai, řura projektu zaurľuřkojuř. Ari pati řři komiřřija war liřt preekřřá jaunuš pahrlabojumuš un papildinajumuš.“

Pahrlabojumř ir

řriřpot wahrduř „řá ari řatwerřmeř řapulzeř komiřřias lozekki un ministru kabineta lozekki“.

Preřidentř J. řřhakřte: Wahrđř peeder Petrewizam.

U. Petrewizř (řozialdemokrats): ř0. panta tani redakřija, řura peenemta otra lařijumá, ir paredřets, řá pahrlabojumuš rakřiřti atteeziga weidá war eefneegt řatwerřmeř řapulzeř lozekki, tad pati komiřřija, řura řinamu liřumu zaurřkatiřjuř, beř tam ministri un beidřot řatwerřmeř řapulzeř komiřřiju lozekki. řá ir řařitř otra lařijuma redakřija. řirmaiř, řo leeř preekřřá řozialdemokratu frařkija, ir — řriřpot wahrduř „řá ari řatwerřmeř řapulzeř komiřřiju lozekki“ — řriřpot winuš řá leeřuš. Beigář ir řařitř, řa řatwerřmeř řapulzeř komiřřija, řura liřumu zaurřkatiřjuř, war eefneegt řawuš pahrlabojumuš. Komiřřija to war darit řá juridiřka perřona. řad war eefneegt pahrlabojumuš řatwerřmeř řapulzeř lozekki — katř atřewiřřli. Pehř manám domam tabeřl řatwerřmeř řapulzeř lozekkin řá komiřřias lozekkin pahrlabojumu eefneegřřana ir leeřa. řiřřahrt, ir řařitř, řa pahrlabojumuš war eefneegt ministru kabineta lozekki. řřiř ir prinziřpielř jautajumř un meřř leeřam preekřřá to řriřpot, řa ministru kabinetam teeřibař eefneegt pahrlabojumu pee liřuma, řař teeř iřřrahdatř řatwerřmeř řapulzeř. řo meřř motiweřam ar to, řa řatwerřmeř řapulze ir liřumdořřanař eefřahde, řur liřumř teeř peenemts. řurpreřim walđibař uřđewumř ir, řá tař jau weenmehr ir uřřwehřř, liřuma iřpildiřřanař darbř, liřuma iřweřřana đřiřwě, iřpildu wara, beř ue liřumdořřanař wara. řa walđiba waj atřewiřřli ministri peedalař řatwerřmeř řapulzeř ar řaweem pahrlabojumeem waj papildinajumeem, řahđař teeřibař dořař řatwerřmeř řapulzeř lozekleeem, tad liřđř ar to meřř dođam walđibai teeřibu peedaliťeeř pee liřumdořřanař darba. řař peřř muřřu domam ir nepeelaiřřamř. Waldiba war eefneegt řatwerřmeř řapulzei weřelu iřřrahdatu liřumprojektu un řřiř projektř ta teeř noboř atřewiřřli komiřřiai. řad atřewiřřli komiřřija řřatiřjuř to zauri, to peeneřmuři un leeř preekřřá řatwerřmeř řapulzei to peenemt, tad tař waiřř naw walđibař projektř, beř atteezigař komiřřias projektř. řá tad walđiba war řikai eefneegt řinamu gatawu liřuma projektu řatwerřmeř řapulzeř atřinumam, beř pařřá řatwerřmeř řapulzeř peedaliťeeř pee liřuma iřřrahđařřanař ar pahrlabojumeem un papildinajumeem walđibai, peřř manám domam, nebuřtu teeřibař, jo ar to tiřtu řajaukřř liřumdořřanař un liřuma iřpildiřřanař darbř. řo eewehřot mana frařkija leeř preekřřá iřdarit atteezigař řriřpojumuš.

Preřidentř J. řřhakřte: Wahrđř peeder Nonahřam.

O. Nonahřř (řemneeku řaweeniřa): Pahrgrořřijuma eefneedřei pee řřiř panta noleeđř walđibai teeřibu eefneegt pahrlabojumuš piřmř treřřá lařijuma un, řá đřiřđejám, motiweřa řawu prařibu ar to, řa kabinetř ir iřpildu organř un winam naw liřumdořřanař teeřibař. řa uřřřahđa řahđu prařibu, tad ari jahuř konřekwentam liřđř galam un kabinetam janoleeđř ari peedaliřřanař liřumdořřanař darbá wiřřpahri. řahrtibař rulla eepreeřřeřee panti řahđu teeřibu iřpildu warai paredř. ř2. pantiř nořaka, řa liřuma eerořřina-

jumus eesneeds Satwerfmes Sapulzê ari ministru kabinetš, bet 76. pants paredš, ka Satwerfmes Sapulze war usdot šchim kabinetam isstrahdat likumprojektus. Konsekwenze praša, ja mehs kabinetam šhini pantâ negribam atsiht likumdošchanas teesibas, tad mehs ari eepreekschejos gadijumos tahdas teesibas kabinetam newarejam peeschirt. Mehs sinam, ka tas darbs, ar to nodarbojas Satwerfmes Sapulze, pa leelai datai nahf no ministru kabinetam, warbuht, pat 80 procentes likumprojektu nahf no waldibas. Ja nu tahdâ waldibas projektâ ir isdariti kahdi pahrgrosijumi, tad kabinetam pirms pehdejâ lašijuma buhtu gan dodama teesiba atgreestees tai pašâ waj pahrgrositâ weidâ pee šawas pirmas redatzijas, kur, jadomâ, wina eelikufi šawu labako gribu, šawas labafas domas. Weenkahršcha konsekwenze praša, lai mehs šchis teesibas kabinetam neaprobeshojam. Semneeku šaweenibas wahrdâ es issakos pret šcho pahrgrosijumu. Tâpat ari es usturu špeškâ prasibu, lai atšewišķu komišiju lozekleem buhtu teesiba eesneegt pahrlabojumus lihdi trescham lašijumam. Tas šhmejas ne tikai us to komišiju, kura redigê atteezigo likumu, bet ari us žitâm, jo katra komišija neatkarigi no frakzijam war taišit kahdu patšahwigu lehmumu un to pee likumprojekta eenesi. Es šawas frakzijas wahrdâ usturu špeškâ lihdsšchinejo redatziju un frakzija balsos pret eesneegto pahrlabojumu.

Presidents J. Tschafste: Wahrds Petrewizam.

U. Petrewizs (sozialdemokrats): Šche Nonahza kungs, pehz manas pahrlээzibas, šajauz diwas leetas: winsch šaka, ka eepreekschejos pantos waldibai ir dotas teesibas isstrahdat likumprojektu un pati Satwerfmes Sapulze war usdot waldibai isstrahdat likumprojektu. Tas ir pareisi. Ja Nonahza kungs domâ, ka ta ir likumdošchana, tad winsch maldas, jo starp projekta isstrahdaschānu un likuma peenemschānu ir leela starpiba. Ja ir paredsets, ka Satwerfmes Sapulze war usdot waldibai isstrahdat likumprojektu, tad tas nenosihmê, ka waldibas isstrahdatais likumprojekts, pehz tam, kad winsch no Satwerfmes Sapulzes peenemts, war stahtees špeškâ. Nebuht ne! Winam janahf Satwerfmes Sapulzê un ja Satwerfmes Sapulzes wairakums atsiht winu kâ likumu, tikai tahdâ gadijumâ winsch buhs likums. Surpretim, waldibas projekts naw likums, un newar ari tahds buht, bet ir tikai projekts.

Ras šhmejas us ministru kabinetam lozekleem, tad, ja winsch ir Satwerfmes Sapulzes lozeklis, tad winam ir teesibas peedalitees pee likuma isstrahdaschānas kâ Satwerfmes sapulzes lozeklim un ne kâ ministrim, un, kâ tahdam winam ir teesibas eesneegt pahrlabojumus. Es šchaubos par to, waj pašchai waldibai buhtu isdewigi usnemtées tahdu darbu, kâ pahrlabojumu un preekschlifumu eesneegschānu pee likuma. Ja, mehs to peelaištu, tad tas buhtu prinzipli nepareisi. Peemehram war raštees jautajums, ja waldiba eesneeds pahrlabojumu pee likuma un Satwerfmes Sapulze to atraida, to tas nosihmê? Tas nosihmê, ka Satwerfmes Sapulze isteikufi waldibai neustizibu, tas nosihmê waldibas kriši. Warbuht, waldiba eesneeds 20, 30, pahrlabojumus un ari wišcem teem 20, 30 pahrlabojumêem Satwerfmes Sapulze issakas pretim. Tahda warbuhtiba ir un tas nosihmê isteikt waldibai neustizibu. Waj waldiba to wehlešees, par to es šchaubos. No ta redses šahwokka tas naw peelaišchams un pehz manas un manas frakzijas pahrlээzibas, atteeziga weeta pantâ ir strihpojama.

Ras sihmejas us komisiju lozekleem, tad Nonahza funks fazija, ka wineem ir jadod teesiba eefneegt pahrlabojumus un motiweja ta: „ne tikai tai komisijai teesiba eefneegt pahrlabojumus, kas atteezigo likumprojektu isstrahda, bet ari zitam komisijam ir teesibas eefneegt pahrlabojumus“. Es nesinu, waj buhtu tahda wajadsiba. Peemehram, pehz fahrtibas rulla organifazijas komisijai ir teesibas pahrlabojumus eeneft. Es nesinu, waj agrarai komisijai buhtu wajadsiba fapulzetees un apfpreest, waj ir wajadsiba eeneft kahdu pahrlabojumu pee fchi likumprojekta. Tapat ari juridiskai un wifam zitam Satwerfmes Sapulzes komisijam. Tas ari fche naw paredsets. Te ir noteikti teikts, ka komisijai, kas likumprojektu isstrahda, ir teesiba eeneft pahrlabojumus. Satwerfmes Sapulzes lozekli ari war eeneft pahrlabojumus. Es domaju, ka ir gluschi weena alga, waj Nonahza funks eefneeds pahrlabojumu fche ka Satwerfmes Sapulzes lozeklis, waj ka komisijas lazeklis. Tas leetas faturu negrosa. No fwara ir, ka war tikt eefneegts pahrlabojums no kura katra Satwerfmes Sapulzes lozekla. Waj winsch to eefneeds ka komisijas lozeklis, waj ka Satwerfmes Sapulzes lozeklis — tas nekriht swara. Tadehl mehš leefam preekschā wahrduš „atfewischi komisiju lozekli“ strihpot.

Prezidents J. T f c h a f s t e: Neeuens wairaf pee wahrda nepeeteizas, es luhgschu referenta, atfaufmi.

Referents W. S a m u e l s. Organifazijas komisija atfinufi fchos pahrlabojumus par peenemameem. Utteeziba us komisijas lozekleem preekschrunatajs dewa isfmesofchu atbildi. Ras sihmejas us otru jautojumu, zil tahlu peelaischami ministru kabineta lozeklu pahrlabojumi, tad te semneeku faweenibas preekschstahwis fajauza diwas leetas: likuma eerofinafchanu un likuma doschanu. Pee likuma eerofinafchanas peeder projekta eefneegfchana, pascha ta likuma wehlamibas jautojuma eefustinafchana. Zil tahlu tad wehlat Satwerfmes Sapulze atfihst likumu par wehlamu, tik tahlu wina stahjas pee likuma isstrahdafchanas wifpahrigi. Schis eerofinajums war tikt ari atraidits. Eefneegtais projekts war noderet tikai ka materialš, winsch pats par fewi naw nahlamais likums. To war peeprastit no kura katra leetprateja, ne tikai no waldibas. Gan fchim fahrtibas rulla pantam ir fawš wehsturifks pamats. Jau weza fahrtibas rulli bij teikts, ka Tautas Padomes lozekleem un ministru kabineta lozekleem ir teesiba eefneegt pahrlabojumus. Toreif wif ministru kabineta lozekli bija ari Tautas Padomes lozekli, ta tad to teesibu wineem newareja leegt. Tagad, turpretim, fchis eestahdes ir pilnigi fchkiramas. Waldiba ir ispildu organs, fursch nekahda finā nedrihst nemt dalibu likumdoschanā; Satwerfmes Sapulzei turpretim ka fuwerenai warai buhtu teesiba eemafitees ispildu organu darifchanās. Tahla² man jaaisrahda, ka pat Kreewija weza walsts dome, kura nekad nebija fuwerenās waras nefēja, ari tur ministreem nebija teesibas eeneft pahrlabojumus un aifstahwet tos. Tas bija atlauts tikai pascheem walsts domes lozekleem. Tahlaf jaaisrahda us to, ka ja gribetu atwehlet waldibas lozekleem peedalitees pee pahrlabojumeem, tad welfot konfekwenzes wineem wajadsetu atlaut aifstahwet fawus projektus ari komisijas, lihdsi balfot un lihdsi fpreest. Muhfu fahrtibas rullis, neifnemot ari tos pantus, furus peeweda Nonahza funks, fur runā par likumu eerofinafchanu, muhfu fahrtibas rullis peelaisch tikai waldibas preekschstahwu atfinumu ka no leetpratejeem, bet ne ka no lihdsifpreedejeem. Pahrlabojumu eenefchana ari buhtu peelihdsinama fchini finā lihdsifpreefchanai. Alf fcheem eemefleem

organisazijas komisija issazijās par šhi pahrlabojuma peenemšanau. Mums jau bija konkrēts gadījums, kad tas tika atraidīts, kad apšardšības ministrs eenesa šawu pahrlabojumu. Satwerfmes Sapulze gan wisa plašchumā jautajumu neistirsaja, bet atšina, ka Tautas Padomes kahrtības rullis naw atteenams šhini gadījumā us Satwerfmes Sapulzi.

Presidents J. Tschakste: Gesneegtais pahrlabojums štan šefošchi:

„Strihpot wahrduš: „kā ari Satwerfmes Sapulzes komisijas lozekli un ministru kabineta lozekli“.

Referents issakas par šho pahrlabojumu. Es liščhu wina us balsošchanu un luhdsu pazeltees toš, kas ir pret šho pahrlabojumu. Luhdsu pazeltees toš, kas ir par pahrlabojumu. Beidšot luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balsošchanas. Balsošchanu rezultati: Pret šho pahrlabojumu ir isteikufšees 33, par pahrlabojumu 83, atturejufšees ir 13, tā tad pahrlabojums ir peenemts. Es liščhu tagad us balsošchanu wisu 80. pantu un luhdsu pazeltees toš, kas ir pret wina peenemšanau. Luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balsošchanas. Naw. 80. pants peenemts pahrlobotā weidā. Nahšofšais 93. pants.

Sekretars R. Jwanows:

„Pehz ministru kabineta lozekli rakstiskas waj mutiskas atbildes us jautajuma naw peelaiščhamas nedš debates, nedš balsošchana.“

Pahrlabojums ir:

„93. pantu peenem šefošchā redakzijā:

„Pehz ministru kabineta lozekli rakstiskas waj mutiskas atbildes us jautajumu peelaiščhamas debates, ja to prasa 30 Satwerfmes Sapulzes lozekli.

Pabrejas formulas pehz balsošchanas pee jautajuma naw peelaiščhamas“.

Presidents J. Tschakste: Wahrds Petrewizam.

U. Petrewižs (sozialdemokrats): Pehz lihdsšchinejā kahrtības rulla, pehz kura darbojas Satwerfmes Sapulze, pehz atbildem us jautajumeem, kuri eefneegti ministru kabinetam waj ta atšewišķeem lozekleem, debates naw peelaiščhamas. Pehz muhsu frazijas domam ari šhini gadījumā pehz atbildem us sinameem jautajumeem war rastees wajadšiba pehz debatem. War israhditees, ka pehz tam, kad tikusi dota atbilde us jautajumu, Satwerfmes Sapulzes lozekleem wehl ir šwarigi materiali, kas us to atteezas un kuri radufšees, warbuht, wehšaf. Buhtu no šwara, ka waldiba ir ššaidribā par teem, lai wini tiktu pateikti no Satwerfmes Sapulzes tribinas. Lai garantetu Satwerfmes Sapulzei, ka šhis debates newaretu issaukt neeziga grupina un tahdā weidā trauzet Satwerfmes Sapulzes darbibu, sozialdemokratu frazijas preeščšlikums ir: ja 30 Satwerfmes Sapulzes lozekli prasa, tad ir atklahjamas debates ari pehz ministru atbildes us jautajumu. Ja 30 zilweki to prasa, tad, man leefas, tas buhtu deesgan leela garantija ka debates nebuhtu weligas. 30 zilweki ir deesgan leels daudšums, un ja wini nahšufšchi pee ššehdeena, ka wajaga sinamu jautajumu išdebatet, dot wehl kahduš paskaidrojumuš, kas war nahšt walšš dšihwei tik par labu, waldiba šhos ašrahdijumuš war eewehrot un tahdā šinā walšš interešes labakt tiktu nodroščhinatas. Beš tam šhini gadījumā, ar ko Satwerfmes Sapulzei ari buhtu jarehšinas, tiktu eewehrotas parlamenta masakuma teefibas, jo ne katreis ir pareiši, ja atļauj parlamentā isteiktees tšfai wairakumam. Sinamas teefibas jadod ari Satwerfmes Sapulzes masakumam un šhis teefibas mehš šche gribam isteikt. Mehš gribam masakumam dot teefibas isteiktees, ja tas domā, ka debates ir wajadšigas. Šchahda prakše pastahw ari Wakareiopā, pee-

mehram, Anglijā, kur, ja nemaldos, ja 40 parlamenta lozekli peezeļas pehz ministra atbildeš, tad taš nošimē, ka par šcho jautajumu atkļahjamaš debates. Bet lai nowehrstu tahdoš gadijumos waldibaš kriši, šchim pantam taišitš peemetinajums, ka pahrejaš formulas, nedš balfošchanaš pee debatem naw peelaishchamaš. Taš atstahjamaš tam gadijumam, kad teef eefneegta interpelazija. Te, warbuht, waretu eebilst, ka debates peelaishchamaš pee interpelazijam un ka pee jautajuma winaš tadehl buhtu leekas. Tad waretu fazit, ka ja jau debates ir leekas, tad, warbuht, pats jautajums ari ir leekš. Bet ja jautajums naw leekš, tad pee sinameem apstahfleem, ja sinams daudjums lozeklu to praša, nēwar buht leekas debates. Weens par diweem — waj nu wajadsetu jautajumu strihpot, waj, ja taš pastahw uš sinama daudsuma Satweršmes Sapulzes lozeklu peeprafijuma, wajaga peelaist teefibu par to issfazitees. Tahdi jautajumi pastahw wišoš parlamentoš, wini pastahw ari muhsu parlamentā un, beš schaubam, ja sinams daudsums Satweršmes Sapulzes lozeklu — 30 zilweku grib debates, tad taš ir japeelaishch.

Presidentes J. Tschafste: Wahrds peeder Kweesim.

A. Kweesim (semneeku saweeniba): Man buhtu jaiffakas pret šcho pahrlabojumu. Peeprafijumu un jautajumu instituts naw nekas jauns pee mums, taš naw no mums isgudrois. Wirsch pastahw wišas parlamentaristās semēs un, kur ween schee instituti pastahw weens otram blakus, tur wini pastahw tikai tahdā weidā, kahds paredsets muhsu kahrtibaš rulli. Weids, kahdu leef preekschā sozialdemokratu frazija, zil mān sinams, neweenā parlamentā nepastahw. Taš ari pilnigi kaprotams, jo taš ir pawišam logiski nepeelaishchams. Lihds šchim mums wišeem sinams, kahda ir starpiba starp interpelaziju un jautajumu un par to eš juhsu laiku nekaweschu. Zaur šcho pahrlabojumu šchi starpiba teef pawišam niweleta. Mums tomehr aishahda, ka starpiba pastahweschot, jo pee jautajumeem buhšchot peelaistās tikai debates, bet newareschot tift peenemtas pahrejaš formulas. Bet ne taš ir taš galwenais, kad nobalso un peenem pahrejaš formulu. Formelā sinā isschkiriba ir, bet pehz fatura starpibaš naw, jo galwenais smaguma punktis ir debates, kuras wišu issafa. Pahrejaš formula ir resimejums no wiša ta, kas debates isteiktš. Tahdā gadijumā, ja peelaishch pee jautajumeem debates, tad war panahkt to, ko zenschas panahkt ar peeprafijumeem. Taš nekahdā sinā nebuhhtu wehlams. Ja grib kahdu jautajumu nopeetni apstatit, tad wajaga nahkt ar to peeprafijumu weidā, lai waldibai buhtu sinams, ka to iszelt, sawahkt materialus, noskaidrot, issfazitees par to, pehz kam Satweršmes Sapulze war eenemt fawu stahwokli. Bet nahkt pawišam newainiga jautajuma weidā preekschā, sawā sinā flehpjotees aishstuhra, kur waldiba nahkt, warbuht, nepeeteekofchi sagatawojusees un dod weenfahrschu atbildi — naw peelaishchams. Naw jaaismirst, ka waldibai ari naw tikdauds laika sagatawotees, jo preeksch atbildeš uš jautajumu winai dotas 48 stundas, turpretim uš peeprafijumu 7 deenas. Nebuht naw wehlams, ka, peemehram, ja eš un kahdi 5 mani frazijas beedri eefneegtu kahdu newainigu jautajumu, newehledamees lihds ar ta eefneegschanu nemaš debatet, usreis kahda grupa no 30 Satweršmes Sapulzes lozekleem usfahkt debatet par šcho jautajumu, par kuru eefneedseji nemaš naw wehlejuschees debates atkļahkt. Ja wini grib, lai tad eefneeds paschi un dod jautajumam atteezigu wirseenu. Lai wini usstahjas ar atkļahtu wistru. Tad wini dabūs atbildi uš fawu jautajumu un warēs konsekwenti eet tahlak. Ar to newaretu zeltees schahdi nejaušchi gadijumi. Man uš to

waretu atbildet, ka ir jautajumi, kuri nebuht naw tik swarigi, kuri nepareds tuhliit waldibas krissi, bet weenkahrſchi ar sinamu jautajumu grib dabut tikai ſkaidribu. To war isdarit peeprafijuma weida. Ja negrib dot jautajumam tik aſu raksturu, tad par to pee peeprafijuma war ari nebalsot, war neefneegt pahrejas formulu. To war darit pehz muhsu kahrtibas rulla 102. panta, kurſch ſaka, ka pehz nolauſitas atbildes war atklat debates. Peeprafitaji war ſchis debates ari neatklat, tas wiſs atkarajas no peeprafijuma eefneedeſjeem, ta wini wehlaſ noſtahdit ſcho jautajumu. Reſultatus ſawam peeprafijumam tee war panahlt zaur nobalſoſchanu. Ja jautajums naw tik nopeetns, war nedebatet un nebalsot. Beidsot wehl aſtrahda, ka ſchis jautajums tika aſſuſtinats pee kahrtibas rulla otra laſijuma, kur wiſch neatrada balſu wairafumu. Uſ ſcheem motiweem es ſemneeku ſaweenibas wahrda eſmu pret ſcho pahrlabojumu un leeku preeſſcha to atraidit.

Preſidents J. ſchachte: Wahrds Petrewizam.

U. Petrewizs (ſozialdemokrats): Es gribu teikt tikai daſchus wahrduſ. Man leekas, ka ſtarpiba ſtarp interpelaziju un jautajumu tomehr ir, wiſmas muhsu parlamenta praſſe tas lihds ſchim ta ir bijis, ka peeprafijums teel paraſti eefneegts tahdas leetas, kur peeprafitaji ir pahrlaezinati, ka no waldibas puſes ir peelaſtas ſinamas nelikumibas un tas jau notikuſchas un tadehl paraſti peepraſta ministru preſidentam, waj kahdam zitam ministram, waj tahda leeta ſinama, kas notikuſi un ja winam ta ſinama, tad kahduſ ſolus wiſch ir nodomajis ſpert, lai wainigais tiftu ſaukts pee likumigas atbildibas. Ta ir paraſta interpelazijas waj peeprafijumu forma un ta winas pahſas ir iſſtrahdajuſchas. Peeprafijumi teel eefneegti tahdos gadijumos, kad ſinama likuma pahrlahpſchana, ſinama nelikumiba no waldibas eerehdnu waj eetaſchu puſes ir jau notizis fakts; te ir peeprafijumi par ſinameem noſeegumeem, kas jau isdariti. Turpretim, kas ſihmejas uſ jautajumu, tad tee war buht un ir zitadas dabas. Ne tikai nelikumibas gadijumos ir wajadſigi paſkaidrojumi no ministru kabineta waj no waldibas puſes, bet ari tahdos gadijumos, kur waldibai teel jautats, waj wina pareds toſ apſtahluſ, ka ſinama politika war nowest pee newehlamem apſtahleem walſts ſaimneezifla dſihwe. Niemsim kahdu no walſts ſaimneeziflas dſihwes jautajumeem, kur teel westa ſinama ſaimneezifka politika, kas pehz Satwermes Sapulzes lozeklu pahrlaezibas wed pee dſihwes ſabrufſchanaſ un ja tahda politika tiftu turpinata, wina nowestu muhsu ſemi pee galigas ſabrufſchanaſ. Ja tahda pahrlaeziba Satwermes Sapulzes lozeklos paſtahw, tad wini eefneeds waldibai jautajumu, kapehz tahda politika teel westa, wini dod ſinamus aſtrahdijumas waldibai, lai tas nelikumibas nowehrfu, kuras azumirkti, kad jautajums ir eefneegts, wehl naw, kad wiſs eet likuma pardedeta zela, bet kuras, ejot pa to zelu war raſtees. Ta tad peeprafijumi teel eefneegti par jau notikuſcham nelikumibam, turpreti jautajumi — par rihzibu waj politiku, kas war nowest pee nelikumibam waj zitam newehlamam ſekam. Ir pardedſets jautajums — to atſiſt ari wiſi, bet runa preti tikai debatem. ſche nebuht naw domats, lai no ſtuhra uſbrukt waldibai, waj iſteiftu winai neuſtizibu. Ir tahdi gadijumi, ka waldibai ſinama leeta kaut kas ir neſinams, bet Satwermes Sapulzes lozekleem tas ir ſinams un ja naw redſams, ka leeta ir ſkaidra, ja kahdam Satwermes Sapulzes lozeklim ir ſinami fakti, kas waretu leetu noſkaidrot, tad es domaju, ka wajadsetu no ſchis tribines faktus pcewest. Ja 30 lozekli praſa debates, tad wini

domajūšči to leetu nopeetni. Tāpēhž muhsu frakzija pastahw us to, lai tas pahrlabojums tiftu peenemts.

Presidents J. Tšakste: Pee wahrda neweens wairaf naw pee-teizees; es luhgšhu referanta atsauksmi.

Referents W. Samuels: Komisija atšina, ka war buht gadijumi, fur waldibas atbilde neapgaišo wīšu eekustinato jautajumu. Tahdos gadijumos Satweršmes Sapulzei buhtu jadod teešiba prašit ar leelafu peeprašitaju skaitu debates un komisija domā, ka tahda nodrošināšana debates atflahtu tīkai wišwarigakos un nopeetnakos gadījumos un tadehl es isteizos par šho pahrlabojumu.

Presidents J. Tšakste: Šhis pants jaunā redakzijā skan šefošči:

„Vehž ministru kabineta lozekka rakstīškas waj mutīškas atbildes uš jautajumu peelaišchamas debates, ja to praša 30 Satweršmes Sapulzes lozekki. Pahrejas formulas nedš balsošchanas pee jautajuma naw peelaišchamas.“

Referents ipsis par labu šchai redakzijai. Es liššhu wīnu uš balsošchanu un luhdsu pazeltees toš, kas ir pret šho pahrlabojumu. Luhdsu šaskaitit. Tagad luhdsu pazeltees toš, kas ir par pahrlabojumu. Luhdsu pazeltees toš, kas atturejuschees no balsošchanas. Balsošchanas īsnahkums: Pret pahrlabojumu ir balsojūšči 52, par pahrlabojumu 61 un atturejuschees 4. Tā tad pahrlabojums peenemts. Nahkoshais 95. pants.

Sekretars R. Jwanows:

„Par wīšeem eenahkuschēem peeprašījumeem presidents šino nekawejošči Satweršmes Sapulzei un, ja peeprašījumi naw atšihiti no wīnu eesneedšejeem par šheidsameem, nodod toš peeprašījumu komisijas zaurluhšochanai.“

Cefneegts pahrlabojums:

„95. pantu peenemt šefošchā redakzijā:

„Par wīšeem eenahkuschēem peeprašījumeem presidents šino tuwafā Satweršmes Sapulzes šehdē un ja peeprašījumi naw atšihiti no wīnu eesneedšejeem, par šheidsameem, nodod toš peeprašījumu komisijas zaurluhšochanai.“

Presidents J. Tšakste: Referentam wahrds.

Referents W. Samuels: Organizācijas komisija atšina šho pahrlabojumu par wajadšigu tadehl, ka 95. pants otrā lasījumā tīka peenemts tahdā kahrtā, ka wīnšch runā pretim 98. pantam, jo tur peenemts pahrlabojums, ka par wīšeem eenahkuschēem peeprašījumeem nekawejošči šasino Satweršmes Sapulzei, t. i., ja peeprašījums eenahku šinamā šehdē, tad tas tai pašchā šehdē buhtu jazel preekščā, kamehr 98. pants šaka, ka wišpīrms jazel preekščā šarjfrakziju biroja šehdē un tad nahkoshchā tuwafā Satweršmes Sapulzes šehdē. Ja nu 98. pants šchai redakzijā paleef špehlā, tad 95. pants buhtu grošams, ar ziteem wahrdeem wežā redakzija atstahjama špehlā un to organizācijas komisija leef preekščā.

Presidents J. Tšakste: No organizācijas komisijas preekščā listā panta redakzija skan tā:

„Par wīšeem eenahkuschēem peeprašījumeem presidents šino tuwafā Satweršmes Sapulzes šehdē un, ja peeprašījumi naw atšihiti no wīnu eesneedšejeem par šheidsameem, nodod toš peeprašījumu komisijas zaurluhšochanai.“

Tas ir eenests no organizācijas komisijas. Es liššhu šho pahrlabojumu uš balsošchanu un luhdsu pazeltees toš, kas ir pret šho pahrlabojumu.

Naw. Es luhdsu pazeltees toß, faß buhtu atturejufchees no balsfofchanas. Uri naw. Tã tad schis pahrlabojums ir weenbalsfigi peenemts. 96. pants.

Sekretars R. Jwanows:

„Komisijai peeprafijumi japahrbauda un jaisgatawo un jaeesneeds Satwerfmes Sapulzes presidijam tschetru nedelu laikã referats, furã jaotshme, waj peeprafijums peenemts, waj ne“.

Gefneegts pahrlabojums:

„Tschetru nedelu“ weetã list „diwu nedelu“.

Presidentis J. Tschakste: Wahrds Petrewizam.

U. Petrewizs (sozialdemokrats): Sozialdemokratiskã fratziya eestata, fa 4 nedelu terminsch peeprafijumu, komisijai, lai wina nodotu sawu atsinumu par sinamu peeprafijumu buhtu par garu, jo swarigos peeprafijumos, fur eet runa par nelikumibam un likumu pahrfahpfschanu un, lai drihsak to waretu nowehrft, pilnigi peeftu, ja terminu ismekleschanas komisijai preefsch peeprafijumu, pahrbaudifchanas, waj winsch ir peeteekofchi pamatots, noteiftu us 2 nedelam. Tã tas bija ari otrã lasijumã peenemta pantã. Mufsu fratziya leef preefschã paturet to formu, kahdu organisazijas komisija isstrahdajust, t. i. 4 nedelu weetã list 2 nedelas, lai waretu nelikumibas labaf nowehrft.

Presidentis J. Tschakste: Wahrds peeder Nonahzam.

O. Nonahzs (semneeku saweeniba): Es negribu schoreif atkal atfahrtot toß motiwus, kahdus es peewedu pee II. lasijuma, bet gribu tikai aistrahdit us to, fa interpelaziju komisija par 4 nedelu terminu lehmumu taifija un to peenehma weenbalsfigi.

Presidentis J. Tschakste: Es doschu pehdejo wahrdu referentam.

Referents W. Samuels: Organisazijas komisija aistahweja pee II. lasijuma 2 nedelu termina un, protams, aistahw to ari tagad, tã tad peekriht pahrlabojumam.

Presidentis J. Tschakste: Pahrlabojums skan:

„4 nedelu“ weetã list „2 nedelas.“

Referents issakas par labu schim pahrlabojumam. Es lifschu winu us balsfofchanu un luhdsu pazeltees toß, kas ir pret scho pahrlabojumu. Luhdsu pazeltees toß, kas ir par pahrlabojumu. Luhdsu kas atturejufchees no balsfofchanas? Balsfofchanas isnahkums: Pret pahrlabojumu isteifufchees 22. Par pahrlabojumu 45. Atturejufchees ir 25. 22 un 25 ir 47. Tã tad pahrlabojums atkriht un paleef wezã redafziya. Es lifschu tagad us balsfofchanu 96. pantu un luhdsu pazeltees toß, kas ir pret schi panta peenemfchanu. Naw. Kas atturas no balsfofchanas, luhdsu pazeltees. Naw. Pants peenemts. 174. pants.

Sekretars R. Jwanows:

„Komisija un apatschkomisija wed pehz sche klast peelikta paranga leetu sarakftu, aifihmejot winu gaitu, iswillkumus no sarakfta, stahda preefschã if mehneschus ne wehlfak fã mehnescha treschã deenã komisijas sekretariatam un komisija ne wehlfak fã mehnescha peetta deenã Satwerfmes Sapulzes sekretariatam.“

Gefneegts preefschlikums:

„174. pantu strihpot.“

Presidentis J. Tschakste: Wahrds Petrewizam.

U. Petrewizs (sozialdemokrats): Schis 174. pants jau reis Satwerfmes Sapulze tifa peenemts, tad kad tifa peenemts komisiju atsewifschlais fahrtibas rullis, bet prakfe ir israhdijees, fa schim pantam naw positiwas

nosihmes, ka wisch eenes, warbuht, tikai sinamu trauzejumu paschā komisiiju darbībā, eewedot leeku šarastišchanos. Šhini pantā ir šazits, ka komisiijam ir jawed fewischks leetu šarasts par tām leetam, kas eenahf komisiiju apspreeschanā un katra mehnescha beigās ir jadod pahrskats Satwersmes Sapulzes sekretariatam. Nesfatotees uf to, ka tas pants bija peenemts un winam bija likumigs spehks, šhis pants lihds šhim prakse naw iswehks un israhdijs par leeku, jo ta buhtu tikai leeka šarastišchanās, leeka papira un spehka škeeschana, jo faktiski Satwersmes Sapulzes lozefleem kurā katrā briedi ir eespehjams pahrllezinatees par leetam, kahdas kurā komisiija atrodas. Faktiski Satwersmes Sapulzes lozefleem wislabat to buhtu eespehjams isdarit newis pee Satwersmes Sapulzes sekretariata, bet runajot personigi ar attezigās komisiijas lozefleem. Mehš leetam preeschā 174. pantu strihpot tā leeku un neleederigu.

Presidents J. Šchafste: Pehdejais wahrds ir referentam.

Referents W. Samuels. Komisiija peekriht strihpojumam.

Presidents J. Šchafste: Preekschlikums ir:

„174. pantu strihpot.“

Organisazijas komisiija šhim preekschlikumam peekriht. Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret preekschlikumu strihpot 174. pantu? Naw. Luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balsoschanaš. Naw. 174. pants teef strihpots. 181¹. pants.

Sekretars R. Jwanows:

„Satwersmes Sapulze eezet fewischkas ismekleschanas komisiijas.“

Jr eefneegti pahrlabojumi 181¹ pantu rediget sekoschi:

1) „Satwersmes Sapulze eezet fewischku ismekleschanas komisiiju, ja to prasa weena treschā dala no Satwersmes Sapulzes lozefleem.“

2) „Satwersmes Sapulze eezet, ja wajadsiba to prasa, fewischkas ismekleschanas komisiijas.“

Presidents J. Šchafste: Wahrds Petrewizam.

U. Petrewizs (sozialdemokrats): Rahrtibas rulla otrā lastijumā tika peenemts preekschlikums, ka Satwersmes Sapulze iswehl fewischkas ismekleschanas komisiijas. Preekschlikums tika eefneegts no sozialdemokratu frakzijas tahdā weidā, kahds wisch šhe apshmetš. Ismekleschanas komisiija iswehlama tad, ja to prasa newis Satwersmes Sapulzes wairakums, bet weena treschā dala no Satwersmes Sapulzes lozefleem. Wispirms par paschu prinzipu. Ra fewischka ismekleschanas komisiija wajadsiga, to peerahda jau Wakareiropas parlamentariskā prakse. Tur paredsets, ka fewischkos gadijumos teef iswehletas ismekleschanas komisiijas, kas rewidetu atfewischku waldibas reforu darbibu, ja buhtu notikuschas kahdas nelikumibas. Preeksch tam parlamentš eezet sawu autoritatu ismekleschanas komisiiju un ja tahda eezelta, tad tas nosihmē, ka šabeedribai ir ustiziba, ka rewisiija tiks isdarita pilnā mehrā un tai leetā, kur bijuschas nelikumibas, tiks nodibinata kahrtiba un mainigee faukti pe šildibas. Tahdas komisiijas ir paredsetas ari šhe. Otrā lastijumā šho rīstina, ka ismekleschanas komisiijas buhtu wehlamas. Tikai tika isgaidzauri tas, ka tās eezelamas, ja to prasa weena treschā dala no Satwersmes Sapulzes lozefleem. Man jafata, ka buhtu jagarantē ari parlamenta masakuma teesibas. Ja weena treschā dala atsiht, ka sinamā weetā buhtu wajadsigs eezelt fewischku ismekleschanas komisiiju, tad to wajadsetu eezelt. Weena treschā dala no Satwersmes Sapulzes ir

deefgan leela majoritate, furai waretu ustizetees, fa teescham rewifija jeb ismekleschana buhtu nepeezeeschama. Tas buhtu, lai masakuma teefibas parlamenta tiftu nodroschinatas, lai wairakums newaretu masakumu aif fahdeem nebuht eemesleem majoriset, lai ismekleschana waretu notift ari tad, kad to eedomajas par wjadfsigu ne tifa wairakums, bet weena sinama, deefgan leela Satwerfmes Sapulzes dala, t. i., weena trescha dala. Ra tahda wjadfsiba waretu buht, to peerahda muhsu walsts dsihwe. Pehdejee notifumi muhsu walsts dsihwe, par kureem ir ustraufusees wifa fabeedriba un par kureem buhs runa warbuht, ari wehlf Satwerfmes Sapulze, ir atstahjufchi tahdu eefpaidu, fa no prefes un no fabeedribas teef peeprafita sinamir walsts eestahschu un resoru rewifija. Tas wifs peerahda, fa tahdas rewifijas komifijas wjadfsiba ir nepeezeeschama. Ja tahdas komifijas nebuhtu, tad ustraufums, kas fabeedriba walda, nebuhtu nowehrfchams. Uri muhsu lihdschineja parlamenta prafse ir jau weena tahda komifija. Ta tifa iswehleta fakarar ar interpelaziju atteeziba uf Daugawgrihwas mahzibas bataljonu. Ta tad prinzipa tas no muhsu parlamenta ir atfihst. Tapeh3 es aifstahwu fcho preefschlikumu, pirmfahrt, fa tahdas komifijas ir wehlamas un, otrfahrt, fa winas waretu tift eewehletas, ja to peeprafa weena trescha dala no Satwerfmes Sapulzes lozefkeem. Ja 50 zilweki no parlamenta ir pahrlleezinati, fa rewifija ir wjadfsiga, tad leefas, wairakumam nebuhtu teefibas nospeest fcho masakumu un leegt winam fcho rewifijas komifiju iswehlet, jo jafaprot, fa, ja masakums to peeprafa, tad peeprafa to ne tifa tee 50 zilweki ween, bet ari tee, kas stahw aif wineem. Weena waj otra frakzija fche nekriht fwarar. Ja weena trescha dala no parlamenta ir par to, fa ismekleschana wjadfsiga, lai ustraufumu nowehrfstu, tad ari walsts interesem ir no fwarar, lai tahda ismekleschanas komifija tiftu eewehleta. Tadeht muhsu frakzijas wahrda es aifstahwu preefschlikumu tahda weida, fahda tas fche redigetis, fa Satwerfmes Sapulze eezel fewifschfas rewifijas komifijas, ja to peeprafa weena trescha dala no Satwerfmes Sapulzes lozefkeem.

Presidents J. Tschafste: Wahrds peeder Sihmanim.

U. S i h m a n i s (semneeku faweeniba): Man ir jaisfakas pret preefschlikumu resp. pahrlabojumu, kuru te eefneedja no sozialdemokratu frakzijas: ja to prafa $\frac{1}{3}$ no Satwerfmes Sapulzes lozefkeem. Uifrahbijums tam teef peewests, fa wajagot eewehrot masakuma ustraufumu, masakuma baschas par to, fa kaut kur kas notizis, to wajagot ismeklet. Pats jautajums par fewifschfas ismekleschanas komifiju ari aptwer fewifschki fwarigus gadijumus, par fahdeem apstahfkeem ismekleschonas komifija eezelama. Ja jautajumi ir til fwarigi, fa wjadfsiga tuhlt fewifschka komifija, tad tam buhs jaispaufchas tai leeta, fa ari Satwerfmes Sapulzes wairakums to atfihst par wjadfsigu un newis $\frac{1}{3}$. Ja Satwerfmes Sapulzes wairakums naw nahzis pee pahrlleezibas, fa jautajums ir til fwarigs, fa fewifschka komifija wjadfsiga, tad neween tahda komifija naw wjadfsiga un naw ari jafper ahrfahrtigi fofu, ja Satwerfmes Sapulzes wairakums to neatfihst par wjadfsigu. Tahlfak ir fazits, fa Satwerfmes Sapulzei jaezel schi komifija. Ja tagad no $\frac{1}{3}$ Satwerfmes Sapulzes lozefkeem ir atfihst, fa schahda komifija ir eewehlama, tad fahda nosihme ir tam, fa balsfjot par schis komifijas kandidateem wini nedabi balsu wairakumu, fa tas paredsets tahlfak muhsu fahrtibas rullu. Rahrtibas rullis pareds, fa tahda komifija jaezel katra konkretu gadijuma, ja Satwerfmes Sapulzes wairakums atfihst to par wjadfsigu. Rahda nosihme

tad buhtu muhsu kahrtibas rullim? Daschas frakcijas war ņahhdā gadijumā kandidatus ari neusstahdit un ja kahdi tomehr tos ufstahditu, tad tee war nedabut balsu wairakumu, zaur ko komisija netiktu iswehleta. Tapehz es leeku preeņņhā ņho pahrlabojumu atraidit. Te ir eefneegts wehl otrš pahrlabojums no organizācijas komisijas, kurtņh ņozialistisko $\frac{1}{3}$ nepareds, bet tas redigets zitadā weidā nekā to pareds kahrtibas rulla litums ņawā otrā laņijumā. Man jaiņņakas par organizācijas komisijas preeņņhā likto pahrlabojumu, jo tas prezisē wairak noteikti to jehdseenu, kahds peenemts otrā laņijumā, kur ņazits, ka Satwerņmes Sapulze katrā laikā war eezelt ņewiņņku ismeleņņhanas komisiju. Tahds noteikums ņhe gluschi leeks, jo ari bes tahda noteikuma Satwerņmes Sapulze war eezelt ņchahdu komisiju; ar weenu ta war spert ņokus pehz ņaweem eefkateem; kahrtibas rulli ņchahdi gadijumi war buht ari neparedseti. Likumā par kahrtibas rulli otrā laņijuma tekstā ir peenemts pants, kuram nebuhtu pateesibā weeta likumu noņazijumos tapehz, ka winņh naw peeteekofņhi prezisets. Tapehz leeku preeņņhā peenemt organizācijas komisijas pahrlabojumu.

Prezidents J. Eņh a k s t e: Neweens wairak pee wahrda nepeeteizas? Es luhgņchu referenta atņauksmi.

Referents W. S a m u e l s: Lai nodotu Satwerņmes Sapulzes lozekli teesai, wajaga trihs peektidalas balsu wairakumu. Mehrojot ar to paņchu mehraulku, nedrihņstetu prasit waj apmeerinatees ar tit masu balsu wairakumu — $\frac{1}{3}$, lai eezeltu ņewiņņku ismeleņņhanas komisiju, kura waretu ņtrambat, ņatrizinat ņinamas waldibas perņonas stahwokli. Somehr peenemt to paņchu kwalifizeto balsu wairakumu — $\frac{2}{5}$ organizācijas komisija neatņina par eefpehjamu, bet isteizās par weenņahrņchu balsu wairakumu un tapehz ari aif ņheem eemeņleem ņchim pahrlabojumam nepeeweenojās. Ras atteezās uņ organizācijas komisijas eefneegto pahrlabojumu, tad tas netika nolafits, bet es domaju, ka winņh nahks uņ balsņņchanu, ja Petrewiza kunga pahrlabojums tiks atraidits.

Prezidents J. Eņh a k s t e: Ir eefneegti divi pahrlabojumi. Pirmais no ņozialdemokratu frakcijas ņkan tā:

„Satwerņmes Sapulze eezel ņewiņņku ismeleņņhanas komisiju, ja to prasa weena treņhdala no Satwerņmes Sapulzes lozekleem.“

Otrais pahrlabojums, kas eefneegts no organizācijas komisijas, ņkan:

„Satwerņmes Sapulze eezel, ja wajadsiba to prasa, ņewiņņkas ismeleņņhanas komisijas.“

Es likņchu radikalako pahrlabojumu, ko eefneeguņi ņozialdemokratu frakcija, papreeņņchu uņ balsņņchanu. Pret ņho ņozialdemokratu frakcijas pahrlabojumu isņakas referents. Es luhdsu pazeltees tos, kas ir par eefneegto pahrlabojumu. Luhdsu pazeltees tos, kas ir pret ņho pahrlabojumu. Weidsot luhdsu pazeltees tos, kas atturas no balsņņchanas. Naw. Par pahrlabojumu ir balsuojņchi 49, pret to — 72, tā tad pirmais pahrlabojums atraidits. Tagad es likņchu uņ balsņņchanu to pahrlabojumu, kuru zel preeņņhā organizācijas komisija un kuru es jau nolafiju. Luhdsu pazeltees tos, kas ir pret organizācijas komisijas preeņņhā likto pahrlabojumu. Naw. Luhdsu pazeltees tos, kas atturas no balsņņchanas. Naw. Organizācijas komisijas pahrlabojums weenbalsigi peenemts. Lihds ar to ir wisi rakstiski pehz noteiktās kahrtibas eefneegtee pahrlabojumi isluhtoti zauri. Es likņchu Satwerņmes Sapulzes kahrtibas rulli wifā wifumā uņ balsņņchanu un luhdsu

pazeltees toš, kas ir par wina peenemšchanu wišā wišumā. Luhdsu peefehstees. Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret fahrtibas rulla peenemšchanu wišā wišumā. Naw. Luhdsu pazeltees toš toš, kas atturas no balsošchanas. Naw. Tā tad fahrtibas rullis wišā wišumā weenbalsīgi p e e n e m t š. Referentam wahrds.

Referents W. Samuēls: Rahrtibas rulli naw paredsets tas, no fahdas deenas wišch stahjas špehtā. Pehz muhsu parasteem noteikumeem winam buhtu jastahjas špehtā 7. deenā pehz issludinašchanas. Tahdā gadijumā mehš newaretu eezelt komisijas, kuras buhtu wajadšigas. Tapehz es leeku preekščā peenemt atšewišchku noteikumu par šchi likuma špehtā stahšchanos. Es leeku preekščā šchahdu papildinajumu:

„Šchis likums stahjas špehtā no ta peenemšchanas deenas.“

Presidents J. Šchakste: Referenta preekščlikums škan:

„Šchis likums stahjas špehtā no ta peenemšchanas deenas.“

Es winu likšchu uš balsošchanu un luhdsu pazeltees toš, kas ir par šcho preekščlikumu. Luhdsu peefehstees, Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret šcho preekščlikumu. Naw. Kas atturas no balsošchanas luhdsu pazeltees. Uri naw. Tā tad šchis preekščlikums weenbalsīgi peenemt š. Wahrds referentam.

Referents W. Samuēls: Otrā lasijumā es zehlu preekščā weenu pahrejas formulu, kas atteežas uš fahrtibas rulla 6. pantu t. i. par to, ka Satwerfmes Sapulze nolemtu, ka walšts eerehdneem Satwerfmes Sapulzes lozeklu amatā pawaditais laišs eestaitams walšts deenestā, ušdodot waldbai ištahdat atteezigu likumprojektu. Es toš motiwus neatfahrtošchu un luhgšchu par šcho pahrejas formulu nobalsot.

Presidents J. Šchakste: Preekščā likā pahrejas formula škan:

„Satwerfmes Sapulze nolemj, ka walšts eerehdneem Satwerfmes Sapulzes lozeklu amatā pawaditais laišs eestaitams walšts deenestā, ušdodot waldbai ištahdat atteezigu likumprojektu.“

Es likšchu šcho preekščlikumu uš balsošchanu un luhdsu pazeltees toš, kas ir par šcho preekščlikumu. Es luhdsu tagad pazeltees toš, kas ir pret šcho preekščlikumu. Es luhdsu pazeltees toš, kas buhtu atturejušchees no balsošchanas. Par mineto pahrejas formulu balsojušchi 72, atturejušchees 51. Tā tad pahrejas formula p e e n e m t a. Pasludinu pahrtraufumu uš zeturt-dalu stundas.

(Pahrtraufums no 7.25 lihds 8.10 wakarā).

Presidents J. Šchakste: Satwerfmes Sapulzes sehde turpinas. No organizijas komisijas referenta ir eefneegts šefoššs preekščlikums:

„Satwerfmes Sapulze nolemj ušdot Satwerfmes Sapulzes presidijam šajinā ar redatžijas komisiju išrediget fahrtibas rulla tekstu.“

Wahrds Samuelim.

W. Samuēls (dempkrātu šaweeniba): Peenemdami fahrtibas rulli, mehš atšinām, ka wišch stahjas špehtā ar šcho deenu, bet wišch stahjas špehtā itā neredigetā weidā. Tā ka redigēšchanu pa laikam mehds išdarit

redakcijas komisija pirms likuma spēkā stahšanās, tad pareisaki buhtu redi-
gesšanas darbu usdot presidijam, šafinotees ar redakcijas komisiju. Tapehž
es eenešu atteezigo preefshlikumu.

Presidentis J. Tšhakste: Es lītšho šho preefshlikumu us balso-
šhanu un luhdsu pazeltees toš, kas ir par šho preefshlikumu. Luhgtu pee-
fehstees. Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret šho preefshlikumu. Naw. Kas
atturas no balsošanas, luhdsu pazeltees. Naw. Preefshlikums ir pee-
nemtš.

Nahfoschais deenas fahrtibas punkts ir lihgums starp Latwiju un
Leetawu par robeschas galigu noteifshanu apstrijdamos apgabalos. Refe-
rents Menders.

Referents Fr. Menders: Augsti godatee Satwersmes Sapulzes
lozeklu kungi! 28. septembri starp Latwijas waldibu no weenas puses un
Leetawas waldibu no otras puses ir noslehgts lihgums par fchihreju teesu
robeschu jautajumu notahrtošanai, kursch sawos pamatwilzeenos lihdsinas
fchihreju teesas lihgumam, sawa laika noslehgtam starp Latwiju un Igauniju.
Schis lihgums, kas noslehgts 28. septembri, pehž lihguma 5. pantā
ir ratifizejams 14 deenu laika. Noteiftais laiks istef schodeen. To eeweh-
rojot, starprafziju birojs us ahrleetu komisijas luhgumu nolehma lihgumu
zelt preefshā Satwersmes Sapulzei, eepreefsh neifdalot wifseem Satwersmes
Sapulzes lozekleem. Man, schleet, ka schai formalitatei mehš schini gadi-
jumā warefim paet garam tapehž, ka lihgums, ka jau teizu, saskan ar to,
kas sawa laika tika noslehgts starp Latwiju un Igauniju un kursch sawa
laika tika ari ratifizets. Schis lihgums saskan ar Satwersmes Sapulzes
lehmmumu, kahdu augsta fapulze taitija, kad mums nahžās spreest par robe-
schu konfliktiem starp Igauniju un Latwiju. Tad ari Satwersmes Sapulze
usfwehra sawu gribu nowehrst wifus konfliktus, notahrtoj robeschu jautajumu
meerigā islihghšanas zela zaur fchihreju teesu. Ahrleetu komisija ween-
balsigi nolehma, ka lihgums ir ratifizejams un luhds plenarsehdi winau rati-
fizet. Tā ka lihgums ifdalits naw, tad es atlauschos winau nolast.

„Lihgums starp Latwijas un Leetawas waldibam.

1. Abas waldibas weenojas ustizet robeschu galigu noteifshanu apstrij-
damos apgabalos. ka ari wifu to jautajumu isfchirshanu, kuri zeltos teesha
satarā ar šho robeschu noteifshanu, apweenotai komisijai, kas sashadama no
2 preefshstahweem no katras waldibas un preefshshedetaja — Anglijas
preefshstahwa, waj gadijumā, ja pehdejais newaretu usnemtees, kahda Angli-
jas pawalstneeka, par kuru abas puses weenojuschas.

2. Zif ween eespebjams, wif jautajumi, kuri pehž lihguma padoti komi-
sijas isspreešanai, isfchirami abu walfu preefshstahweem weenojotees; ja
tas tomehr kahda punkta neliftu sasnegts, tad preefshshedetaja lehmmus buhš
galigs un tiks lojali peenemts no abam waldibam.

3. Taisot sawus lehmmus, komisija eewehros etnografifkos un wehstu-
rifkos prinzipus, abpusejas walfistif politifskās interešes (militarās, stratēgifskās,
ekonomifskās un šatifsmes), ka ari weetejo eedfshwotaju interešes. Komisijai tee-
sibas spert solus, kahdus ta atrod par nepeezeeshameem, lai eeguhtu wajadfi-
gos peerahdijumus, kuri tai dotu eespehu nahkt pee taitiniga spreeduma. Gadi-
jumā, ja nolemtu iswest kahda apgabalā plebiszitu, pehdejam janoteef pehž
komisijas aifrahdijumeem un jabama wifš, lai neitralifetu administraziju un
nowehrstu katru newajadfigu eespaidu, kursch waretu tift isdarits no weenas
puses us eedfshwotajeem, kuri plebiszita nem dalibu.

4. Komisijas isdewumi sedjami weenlihdsigās datās no abam waldibam.

5. Schis lihgums stahjas spēkā pehž wina ratifizesšanas no abu wal-
dibu puses, kurai janoteef diwu nedetu laika sashot no wina parafstifšanas.

Ahrleetu komiſija leef preeſchâ peenemt ſekofchu ſchi lihguma ratifi-
zeſchanaſ likumu:

„Lifums par lihgumu ſtarp Latwijas un Veetawas waldbiam par galigu
robefchu noteiſſchanu.

1. 1920. gada 28. ſeptembri paraktitais ſtarp Latwijas un Veetawas
waldbiam lihgums par galigu robefchu noteiſſchanu ar ſcho likumu peenemts
un apſtiprinats.

2. Lifums ſtabjas ſpehtâ no peenemſchanaſ deenas. Lihds ar likumu
iſſludina pirmâ pantâ mineto lihgumu.“

Ahrleetu komiſijas wahrdâ beſ tam eſ luhdsu peenemt ſteidsamibu pee
ſchi lihguma un ratifikazijas likuma apſpreeſchanaſ.

Preſidentſ J. S. Chaſte: Komiſija leef preeſchâ ſteidsamibu ſchim
likumam. Eſ wiſpirms liſſchu uſ balſofchanu ſteidsamibu un luhdsu pazel-
tees toſ, kaſ ir pret ſteidsamibu. Naw. Eſ luhdsu pazeltees toſ, kaſ
atturas no balſofchanaſ. Naw. Steidsamiba weenbalſigi peenemta.
Teef atlahtas wiſpahrejaſ debates. Pee wahrda neweenſ nepeeteizas?
Eſ liſſchu pahreju uſ pantu laſiſchanu uſ balſofchanu un luhdsu pazeltees
toſ, kaſ ir pret pahreju uſ pantu laſiſchanu. Naw. Kaſ atturas no bal-
ſofchanaſ, luhdsu pazeltees. Uri naw. Pahreja uſ pantu laſiſchanu ween-
balſigi peenemta. No referenta tekſts jau tika nolafits; waj augſtâ
ſapulze wehlaſ, lai wiuu wehl reiſ nolafitu? (Balſis no weetam: „Naw
wajadſigs!“). Wirſraſtis.

(Lihgums ſtarp Latwijas un Veetawas waldbiam).

Cebildumu naw? Peenemts. 1. pants.

(Abas waldbibas weenojas uſtizet robefchu galigu noteiſſchanu apſtrihdamoſ apga-
baloſ, tâ ari wiſu to jautajumu iſſchirſchanu, kuri zeltos teeſchâ ſakarâ ar ſcho robefchu
noteiſſchanu, apweenotai komiſijai, kaſ laſtahdama no 2 preeſchſtabwjeem no katras wal-
dbibas un preeſchſehdetaja — Anglijas preeſchſtabwja, waj gadijumā, ja pehdejais newa-
retu uſnemees, kaſda Anglijas pawalſtneeta, par furu abas puſes weenojuſchâſ).

Cebildumu naw? Peenemts. 2. pants.

(Zif ween eeſpehjamſ, wiſi jautajumi, kuri peh3 lihguma padoti komiſijas iſſpree-
ſchanai, iſſchirami abu walſtu preeſchſtabwjeem weenojotees; ja taſ kaſdâ tomehr
vunktâ netiktu ſâſneegts, tad preeſchſehdetaja lehmums buhſ galigs un tiſs lojali pee-
nemts no abâm waldbiam).

Cebildumu naw? Peenemts. 3. pants.

(Tairſot ſawus lehmumus, komiſija eewehros etnografiſkos un wehſturikoſ prinzi-
puſ, abpuſejâſ walſtiſki-politiſkâſ intereſeſ (militarâſ, ſtrategiſkâſ, ekonomiſkâſ un ſatiſ-
imeſ), tâ ari weetejo eedſihwotaju intereſeſ. Komiſijai teeſibas ſpert ſokuſ, kaſduſ, ta
atrod par nepeezeeſchameem, lai eeguhtu wajadſigoſ peerahdijumuoſ, kuri tai dotu eeſpehju
nahkt pee taiſniga ſpreeduma. Gadijumā, ja nolemtu iſweſt kaſdâ apgabalâ plebiſzitu,
pehdejam janoteef peh3 komiſijas aſſrahdijumeem un jadara wiſſ, lai neutraktetu admi-
niſtraziju un nowehrſtu katru newajadſigu eeſpaidu, furſch waretu tiſt iſdaritſ no weenas
puſeſ uſ eedſihwotajeem, kuri plebiſzita nem dalibu).

Cebildumu naw. Peenemts. 4. pants.

(Komiſijas iſbewumi ſedſami weenlihdſigâſ dakâſ no abâm waldbiam).

Cebildumu naw? Peenemts. 5. pants.

(Schis lihgums ſtabjoſ ſpehtâ peh3 wina ratifiſchanaſ no abu waldbiu puſeſ
furai janoteef diwu nedelu laikâ, ſkaitot no wina paraktiſchanaſ).

Cebildumu naw? Peenemts.

Tagad eſ liſſchu ſcho lihgumu wiſâ wiſumâ uſ balſofchanu un luhdsu
pazeltees toſ, kaſ ir par ſchi lihguma peenemſchanu. Luhdsu peeſehſt ees.
Luhdsu pazeltees, kaſ ir pret ſchi lihguma peenemſchanu? Naw. Kaſ

atturas no balsoschanas, luhdsu pazeltees. Uri naw. Schis lihgums weenbassigi peenemtš.

Tagad es liskhu us balsoschanu ratifikazijas formulu, kas isstrahdata no ahrleetu komissijas un kuras pirmais pants skan:

„1920. gada 28. septembrī parafstītais starp Latvijas un Letawas valdībām lihgums par galīgu robešhu noteikšanu ar šho līkumu peenemtš un apstiprinātš.“

Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret šho pantu. Naw. Peenemtš.
2. pants.

„Līkums stahjas spēhā no peenemschanas deenas. Lihdi ar līkumu issludina pirmā pantā mineto lihgumu.“

Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret šho pantu. Naw. Luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balsoschanas. Naw. Peenemtš.

Es liskhu abus pantus us balsoschanu un luhdsu pazeltees toš, kas ir par pahrejas formulas peenemschanu. Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret pahrejas formulas peenemschanu. Naw. Luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balsoschanas. Naw. Pahrejas formula peenemta.

Nahsoshais deenas fahrtibas punkts ir fahrtibas rullī paredsetās komissijas wehleshana. Waj ir kahds preeksklīkums no augstās šapulzes atteezībā us komissiju wehleschanu? Ir eenahzīs preeksklīkums, kuru luhdsu sekretara fungu nolāst.

Sekretarš R. J w a n o w š:

„Satwersmes Šapulzes Presidentam!

Leefam preekschā Satwersmes Šapulzei usdot luhgumu un šuhdsību komissijai isdarit waldības eestahschu rewissiju attreezībā us šho eestahschu usbuhwes leetderību un us amata perjonu rihzību un deenesa peenahkumu ispildišchanas weidu un līkumību.

U. Rudewižs, W. Samuels, U. Alberings, Jr. Trafuns, J. Pabehris, R. Bungšs, U. Buschewižs, J. Santewižs, W. Grehwinsch, E. Rudšits.“

Presidentš J. Šchakste: Wahrds peeder Rudewižam.

U. Rudewižs (sozialdemofrats): Zeenijamee Satwersmes Šapulzes lozekli! Pehdejā laikā, kā mums wiseem sinams, šabeeedribas prahti ustraukti šakarā ar wairaku augštaku eerehdnu aresteem. Un tas atklahti sinams, ka šhi Satwersmes Šapulzes ahrfahrtejā sehde ir šasaukta tāišni šhim gadijumam. Aresti stahw šakarā ar leelatām blehdibām daščos reפורs, kuras wehl naw wišā wišumā konstatetas, bet par kuram baumas eet un fakti ir wahkti jau šenaf, kuru buhtiba šabeeedribā jau bijuši nomanama un kuru atklahšchanai ir wjadšigs špert ahrfahrtejus šolus. Šakarā ar to, ka šabeeedribā ir radees leels ustraukums, ari prese ir parahdijuschees daudsi raksti par kufuku nemšchanas jautajumu. Daščadi teek isškaidroti šhi launuma zehloni. Šaka, ka tās ir šefas no pašales kara, no moralistās pagrimschanas; šaka, ka tas ir mantojums no birokratistās Kreewijas, un wehl šaka, ka tās ir šefas no walstis eerehdnu nepeeteekoshas atalgoshanas. Rā ari tas nebuhtu, weena leeta ir škaidra, launumu wajaga israwet ar wišām šafnem, šewiškli ja eet runa par launumeem plaščos apmehros, apmehros, kahdi war buht tee launumi, kuri isdarii šawtigās interesēs no eerehdneem ar plaščām pilnwaram un leelām eespehjamibām.

Newar buht diwu domu par to, ka preeksch 1½ miljonu leelas tautas, kas no kara ir isposiita, tahda kufuku nemšchanas sistema ir nahwejoscha

fainneeziškā sinā un zaur to ari weegli šaprotams, kamdehl muhsu fainnee-
 ziskā politika jau no ņeneem laikeem naw tahda, kahdu mehš to buhtu weh-
 lejuŝchees. Ir daudš runatš par tirdšneeziškeem monopoleem, par monopo-
 leem uš eksportu un importu, bet nefas lihds ŝchim naw panahktš un ja
 mehš prašam, kamdehl naw panahktš, tad mehš te, warbuht, atrodam labu
 iŝŝaidrojumu ar Brunnerem, Grinbergeem un tamlihdšigeem. Muhsu walštš
 fainneeziškā politika ir bijuši tik kluhmiga ŝchai sinā, warbuht, tamdehl, ka
 mums bijuŝchi ŝawadi „ŝpezialisti“ ŝchai jautajumā. Ja mehš greestoš ar
 jautajumu pee Grinberga un Brunnera, waj ir wajadšigs eewest ahrejšš
 tirdšneezišas, monopolu, ko, juhs domajeet, wiňŝch buhtu uš to atbildejšš?
 Wiňŝch buhtu atbildejšš, ka monopoli naw wajadšigi, ka labaki ir brihwa
 tirdšneeziša, kur war ŝelt kufuloŝchana. Sabeedribai no ŝwara naw taš ween,
 ka Brunners nehma kufuluš, launums ir wehl daudš leelakš: wiňŝch zelaš
 no tam, ka taš, kaš dod kufuluš, nedod toš par weli un grib deŝmitŝahrt
 atpafal to, ko wiňŝch ir dewiš. Tā tad launums fainneeziškā sinā war
 zelteeš loti leelš. Mehš ŝche nerunajam par kufulu nehmejeem tikai wiš-
 pahrejš noŝihmē, bet par leela launumu nowehrŝchana. Mehš paŝihŝtam
 wezo Kreewiju un winaš birokratiŝko eefahrtu, mehš ŝinam, ka tur wiŝas
 eeŝtahdeš mudŝchet mudŝcheja no eerehdneem un eerehdniŝcheem, ka kufulu
 nemŝchana bija paraŝta iŝdeeniŝka nodarboŝchanaš; neweenš piŝloniš par to
 neuŝtrauzāš. Ja kahdš uŝtrauzāš, tad daŝchi rakŝtneeki, kureem bija juhti-
 gakaš ŝirdiš. Bet tai paŝchā Kreewijā leelu ŝenŝaziju ŝazehla Gurko un
 Lidwala leeta, kurā kufulu nemŝchana groŝijāš ap wairaf miŝjoneem rublu.
 Man leekāš, ka muhsu kufuloŝchanaš pehš ŝaweem apmehreem ŝahw tuwu
 Gurko un Lidwalam. Ir ŝinamš, ka katš launums pehš ŝawa daudšuma
 pawairodameeš war iŝwehrŝteeš ihpaŝchibā un man ŝcheet, ka ari mums taš
 ir leelā mehrā notiziš. Ari mums tee, par kureem eet runa, naw ween-
 fahrŝchi kufulu nehmeji, bet walštš nodeweji. Bet ja augŝtā ŝapulze
 ir ar to weeniš prahtiš un man ŝcheet, ka leelakā ŝabeedribāš
 daŝa buhš ar mums weeniš prahtiš, ka tee ir ne tikai weenfahrŝchi
 kufulu nehmeji, bet reiŝē ar to ari walštš nodeweji, tad wina newar
 buht weeniš prahtiš ar daŝchu waldbiāš preekŝŝtahwju iŝtureŝchanoš
 ŝchini gadijumā. Eš runaju par ministru preŝidentu Ulmana kungu,
 kurŝch ŝtahdijiš wiŝeem ŝinamu jautajumu kahdam no profuroreem par Lat-
 wijāš „de jure“ atŝiŝchana. Eš negribu nemt ŝcho jautajumu ŝakarā tikai
 ar ŝcho atŝewiŝcho gadijumu, kurā wiňŝch ŝtahdiš, it kā preekŝch tam, lai
 daritu eeŝpaidu uš teeŝu — kā to ŝabeedriba ari ŝaprot — bet man ŝcheet,
 ka taš ir rakŝturojumš no loti ŝawadaš un nepareiŝāš politikāš. Ja weenš
 no waldbiāš atbildigeem preekŝŝtahwjeem war jautat profurooram, kurŝch
 paŝchreiŝ eefahziš iŝmekleŝchana par muhsu trumeem un launumeem, kahdu
 eeŝpaidu taš atŝahš uš Latwijāš „de jure“ atŝiŝchana, tad taš tulkojumš
 ŝinamā wirŝeenā un preekŝch walštš loti nelabwehliģā noŝihmē. Muhsu „de
 jure“ ir kluwuŝi par tahdu jahjamo ŝirdŝinu, kuru leeto wiŝoŝ gadijumoš,
 kad teef iŝweŝta ŝinama politika. Pee waldbiāš ŝaŝtahdiŝchanaš mums no
 taš paŝchāš partijaš, no kuraš nahza ŝchee atbildige walštš darbineeki, tifa
 zelteš preekŝchā jautajums, kahdu eeŝpaidu atŝtāš uš „de jure“ atŝiŝchana
 taš, ja neŝaŝtahdiŝeeš ŝemneeku ŝaweenibaš waldbiā. Kad mehš iŝŝchibrām
 agraro jautajumu, ari tad mums tika ŝahŝtiš, ka, ja mehš atneŝŝim wiŝu
 ŝemi muŝŝneeeem, tad ta atfal aiŝŝawēš Latwijāš „de jure“ atŝiŝchana.

Tā kā tas arveem teef stahdīts swarigakoš gadijumos, tad ari šchoreif ir šaprotams, ka winam ir noteikta un loti plašča politiska nosihme. Bet ta politika pehz manām domam ir loti nepareifa, ta ir weenaš partijas politika. Tāpehz naw brihnumš, ka šabeedribā isplataš baumas, warbuht, ari pahrschibletas — eš negribu apgalwot, ka tahdos gadijumos newar buht nekā pahrschibleta — bet tomehr walda leela nedroschiba un ustraukums par to, kas ir šagaidams.

Eš loti noscheloju, ka mums, apspreeschot šcho jautajumu, nenahšfees dsirdet zitu paškaidrojumu no waldibas, kā to, kas jau nodrukats muhsu awišeš. Tai paškaidrojumā uskrištošchi tas, ka tur galwenā wehriba naw peegreesta kufulnehmejem, bet winsch eesahkas un beidsas ar to, ka ešot jazihnas pret walstis nodewejeem — agitatoreem, furi par šcho gadijumu runā. See gribot Latwiju šagraut. Šchai ussaukumā teef itkā aistahweti newainigi eerehdni un leeta teef nowirsita us šahnus zeleem. Ja eš šaziju, ka war buht nosceedsiba kufulnemschanas leetā un nosceedsiba, starp šurām ir leela isschiriba pehz winu daudsuma un ihpashibas, tad waldibas paškaidrojums itkā runā par tām pašchām eerehdnu masam, kuras Latwijā ir godigas un par negodigeem musinatajeem. Ne weena, ne otra gadijuma tahdā weidā kā te paškaidrojumā usstahdīts, mums faktiski naw un no waldibas konkreti naw usrahdīts, furi ir tee musinataji un kahdā šabeedribā wini dara to launumu. Tas naw lihdsfeklis, kā nowehrst tās baumas, kuras isplatitas šabeedribā, bet tas ir lihdsfeklis baumas pawairot. Tāpat Ulmana kunga šarunā ar profuroru teef isdarits šinams špeedeens us teefu, usstahdot jautajumu par „de jure“, tahds pat špeedeens waldibas pašinojumā teef isdarits us šabeedribu. Ta ir šabeedribas eespaidoschana no waldibas puseš. Ustahwet godigus eerehdnus ir lauschanaš walejšas durwis. Apwainota ir tikai šinama eerehdnu kategorija un ta ir šinama politika, kura šchahdos gadijumos nodarbojas ar kahda blafus eenaidneeka meleschānu, ar kahda nodeweja meleschānu, kursch isplata baumas, Bet tām baumam ir pamats, un pamats rodas šewišchi wehl tamdehl, ka waldiba ešot eezehluši rewisiju. Ko tas nosihmē, eezelt rewisiju, šastahwofchu no waldibas eerehdneem, lai rewidetu tos pašus waldibas eerehdnus, to mehš labi šapratīsim tad, ja atminešimees beeschos gadijumus, kur waldibas eerehdni jau bes kahdas rewisijas ir mehginajušchi darit šinamas blehdibas weenā otrā resorā un šewišchi Brunnera kunga apgahdibas resorā, bet kas tad noiika? Notika tas, ka tiklihdj parahdijās kas atkahltibā, šchee eerehdni tika atlaisti bes šchehlastibas un Brunera kungs bij loti širdigs eerehdnu atlaidejs un šoditajs par to, ka wini eedroschinajušchees atkahltibai preekschā nest kahdus nebuht faktus. Šcheem godigeem eerehdneem radusees ta pahrschibla, ka rewisijai, kura šastahw no waldibas eerehdneem, wini neatkahlš šawu širdi un nenefis preekschā wisus tos faktus. Tahda waldibas rewisija naw usstatama kā waldibas nepahrschotama griba aplarot kufulu nemschānu, bet kā nepareifas politikas auglis. Tāpehz, ka tas tā ir, mums bija wjadšigs šchodeen šapulzetees un eewehlet šche komišiju ar ahrfahrtešām pilnwarām. Tahda komišija mums pehz fahrtribas rulla ir paredšeta un winai šchis pilnwaras mehš šchodeen gribam dot, gribam winu pilnwarot isdarit rewisiju waldibas eestahdēs un par waldibas eerehdneem. Man jaleezina, ka šchodeen laikam par šcho formulu weenojās wifš šche Šatwerfmes Šapulzē. Tas tomehr loti šawadi pehz wifa ta, kas notizis ahrpus Šatwerfmes

Sapulzes. Ahrpus Satwerfmes Sapulzes ir tizis rakstis un runats un loti ašas zihnas westas prešē un wišā šabeedribā par to, waj ir wajadšiga tahda parlamentariška rewisiija ar ahrfahrtegi plaščām pilnworam, waj ne. Ta partija un winas preše, kuras preefšhtahwi ir loti beeschi runajufchi par Latwijas „de jure“ atsihschanu, kategoriski nostahjās us ta redses stahwofla, ka mums naw wajadšiga parlamenta rewisiija, ka waldiba pati to isdaris. Tikai pateizotees tai stingrai usstahšhanai no otras šabeedribas dalas ir šalaušta šchi pretoschanās, kura nahja no sinamas partijās pušes. Ja mehš pahrfstatam wišu to, kaš noteef šakarā ar kufulu nemschanu, tad jaonstatē, ka ta naw wiš nekahda nejaufšiba. Ufsaufšmes ahrsemēs par muhsu reformem ir loti neglaimojuščas. Ari šhini kufulnehmeju atklahššanas leelā waldiba naw pirmā, kaš tehrufeš pee rewisiijas iweššanas un materialu wahfšanas. Pirmais eerošinajums, zil man sinamē, nahzis no ahrsemju firmam, kuras peeprafšjuščas, lai tiktu šperti kahdi šoli. Un taš ir loti behdigi, ka mums ari šhini sinā wajaga eefpaidotees no ahrsemneekeem, un wišu to šinot wehl runat par „de jure“ jautajumu. Ja runā par „de jure“, tad pilinigi japekriht kahdam ahrsemneekam, kufš, špreeschot pehz kahda prefes organa, isteizees, ka jo drihsat atšis tahdu organifmu, kufš patš špeji šlimibas dihgļus pahrwaret un gisti iswemt, nekā to, kaš to nespehi. Tahdu ari „de jure“ neglahbs. Tam wajadseja buht škaidram jau agraf. Tapehz es domaju, ka jautajumā par kufulu nemschanu un nošedšigu eerehdnu rihzibu, jautajumā, kapehz šchi leeta til ilgi ir wiltufees, kapehz til ilgi ir runats un nekāš naw daritē, par to sinamā mehrā atbildiba kriht us tagadejo waldibu un us to politifu, pee kuras waldiba ir turejušees. Mehš itin labi waram šapraft waldibas stahwofli, sem kuras špahrneem un kuras resoros ir norišinajufees wiša šchi kufulu nemschana. Tahda waldiba ir eeintereseta šawu godu glahbt un šargat šawu prestiifchu, padarot ari rewisiiju par šawu mahju leetu, bet mehš newaram to attaisnot. Šchi waldiba til ilgi naw pamanijuši til leela isaugufchu kufulu nemschanas sistemu; ja taš wehl naw redšams konkreti, tad mana pahrleeziba ir, ka, peenemot muhsu pahrejas formulu par parlamenta rewisiiju, wina iszelšees wišā plaščumā un tilai tad mehš škaidri šapratifim, to nošihmē taš, par ko mehš tagad runajam.

Bet mums naw wajadšiga tikai parlamentariška rewisiija; wajadšiga ari taš politikas rewisiija, šakarā ar kuru ir attihstijufees un eeweefufees pilnigi nepareisa tendenze muhsu šaimneezifkā politikā. Mehš brihnamees, kapehz nahf tikai šolijumi par monopoleem un kapehz tee neteef iswesti dšihwē, un ja mehš negribam apwainot waldibu, tad waram prasit, lai šaimneezifko politifu wina buhtu nowehrojuši pamatigafi. Ja wina buhtu peegreesufi wajadšigo wehribu špekulazijai, kaš teef dšihra ar ahrejo tirdšneezibu, tad wina buhtu meklejuši taš zehlonus.

Runajot par wišpahrejo šaimneezifko politifu, es usweru, ka atbildiba par to kriht leelā mehrā ari us daščām partijam, kuras ari tagad par kufulošanas sistemu ustrauzas. Winām loti gruhti nahjās iščškirtees, kahdu politifu iswehletees Latwijai: waj to, kura katrā gadijumā weetā un neweetā runā par de jure un pušlas eebaidet tautas prahtu ar neefošchām breefman, waj iswehletees otru, kura grib nostahdit wišu leetu us plaščeem atklahtibas un demokratifma pamateem. Utbildiba triht neween us teem, kuri wedufchi sinamu klikes politifu pee waldibas šastahdišanas, bet ari us teem,

kas šho politiku pabalstijuschi. Tamdehl buhtu laiks rewidet ne tikai šchis politikas šekas, bet ari paschu politiku pehz buhtibas. Tikai tad tiktu nowehrstas parahdibas, par kuram mums tagad pehz wefela gada pehz Bermondta usbrukuma nahkas pahrlleezinatees. Ibrahdas, ka muhsu walddiba ir flehgusi sinamus lihgumus ar Bermondtu, lai tas wirsitus teeschâ zetâ us Daugawpili, bet ne us Rigu. Bermondts šho lihgunu ir pahrfahpis un wirsijees us Rigu. Tahdi dokumenti ir parahdijuschees presê, un us to aisrahdu tamdehl, lai rahditu, ka tas ir tās paschas politikas auglis. (Gauzeens pa labi: „Rahdâ awisê?“) Kreewu presê. (Trofknis pa labi). Utwainojeet, tahdi dokumenti ir parahdijuschees, un par teem ari ir rakstits muhsu presê, bet, deemschehl, zensura tos nelaisch zauri, nelaisch zauri tamdehl, ka wina nelaisch dauds ko zauri. Tahdi, kâ grafs Reiserlings un no wina eespaidoti wirsneeki war rakstît, ko wini grib par daschadeem awanturistu planeem Latwijâ, bet zitai presêi ir aisleegets rakstît. Peemehram, par Latwijas kara flotes wajadsibu, furu mehš usfatam par awanturu, mums nelauj rakstît.

Latweeschu tautai bija laupita eespehja runat pateesibu par Bermondta nodomeem. Winai tika teiktš, ka Bermondts drihs aisees, bet israhdas, ka ir bijis lihguns lihdsparakstits no Latwijas pagaidu walddibas preeksch-stahwja, us kura pamata winam naw bijis jaaiseet un mums naw brihw par to rakstît, bet zeram, ka drihs mehš par to rakstisim. (Stalbe no weetas: „Raksteet drofschi!“ Smeekli sahlê). Tâ tad juhs redseet, kahda ir bijusi ta politika. Un raksturigi, ka šakarâ ar šho dokumentu parahdischanos kahdâ laikrakstâ, kas mihl aistahwet walddibas un šewischi winas galwas nopelnus, tika neteeschâ kahrtâ atbildets, ka walddibas peenahkums ir flehpt no tautas kritisko brihschos leetas ihsto stahwofli. Wahrdâ netika šauktis, ko flehpt, bet, šaprotams, flehpt to, ka Bermondts netaisijas aiseet, kad lihguns bija parakstits, pehz kura winsch dosees zaur Daugawpili zihnâ ar leelineechem.

Tahda politika tika wešta tad, kad walddiba fehdeja Leepajâ us „Saratowas“. „Pamasam, palehnam“ — tâ teiza — „lai muhsu walsts eet us de jure atsichchanu; pamasam, palehnam ar kukulu nemšchanu, lai muhsu de jure tiktu atsichts.“ Bet, man šchleet, ka mehš tikai attahlinamees no de jure atsichchanas un muhsu politika ir jagrosa. To pahrmatumu es gribu darit teem, kas aistahw walddibu un grib to noturet ar wiseem špehkeem. Us wisam politikam partijam, kuras suhtijuschas šawus ministrus kabinetâ, kriht atbildiba par isdaritam kukulošchanam. Waldiba, kura nodarbojas mafar ar walsts leetam, bet kura domâ wairaf par zitam leetam, ta, šaprotams, newareja peegreest wehribu tai šainneezisfai politikai un launuma zehlooneem, apskatitees, kur wini meklejami. Lai mani nepahrprot, itkâ es domatu, ka pee zitas walddibas sistemas kukulnemschana us reis nobeigtos. Es tâ nedomaju. Kukulnemschana ir wispahri launa šabeedriška parahdiba un to newar isnihdet us reisi. Bet kas atteezas us kukulnemschanu tahdos apmehros un us tahdu politiku atteezibâ pret kukulnehmejem, kâ tagad, tad zeru, ka ar šchis komisijas eewehleschanu un ar tam pilnwaram, kahdas mehš šchai komisijai dosim, mehš atklahsim eespehjamibu wiseem teescham godigeem eerehdneem nahl klajâ ar fakteem un notifumeem; un es zeru, ka wini nahks un peerahdis, ka godigi eerehdni negaida tikai walddibas

Flawas, bet ka godigeem eerehdneem jadod eespehja godigi ispildit sawu peenahkumu. (Aplausi pa kreisi un zentrâ).

Präsidentis J. Tschafste: Wahrds peeder Zelmam.

J. Z e l m s (sozialdemokrats): Godatâ sapulze! Sawâ sinâ es esmu pahrsteigis. Satwerimes Sapulzê schis jautajums, wismas fahkumâ, nostahjâs kâ ahrfahrtings jautajums, jo fesijsa tita fahaukta kâ ahrfahrteja fesijsa, bet mani pahrsteidsa ta jautriba sinamâ spahrnâ, ta weenaldisiba, ar fahdu us scho jautajumu skatas daschas frakzijas no labâ spahrna. Man schteet, ka taifni ar scho schis jautajums top wehl nopeetmaks. Parlamentaristkâs walstis ir parasts, ja notizis kaut kas ahrfahrtings, ja walsti notizis kaut kas sewischks, tahds, kura dehl jafafauz likumdoschanas eestahdes ahrfahrteja fesijsa, tad walddibas preekischstahwis wispirms dod pastaidrojumus parlamentam par to ahrfahrtejo, ko wisa fabeedriba atsinusi par ahrfahrteju. Mehs to sche par noschehloschanu nedfirdejâm un neredsejâm no walddibas. Uri zitâs Satwerimes Sapulzê esoschas partijas neusskata schos notikumus, kari radijuschi tif leelu fahchutumumu fabeedribâ, par tif swarigeem, jo tas winâm tatschu ir weentahrschs mass joks, par kuru te der pasmihnet, par kuru war rahdit jautru seju, un tapehz par to te it kâ naw wehrts runat. Par teem „maseem jokeem“, kuras fabeedriba pehz sawa masschtaba usskata par loti swarigeem gadijumeem, par teem it kâ nebuhtu wehrts runat.

Es atlaufchos tadehl druzin uskawetees ari pee schi jautajuma, kas nowedis pee Satwerimes Sapulzes ahrfahrigâs fesijsas fahaukschanas un kursch ir radijis wajadsibu iswehlet sewischku rewisijas jeb ismellekschans komisijsu. Waldiba ir publizėjusi sawu pastaidrojumum awisês, un es atlaufchos wispirms pee dascheem schi pastaidrojumum punkteem pafawetees. Sur teikts, ka beeschi wiskas tâs baumas, par kurâm fabeedriba tif leelâ mehrâ fahchutuft, ir weentahrschi „launprahrigi sagrosijumi un isdomajumi, lai raditu nedibinatu ustraukumu un lai sagahdatu materialu launprahrigai pretwalstiskai agitazijai“. Waldiba weenmehr pati esot bijusi sawa usdewuma augstumos un wifam fekojusti. Walsts kanzlejâ ruhpiigi sawahktas sinas par schahdeem noseegumeem, registrets, ka ir noseegusches 258 eerehdni un starp teem 59 nodoti teefai. Uri pee rewisijas komisijsas eewehlekschanas walsts kabineta galwa nolizis sawas kanzlejas direktoru, to paschu, par kuru mehs lasijâm laifkrastos safarâ ar nelaimigo gowi, kuras ragu numurs ir 171. Warbuht, schis numurs buhtu simbolisks ari teem, kas scho rewisiju eezehluschi. Un scheem jautajumeem walddiba naw usskatijusi par wajadsigu kaut ko nebuht atbildet un pastaidrot, ka newar rewidet tas, kursch patš eejaukts sinamâs rewidejamâs leetâs. Ja tas ir weentahrscha usjautrinahchanâs, kâ tas isleekas ministra presidenta fungam, kursch ir loti jautrâ gara stahwokli — ja tas, par ko eet runa, warbuht, ir joks ari dascheem Satwerimes Sapulzes lozetleem, tad man schteet, ka fabeedriba, kura stahw ahrpus schim feenam, tomehr skaitas zitadi, un mehs tomehr gribam rehknatees ar fabeedribu un newis ar schejeenes jautro gara stahwokli, kursch walda pee weena otra funga. Sahlak sinots, ka wiskas apzeetinahchanas pati walddiba usfahkusi us sawu inziatiwi, pati wina fekojusti, fehrusi un nodewusi wainigos teefai. Atk rujeet man fonstatet, zikhtlu schis apgalwojumus faeetas un zik htlu winsch nesaetas ar patefibu. Man kategoriski japasino schai augstai sapulzei, ka walutas nodalas direktora apzeetinahchana nebuht naw us walddibas inziatiwi notikusi, bet gan us fahdas priwatas personas, us fahda wirfneeka inziatiwi, kursch nowedis schim fun-

gam no tahleem austrumeem ar gruhtibam pahrwesto seltu, kurfch eeslihdejis zītā tabatā, bet tikai ne walsts kafē. Šchi privatā persona greesufēs pee proforora ar peeprasijumu arestet scho diroktoru, un tad tas bija isdarits, tad tikai šahka par to wahkt sinas. Jafaka, ka tai pašā mamentā, kad sinas bija šawahktas, waldbiba bija isgatawojuši dekretu peeschkirt schim minetam direktoram augstaku nosihmi, eezelt winau augstakā amatā. Tad, kas attežas us Brunnera un Grinbergu, tad jafaka, ka arsteschanas inziatiwe nebuht naw nahfusi no kabinetā pufes, bet gan no ahrpufē stahwoschām aprindam. Kad Latwijas suhtnis Londonā wairakkahrt atgahdinaja waldbibai, ka ahrsemes firmas attežas stahtees kafaros ar Latwijas waldbibu tapehz, ka godigai firmai neesot eespehjams to darit, tad pehz wairakkahrtigeem peeprasijumeem waldbiba bij nodomajusi nodot ari aifrahdijumus ismekleschanas teefnesim, bet ar burwibam isdarija tahdu pahrwehrtibu: scho cerehdni pahrwehrtā par flawenu finansistu un suhtija us Briseli. Profuratura schini gadijumā bij usmanigala un ta schim „finansistam“ nelahwa aifbraukt us Briseli. Tahda ir leetas faktiskā pufe un tahda ir ta waldbibas inziatiwe.

Tad kā jaskanojams logiski tas, ka waldbiba no weenas pufes itkā wifu laiku sawās rotās tura ismekleschanas inziatiwi, bet no otras pufes winai rodas schaubas, waj tikai war arestet augstakus eerehdnus, waj tas netrauzēs de jure atsihschanu. Tapehz waldbiba aizina pee fewis teefu preefchstahwjuš un apjautajas, waj tas ir pareisi, kā wina dara. No weenas pufes wina kafas pilnigi noteikti ejam us mehrki, šaka, ka wajaga apzeetināt, bet no otras pufes pahrleezinata, ka tas ir launums, ka tas war padarit walsti par smeekliku starptautiskās ateezibās. Te logiskas šakaribas naw. Es negribu wifos sihtumos apstahtees pee waldbibas paskaidrojuma — te jau preefchrunatajs to aifrahdija. Te ir skaidrs, ka waldbibas paskaidrojumā wismasaf paskaidrots tas, kas faktiski notizis. Rahdi eerehdni un kamdehl tee aresteti un šo waldbiba domā darit, lai eerobeschotu turpmak tahdas awanturas, par to „paskaidrojumā“ nefas naw minets, bet gan loti dauds ir rumats par to, ka pee wifa pati šabeeidiba ir wainiga. Šo rakstija ari weena prešes dala: „Wifa tauta ir wainiga, ne tikai waldbiba, ka winas eerehdni sog.“ Šo rakstija loti daudsi pilsoniski laikraksti un to mehš beidsot arodam waldbibas „paskaidrojumā“. Warbuht, ja waretu weenā jautajumā tautu apwainot, tad proti, ta buhtu sinama dala no tautas, un, proti, tani jautajumā, ka ta „tauta“, kurai ir sinami daudsee fakti, ar teem nenahf klajā un toš nedod atflahtibai. Šhis apwainojums buhtu weherschams pret sinamu dalu tautibas — pret teem, kureem šhee dokumenti rotās un kurai pagaidam toš neisodod.

Apstatot notikumumu, mehš parasti skatamees tā: ja preefch mums tas naw weenfahrschš ussaurinaschanās lihdselkis, weenfahrschš šoku gabalinsch kā preefch daudseem ziteem fungeem, bet ir loti nopeetna leeta, tad mehš ari zenschamees atrast šhis nopeetnās leetas pareisos zehlonus. Mehš sinam, ka katra bakterija war attisihhtitees tikai sinamā kulturā; mehš sinam, ka parasti wifadi rahpuli un reebekli attihstas tikai stahwoscho purwju uhdenoš un ne tur, kur tet strauji, skaidri awoti zauri. Ja kufuku nemschana daschados weidos til plaschā mehrā war usplaukt, ka pat ahrsemem jagreesch us to muhsu wehriba, tad jadomā, ka apstahkli Latwijā preefch tam bijuschki loti labwehligi. Es domaju, ka ta politika, kura ir radijusi un weizinajusi leelā mehrā scho kufuku usplaukschanu, ir lihdschinejā kabinetā politika, un pirmais un, warbuht, ari tas galwenais, kas to wifu isaudsejis un radijis,

tas ir tas majestatistm, sawadais majestatistms, kahdu peefopj ministru presi-
dents uf ahreeni. Schis majestatistms pastahw weenfahrt eefsch tam, ka ne-
weens nedrihft par waldibu fo launi domat. Natrs, kas launi doma, tas
jau ir apgrehfojees, tapat ka bibelê tas, kas otra seewu eefahrojis, tapehz
ween, ka winam tahda „kezeriga“ doma bijusi galwâ. Ir ari fabeedribas
lozekli, kureem ta kezerigâ doma radufees, ka waldiba war buht slifta. Bet
fchee „kezeri“ ir pee „fauna staba“ likti. Protams, ka scho majestatistmu
wajadseja nobrunot, lai nekahds straujaks, brihwaks awotinsch netiktu pee
scheem puhstoscheem uhdeneem klahst un wisa walsts politika, wisa pahrwaldes
sistema tila peefkanota schim galwenam uhdewumam. Juhs atzerefatees, ka
sawâ laifâ, kad „Sozialdemokrats“ rakstija par apgahdibas ministriju, tad
apgahdibas ministrija ar Brunneru preekschgalâ, jo zihrtigi atfauza schos rak-
stius. Augstakâ wara peedraudeja, ka wisi fchee atfaukumi jadrukâ un ka
nedrihft pat tahdu kezerigu domu buht par walsts eerehdneem. Muhsu
laifraksta redaktoram bija wairakas prahwas, jo sawâ laifâ ministru presidents
bija pasinojis, ka apgahdibas ministrija ir weena no tam wisfschihstatam un
tihratam ministrijam. Schahda nobrunoschanas un pahrwaldibas peefkanoschana
„majestatistma“ glahbschani no wisam pusem, isgahja uf to, lai wisa waldibas
politika titlu peelahgota schim galwenam prinzipam. Ko, peemehtam, nofihmê
kara stahwoklis tagad, kad uf wisam tschetrâm pusem ir noslehgtis meers? Tas
wajadfigs preeksch fabeedristas domas terorisefchanas un wajaschanas, jo
kara stahwokli ir eespehjams administratiwâ zela wis tas, ko normalos ap-
stahlos ispreesch teesistâ wara. Un neweenam nebuhs noslehpmis, ka dau-
dsas personas ir tupinatas aif restem par to, ka nelabwehligi atfaukschâs
par waldibu un par eerehdnu darbibu. Ja wairs naw brihw atfauktees par
kahda eerehdna rihzibu, ja naw brihw par to domat, tad naw brihnumis,
ka schini stahwoschâ purwâ atihstas daschadi rahpuli un reebekli. Wifs, kas
notizis, ir schis politikas wisrahfschnafais seeds, wisrahfschnafâ bufete, furu
fabeedribai pasneedsa pehdejo deenu notikumuni. Tas ir tagadejâs kabineta
wisrahfschnafais seeds un, es domaju, ka tapehz buhtu nelogifti, ja kabinets
usaizinatu zituis, kas rewidetu schos notikumuis. Tâ gribot negribot fabeedriba
teef fadalita diwos sawados lehgeros. Weenâ lehgeri stahw tee, furi pee-
laifsch kezerigo domu, ka ari stary wahlstis eerehdneem war buht noseedsneeki,
un otrâ tee, kas peelahgojas waldibas sistemai un zenschas ar istapschani
buhwet sawu karjeru. Pee tahdeem apstahkleem sawu karjeru ir eespehjams
buhwet tikai uf istapschanas pamateem un tapehz naw brihnumis, ka schi
istapschana, schi „onkulu un tantu buhschana“ ir tagadejâs politikas tihri
dabiska situazija. Reif fabeedriba noschiras diwos tahdos lehgeros —
weenâ, kureem ir pret waldibu kezeriga doma, un otrâ tee, furi peelahgojas
waldoschâi sistemai, tad waldibai ari wajadfigas diwas mehraulkas: pret
weeneem wina isleeto wisbahrgatos lihdschluss, bet otrus glahsta. Sawâ
paskaidrojumâ wina faka: „mehs teesistâ walsti newaram eemeft zeetumâ
zilwetu“. Es gribetu wajzat waldibai, lai wina tikai kaut weenu reifi, uslik-
dama roku uf firds, mums teiktu, zil simtu juhs eseet eebahsuschi zeetumâ bes
masakeem peerahdjumeem? (Stipri aplausi. Sauzeens no weetas: „Zif
noschauti?“). Un te wehl atfauzas uf „teesistâ walsti“ tee, kam pascheem ir diwas
mehraulkas: weena pret teem, kas nostahjas oposizija, un otra pret teem,
kas mehgina istapt. Saprotams, ka pee tahdeem apstahkleem eerehdneezibas

aparats naw uslabojams. Se man naht prahtâ Tschazka wahrdi is Gribojedowa „Горе отъ ума“: „Служить бы радъ — прислуживаться тошно“. Ralpot walstij newar tas, kas newar peelahgotees schai waldibas sistemai un tapehz rodas dabiga islase, kas gala nowed pee schauras klikeš politikas, ka mehš tagad redsam. Schi klikeš politika iseet us to, lai wišas nebuhschanas nokahrtotu mahjas kahrtibâ. Uri waldibas eezeltâ rewisijas komiſija naw wairak nekas, ka mahjas kahrtiba, jo pateesi turâ parlamentariskâ walsti mehš wehl redsejim to, ka tur, tur loti atbildigas personas peenahktas smagos noseegumos, tur waldibas galwa teiz ſawam kanzlejas direktoram: „Ej, mihlais, paskatees, waj tur tas trofniš nebuhs par leelu.“ Tâ ir parlamentariskâ walsti neparasta kahrtiba. Pee tahdeem apstahkteem beedet par de jure neatsihschanu, kad mehš schis nebuhschanas ešam zehluſchi gaiſmâ, man ſcheet, noſihmetu ne wairak, ne masak ka isfrakstii ſew „testimonium paupertatis“ — garigas nabadsibas apleezibu.

Pateesi, ja mehš spehjam walstis politikâ peesawinatees tikai to, ka walstis us ahreeni war reprezentetees tikai ar Gleitakowa maneeram, tad ta naw wairš walstis politika, bet tas noſihmê politiskâs gudribas nabadsibu. Warbuht, schis garigas politiskâs gudribas nabadsibas ſaknes ir meklejamas wišâ, eš gribetu teikt, muhſu pilsonibas politiskâ pagahtnê, winas lihdschi-nejâ politiskâ skola. Muhſu pilsonibas politiska skola ir bijuſi tahda, ka newajadseja ſtatitees ne us ko plaſchakos apmekros, jo tas jau „oſch pehz ſinama internazionalisma“. Statitees us wiſu loti ſchaurâ, masâ aplozinâ, warbuht, pat tahdâ, kurâ, ka tahdreis Skalbe teiza, „debestinas ar roku ſaſneedjamas“ — ta ir muhſu pilsonibas politiskâ gudriba. Wiſa muhſu pilsonibas politiskâ skola ir eesahfusees ar daſchadâm bankam un ſafem, ap tàm ir ſahfusees „politiskâ nogrupeschanas“ un beidsot iswehrtusees druſku plaſchakos kooperatiwos, ſaweenibâs, ka „Konſuma“ ſaweenibâ un „Ekonomiskâ“ ſaweenibâ, masâ zihnâ stary schim diwâm grupam. Schajâ zihnâ neka walstiska nebija, ſche bija ſchauri, rupji materieli pamati un materielaš intereses. Waj tagad brihnumš, ka mehš schis waldibas politikâ neredsam nekahdas dšilakas un noteiktakas linijas, ka beš ſchaura, rupja materialisma neka zita neredsam? Mehš redsam, ka ari walstis eerehdniš eestahjas walstis deeneſtâ tikai ar ſinamu nodomu eedſihwotees. Pateesi, gruhti ar godigu darbu kada laikâ tifti pee 10 puhrweetam ſemes Rīgâ, ar ſkaiſtu oranschereju un zitâm ehrtibam un wehl preeſch schis „ispolititas ſaimnezibas“ ſanemt no walstis weenu labu gowi. Tâ ir teescham laba perſpektiwe preeſch teem, kuru dšihwes gudriba un dšihwes pamats ir un paleek tikai rupiſch ſawtigs materialisms.

Otrs peerahdijums, ko ſchi garigâ nabadsiba ir dewuſi, ir tas, ka mehš neesam lihds ſchim redsejuſchi muhſu politikâ nekahdu jaunradischanu, nekahdas jaunradischanas spehjas. Muhſu pilsonu weenigâ „jaunradischanas spehja“ ir bijuſi ta, ka tee zihīgi kopejuſchi wiſu no zariſkas Kreewijas. Panemeet toš likumus, kas eenahk daſchâs ſatwerfmes komiſijâs, un juhs redseſeet, ka tee ir burtiski tulloti no ſeno kreewu likumu isdewumeem. Neſen Satwerfmes Sapulzê mehš ſaduhramees ar weenu tahdu, kurâ redakzijas komiſijai wajadseja eeneſt wairak tuhtſtoſchu redakzionelu pahrlabojumu. Tâpat muhſu dšihwi waldiba kope no zariſkas Kreewijas, kaut ari tai paſchâ laikâ teek aſrahdits us to — un ſewiſchki tee, kas us katra eelaš ſuhra ſit ſew pee kruhtim un ſaka: mehš tikai ešam walstiski domajofchee, mehš ešam

tee, kas to walsti stutē — tee wišwairaf welf ilfā uf wezās zariffās Kreewijas puft. Pati zariffā Kreewija usauga uf tās sistemas, kahdu tagad peefopi, kahdu iswed un attihsta tagadejais ministru kabinetis Latwijā. Un wina pati, kā Simfons šafa, sem šawas mahjas drupam tiks aprakta, jo wišs tās milsenis teef zelts uf mahla kahjam. Un ja uf preefschu, kā lihds šchim, Latwijū gribēs buhwet uf tahdām pat mahla kahjam, tad es neschaubos, ka ari wina tiks aprakta sem šawām drupam.

Es waretu usfkaitit milšigi dauds fastus, lasit preefschā wefelu wirkni dokumentus, kuri leezinatu par daudsām škaištām leetam. Es negriūdu apgruhtinat šchoreif augsto šapulzi ar tahdām leetam, kā tās kahdreif bija, kad man nahzās runat par Daugawgrihwas mahzibas bataljonu. Šchoreif, šafata, ka materialu ir 10, pat 100 reis wairaf, bet nelaime ir ta, ka wišs šchee pawedeeni eet loti tahlu un mehš newaram peenahktpee ihštā gala. Šapehž pagaidam neturu par wajadšigu augstai šapulzei lasit preefschā šchos dokumentus un uskawet juhsu usmanibu uf teem. Weenu, ko es waru zeret šagaidit no šchis augstās šapulzes, ka te radis organu, kursch pa wišeem pawedeeneem war eet newis noteiktās robeschās, bet bes kaut kahdeem eerobeschojumeem tik tahlu, žif tahlu tikai šchee pawedeeni welkas. Es gribu, lai mehš nahktu škaidribā par tām baumam, kas eet pa ahrsemem fokū un linu monopolu leetās; par teem priwatihpashumeem, kuri pirkti ahrsemēs, warbuht, tepat Jgaunijā waj Leetawā — lai tām baumam reis daritu noteittu galu.

Bet preefsch tam wajadšigs organs, kursch eet pa wišeem pawedeeneem tik tahlu, žif tahlu wini wed. Šo, bes šchaubam, newar isdarit komišija, kuru eezehlušī waldiba pati preefsch šawas mahjas isrewideschanaš, jeb, pareišaki šakot, preefsch šawas mahjas mehslu paslehpšchanaš. Ir wajadšiga plascha noteikta rewišija ar loti plaschām kompetenzem, ar loti plaschām teesibam, ar tahdām teesibam, kurām neweens nedrihkst wilkt robeschās un teikt: šche tahlak juhs nedrihksteet eet! Es zeru, ka tad šchi komišija pastahstis kahdā turpmakā sehde mums tuwafi par wišu notikuscho un tad ari teem kungeem, kas usfkata šcho behdigo gadijumu kā masu joka gabalinu, warbuht, buhs japahrmaina šawas jautrās sejas. Šas war notikt tahdā gadijumā, ja mehš došim šchahdai komišijai, kura tiks eewehleša, tahdas kompetenzes, ka nekahdi šchferschli newar tikt peelaišti un ka wina war eet tiktahlu uf wišām pufem, pa wišeem pawedeeneem, žif tahlu šchee pawedeeni wed.

Ja tās notiks, tad mehš zeram, ka, warbuht, radisees ari drusku špirgtaka straume, kas purwa uhdenus atdsihwinās, kas isnesis laukā toš rahpulus, kas eeweef:šchees šchajos stahwoschos uhdenos, isnesis, šaprotams, ne tuhlin, bet pamafam, un nelaus wineem tahlak attihštitees. Ja šchi komišija tiks tahda šastahdita, man šscheet, ka ari šabeedriba, kura tagad baidas tadeht, ka šabeedribas doma teef terorifeta, kura tagad baidas nahkt klajā ar pašinojumeem, man šscheet, ka wina tad nahks klajā, wina nedrihštis neko apšleht. Šabeedriba ari šin, ka žitadi katrs tahds pašinojums, kas nodots par waldibas eerehdni, kaut ari waldibas eezelteem rewišijas komišijas lozekteem, beidsot nahks wainigā rokā un teesu par to špreedis pats wainigais. Ja šinotajs padots kahdam augstakam eerehdnim, wišsch weenfahrschi teef israidits no refora, turpretim, ja tās naw eespehjams, tad ar to žitadi isrehkinajas. Ir šinams, ka muhsu tagadejai waldibai Kreewija ir noseedsneeku kolonija. Par tahdu wina wišmaf eedomajusees tagadejo Padomju Kreewiju. Šaga-

dejā waldiba ufkata Kreewiju kā sawu noseedsneeku koloniju un raida uš tureeni pahri robeschai wifus, nerehkinotees ne ar kahdeem starptautiskeem lifumeem, kas nepeekriht tai majestates politikai. Tadehl, ka Padomju Kree-wija nem winus pretim un negrib laut winus pakahrt, uš tureeni teef transporteti wif, pat tahdi, kuruš Satwerfmes Sapulzes amnestijas akts bij amnestejis. Mehš sinam, ka 2 deenas pehz tam, kad amnestijas lifums stahjās spēhā, waldibas preekshstahwi transporteja uš sawu eedomato „noseedsneeku koloniju“ toš, kas bija jau amnesteti. Tapehz jo weeglač buhs transportet prom toš pilsonus, kas nahks ar saweem pasinojumeem par waldibas noseedsibam. Tadehl jarada garantijas, lai katrs waretu nahkt atklahti un pateikt nerisfejoj, ka ari winu isfuhtis uš scho leelo eedomato „noseedsneeku koloniju“. Ja Satwerfmes Sapulze parahdis, ka schi komisija naw tahda masa episode no weena plaschaka jofa, tad, man leekas, ta wares ustizibu eemantot. Tapehz jagarante, lai tee, kas waretu sneegt taisnibu, lai tee uš kaut kahda panta pamata netiktu transporteti pahri robescham.

Tapehz, man schheet, ka ta formula, kuru paraktijuschy wairaki preekshstahwi, ir peenemama, kaut ari wina neiffaka wifa plaschuma komisijas kompetenzes, wifš atkarasees no tam, zil nopeetni uš leetu skatisees Satwerfmes Sapulze: waj preeksh winas ari schi komisija buhtu masš joks, kas lai nowada sabeedribā sakrahjuschos nemeerus, waj tas buhs leels walstisks uš dewums, kuru japahrauda wifa pahrwaldes sistema un wifš pahrwaldes aparats. Ja wina to ufkatis par nopeetnu, tad wina komisijai war peeschkirt wisplachakas kompetenzes. (Uplausi pa kreisi).

Presidents J. S. Schaakste: Wahrds Fr. Trafunam.

Fr. Trafunš (Latgales kristigo semneeku saweeniba): Mani kungi! Ne kairu reis es waru peekrist sozialdemokratu domam, bet schoreis winu domam es pilnigi peekrihtu. (Uplausi). Mehš esam sasaukuschy ahrfahrtingu sapulzi. Wajadseja domat, ka walsti ir notizis kaut kas ahrfahrtingš, kas apdraud walstš pastahweschanu, ka walstš eefahrta ir flima un winu wajaga issahlot. Es biju pilnigi pahreezinats, ka wifas Satwerfmes Sapulzes frakcijas nems scho leetu pee firdš un ne tika Satwerfmes Sapulze, bet ari waldiba nahks palihgā leetu noskaidrot un luhkos walsti glahbt. Ja kahds organisms ir flims, tad, pehz manām domam, pee wina wajaga stahteš ar operazijas nafi un wifu flittumu isgreesi. Tapat ta leeta ir ari ar walsti. Bet schini gadijumā es redsu to paschu weenaldsibu, kas bij ari pee meera lihuma ar Kreewiju. Leekas, ka te ir kahds masš gadijuma fakts, par to naw wehrtš dauds spreekst. Sozialdemokrati eefahla no rupjam siwim, bet es gribu jums parahdit smalfakas siwtinas. Sozialdemokrati eefahla leelā masschabā, es gribu parahdit jums tika weenu faktinu no Latwijas dsihwes. Es nerunaschu ar skaišteem wahrdeem, bet runaschu ar fakteem, kuruš peedshwoju buhdams diwas deenas Latgalē. Schee fakti man nahkuschy rokās zaur gadijumu.

Es jums pastahstischu par weenu no Latgales rajoneem, 6 werstis no Rehsefnes, par leetam, kuruš notifuschas no julija mehnescha lihds schim laikam. Peemehram, 4 werstis no Rehsefnes kahdas sudmalas aplenkuschy apbrunoti karewiji, noschahwuschy sudmalneeku un buhtu apschahwuschy wifus. ja tee nebuhju ishaiditi. Pehz 2 nedelam pee tam pascham sudmalam, 100 waj 200 asu attahlumā, tika noschautš zilweks, kas bija atbrauzis uš sudmalam. Turpat tuwumā ir kahda weenfehhta, kura tika noschautš saimneeks.

Jau agraf ta pati weensehta tifa aplaupita. Ratneeku zeemâ, kursch ir tahdas werstis no Baltmales, noschauts zilweks. 7 werstes no Rehsefnes Osolmuischâ noschauts zilweks. Gweschaltu zeemâ deenas laikâ tahds 17 gadus wezs puisens isgahjis art un turpat us zela noschauts. Pa to apwidu pasihstamaiz laupitajis un saglis Schkirs apzeetinats, bet pehz 2, 3 deenam winsch brihwi staigâ pa pilsehtu, nestatotees us to, ka bij fastahditi tahdi 3 protokoli par sagschanu. Bes tam Kuifu zeema 2 brahli, faufti Bogdanowi waj ari Wuko, isdarijuschi 20 sleskawibas ar laupischanam. Uisrahdija par to komendantam, us fo tas atbildeja: „Es juhs paschus litschu arestet!“ Schee brahli deen par denschtschikeem un staigâ brihwi apfahrt. Tahdu faktu man buhtu wesela rinda. Rantreeku zeemâ semneeki faker pee sagschanas zilweku fareiwju drehbês un wed to us komendanturu. Pee Rehsefnes tilta wini fateet 3 apbrunotus fareiwjus, kuri wineem peedraudè ar nahwi un atlaisch apzeetinato walâ. Schahdu faktu ir dauds. Par sirgu sagschanu jau nemas wairs naw runa. Semneeki nedrihft deenas laikâ islaist sirgus, jo ir weselas bandas laupitaju, kuras pat atrod wilzeenu, ar kuru nosagto sirgu aihwest us Rigu. Daschi semneeki atrod Rigâ un pat intendanturâs sawus sirgus. Jr bijuschchi tahdi gadijumi. Tas wijs peederas eefschleetu ministrijai un es nedomaju, ka eefschleetu ministrijai wisi schee fakti nebuhtu sinami, jo newar tatschu buht, ka polizija par wisam schim leetam nesinoja eefschleetu ministrim.

Vahreesim us muhsu semkopibas ministriju. Jr faktis, ka aprinka inspektors isdod apleezibu — es waru minet wahrdu, jo tas naw noslehpums — inspektors Grigorjewšs Wizmuischâ, isdod apleezibu, ka muischâ ir nozehrtamas 900 defetinas mescha. Mescha apfardsibas eerehdnis man stahstija, ka labi ja ir isjirstas tahdas 10 defetinas. Tâ tad mescha laupischana noteef schausmigâ fahrtâ un ja netiks tahdi soli sperti pret to, tad mehš nonahftim pee ta, ka diwu gadu laikâ nebuhs Latgalei meschu ne tikai tif dauds, fo walstij ihwest us ahrfemem, bet peetruhks pascheem latgaleescheem preefsch apfurinaschanas. Lalgâlè meschu apfardsiba teet fadalita diwâs schkirâs. Pee weenas schkirâs peeder tâ fauktee walstis meschi un pee otras — priwatee meschi. See eerehdni, kuri eezelti pee priwateem mescheem, nesin, fo ar to leetu darit, jo wineem naw spehka toš nosfargat. Bes winu sinas teef zirsti meschi un kas to atlauj — naw sinams. Latgaleetis, kursch weenmehr ir godigi pelniijis sawu maifi, meklè ilgu laiku atlauju dehl darbu usnemschanas, un beigâs israhdas, ka tahdas leetas ismaksâ 20.000 rbl.

Tad par paschu semes eefahrtu. Mehš agrarâs reformas likumu esam isweduschchi, bet neefam wehl nolehmuſchi, kas buhs ar serwitutu semem, par to nosfazis aifewischts likums. Bet tagad eerehdni sahft rikfotees us sawu roku. Bes tam eerehdni, kad naw wehl aisrahdits, kâ seme tiks fadalita, daschus no latgaleescheem peerunâ, ka wajaga atfazitees no sawas semes, nem parakftu un pehz tam semneefam atnem 20 defetinas semes un eedod ziteem. Waj tas ir likumigi, ka Domopoles pagastâ, kur eet diwi zeli us Rehsefni, tai laikâ, kur semneeki nodarbinati ar lauku darbeem, kur wajag apstrahdat wisu semi, kur mums maj sirgu un strahdneeku, teef eefahfts taift jaunu zelu? Es negribu strihdetees, waj tas zelsch taifni bij wajadsigs kara wajadsibam. Warbuht, tas ari bija likumigi darits. Bet tas naw peelaischams. No dascheem pagasteem nehma schuhtneekus bes maksas. Kad kara wajadsibas to prasa, tad tas jadara, bet ja tai laikâ, kad teef usfahktas meera farunas

ar Kreewiju, kad ir wisleelafais darba laiks, teef usfahfts taifit jaunu zelu, tad tas naw attaisnojams. Kad daschi semneeki tuhlin neeeradas us darbeem, tad bes fahdas teefas tos eeleeft zeetuma, usleef naudas fodus waj issuhta us Korfowu zeetuma un pee darba. Bes tam es jau reis aifrahdiju us to, ka Latgale wispahf skatas us scheem jautajumeem. Tas ir pirmais juhteligais jautajums. Schahdu faktu ir dauds. Maija mehnesi, kad notifa wispahrejas Deewa luhgschanas, pee paschas Rehsefnes ijauza kaplitfchu, falausa Kristus tehlu u. t. t. Warfowā fahdu ihstu komunistu trihs reis weda us Daugawpili un trihs reises palaida walā. Korfowā notifa tas patš. Gaigalowā basnizfungs isgahjis no basnizas deewkalposchanas laifā, kad laudis wehl bija fapulsejufchees. Winfch sakauts no farawihra, kursch gribejis noturet agitazijas runu us basnizas leewena. Tahdas leetas noteef Latgalē.

Pahreesim tagad us otru jautajumu: kā stahw Latgalē ar paschu isgliftibu. Man naw bijis gadijuma eeskatitees wisās skolās, kā tur eet, bet par schim 2 deenam, kad es biju Rehsefnē, es dsirdeju schaufnigas leetas par walfts gimnasiju, kura Latgalē nodibinata, lai stiprinatu tautistumu un eenestu apgaismofchanu. Weens no skolotajeem ir atlahfts dschrajs, kursch katru deenu peedsehrees atnahf us gimnasiju, kreflis pakalā islihdis ar daschadeem eeshmejuumeem. Behrni peenahf flahf, raufta aif trekla un wisi fmejas. Weens ir bijis komunistis, bolschewiks, treschais tahds patš. Ko Latgale war no tahdeem gaidit? Labakee faimneeki nodod sawus behrnus otrā gimnasijā, kas ari ir Rehsefnē, ta ir kreewu gimnasija, bet labakee faimneeki atdod sawus behrnus tur tapeh3, ka wini negrib, lai winu behrni ifaugtu par huliganeem.

Tahds, mani fungi, ir ihfos wilzeenos Latgales raksturojums. Raksturojums par masu faktinu no muhsu Latwijas. Tagad pajautasim, tahds tam ir eemefls? Eemefls, mani fungi, tam, ka noteef tahdas flepawibas, ka noteef sagfchanas, fa meschi teef ispositi, ir skaidrs. Ta ir ta pati kufloschana, par ko tifa runats. Peemehram, tahds gadijums: Saglis, schoreif war fazit par godu polizijai, teef nosuhtits us komendanturu, lihds ar protokolu, bet otrā, treschā deenā saglis brihwš un nonahf atkal tās paschas polizijas rokās. Polizeja waizā, kā schis tifa brihwš, saglis, fschigans, faka: „Mani fungi, tas man maksaja gan dahrgi — 5000 komendantam un 4 pudeles konjaka.“ Otrs tahds patš gadijums. Man pasihstama persona stahstija, ka ta saglim waizajufi, kā schis tizis brihwš un tas atbildejis: „Tas man maksaja loti dahrgi. Wajadseja dot ismekleschanas teefnesim 5000 rbl. un dascheem ziteem whreem ari. Tā fa wifa ta leeta man maksaja 17.000 rublu.“ Es atfahrtoju to paschu, ko jau faziju — schee fakti ir tifa tahdi, kuri zaur gadijumu man tikufchi rokās. Nebija mans nodoms west ismeilefchanu. Schis leetas, mani fungi, ir tas, zaur ko Latgalē tiks eewests separatifms, no kura tagad baida. Schi ir ta kultura, tās jaunās idejas, ta awgaismofchana, kuras grib eewest Latgalē, bet no kuras Latgale grib norobefchotees. Paschā Latgalē par separatifmu nebuht nedomā, bet gan arweenu aifrahda, fa wajaga west eesfchejo politifu tā, ka tas Latgalei buhtu peemehrojams. Ja Latgalei fahfs awgaismot tahdā pat zelā, kā lihds schim, tad separatifms buhs. Man pee rofas ir latgaleefchu wehstule, kur tee raksta, lai welns parauj tos balteefchus, jo tee esot swehri un nezilwefi, ar kureem pat naw eespehjams runat. Es wifu laiku esmu strahdajis par kopigu leetu, par to, ka muhsu tautas dalas buhtu apweenotas un fapeh3 ir wajadfigs, ka tas

tiftu iffaukts, lai tiftu radits separatismš? Tas, ka latgaleeſchi bihstas no tahdeem kulturās neſejeem, kà jau mineju, ka latgaleeſchi grib no teem norobſchotees, par to naw ko brihnetees, tas ir ſaprotams. Es atwainojos, ka leetoju ſchahduš wahrduš, bet tas tã ir. Latgale ſeparatiſmu nebuhſt newehlaš, wina zenſchaš tikai panahſt, lai tai buhtu ſawaš paſchwaldibaš eestahdes, lai, tã ſakot, ſchiš tautas dalas leetas tiftu no wineem paſcheem iſſchirtas, jo latgaleeſcheem tãš labat paſiſtamas nekã balteeſcheem. Latgale latgaleeſcheem ſtahw tuwal nekã balteeſcheem un ja muhſu preſe nemahſt lihdi ſchim laiſam par latgaleeſcheem labi atſauktees, tad par to wainojami ir tikai balteeſchi. Ja eet runa par ſeparatiſmu, tad wainiga tur ari preſe, kura naw mahzejuſi audſinat balteeſchuš. Muhš, kaš ilgeem gadu ſimteneem bijãm ſchirti, furi bijãm padoti kreewu eeſpaideem, newar noſtahdit uſ weenaš linijaš ar ziteem. Apweenoſchanaš jarada brihwã zelã, bet ne ar ſpaideem. Tagad grib panahſt zentraliſaziju, ko grib iſweſt tahdã pat zelã, kã to ſawã laiã iſweda Kreewija, kaš Latgalei gribeja ar waru uſſpeeſt ſawaš idejaš. Zentraliſazija no Kreewijaš netika panahſta un ari balteeſchi to nepanahſt. Ra pee mums ir zentraliſazijaš panehmeeni, te jumš ſaktš. Rad atſwabinaja Latgali no leelineekteem, tad tika ezejelti pagastu wezafee un ko mehš redſam. Kreſlawã pagasta wezakaiš — balteetiš, Korſowã — balteetiš, Baltinowã — balteetiš u. t. t. Tas tikai peerahda, ka uſ to Latgali, kura pirmã gribeja panahſt apweenoſchanoš ar Baltiju, ſkatas ar neuſtizibu. Latgaleeſcheem tagad teeſt parahdita neuſtiziba. Lai gan latgaleeſchu iſloſſne ir atſihta par to paſchu latweeſchu walodu, tomehr zaur ſinameem ſpeedeeneem ir noweſtš tiſtahl, ka daſchi latgaleeſchi bihstas runat latgaliski. Man paſcham bija gadijums to peeredſet, kad eš eegahju Rehſekneš polizijã un latgaleeſchi baidijaš runat latgaliski. Bet zittauteeſcheem ta neuſtiziba ir. Rad eš aiſgahju pee iſmekleſchanaš teeſneſcha, taš iſſauzãš: „Я васъ не понимаю! Говорите по-руски!“ Man kã Satwerfmes Sapulzes lozeklim bij japeeſſihwo tahdaš rupjibaš, kahdaš eš neredſeju zara laitã. Tas ir zentraliſazijaš politiſkaš wirſeeneš, kaš tur eneſiš nelaimi. Uſ Latgali teeſt ſuhſtiti ne labatee latweeſchi, ne tee, kureem ruhp walitš apweenoſchanaš un apgaiſmoſchanaš idejaš, bet ſliſtatee elementi, un taš, mani fungi, noteek wiſzaur. Polizijã neſtahw nemaš labat. Peemehra dehl peewediſchu ſchahdu ſaktu: Rehſekneš aprinka preſektš ſalaſijiš ſchkuhtiš ſirguš beſ paſcheem pawaditajeem, 18 waj pat wairaf. Saimneeki gaida diwaš, trihš, iſchetraš deenaš, daſchi pat 10 deenaš, kamehr atdabũ ſawuš ſirguš atpafal. Tãpat ari ar laundaru guhſtiſchãnu. Schkuhtneeki panemti, lai weſtu laupitajuš, bet laupitaju weetã . . . zee mã apzietina ſemneeku, peedraud tam, ka to noſtahdiš pee ſoka un noſchauš. Zilwekš nobaidas un behg, uſ winu ſahſ ſchaut un . . . Neſen bij gadijums, kur nahza preeſſchã nekahrtibaš, kad daſchi ſtrahdneeki, furi Antinopolẽ nedabujuſchi algas iſdauiſjuſchi uſnehmejam loguš, atweſti uſ Rehſekni un no polizijaš ſakſti. Par ſakaufchãnu no polizijaš eet wiſpahrigaš ſuhdiſibaš, bet kaš ir daritš? Tas patš Eſtimana fungš, kurſch nelikumigã kahrtã zilwekuš noſoda, neteeſt atzeliš no amata, aprinka preeſſchneeki pee atbildibaš neteeſt ſaukti. Teeſt gan ſaukti pee atbildibaš tee, kuri ſper ſoluš pret laupitãnu, bet ne tee, kaš iſlaiſch komuniſtuš un laupitajuš no zeeſtuma. Iſmekleſchanaš nodalãš, kuraš teeſcham ſaktahditaš, lai winaš aiſſargatu walſti no ſchaubigeem elementeem, ir aktiwi komuniſti. Iſmekleſchanaš nodalãš, mani fungi, ir bijuſchi laupitaji, zitadi eš

sagššanas un laupiššanas newaru šaprast. Es gan nepeekritu Zelma kungam, kūršč runaja pret komunistu isfuhtiššanu us Kreewiju, bet es gribetu sinat, ko tad ar teem lai dara, ar teem, kureem komunisms bija šaldens un labs, kuri bolsčewismā redseja paradisi un kuri peeradušči pee laupiššanas. Man leefas, ka teem wajaga preezatees, ja tos isfuhta us Kreewiju, jo tas war dšihwot no laupiššanas, tur tas ir brihw. Bet mehš runasim par Latwiju. Pee mums Latwijā ismeklesšanas nodalās ir bijušči laupitaji — komunisti, jo tee komendanturās nehmušči kufulus un pašči radijušči nekahrības. Saprotams, ka laupiššana un sagščana ir parastās leetas.

Kas atteežas us kooperatiwu, tad waru teikt, ka tam ir gruhti dabut šahli, bet šchidini to dabū un dauds leelafā wairumā nekā kooperatiws. Tapehž Latgalē šahls maksā 150 kap. mahrzinā, kur Rigā wīnu pahrnod par 40 t. Rahdā zelā tas noteet? Sinams, no ka war pelnitees. Pelnitees war no teem, kureem to kufuli wajaga dot un wajaga dabut. Latgaleescheem pawišam nesaprotams, preešč kam pastahw Latwijā kara robešča. Mehš esam Latwijā, bet tai pašā laikā mehš esam ahrsemneeti. Paldees Deewam, ka es esmu Satweršmes Sapulzes lozeklis un man ir apleeziba ar fotografiju, jo tā es teeku zauri, bet kad es nonahku pee Latgales, tad es esmu ahrsemneeks. Te man jarahda šawa pase, šawi dokumenti. Ko tas lihds, mani funkci? Mehš esam peenehmušči amnestijas šifumu, zaur ko wisi komunisti, laupitaji waj nelaupitaji, war greestees atpakaļ un eekluht Latgalē un Baltijā, bet godigs zilweks newar tilt pahri. Kam tas wajadsigs? No pašča eefahkuma tas neko nepalihdseja. Warbuht, demarkazijas liniu nostahda, lai newaretu špekulet. Apšargajeet robeščas, tad nebuhs ari špekulazijas. Prezes eet pahr robešču us Kreewiju, bet us Latgali tās nelaišč. Newajaga radit apstahklus, ka prezēs Rigā maksā 40 kap. un Rehsēknē 150 kap., jo Rehsēkne naw ahršemes. Mehš, apweenotais Latgales, bloks gribejam nahft preeščā ar scheem jautajumeem jau šen. Bet tad mums wajaga eefneegt interpelaziju gandrihš wīšam ministrijam un tapehž mehš bijām nospreedušči prasit rewisiju preešč Latgales un ja ta israhditos par wajadsigu, ari preešč wīšas Latwijas. Warbuht, ka tur tās leetas buhs masakas, bet tās ir reiš janofahrto un muhsu prasiba buhtu, ka latgaleesči pašči eeeetu tani komišjā. Es esmu pahrleezinats, ja komišija nobrauks us weetam un paštatisees grahmataš, tad neko neatradis. Man bija gadijums, kad es ismeklesšanas teefnesim jautaju: „Waj jums bij tahda un tahda šuhdsiba?“ Paštatišās grahmataš, bet tur tahdas nebij. Ja latgaleesči pašči nems dalibu ismeklesšanas komišijā, nahš šakarā ar tautu, pabrauktās pa pagasteem un eeguhs ustizibu, tad no laudim dauds ko dabūs sinat un tad mehš warešim nahft pee paščas launuma šaknes. Warešim isgreet to wahti, kura muhs maitā un ja mehš isbehgšim no špekulazijas un kufulu nemsšanas, tad drošči ween zelsees waluta un kritis zenas us prezem. Jo tai naudai, kuru šamaksā par šahdu atlauju, tāpat kufulu naudai šakriht us prezem un tapehž tās teef šadahrdsinatas. Bes tam wajaga gahdat ar šar to, ka eerehdni tiftu tā atalogoti, ka wini waretu pahrtift. Labat šamā eerehdnu škaitu un puši, labat lai wini strahdā ilgat — wini strahdā, bet lai wini waretu pahrtift. Semkopibas ministrijas eestahdēs šar škaitu wajadsēs, warbuht, wehl paleelinat, bet zītās eestahdēs war šamasinat.

Es dodu šcho ihšo pahrskatu par masu Latwijas stuhriti ar wehlesšanas, ka rewisijas komišija teescham tiftu eeweheleta un ka rewisiju iswestu zauri. Es

nedomaju ne ar waldibu, ne pret waldibu; es esmu pilnigi pahrleezinats, ka waldiba grib to paschu un ka waldibai buhs patihkami, ka leeta tiks noskaidrota un ka tas launums, kas tagad muhsu walsts eefahrtai un pastahwe-
fchanai kaiteja, tiks nowehrsts un reis eewesta fahrtiba.

Presidentis J. Tschakste: Runataju faraksts isfmelts. Gefneegts fefofchs preefchlikums.

„Leefam preefchâ Satwerfmes Sapulzei usdot luhgumu un luhdsibu komi-
sijai isdarit waldibas eestahschu rewisiju atteeziba us scho eestahschu usbuhwes
leederibu un us amata personu un deenesta peenahkumu ispididichanas weidu
un likumibu.“

Es liffchu scho preefchlikumu us balfofchanu un luhdsu pazeltees toš,
kas ir pret scho preefchlikumu. Naw. Luhdsu pazeltees toš, kas atturas
no balfofchanas. Naw. Ta tad schis preefchlikums weenbalfigi pee-
nemts.

Tagad es luhgtu minet kandidatus. Pehz fahrtibas rulla wajadsigi
dewini.

Jr likti preefchâ: Josans, Jr. Trafunš, Sihmanis, Samuels, Kluge, Zelms,
P. Kalninsch, Stubikis, A. Behrsinsch. Es liffchu us balfofchanu un luhdsu
pazeltees toš, kas buhtu par to, ka mehš schoš kandidatus usluhktu par
eezelteem jaunaja komisija. Luhdsu pazeltees toš, kas ir pret scho fastahwu.
Naw. Tagad luhdsu pazeltees toš, kas atturejuschees no balfofchanas. Naw.
Ta tad schee kandidati eewehleti.

Lihds ar to ir isbeigta schis deenas fahrtiba. Wahrds Behr-
finam personiga leeta.

A. Behrsinsch (darba partija): Man personiga leeta jaluhds atlauja
atbildet Trafuna kungam. Tavehž, ka es biju Latgales apgabala preefch-
neeks, es atlauschos peewest daschus skaitlus...

Presidentis J. Tschakste: Tas neatteezas us leetas kodolu. A.
Behrsinsch: Ra pawehleet, presidenta kungs!

Presidentis J. Tschakste: Wahrds redakzijas komisijas referentam.

Referents W. Grehwinsch: Redakzijas komisija skatija zauri lihgunu
par Latwijas un Leetawas robescham un leef preefchâ fefofchus pahrlabo-
jumus. Pirmâ pantâ wahrds „waldiba“ rakstits ar leelo burtu. Redakzijas
komisija domâ, ka buhtu pilnigi apmeerinoschi, ja wahrdu „waldiba“ rakstitu
ar maso burtu. Tad otrâ pantâ ir teikums, ka „lihguns stahjas spehka ar
wina peenemschanu“. Lai to fassanotu ar agrafeem lihgumeem, tad redak-
zijas komisija leef preefchâ scho teikumu islabot fefofchi: „lihguns stahjas
spehka no wina peenemschanas deenas“.

Presidentis J. Tschakste: Gebildumu naw pee pahrlabojumeem?
Ja naw, tad tee peenemti. Ahrfahrtēja Satwerfmes Sapulzes sehde flehgta.

(Sehdi flehds pulksten 9.10 watarâ).

Ahrfahртеja (2.) sehide 1920. gada 4. nowembri

(Atflahta plkst. 5.35 pehz pusdeenas).

Sozialdemokratu peepra ijuмс waldibai par „wrangeliadi“ Latwijā. — Luhgumu un suhdsibu komiшijas sinojums „wrangeliades“ leeta.

Presidentis J. Ščakste: Satwersmes Sapulzes ahrfahртеjā sehide atflahta.

Šai ahrfahртеjai sehide ir sekščā deenas kahrtiba: Likumprojektu nodoščana komiшijam. Peeprašijums ministru presidentam par Latwijai naidīgu militaru organizāciju peclaiščanu us Latwijas teritorijas un luhgumu un suhdsibu komiшijas sinojums.

Presidijš tur par peenahkumu pasiaot, ka no luhgumu un suhdsibu komiшijas eefneegts preefšlikums deenas kahrtibu pahrgrosit tahdā weidā, ka otra punkta weetā liktu tresčo. Wahrds Rihwem.

U. Rihwe (semneefu šaweeniba): Zeenijamee Satwersmes Sapulzes lozeklu fungi, zeenijamās damas! Tās frazijas wahrdā, pee kuras man ir gods peederet, es issafos par to deenas kahrtibu, kura ustahdita no starpfraziju biroja un no presidija, t. i. lai nahktu wišpirms šihlo likumprojektu nodoščana komiшijam, otrahrt, interpelazija, kas eefneegta no sozialdemokrateem safarā ar wrangeliadi resp. šawinkowiadi un, beidsot, komiшijas sinojums. Kad tifa iswehleta suhdsibu komiшija, tad par wrangeliadi nefas nebij sinams. Suhdsibu komiшijai bij pawiшam ziti noluhki un usdewumi. Es neschaubos, ka komiшija šahks ar sinojumeem ne tikai par wrangeliadi ween, bet ari par daudš žitām leetam. Lai nenowirsitu Satwersmes Sapulzes un šabeedribas usmanibu no galwenā, kamdehl mehš esam šapulzejusčees ahrfahртеjā sehidē, leeku preefščā peecturetees pee tās deenas kahrtibas, kura ustahdita no presidija. Ja ahrfahртеjā sehide šafaulka us sozialdemokratu wehlesčhanos, lai nostaidrotu pateesi šwarigus jautajumus, kas šazehlušči šabeedribā šawilnojumu, tad kamdehl to atlift? Šamdehl leeku preefščā peenemt ustahdito deenas kahrtibu.

Presidentis J. Ščakste: Wahrds peeder W. Samuelam.

W. Samuelš (demokratu šaweeniba): Es aisstahwu luhgumu un suhdsibu komiшijas preefšlikumu aiš teem eemesleem, ka titlab sozialdemokratu frazijas preefšlikums, kā ari komiшijas sinojums aišker weenu un to pašču jautajumu. Starpiba pastahw tikai eefš tam, ka ja apškatitu papreefšču sozialdemokratu preefšlikumu, tad leeta tiktu apgaišmota wairaf waj masaf no frazijas weedofka; bet ja mehš ščo jautajumu apškaitu no komiшijas weedofka, tad leeta buhtu eectureta wairaf objektiwā garā. Preefš-

runatajš itkā leef leelaku swaru us polemiku. Es domaju, ka šhini laikā, šhajā leetā ar polemiku gan nodarbotees newajadsetu, jo war notikt, ka sozjaldemokrati pehz komišijas sinojuma no sawas interpelazijas pawisam atfataš. Es to newaru apgalwot, bet tas tā war notikt. Ratra sinā isfmeslošču ainu dabūs ari publika, ja komišiju laidis papreešču ar sawu sinojumu, jo tas galwenā fahrtā aiskers to pašču jautajumu.

Presidentis J. Tščakste: Es lišču us balfošchanu jautajumu par deenas fahrtibas grosišchanu. Luhdsu pazeltees toš, kas ir par deenas fahrtibas grosišchanu. Tagad luhdsu pazeltees toš, kas ir pret deenas fahrtibas grosišchanu. Beidsot luhdsu pazeltees toš, kas buhtu atturejuschees no balfošchanas. Balfošchanas isnahkums ir sekofchais: Par deenas fahrtibas grosišchanu ir 60 balsis, pret to 63 un atturas 9; tā tad deenas fahrtiba paleef tahda pati, kahda ta tika nolafita, un preeščlikums atraiditš.

Jr eenahfuschki apšweikumi, kuras luhdsu sekretara lungu nolafit.

Sekretars R. Jwanowš:

„Virno reis eewebleta us demofratifkeem pamateem Kreslawas dome, suhta sawu šweizeenu Satwerfmes Sapulzet un isfata gatawibu aidot sawus spehks preešč Satwerfmes Sapulzes usdewumu eewefchanas dšihwē.

Kreslawas dome.“

„Kuldigas aprinka 2. eezirkna pagastu aissargu nodaku šapulze isfata sawu solidariitati ar lihdsiščinejo Satwerfmes Sapulzes darbibu un apšolas strahdat ar labako apšinu Latwijas walsis eefšhejas droščibas nostiprinaščanā un suhta sawus šisnigatos šweizeenus.

Sapulzes wadonis: Strabis.

Sekretars: Lapiasch.“

„Rigā, Satwerfmes Sapulzes Presidenta lungam!

Latwijas eedšihwotaju weztizibneeku preeščstahwi, šapulzejuschees Rehefene apšpreest sawas draudšes wajadsibas un intereseš, apšweiz Juhs un zaur Jums Satwerfmes Sapulzi kā augstakās waras neseju Latwijā un tiz, ka wišat Juhsu darbiba par pamatu liktee teešibas, taisnibas un likumibas prinzipi buhs par kihlu semes usplauščhanai un wiku apdšihwojoščo tautu labklahjibai.

Kongresa preeščšehdetajs: Pawlowš.“

Presidentis J. Tščakste: Senahfuschki ir sekofchi likumprojekti, kuri nododami atteezigam komišijam: 1. Noteikums par juhrškolam — isglichtibas komišijai. Gebildumu naw? Peenemts. 2. Pagaidu noteikumi par atšewiščku istabu ihri — juridiskai komišijai. Gebildumu naw? Peenemts. 3. Pagaidu noteikumi par dšihwolku ihri — juridiskai komišijai. Gebildumu naw? Peenemts. 4. Rihfojums par aisseegumu notareem nosleht nekufstamu ihpaščumu aktus bes teefleetu ministra atlaujas — juridiskai komišijai. Gebildumu naw? Peenemts. 5. Likumprojekts par 1920. gada 15. mara likumu par nošeedfigeem darbeem, par kureem wainigee fauzami pee atbildibas tilai us zeetuschu fuhdsibu — juridiskai komišijai. Gebildumu naw? Peenemts. 6., ratifizefchanai peefsuhtita konwenzija stary Latwiju un Jgauniju par robesčas noteiščhanu un nowillščhanu dabā stary minetām republikam — nododams ahrleetu komišijai. Gebildumu naw? Peenemts. 7. Noteikums par kodifikazijas nodaku — juridiskai komišijai. Gebildumu naw? Peenemts. 8. Rihfojums par pagaidu noteikumeem par walsis kanzlejas grosišchanu — juridiskai komišijai. Gebildumu naw? Peenemts. 9. Noteikumi par teefu pristawu atlihdsibas taffes pahrgrosišchanu un papildinaschanu — juridiskai komišijai. Gebildumu naw? Peenemts. 10. Pagaidu rihfojums par schuhpibas aptarofchanu — sozjalās likumdoščanas

komisijai. Gebildumu naw? Peenemts. 11. Noteikumi par Rursemes ewangeliski-luteraniskās konsistorijas atzelschanu — juridiskai komisijai. Gebildumu naw? Peenemts. 12. Papildinajumi pee likuma par laulību — juridiskai komisijai. Gebildumu naw? Peenemts. 13. Noteikumi par sirgu pasem un tirgošchanos ar sirgeem — agrarai un juridiskai komisijam. Gebildumu naw? Peenemts. 14. Noteikumi par twaita katlu nodokli — finansu un budžeta komisijai. 15. Rihkojums par nodokli no naudas dokumentem — finansu un budžeta komisijai. Gebildumu naw? Peenemts.

Tad no kabineta peeprasīts, lai issneedš winam atpakaļ noteikumus par fokū iswedumu muitū. Peeprasījums nododams finansu un budžeta komisijai preešch atfauksmes. Gebildumu naw? Peenemts.

Jr eefneegti luhgumi pehz atwalinajumeem no Satwersmes Sapulzes lozekleem: Leopolds F i s c h m a n i s luhds atwalinajumu no 16. oktobra lihds 15. nowembrim. Tas winam dots. Gebildumu naw? Peenemts. Apolonija L a w r i n o w i t ſ c h luhds atwalinajumu no 1. nowembra lihds 1. dezembrim. Gebildumu naw? Peenemts. Jahnis T a u b e luhds atwalinajumu no 1. nowembra lihds 1. dezembrim. Gebildumu naw? Peenemts. Teodors P a w l o w s luhds atwalinajumu no 3. nowembra lihds 10. nowembrim. Gebildumu naw? Peenemts. Sigfrids M e i e r o w i z s luhds atwalinajumu no 7. nowembra lihds 15. dezembrim. Gebildumu naw? Peenemts.

Jr eefneegts steidsamibas kahrtā peeprasījums, kuršch parastīts no kahrtibas rulli paredžeta Satwersmes Sapulzes lozeklu skaita, starp kureem tā pirmais ir sihnejees U. Rudewižs. Es luhdsu sekretaru nolasiť peeprasījumu.

Sekretars J w a n o w s :

„Satwersmes Sapulzes Presidentam!

Luhdsam greestes pee ministru presidentu ar sekoschu steidsamu peeprasījumu:

Sakarā ar leelās un reakzionarās Kreewijas atjaunotaja generala Wrangela kara gah'eenu pret Padoņju Kreewiju no deenwideem un lihdsigu kara planu organizeschanu Polijā sem Sawinkowa un wina nodibinatās „politiskās komitejas“ wadibas, ari Latwijā kopsch tahda laika sahlušchas intensiwi darbotees šcho kontrerevoluzionars armiju werweschanas organizazijas. Tā sauktās „politiskās komitejas“ un Wrangela armijas ofzieli preešchstahwi eebraukuschi Latwijā ar Latwijas waldibas wisetām diplomatiskām kreewu pasem, eerihkojuschi wairakus werweschanas punktus ar kasarmem Rīgā, tahdu pat werweschanas un pahrsuhtischanas punktu Aluksnē un tuwakā nahkotnē paredžesuschu tahdu eerihkoschanu Walfā un Rujenē; ustorejuschi zeeschus sakarus ar Latwijas armijas šchtabu, no kura tikuschu pabalstīti pee jawu planu isweschanas; kopā ar šchtaba preešchneeku generali Radsinu un ar Latwijas armijā kalpojošcho wirtsneeku un reisē ari Sawinkowa ofzielo agentu, pulkvedi Sergejewu, isstrahdajuschu planu un organizesuschu bijuschās Judenitšcha armijas paleeku werweschanu un zaurisuhischanu zaur Latwijas teritoriju sem poļu un Deenwidkreewijas behgtu maftas. Sarunās ar šchtaba preešchneeku dabujuschu sinas par Latwijas armijas leelumu. Sawerwetās sawwalīgās armijas pahrwadajamas ar Latwijas waldibas fugeem un ar waldibas eestahschu palihdsību.

Wrangela un Sawinkowa mehrlis ir militarā uštahschanās pret tagadejo Kreewijas waldību, par apweenotās Kreewijas atjaunoschanu wezās robeschās. Šcho planu sehmiagai isweschanai Wrangela un Sawinkowa ofzīlees preešchstahwi zenschas panahst šlepenu politiskū un militarū lihgumu noslehgschanu ar jaunajām waltim, to starpā ari ar Latwijū.

Šchi gada 26. septembrī grafam Bahlenam pahrbrauzot Wahzijas robeschu atnenta wehstule, rakstīta no Sawinkowa preešchstahwijsa Latwijā U. Dihofa-Derentala un adrejeta Sawinkowam Warschawā, kurā apgalwots, ta Latwijas ahreletu ministrs lasinā ar ministru presidentu prinzipā peekritis „politiskās to-

mitejas" preekshlikumam par politiska lihguma shghschanu stary Latwijas wal-
dibu un Wrangeta „waldibu“.

Gewehrojot to, ka schi organizacija pehz saweem mehrkeem un darbibas
weibeem apdraud Latwijas pastahwibu, ka Latwijas ahrleetu ministrija un
armijas schtaps, peelaisdami Latwijā Sawinkowa agentus un wiau noseedsigo
darbibu, pahrfahpi Latwijas-Kreewijas meera lihguma 4. pantu un prowozē
Latwijū uš jaunu faru ar Kreewiju, mehš greeschamees pee ministru presidenta
ar peeprafijumu: waj wixam sinami augschā peewestee fakti un ko winsch darijis
to nowehrschanai un wainigo saufschanai pee atbildibas?

Rigā, 1920. g. 3. nowembri.

Satwerfmes Sapulzes lozekli:

U. Rudewizs,	J. Seglinsch,
R. Dehtens,	W. Grehwinsch,
U. Wezfalns,	E. Bluhme,
R. Bihlmanis,	R. Zwanows,
P. Ulpe,	U. Petrewizs,
U. Buschewizs,	F. Zeelens.
J. Wilsons,	

Presidents J. Tschakste: Peelaidischu pee wahrda weenu no pee-
prafijuma parafstijateem, t. i. to, fursch pirmais parafstijis, atteeziba uš schis
interpelazijas steidsamibu. Rudewizam wahrds.

U. Rudewizs (sozialdemokrats): Zeenijamā sapulze! Es domaju,
ka neweens pret schis interpelazijas steidsamibu nebuhs, jo fakti, furi winā
mineti, ir peerahdami ar dokumenteem, un domaju, ka katrs wehlesees tos
pahrbaudit, kapehz ari balsos par steidsamibu. Newaru eedomatees, ka schai
sapulzē buhtu kahds, kas newehletos steidsamibas kahrtiba pahrbaudit faktus,
par kureem eet runa interpelazijā. Tahlakais, ko gribu list preekshā, lai de-
bates ap scheem jautajumeem konzentretu pee weenas reises; pehz muhsu
interpelazijas eefneegschanas waretu nahlt rewisijas komisija ar saweem sino-
jumeem. Scho preekshlikumu es eenesu tamdehl lai panahktu... (Balsis no
weetas: „Uja! netiks galā!“). Utwainojeet, fungi, newis tamdehl, lai tiktu
waj netiktu galā, schis schaubas ir weltas, bet tamdehl, ka materiali, furi ir
muhsu rihziba, ir tikufchi doti ari rewisijas komisijai un tamdehl juhs sapra-
tiseet, ka wisidewigati buhtu debatet pee weenas reises. Saprotams, es ar
to negribu fazit, ka mehš atfazifimees aistahwet sawu interpelaziju.

Tā tad mans pirmais preekshlikums buhtu peenemt interpelaziju stei-
dsamibas kahrtiba un otrs pehz tās peenemschanas (pretejā gadijumā tas
pats par fewi saprotams) lai nahktu rewisijas komisija ar saweem sinojumeem
un tad debates waretu saweenot.

Presidents J. Tschakste: Es listchu uš balsoschanu peeprafijuma
steidamibu un luhdsu pazeltees tos, kas ir par peeprafijuma steidsamibu.
Wisi. Luhdsu pazeltees tos, kas ir pret streidsamibu. Naw. Luhdsu beidsot
pazeltees tos, kas atturas no balsoschanas. Naw. Tā tad steidsamiba
peenemta weenbalfigi. Par paschu leetas todolu es doschu wahrdu
Rudewizam.

U. Rudewizs (sozialdemokrats): Sapulze jau dsirdeja faktus, furi
mineti muhsu peeprafijumā. Stary zitu kā weens no notikumeem bij mineta
kahda wehstules atnemschana grafam Pahlenam, fursch pahrbrauzot Latwijas
robeshu 26. septembri ir wedis no kahda Derentala Sawinkowam adrefetu
wehstuli. Tā ka schi wehstule ir pirmzehlonis eefahktai leetas issinai, tad es
gribeju uskawetees pee schis wehstules; otrkahrt, tamdehl ka muhsu presē ir

parahdijūshees raksti, loti daščadī tulkojumi un daščadaš demagogijaš dših-taš ap šho weštuli. Ja šhi weštule nebušs atklahtibā publizeta, tad ari uš preefšu parahdisees nepamatoti apgalwojumi.

Weštule, par furu wairafahrt rakstis, ņan:

«Предсѣдателю русскаго политическаго комитета въ Польшѣ Б. В. Савинкову.

Дорогой Борисъ Викторович!

Во исполненіе возложеннаго Вами на меня порученія, сообщаю Вамъ о ниже слѣдующемъ: Во первыхъ, переговоры мои съ латвійскимъ правительствомъ въ лицѣ министра иностранныхъ дѣлъ Мейеровица, его помощника Германа Альбата, косвенно черезъ нихъ съ министромъ президентомъ Ульманисомъ и начальникомъ штаба латвійскихъ войскъ, генераломъ Радзиномъ, привели къ выработкѣ проекта соглашения между латвійскимъ правительствомъ съ одной стороны и русскимъ политическимъ комитетомъ въ Польшѣ съ другой. Текстъ проекта соглашения при семъ прилагается.»

Sekšis, par furu eet runa:

„Проектъ предварительнаго договора между Латвійскимъ правительствомъ и русскимъ политическимъ комитетомъ въ Польшѣ:

Русскій политическій комитетъ въ Польшѣ, стоящій во главѣ русскихъ вооруженныхъ формированій на территоріи Польской республики. Основываясь на своей программѣ борьбы съ большевиками:

- 1) Учредительное собраніе.
- 2) Земля народу.
- 3) Демократія.
- 4) Союзъ народовъ

признаетъ de facto независимость латвійской республики.

1. Латвійское правительство признаетъ de facto русскій политическій комитетъ въ Польшѣ какъ представителя дружественной Латвіи страны.

2. Русскій политическій комитетъ въ Польшѣ въ лицѣ своего предсѣдателя Б. В. Савинкова принимаетъ на себя посредничество между южно-русскимъ правительствомъ генерала Врангеля и латвійской республикой на предметъ официальнаго признанія послѣдней со стороны правительства генерала Врангеля.»

Es pee šhi projekta tahlaņ neuskawefhoš, jo tur eet runa par lihguma tahlaņištrahdaščanu un ņarunu turpināšanu. Ja šhiš projekts tiņtu peenemš, tad tiņtu dota teešiba wiņeem Kreewijaš pawalņneekem registretees ne pee ņahdaš zitaš waldibaš, bet pee tāš, furu representetu politisķā fomiteja.

Tahlaņaiš weštuleš teksts, furu es eefahku laņit, ņan:

«2. Подписаніе соглашения уже принципиально одобреннаго министромъ иностранныхъ дѣлъ въ томъ видѣ, въ какомъ оно выработано или въ нѣсколько измѣненномъ видѣ, всецѣло зависитъ, по моему мнѣнію, во первыхъ, отъ хода польско-совѣтскихъ мирныхъ переговоровъ и, вторыхъ, отъ рапорта, который будетъ посланъ изъ Варшавы предполагаемому отъ Латвіи намъ военнымъ представителямъ. Таковымъ по всей вѣроятности будетъ назначенъ бывший полковникъ русскаго генеральнаго штаба, Рамать.

Генераль Радзинъ при свиданіи со мной заявилъ, что если наши войска приблизятся къ латвійской границѣ, Латвія выступитъ противъ совѣтовъ, обезпечивъ такимъ образомъ нашъ тылъ и давъ намъ новую, на сей разъ даже морскую базу въ Либавѣ и Ригѣ.

Такое выступленіе по его мнѣнію можетъ произойти даже въ томъ случаѣ, если союзники Латвіи не помогутъ матеріально, а дадутъ лишь свое моральное благословеніе. Тогда Латвія можетъ выставить 20,000 человекъ. Если же союзники обязуются обезпечить латвійскую армию хлѣбомъ, въ коемъ здѣсь огромный недостатокъ, и военнымъ снаряженіемъ, то Латвія можетъ выставить намъ на помощь до 60,000 человекъ.»

Пока я остановилъ на томъ свои предварительные переговоры, ибо знаю, что для успѣшнаго ихъ продолженія необходимо, во-первыхъ, выяснитъ настроеніе къ намъ Эстоніи и, во-вторыхъ, желаніе Польши заключить съ Латвіей болѣе тѣсный военный союзъ. Последнее мнѣ абсолютно неизвѣстно.

Что же касается до Эстоніи, то на дняхъ туда я выѣзжаю, а пока изъ частныхъ разговоровъ съ бывшимъ въ Ригѣ начальникомъ штаба эстонскихъ войскъ, бывшимъ русскаго генеральнаго штаба полковникомъ Меллемъ я усматриваю готовность Эстоніи пойти къ намъ на встрѣчу и быть можетъ заключить такое же соглашеніе, проектъ котораго выработанъ для Латвіи. Во всякомъ случаѣ все это можно выяснитъ мною на мѣстѣ.»

Ur to beidšas wehštules wišpahrejš dala un Šerentals pahreēt uš teem prattisfeem darbeem, kuruš wiššch dara Latwijš:

« Отысканіе и зафрактовка парохода для перевозки эвакуируемыхъ сопровождалось весьма большими затрудненіями. На всѣ рейсы Балтійскаго побережья въ концѣ концовъ оказался одинъ единственный годный для этой цѣли пароходъ, да и тотъ находится въ распоряженіи латвійскаго правительства. Этотъ пароходъ вмѣщаетъ до 900—1000 человекъ, но не имѣетъ приспособленія для питанія людей въ дорогѣ. Благодаря любезности латвійскаго штаба, мы для слѣдующаго и будущихъ рейсовъ получаемъ взаимнообразно 3 походныя полевыя кухни, чѣмъ вопросъ упрощается. Сейчасъ въ виду спѣшности отправки офицерскихъ кадровъ Палена, изъ коихъ онъ сможетъ удѣлить извѣстную часть и генералу Перникину, пришлось выдать всѣмъ отправляемымъ кормовыя деньги на руки и кромѣ того нѣкоторымъ пособія. Для слѣдующихъ эшелоновъ питаніе будетъ организовано уже коллективно, что удешевитъ проѣздъ на половину. Первый рейсъ осложнился еще и тѣмъ обстоятельствомъ, что здѣшній польскій военный представитель просилъ насъ взять и польскихъ бѣженцевъ въ Либавѣ и Митавѣ. Все вмѣстѣ взятое позволило намъ съ первымъ рейсомъ отправить изъ Риги лишь 347 человекъ.

3. Въ Ревелѣ уже сосредоточено до 1000 человекъ. Они будутъ взяты всѣ сразу во второй рейсъ и прямо направлены въ Данцигъ безъ захода въ Ригу. Въ Печорахъ въ Эстоніи имѣется уже зарегистрированныхъ 2500 человекъ, исключительно боевыхъ и извѣстныхъ людей. Этихъ придется въ виду дороговизны и сложности переѣзда въ Ревель, направить въ Ригу пѣшимъ путемъ и грузить уже въ Ригѣ. Заходъ въ Ревель вообще очень дорогъ и поэтому всѣ слѣдующіе рейсы будутъ кромѣ одного лишь изъ Риги до Данцига. Для этой цѣли нами совместно съ латвійскимъ генеральнымъ штабомъ выработана схема эвакуаціи изъ Эстоніи на Латвію (схема при семь прилагается).

4. Въ Эстоніи вообще можно набрать до 8—9000 солдатъ и офицеровъ исключительно испытанныхъ, оставшихся отъ Сѣверно-Западной арміи и не пожелавшихъ итти къ большевикамъ, несмотря на всѣ перенасилія въ Эстоніи, лишенія и пропаганду большевиковъ, но перевозъ всѣхъ этихъ людей потребуетъ весьма большихъ средствъ. Прошу инструкціи дѣйствовать то мнѣ только лишь въ предѣлахъ отпущенныхъ мнѣ суммъ (хотя до сихъ поръ еще и не полученнымъ) 10 милліоновъ польскихъ марокъ и вывести лишь то, что возможно на эти средства или же Вы сочтете нужнымъ перевести въ Польшу еще большее количество людей? Мнѣ необходимо знать это немедленно, ибо тогда я прекращу дальнѣйшую запись въ эшелоны и отправлю лишь тѣхъ, кто записался до сего времени.

5. Помимо выше сказаннаго здѣсь еще остается военная организациа «зеленыхъ», которая будетъ въ связи съ извѣстной Вамъ ревельской группой. Проектъ для использованія Вамъ изложить графъ Паленъ устно.

6. Съ согласія латвійскаго правительства мною назначенъ здѣсь нашимъ представителемъ извѣстный Вамъ полковникъ Сергѣевъ. Онъ будетъ вѣдать всѣми дѣлами по дальнѣйшей организации, будетъ въ связи

съ эстонской группой, «зелеными» и т. п. На его расходы, на канцелярию и т. п. ему нужно 10.000 польских марокъ въ мѣсяцъ.

7. Я послалъ Вамъ 3 телеграммы, 2 черезъ польскаго представителя маіора Мишковскаго, одну черезъ Французовъ, но ни на одну телеграмму отвѣта пока не получилъ. Хотѣлъ бы знать, получены ли мои телеграммы.

8. Мною поддерживается самая близкая связь съ обоими издающимися въ Ригѣ русскими газетами «Сегодня» и «Русская Жизнь». Обѣ много пишутъ о нашихъ формированіяхъ и ведутъ самую горячую антибольшевистскую кампанію.

9. Считаю своимъ долгомъ отмѣтить чрезвычайную цѣнную мнѣ помощь въ лицѣ сопровождающаго меня полковника Гоерца, а также приглашеннаго на временную службу по рекомендаціи Вреде, капитана I ранга, Ренненкампа — послѣдній специалистъ по морскимъ транспортамъ лично руководилъ посадкой и отправленіемъ перваго эшелона и вообще будеть заниматься всѣми техническими морскими вопросами.

10. Въ «Свободу» будутъ посылаться регулярные отчеты о ходѣ мирныхъ переговоровъ отъ собственнаго корреспондента, присутствующаго въ залѣ засѣданія.

11. Изъ Ревеля въ Варшаву пріѣдутъ для нашего экономическаго отдѣла Корсаковъ, Озловъ, Сушковъ и Прицынъ — всѣ хорошіе работники безъ претензій, рекомендованные Быстровымъ, который самъ собирается тоже къ намъ.

12. Если до сихъ поръ въ Данцигѣ не имѣется нашего представителя для приѣма эвакуируемыхъ, умоляю сдѣлать это, ибо по пріѣздѣ въ Польшу и при появленіи моемъ въ отрядѣ Палена, я буду тамъ избитъ.

Крѣпко жму Вашу руку и желаю Вамъ всякаго счастья и успѣха.

Вашъ А. Дикгофъ-Деренталь.»

No nolāsītā teksta, man šķieet, buhš eefpehjamš taifit šlehdseenu, waj rakstītājs bijis weenfahrtšs šurnalistš un rakstījis weenigi šurnalistiškeem noluhškeem, waj lahdš ofziels, politišs preešštahwiš. Kad mehš faneh-mām sinas par šchis wehstules pastahwešchānu, mehš nefanehām no tāš pilnu tekstu, bet tikai dašchūs atštahstijumus, tad atradām šcho gadījumū par šwarīgu un par fakteem, kaš mineti wehstulē, mehginajām pahrleezināteeš. Raut gan muhšu rihzibā nebij nefahdu aparatu, nefahdaš ifluhtošchanaš nodalaš, nefahdu agentū un naudaš lihdselku, muhš tomehr famehrā neilgā laikā isdewāš pahrleezināteeš, ka fakti, par kureem runā wehstule, ir loti reali un to war peerahdit ar dokumenteem. Sanemdamas šcho wehstuli, pawījam pretejā wiršeenā rihšojāš eestahdeš, kurām bij wiši wajadšigee lihdselki un aparati, agenti, furi parasti loti labi prot kert. Waldibas preešštahwji wehl 21. oktobri, ja nemandoš, lahdā apšpreedē atflahti pašinoja, ka wineem par šcheem fakteem nefas naw sināms, un wini wehl trihš nedelaš pehž tam, kad mehš bijām pahrleezināti par to pareisibu, domaja, ka fakti, furi tur mineti, ir isdomajums no šahkuma lihds beigam. Wats par šewi šaprotamš, ja mehš peenemtu, ka wišš, kaš wehstulē rakstīts, ir taifniba, tad mums nebuhtu tahlaf ko runat, konsekwenzeš waretu wilkt beš tahlafas irunafchanaš. Bet tā kā šchee fakti teef apgahsti, tad japahreet pee atšewiškū faktū pahrbaudišchanaš.

Birmfahrt, eš gribetu atšihmet ahrleetu ministra kunga ifturešchanaš atteezibā pret šcho wehstuli. Wišch lahdā šehdē paškaidroja, ka winam generališ Radšinsch, bijušchais šchtaba preeššneekš, ir nolāsījis wehstules pirmo daļu; ahrleetu ministrs to atšinis par pilnigi nedibinātu un fantastiškū un tahlaf wehstuli naw lašījis. Sawadi ir

nahkt ar passaidrojumu un noleegt wifū, kas tur ir rakstis, neislasot wehstuli lihds galam. Bet tur starp zitu ir sekofchas realas leetas. Rā juhs dsirdejāt, tad Baltijas peekraste neefot neweena zita deriga fuga preefch fareiwju wefchanas, isnemot weenu, fursch peederot Latwijas waldibai, bet tā kā tam naw wajadfigā eerihkojuma preefch karašpehta wefchanas un zilweku ehdinafchanas zelā, tad islihdsejis ir Latwijas armijas ņhtabs, nahkdams pretim ar lehteem u. t. t., kas darbu atweeglinajis. ņhis buhtu weens no teem fakteem, par furu es neņchaubos, ka ari taš waretu buht isdomats.

Tahlafais faktis, ka Rewelē fakonzentreti ap 1000 tā fauzamo behgtu — kas tee ir par behgleem, to mehš redsefim wehlat — un tee gaida uf aifbraufņchanu, raksta Derentals. Muhs rofās ir wehl ziti dokumenti, rakstiti no palkawneeka Sergejewa, fursch apstiprina to paņchu gadijumu ņawā wehstulē no 12. oktobra. Winsch raksta tā:

«Въ Ревелѣ налаживается вывозъ, повидимому и тамъ удастся достигнуть полнаго соглашения. Первый эшелонъ отправленъ изъ Ревеля на пароходѣ «Саратовъ» 11-го октября, въ составѣ 1070 человекъ.»

Tā ka palkawneeks Sergejews, azimredsfot, nebuhs ņarumajees ar Derentalu, rakstot par weenu un to paņchu faktu, tad, es domaju, taš ir taifniba. Un ja tā, tad newar buht pareisi taš, ka Derentala teizeens par ņawwalneeku ņuhtifchanu no Reweles buhtu isdomajums. Tapat buhs pateesiba taš, ka weenigais fugis, kas peeder Latwijai, ir ta pati „Saratowa“ jo par to minets Sergejewa wehstulē. Ta naw wairs Derentala, bet gan Latwijas waldibas waina, ka fugis naw tā eerihkots, ka ar winu waretu weft „behghus“. Tahlaf Derentals ņaka: „Mehš kopā ar Latwijas armijas ņhtabu isstrahdajām ņinamu planu ņcho werwejamo fareiwju pahrņuhtifchanai“, un wehl tahlaf: „Weenojotees ar Latwijas waldibu, es eezehlu par preefchņtahwi Latwijā palkawneeku Sergejewu un winsch pahrņinās wifas organifazijas.“ Par to, ka winsch wifū ņcho darijis kopā ar Latwijas armijas ņhtabu, atkal leezina taš pats Sergejews, fursch ņawā wehstulē no 12. oktobra raksta:

«Дальнѣйшая отправка будетъ происходить на Ригу, для чего будутъ открыты нѣкоторые участки эстонской границы. 20-го думаю успѣть отправить очередной эшелонъ изъ Риги.»

Tā raksta Sergejews. „Saratowa“ teefcham tani laikā eebrauza Rigā, bet waj waldiba pahrleezinajās, kas tur teef wefts, to es nesinu.

Derentals ņawā wehstulē ņaka, ka winsch kopā ar armijas ņhtabu isstrahdajis ņinamu planu. ņcho planu isstrahdajis Sergejews. Winsch atrodas manā preefchā kreemu walodā un fauzas:

«Планъ эвакуации и переправки черезъ территорию Латвіи русскихъ бѣженцовъ для отправки ихъ въ Польшу и Крымъ.»

Derentals ņawā wehstulē ņaka, ka ņche klast peeleeftot ņchemu. Par to bij runa 21. oktobra apņreedē, bet Radņina kungs to preefchā zelt newareja. ņchema ir interefanla tant ņinā, ka wina rahda, ņahdu lomu Radņinsch ņpehlejis behgtu ewafuazijas leetā. Jistrahdatais plms fastan ar to, kas Sergejewa wehstulē no 12. oktobra rakstis par peerobeschu punktu atwehrņchanu, zaur kureem war transportet bijuņchos ņeemelu-rectumu armijas ofizeerus un ņaldatus. Tee punkti planā ir mineti:

usnemas wisu to samakst, tad Sergejewš winai to atmaksšs. Tapat Radsiņš strihpojis to weetu Sergejewa pehdejā punktā, ka Latwijas waldbai aridšan ir kahda noteikšana.

Ur to gribu fazit, ka Radsiņš ir sinajis, ko winsch dara. Scho instrukziju bij nodomats eefneegt apstiprinašanai eefschleetu ministrijai, ko pehdejā tomehr naw darijusi. Neskatotees us to, schi instrukzija tomehr tikusi iswesta dšihwē. Pats galwenais werwešanas punkts bijis Mufsnē. To ari Radsiņš instrukzija bij paredsejis, tapat to, ka behgli japeeteiz Sergejewam. Jamin, ka Sergejewš ir Latwijas armijas wirsneeks. Tahlak, ja mehš gribam pahrleezinatees, waj schee plani un instrukzijas ir tifa projekti, waj tas ir iswests ari dšihwē, tad par to mums dod leezibu kahda wehstule, rakstita no rotmistra Solowjowa Sergejewam no Mufsnēš 16. oktobri, kurā teikts tā:

«Въ Мариэнбургѣ, у поручика Юргенсона дѣло поставлено такъ, что лучшаго желать не приходится. Отношенія съ властями самія наилучшія.

Въ настоящій моментъ нанято помѣщеніе для общежитія прибывающихъ бѣженцевъ на Вокзальной улицѣ, гдѣ живетъ и самъ Юргенсонъ. Всѣ власти, начиная съ городской головы и кончая послѣднимъ полицейскимъ и солдатомъ — поклонники Балаховича и т. д.»

Tahlak wehstulē eet runa par to, ka Mufsnē wisi fajuhšminati par Balašowitschu, un aprakstīts, zil gruhiti pašlaid ir werwēt, jo pastahw flajisich un auffs laiks, drehbju naw, truhft naudas u. t. t. Samdehl Solowjowš raksta:

«Чтобы помочь дѣлу, необходимо, какъ я уже писалъ полковнику Сергѣеву, возможно скорѣе отпечатать большее количество воззваній и литературы, объясняющей политическое положеніе русскихъ войскъ, ихъ цѣли, программу, приблизительное содержаніе чинамъ, ихъ правовое положеніе въ армии и распространить эти воззванія въ нейтральной зонѣ и даже въ Совдепій въ Псковскомъ, Островскомъ, Гдовскомъ и Ямбургскомъ уѣздахъ. Я считаю, господинъ полковникъ, очень своевременно распространеніе подобной литературы.

Это заставитъ сѣверо-западниковъ отбросить всѣ сомнѣнія, а въ Совдепій подготовить почву для возстанія и т. д.»

No šejeenes waram taifit to slehdseenu, ko jau peerahdija Sergejewa instrukzijas un proti, ka „behgli“ teef suhtiti za ur Latwiju un ne no Latwijas. Mehš wehl redšam, ka tee „behgli“ nebuht negrib braukt labprah-tigi, bet jamufina ar proklamazijam.

Tik tahlu šafarā ar weenu no tām wehstules dalam, kuru mehš šauzam par wehstules praktisko dalu. Man schheet, ka ispaustās tenkas, itkā Derentals buhtu weenfahrschš schurnalists, laikam tagad isliktees par pilnigi nedinatām. Bet te nu pazelas wehl otrs jautajums: reis taifniba ir tas, ko Derentals šajijis šawā wehstules praktiskā dalā, kas tad ta par nejauschibu, ka muhsu ahrleetu ministra funks naw islasijis taifni scho dalu, kura us winu atteezas. Es jautaschu, waj tani gadijumā, ja juhs nokertu isluhfschanas nodalā kahdu šlepenu wehstuli, rakstitu no Kreewijas komunisteem, juhs pahtrauktu lasišchanu taifni tai weetā, kur wini raksta, zil wini eewed naudas. Bet ahrleetu ministrš, kā redseet, taifni pahtrauz lasišchanu tai weetā un tapehz winsch ari pehz trim, tschetrām nedelam nahza ar paškaidrojumeem, ka nekas naw bijis, ka nekas naw nekaidrš. Kas atteezas us wehstules pirmo, politisko dalu, kura nosaukta par absolutu isdomajumu, kuru naw bijis wehtris šinot ministru prezidentam un Radšina fungam wiršpawehlneešam, tad nekahdi šoli naw šperti, kamehr rewijijas komišija no šawas

pušes šho leetu eerosinaja us muhsu eefneegumu pamata un tika isdaritas fratishanas un pahris zilweku aresteti. Somehr, kà sinams, wehl pehdejās deenās aishgahja „Saratowa“ ar wairak kà tuhstots zilwekeem, to starpā saldateem un ofizeereem. Tas notizis wehl wakar waj aishwakar. Es negribu teikt, ka scheem saldateem buhtu japaleet šhe — lai wini brauz projam — bet to gan wajaga sinat, kas brauz, un sinat to, ka Latwijas fugeem naw teesibas west schahdus karaspehtus. Preeksch tam wajaga mellet zitus kugus, waj lai brauz pa gaisu. (Smeekli).

Ja apstahjamees pee wehstules politiskās dalas, tad tur fazits, ka šarunas westas ar ahrleetu ministri Meierowiza fungu, wina beedri Albata fungu, un neteeschi zauri wineem ar ministru presidentu. Pret šho nu šaka, ka tas ir isdomajums.

No šhis wehstules nebuht newar taisit flehdseenu, ka Derentals buhtu šewiški publejees ko ispuschtot; winsch rakstijis loti usmanigi un dewis sinamu leezibu par to, ka winsch nekahdu lihgumu wehl noslehdsis naw, jo tas atkarjās no sinameem apstahkleem. Šapat, ja Radstinsch stahstija ko par Latwijas armiju, tad winsch šaprata, ka jautajums par to, waj Latwijas armija war uštahtees pret leelineekeem tai laikā, kad kahda Sawinkowa waj Wrangela armija tuwojas Latwijai, ka tas ir politisks jautajums, kuru isšķirt war tikai waldiba. Un ja Radstinsch ir dewis apstiprinajumu, tad tam ir bijis kahds pamats. Wiš šhee peewestee fakti rahda, ka leels kontrasts ir starp to politiku, ko Latwijas waldiba lihds šhim ir wedušt pret strahdneeku organizacijam, un to, kà ta isturas pret Wrangela karaspehtu.

Jautajums par to, kas ir Wrangels un kahdi ir wina mehrki, lungi, ir wiseem škaidrs. Mehš atminam, kas bija ar Vermondtu, un es domaju, ka Wrangela eeperinaschanas Latwijā war nowest pee ta, ka te rasees tahdi pat spehti, kahdi hij gadu atpaka, ka atfahrtofees jauna „bermondtiade“. Šapehž ir nesaprotami, ka tahdi notikumi wareja notikt nesinot ahrleetu ministrim, nesinot waldibai, nesinot isluhschanas nodalai un nesperot pret to nekahdus šolus. Naw pat sinams, ka Alufknē atrodas šosarmes, tur atrodas šawerwete, un ka ari Rigā us Pernawas eelas ir tahdas šosarmes, tur atrodas pahri par 500 šawerweto. Nesinams ir bijis ari tas, ka Latwijā eebraufuschi ofizieli preekschstahwi ar wisetām diplomatisķām pašem. Man ir kopija no tahdas pases un peerahdjumi par wairakeem tahdeem Sawinkowa ofizialeem preekschstahweem, kas eeradufchees Latwijā ar diplomatiskām pašem, wisetām no Latwijas waldibas.

Es gribu pahris peemehrus peewest is muhsu dšihwes nesenā pagahtnē. Šhe ir kopija no kahda wiseta dokumenta un tur ir atšihmeti wiši numuri, wišas wišes, kas uslittas no polu legazijas un preekschstahweem; starp zitu № 1184, isdota weenreisigam zelowumam no Polijas zaur Wahziju us Latwiju, parakstita no Latwijas legazijas Polijā. Samlihdsigu pasu isdoschanu ahrleetu ministra lungs kategoriski noleeds, ka tas newar buht, bet ja israhdas, ka tahda kopija pastahw, tad winsch šaka, ka tas war notikt. Šagad ir wisetas wairakas tahdas pases un weem preekschstahweem, kas šhe usfurejušchees. Man šķeet, ka nolaidis... waldijust pret scheem agenteem, ir isškaidrojama ar to, ka Latwijas... lowa šhini wirseenā newar špert nekahdus šolus. Peewedišhu weenu masu gadijumu: kahds preekschstahwis nesen ir brauzis no Grusijas, sozjaldemokratis pehž partijas peederibas. Grusijā, kà sineet, walda demokratisķi-republikaniska eekahrta. Mehš „Sozjaldemokratā“ fem wirsraķta „Zihtiba bes mehrka“ atšihmejām šefošho:

„Rā mums šino, 27. oktobri Rozenowas stacijā cebrauzis J. Freimanis, kuru Grusijas demokrātiskās republikas valdība pilnvarojusi ištehit Grusijas pilsonu stahwokli Latwijā. Nestatotees us to, ka Freimanis usrahdijs šawas no Grusijas ahrleetu ministrijas isdotas pilnwaras un no Latwijas konsula Tisliša isdoto un wiseto Latwijas pilsona pasi, robeschu eezirkna kara komandants dewis rihkojumu kareiwim pawadit J. Freimani lihds Rigai un tur aiswest us isluhofchanas nodaku Basnizas eelā.“

(P. Kalninsch no weetas: „Tas jau naw Derentals!“).

Redseet, lungi, tee naw Derentali, Goerzi, Sergejewi. Neweens Sergejewš naw nonahzis isluhofchanas nodalā, bet tai bija gan sinams par to, ka pastahw tahds Goerzs, bet wina to naw kehruši. Pee mums us tahdam leetam ftatas draudsiigi. Uri generalis Pahlens, pasneegdams winam useeto wehstuli, peefodinajis robeschfargeem netaisit wehstuli walā un luhdsis to nodot isluhofchanas nodalas preefschneekam Bekera lungam. See ir fakti, kuri leezina, kahds ir waldibas darbibas wirseens. Upmehram tapat klahjās muhsu partijas beedrim Lorenzam, furam bij Latwijas pase un kurfch bij isbrauzis us Padomju Kreewiju, lai nokahrtotu tur šawas darischanas; ari tas ir nogahdats isluhofchanas nodalā. Tā tad mehš redsam, kahdi lungi nonahf isluhofchanas nodalā un kahdi lungi tur nenonahf. Mehš redsam, zif zihīgi ir komandanti, ja wini grib ispildit šawu peenahkumu, un zif tee ir nolaidīgi, kad wini to negrib ispildit. Muhsu walsis politika ir dibinata us represijam, isluhofchanas nodalam un noschauhchanam. (Starpšauzeeni no semneeku šaweenibas). Mehš sinam, ka Latwijā wisās strahdneeku organizacijās lihds pehdejai eeleen isluhofchanas nodakis agenti, atrod tur „komunistus“ un isfuhta tos us Kreewiju. Waj nu wini ir komunisti waj ne, tas ir leels jautajums, bet wini wisi ir strahdneeki un sozialisti un, es domaju, teesiklā walsi wispahr ir jaischfir jautajums, waj kuru katru Latwijas pilsoni war isfuhtit us Padomju Kreewiju waj nē. Se ir parahdita leela zihība. Geffchleetu ministrs ir atradis no wezeem Kreewijas likumeem weemu likumu, us kura pamata war isfuhtit wisus tos, kuri teef amnesteti no amnestijas komisijas, tā anulejot amnestijas aktu. Winaš war noschaut us kara teefas špreeduma pamata un ja to newar isdarit, tad isluhofchanas agenti noschauj tos „behgot“. To wisu war isdarit, bet newar nokert „Sergejewus“, kuri ir isstrahdajuschī Wrangela kareiwju zaurlaischanas planu zaur Latwijū; newar nokert tos, kuri rihkojas ar Latwijas waldibas fugeem, — naw tahdas isluhofchanas nodalas. (Šauzeens no semneeku šaweenibas: „Wini newed agitaziju!“). Juhs šakeet, wini newed šche agitaziju. Es nupat jumš peewedu peemehru, ka wineem ir ari proklamazijas. Bet waj juhs domajeet, ka palkawneeks Sergejewš, Goerzs, Pahlens u. z. armeerinajuschees ar to, ka šchos planus wini isstrahdajuschī us papira? Tad juhs loti maldatees! Wini naw isstrahdati us papira ween. Se ir weens rakstis, kuru raksta tas patš Sergejewš kā Sawinkowa preefschstahwis kahdam Peteram Pawlowitscham schahdi:

«Только съ его (Аркадія Александровича) помощью удалось и удастся провести все наши предположенія, какъ о вывозкѣ нашихъ сѣверо-западниковъ къ Палену, такъ и по организации боевого выступления въ Латвіи и Эстоніи... Вчера сюда пріѣхалъ полковникъ NN полка Бояринцевъ, по словамъ котораго у него въ районѣ Печоры сосредото-

чено до 2000 бойцовъ противъ большевиковъ. По его словамъ, онъ является ихъ начальникомъ и его снабжаетъ Финляндія оружіемъ и картами. Въ его подчиненіи состоитъ и какая-то Гатчинская группа, которой дана задача уничтожить мосты между Гатиномъ и Дномъ. Эта Псковская группа, представителемъ которой является Бояринцевъ, по приказанію Палена, и съ вѣдома представителя Савинкова, должна войти въ мое оперативное подчиненіе. Сегодня у меня будетъ стратегическій совѣтъ, о всѣхъ результатахъ котораго я тебѣ сообщу...

Здѣсь въ Ригѣ былъ полковникъ эстонскаго генеральнаго штаба Лиль, который все время даже не намекалъ, но прямо говорилъ, что въ случаѣ нашего выступленія и успѣха, Эстонія выступитъ вмѣстѣ съ нами. Онъ договорился даже до того, что они, т. е. эстонцы, могли бы даже взять Петербургъ.»

Sif leclāš leclāš Sergejews no igauņeem gan nešagaida un nošauz tahdu Villa isrunāšņanos par mulkibam, tomehr wiņšch zere ūf sinamu igauņu pretimnāšņānu un raksta tahlāf:

«Необходимо добиться у эстонцевъ согласія 1) на передачу Псковской группѣ необходимаго числа винтовокъ (3—4000) и патроновъ, пулеметовъ и 8 легкихъ пушекъ съ запряжками и лошадьми и все, что надо для веденія боевыхъ операций, 2) разрѣшить выгрузку и провозъ изъ Ревеля оружія, снаряженія, и, можетъ быть, продовольствія съ устройствомъ складовъ въ районѣ Печоръ и Изборска. Все это, конечно, подъ видомъ принадлежащаго эстонской арміи и американскому красному кресту, 3) когда я выдвигусь впередъ и войду въ боевую связь съ арміей генерала Палена, представить въ мое и Палена распоряженіе линію Ревель-Псковъ на все время веденія боевыхъ операций.»

No kureņeš šķeem planeem nāšlufi nauda, to leezina kahda generala Monkewiza wehstule no Parīšes:

«По полученіи Вашего отвѣта и просимыхъ мною свѣдѣній, я немедленно по телеграфу буду просить нашего посланника въ Стокгольмѣ о переводѣ Вамъ перваго аванса изъ назначенныхъ для этой цѣли денежныхъ средствъ.»

Tas šķaidri peerahda, fa Wrangels un Sawinkows naw šķirti laudis. Sergejews raksta wehl kahdu zitu wehstuli Pahlenam. (Balsis no weetas: „No kura datuma?“). To es nesinu. (Balsis no weetas: „Loti šķehl!“). Šchajā wehstulē wiņšch šafa:

«У меня было еще засѣданіе съ Бояринцевымъ и Данилевичемъ и подробно обо всемъ условились. Выяснилось, что для веденія боевыхъ операций всетаки необходимо для каждаго солдата не менѣе 1000—1125 руб. въ мѣсяць. Сумма для 4000 солдатъ получается грандіозная, могущая спугнуть Савинкова...»

Меня и всѣхъ здѣсь не мало беспокоитъ то, что тутъ разносится слухъ, что вся армія, которая формируется въ Польшѣ, переходить къ Врангелю и что наше оперативное направленіе совершенно признано не нужнымъ. Армія Калининская принимаетъ юго-восточное оперативное направленіе, оставляя сѣверо-западъ. Если это такъ, то мы остаемся совершенно отрѣзанными отъ Васъ. Наша работа сведется только къ переставкѣ къ Врангелю людей. Работа довольно скучная... Ваше Превосходительство, очень прошу выяснитъ вопросъ о вооруженномъ возстаніи на сѣверо-западѣ. Выяснитъ возможно корѣе и телеграфировать мнѣ по радио польскому. Вчера познакомился со всѣми главными французами: полковникомъ Оржанскомъ — кажется его фамилія, маіоромъ Жераромъ и Форомъ. Всѣ исключительно любезны. Оржанъ очень интересовался нашимъ стратегическимъ планомъ и мнѣ придется ему его излагать. Американцы тоже откуда-то узнали и относятся доброжелательно. Такимъ образомъ можно было бы сейчасъ начать и работу политическую, но пока все не выяснится, гдѣ-то тамъ у Васъ, начинать что-либо нельзя, потомъ, когда все рушится, будетъ конфузъ.»

Īsrahdas, ka pastahw sinams strihdus starp divām grupām, pee kam deems wirseens ir par to, ka fronti dibina us Latwjas teritorijas — te teef domata Pahlēna armija — un winai blakus us Īgaunijas teritorijas stahw Bojarinzewa grupa.

Otrs wirseens stahw par to, ka armija us weetas naw formejama, bet atteezigi karawihri wedami pee Wrangela, jo Sergejewš raksta: „Ja neis-dodas mums šche nodibinat fronti, tad mehš paleekam atgreesti.“ Tā tad, es domaju, fungi, ka šchee plāni ir tik reali, ka nekahdu šchaubu par to newar buht, ko ir domajušchi radit Sergejewš un Derentals. Wini naw domajušchi nodarbotees ar šchurnalistiku. Par to leezina ari pats Pahlēns, kurfch kahdā wehstulē generalim Glasenapam raksta:

«Через неделю у меня будетъ кадръ дивизіи общимъ числомъ до 1520—2000 человекъ вооруженныхъ. Но все это совершенно не офиціально и скрыто, подъ разными масками и благодаря усиленной работѣ, которую мы тутъ ведемъ при очень рискованныхъ обстоятельствахъ. Собираю я ихъ подъ разными соусами: тутъ и партизаны, тутъ и отряды зеленыхъ, болѣе организованные, тутъ и находенія въ латышскихъ частяхъ, тутъ и дѣсныя артели и пр., но все это, не имѣя надежды на будущее, будетъ очень трудно удержать, особенно зеленыхъ.»

Конкретно мнѣ необходимо: 1) представить въ мое распоряженіе районъ, въ которомъ я могъ собрать людей, причемъ выясняется, что такимъ райономъ могъ бы быть районъ западнѣе линіи Калькуны и Вильны, 2) предоставленіе для пользованія арміи желѣзной дороги въ тылъ къ морю, напрімѣръ: къ Либавѣ или къ Мемелю, или къ Данцигу; 3) ассигнованіе въ мое распоряженіе необходимыхъ денежныхъ суммъ и прежде всего 10.000 ф. ст., 4) предоставленіе всего необходимаго, т. е. вооруженіе, обмундированіе и снаряженіе и продовольствіе на первое время на 20.000 чел., а съ тыловыми на 25—30.000 человекъ . . .»

Sawu wehstuli winšč nobeids šchahdeem wahrdeem:

„Отъ Пскова и Новгорода черезъ Полоцкъ, Смоленскъ и даже до границы Украины мы создадимъ сплошной фронтъ и это будетъ, я твердо вѣрю, концомъ гибели большевиковъ.“

Tā tad man šcheet, wjadsetu buht peeteefošchi štaidram, kahdi plāni bija wrangelisteem, un ari par atteezibām, kahdas ir bijuščas starp Wrangeli un Sawinkowu. Nekahdas ilusijas newar buht par to, ka Wrangels un Sawinkowš buhtu kahdas kreewijas aistahwi waj kahdas demofratiskas programās šludinataji. Un ja nu tas tā ir, tad zelaš leelš jautajums, us ko tad galā galā ir bijuši dibinata muhsu ahrejā politika, ja us tahdām šwarigām parahdibām štatijušchees zaur pirksteem. Sewišchi wehrā nemams tas; ka mehš ar leelām gruhtibām noslehdsām meeru ar Padomju Kreewiju ne aš simpatijām pret komunismu. Meeru naw šlehgušchi šozialdemokrati, kuruš fatru štundu apwaino komunismā. Meers ir noslehgtš ne tikai no Latwjas, bet ari no zitām walstim, kuru vreeščagalā stahw pilsoniškas waldbibas. Meers ir wjadšigs un tas ir noslehgtš. Ar ko ir iškaidrojams, ka waldbiba ir peelaiduši Latwijā šchahdas organišazijas, ka wina šchis organišazijas naw špehjuši atklaht, ne tikween naw špehjuši atklaht, bet tad, kad ziti tās atklaht, par to ironiški šmaida. Šche wehl daudš fungi ironiški šmaida, tā to lai iškaidro? Es nesimu, par ko wini šmaida; warbuht, latgaleešchi pašchi to šinās labaki (J. Rindulis no weetas: „Ne par to, bet par interpelaziju!“) Zaur wineem tatschu buhtu gahjuši fronte, par kuru šche runā grafs Pahlēns, par ko runā palkawneekš Sergejewš. Šchi fronte buhtu bijuši ari Latgalē, kura šawā laikā loti dibinati waimanaja par šinamu okupazijas

waru. Latgaleeschi smejas, wini prasa: „Ja, waj jums naw tikai komunistu nauda kabatâ“ (Trofniš un smeekli zentrâ) un ja jums ir komunistu nauda kabatâ, tad, fungi, wiš tas, ko juhs tur runajeet, ir tihrais blekiš!“

Presidentš J. Šč a k s t e: Luhdsu pastahwigi nesarunatees!

U. R u d e w i z s (turpina): Man ščeet, ka katra waldba, kura sawâ laifâ flehdja meeru ar leelneekem, bij speesta us meera flehgšchanu, lai waretu reis atjaunot normalu šaimneezifku dšihwi un šchahdas waldbas weeni-gâš šchaubas muhsu ahrleetu politikeem bij, waj komunisti ispildiš lihgumu, kuru wini mums zel preeščâ. Ahrleetu ministrim toreis bija leelas bailes. Neweens tatschu nedomaja, ka meera lihgumu neispildifim taišni mehš. Mehš redsam ka pee wiša ta ir wainiga nepareišâ ahrleetu politika, kura šaistas galwenâm kahrtam ar Poliju un Wrangela draugeem. Polijâ fosto-pami ne til ween daschadi Wrangela draugi, bet ta pat ir wiau galwenaiš schuhpulis. Tur tee rihfojas brihwi un šanem lihdselks, iâpat no Franzijas un Amerikas. Balstitees us šcho politiku ir Latwijas kapa rakščana. Waj teescham wišeem naw sinams, ka Wrangels neatšihst Ukraines patšahwibu. Winsch nedos to ari Latwijai. Ja Wrangels uswaretu, tad tas daritu tâpat, kâ sawâ laifâ Judentšs, eedams us Peterpili un teikdams, ka winiš dâdot masajâm walstim patšahwibu; bet Judentšam šchis losungs ir bijiš tikai gruhâ brihdi. Man leetas, ka par Wrangeli newaretu buht ne masako šchaubu, ka tas rihfojas tâpat. (J. Rindsulis no weetas: „Kas šchaubas?“). Ja neschaubas, kapehž tad peelaisi Wrangelim organiseščanos Latwijâ un kapehž peelaisch kapa rakščanu pašai Latwijai. Man leetas, ka to peelaisch tamdehl, lai pabalstitu katru zihnu pret komunisteem. Ja tâ, tad es grihu apšchaubit to, ko daschi. kapa par neatkarigu Latwijû. Jo ar tahdu politiku wini pašchi few palihds raft kapu.

Dirfahrt, waj war pat, nostahjotees us konsekwenta pilsoniška redšes stahwofla, tizet Wrangela awanturai, kurai wairs netiz dauds maš solida burschuafijas waldbiba kâ Anglija. Anglija ismehginajusi daschadas politikas un ir nahlusi pee flehdseena, ka karsch naw weenigais, karsch war nodroščinat Anglijas intereses austrumos. Tagad israhdas, ka muhsu masâ Latwijâ ir raduschees sinami peekriteji „wrangeliadei“. Juhs teikšee, ka tas naw peerahdits, ka muhsu atbildigâš waldbibas personas buhtu to sinajusčas, tad man gribetos teikt, ka wini gan naw paredsejuschi breešmas, kuras mums waretu draudet. Ja 1 lihds 3 nedelu laifâ buhtu notizis tas, par ko runâ Sergejewš, tad winsch kapa „latis usstahtees“, tad ar to buhtu panahkis tas, ka masâš walstis, to starpâ ari Latwijâ, buhtu šalaitas karâ ar Pree-wiju. Es gribetu šinat, kahdâm schkiram Latwijâ tas buhtu nahzis par labu. Es redsu šche weeglprahtigu politiku un man naw til dauds no šwara jautajums, waj waldbiba ir a pšinigi lihdsdarbojusees, waj simpatisejusi, waj štatijusees zaur pirksteem; bet no šwara ir tas, ka šchahds faktš wareja notift pee tagadejâš waldbibas. Uri no eefšchejas politikas weedofla ir loti šihmigi, ka taišni tanî momentâ, kad norišinajâš karstâš debates par agrarjautajumu, kur grošijâš runa par muischneezibas waras isnihžinaschanu, Latwijâ nostiprinajusees „wrangeliade“. Šchinis debatēs muhsu labais špahrnš nepanahza šawus planus, kaut gan debatēs ari sozjaldemokrati neišweda wišus šawus usštatus. Somehr weens, ko es konstateju, ir tas, ka muischneezibas wara tika fatrižinata ar peenemto agrarlikumu. (J. Rindsulis no weetas: „Iiti nefa!“). Sauzeens no semneeku šaweenibas: „Uisgahja prom!“). Rungi,

jums wjadsetu sinat, ka tee, kuru wara zaur agraro likumu tika pamatigi fatrizinata, kersees pee awanturam un isleetos wifus gadijumus. So jums wjag sinat, bet man leekas, ka juhs to nesaproteet. Muhfu walidiba to naw sinajusi, naw spehjusti iswairitees no tamlihdfigam awanturam, bet ir winas tikai wezinajusi. Tapehz es wehkreif atfahrtoju, kapehz sche ir fajuhdami ironiskee fmaidi pret sozialdemokrateem un winu pelschana presê par to, ka tee eedroschinajuschees atflaht „wrangeliadi“.

Somehr ir ari peerahdijumi par to, ka tas newareja buht nesinams ari muhfu walidibai teeschâ fahrtâ. Un no scheem peerahdijumeem ir weena loti raksturiga wehstule. Utikal tas patš Sergejewš raksta Derentalam, flawenajam schurnalistam. Winsch raksta pehz tam, kad Derentala wehstule bij jau konfizeta us robeschas, sekofchi:

«Вчера я былъ у генерала Радзния и онъ мнѣ съ очень удивленнымъ и огорченнымъ видомъ показалъ и прочиталъ Ваше письмо къ Савинкову, гдѣ Вы пишете чуть ли не уже о заключеніи договора между Латвіей и Эстоніей съ одной стороны и Вами съ другой.

Письмо это принесъ ему начальникъ пограничной стражи. Такимъ образомъ, не исключается возможность и того, что его содержание стало извѣстно и большевикамъ. Письмо было въ конвертѣ и перевозилось, повидимому, безъ особыхъ предостереженіи; я обыкновенно въ такихъ случаяхъ пишу письмо на тонкой бумагѣ и оно зашивается курьеромъ въ платье и бѣлье. Кромѣ того, все важное шифруется.

Самое страшное то, что такія письма очень компрометируютъ всѣхъ латвійскихъ дѣятелей, которыхъ въ письмѣ упоминаете. Попади оно къ социалдемократамъ и все наше дѣло на сѣверо-западѣ рухнетъ. Кромѣ того, по мнѣнію Радзния, да и по моему, Вы нѣсколько переоцѣнили отношенія къ нашему дѣлу латышей. Большая разница между сочувствіемъ нашему дѣлу и тѣмъ, что Вы пишете Савинкову...

Въ нашемъ общежитіи образцовый порядокъ и американцы восхищены и общаются помощью. Уже набралось до 400 человекъ. Было бы очень важно зафрахтовать небольшіе пароходы, человекъ по 600, было бы меньше скандала.»

Sâ tad muhfu schtoba preekschstahwis ir bijis loti noskumis par to, ka wehstule ir atnemta un nonahjusti muhfu rofas. Tas tatschu naw isdomajums. Râ redseet, ne tikai sozialisti ween prot rakstit us plahna papira. Man ir sinama kahda wehstule, kur eet runa par Latwiju un kur ir loti dauds schifru. Es tos, protams, newaru usminet. (N. Bergs no weetas: „So jums newjadseja lasti!“) Bet mehš, Berga kungs, mihlam taisnibu. Ari mehš no pašča šaktuma bijam tais domas, ka Derentals ir drustu pahrsphlejis atteziba us Latwijas walidibu un to te konstata Sergejewš. Sergejewš kopâ ar Radzinu konstata to, ka ir leela starpiba starp lihdsjuschanu un starp to, ko Derentals raksta. Winsch neraksta neko breefmitu: ja noslehgs meeru, tad isdosees ari lihgums, bet tas atkarajas no daschadeem apitahkeem. Winsch saka, ka Latwijas walidiba prinzipâ winam peekriht. Bet zita leeta ir praktikâ to parakstit un tas ari pehz Derentala leezinajuma nebuht naw notizis. Notizis gan tas, ka weena „wrangeliadei“ lihdsjuhtiga walidiba atlahwusi us Latwijas teritorijas werwet Wrangela karaspehku un, sinadama par to, naw spehrusi wjadstigos solus. Es domaju, patš par šewi šaprotams, ka walidibai, kura lihdsi juht „wrangeliadei“ un lihds ar to „bermonditiadei“, no sawa weedofka bij pilnigas teesibas atlaut. Mehš nemá negribam pahrsphilet. Mehš sakam to, kas wehstulê rakstits. Waretu jau ari nostahtees us ta redses stahwolka, ka, ja Derentals to pahrs-

spihlejis, tad, warbuht, Sergejewš un Radsiņš ņamaņinajis. Par to, ņa muhņu walddiba un ari ahrleetu ministrs ir ņinajuņhi, leezina ari Dr. Kirhensteina iņteizeeni, kurņh ņaņa, ņa par werweņhanaš leetam winam bijuņi iņde-wiba pahrleezinatees jau agrak un winņh par to ņinojis ahrleetu ministrim diwas nedelaš eepreeņh. Bet ahrleetu ministrs neņahduš ņoluš naw ņpehris. Pehž Dr. Kirhensteina iņteizeena ari generalis Potapowš ņinojis par to ahrleetu ministrim mutiņki, bet ministrs uņnehmiš winu loti wehņi. Tā tad pehž wiņeem notikumeem, par kureem ņhe eet runa, man ņhkeet, buhtu ņkaidrs, ņa, pirkņahrt, likwidejama wiņa „wrangeliade“ un, otrņahrt, ar to, ņaš notiziš, ir pahrņahptš meera lihguš ar Kreewiju. Pret to mums japroteņē un jauņņahjaš uņ wiņņingraņo. (R. Liebtals no weetaš: „Taš naw peerahditiš!“ U. Bergš no weetaš: „Ganeziš to ņaņa!“) Taš ir peerahditiš, ņa meera lihguš ar tahdu rihzibu teet pahrņahptš, bet eš domaju, ņa taš wehl naw tiņ lauri. Ja mums lihds ņhim walddibaš preeņhgalā bijuņhāš perņonaš, ņaš to peelaiduņhāš, tad to wehl war iņlabot Satwerņmeš Sapulze, ja wina wiņu ņho rihzibu nowel uņ tāš walddibaš atbildibu, kura to darijuņi, tahdā ņinā pati par to atbildibu neuņnemdamāš. Taiņni to eš ņagaidu no Satwerņmeš Sapulzeš, ņa wina peenemš muhņu peepraņiju mu tamdehl, ņa wina negribēš uņnemtees atbildibu par to, ņaš Latwiā lihds ņhim notiziš. Eš waru konstatet, ņa taš, ņaš notiziš, ir ne tiņai meera lihguma pahrņahpņhana, bet taš ir wiņu demokratiņku prinzipu pahrņahpņhana. Ta ir katra rewoluzijaš eegu wuma apkaroņhana. Mehš ņaprotam, ņa Wrangels nezihnaš par rewoluziju, bet gan pret to. Winņh zihnaš pret leelneeziņmu tamdehl, ņa taš zihnaš pret katra ņozialistu, pret katra ņozialisma weidu. Winņh zihnaš par ņemeš atdoņhanu muņņhneekeem, par kontrrewoluziju — taš ir ņkaidrs. Mehš, turpretim, ņinam, ņa muhņu walņš ir zehlufeš ne no kontrrewoluzijaš, bet no rewoluzijaš Kreewija un Wahzija. Preeņh mums taš ir demokratiāš paņtahwēhanaš jautajumš, taš ir rewoluzionarāš zihnaš un ne tiņai meera lihguma jautajumš. No formelā un faktiņkā ņtahwokka, ņahdā Latwiā paņchreiņ atrodāš, ari dņan ir japroteņē un Satwerņmeš Sapulze nedrihņti uņnemtees atbildibu par to, ņaš ir podaritiš. Ja wina to uņnemņeeš, tad winai buhš jaatbild ari par tām neweiņņmem, ņaš tahlak war naht. Jo augņtaņaš eestahdeš Latwiā naw un ziti par to atbildet newarēš. Mehš ņinam, ņa Latwiā ir rezultatiš no rewoluzijaš eekarajumeem, bet ir tahdi funkci, ņaš to neredņ un nepaņiht oņolu, no kura ņihlem wini barojaš. Tapehž eš domaju, ņa katra demokratiā un katra, ņaš ņtahw uņ paņņahwigāš Latwijāš pamateem, wajaga nowel no ņewiš atbildibu, kuru uņtrauj ņhee materiali ņakarā ar Wrangeli. Katra wajaga to ņapraņt. Man ir dokumenti atteezibā uņ Tukuma pulku, kur ņahds wirņneeš rakņta junija mehneņi, ņa winam liktiš preeņhā eestahteeš Tukuma pulkā, jo ņhiš pulkš kluhņhot par zentru pretleelineeziņtu karāpņeku formeņhanei, ņaš uņņtaņeeš pret Padomju Kreewiju. Uņņtaņim atbildibu teem, ņaš ir eewahrijuņhi ņho putru, bet Satwerņmeš Sapulze nedrihņti to uņnemtees. Un eš gribu redņet, waj Satwerņmeš Sapulze radifeš tahdi funkci, ņaš to eedroņhinaņe.š. Tad katra ņinā winu loma Latwiā tiņš peenahzigi nowehrteta no Latwijāš tautāš. (U. Klihwe no weetaš: „Gluschi pareiņi!“ Aplauņi pa kreiņi).

Presidentš J. Iņņaņņte: Wahrds peeder Satwerņmeš Sapulzeš lozeņtim Meierowizam.

S. Meierowizs (semneeku faweeniba): Loti zeenitee Satwerfmes Sapulzes lozekli! Wispirms es mehginaschu paplaschinat apwainofchanas materialus, kuras zehla preefschâ zeenijamais preefschrunatajs, fadalot tos sekofchâs atsewifchâs dalâs: 1) Dikhofa=Derentala leeta; 2) werwefchana un werwefchanas organisazija Latwijâ; 3) fawerweto fuhtifchana itkâ ar Latwijas lihdsleem un pabalstu sem behglu maskas us pretleelineeku fronti; 4) pasu leeta un beidsot 5) Stanislawa Jalkowfsa asera, kuru preefschrunatajs peemirfîs zelt preefschâ. Schis apwainojums, kurfch formulets no 4 Satwerfmes Sapulzes lozekleem un nodrukats „Sozialdemokratâ“, fkan tâ :

Atklahts jautajums waldbibai.

Peh3 mums eenahlfuschâm finam, fch. g. 26. septembri, pahrbrauzot Wahzijas robeschu pee Palangas, kahdam pasifstamam bermondteetim, grafam Pahlenam, atnemta wehstule, adrefeta Wrangela politifkâs komifijas waditajam B. W. Sawinkowam Warfchawâ. Wehstule parafstita no kahda Dikhofa=Derentala.

Ufdodamees par Sawinkowa flepenu preefschstahwi pee Latwijas waldbibas, D. Derentals stary zitu leezina, ka Latwijâ noteek Wrangela-Sawinkowa fawwaligo armijas werwefchana, ka fawerweete teek no fchejeenes ar Latwijas fugeem sem polu behglu maskas pahrwesti us Klaipehdu un Poliju. Tai paschâ wehstulê Derentals pasino, ka Sawinkowa preefschstahweem kopâ ar Latwijas waldbibas un augstakâs fara wadibas preefschstahweem bijusi flepena apfpreede Rigâ. Apfpreedê nehmuschi dalibu: ministru presidents Ulmanis, ahrleetu ministrs Meierowizs, wina beedrs Ulbats un fchtaba preefschneeks generalis Radfinsch.

Wehstulê teitks, ka Sawinkowa preefschstahweem isdeweess pahnahft kontaktu ar Latwijas waldbibu atteezibâ us militaru kopdarbibu ar Wrangeli. Schahdas kopdarbibas resultats buhfschot tas, ka dibi-nama leelâ apweenotâ Kreewija, gahfschot padomju waldbibu un „neat-farigas“ walfts teefibas dodot tikai Polijai un Latwijai, kamehr pahrejâm jaunajâm walstim: Jgaunijai, Leetawai un Ufrainei paredseta tikai „plafcha autonomija“ leelâs apweenotâs Kreewijas robeschâs.

Pahrleezinotees par wehstulê mineto faktu pareifibu, israhdas, ka Rigâ puslihds atklahti darbojas Wrangela agenta ar fawwaligo werwefchana, fanem materieli pabalstu no Sawinkowa un ar Latwijas fugeem aifwed fawwalneekus. Tâpat finams, ka Pahlenam atnemtee dokumentu originali nosuhtiti fchtaba preefschneekam generalim Radfinsam un no wineem atstahkâs kopijas teek no augstakeem fara eerehdneem un reisê Sawinkowa agenteem ruhpiigi isnihzinata, pehdu dfehshana.

Takti no 15. us 16. oktobri pahrbrauzis Wahzijas robeschu Latwijas ahrleetu ministrijas isdewumâ ofizieli komandets kahds no ahrejâs isluhkfofchanas agenteem Stanislaws Jalkowfsis (kahds bij. zara laiku isluhkfofchanas nodalas augstakais eerehdnis), wesdamâ 4 ar Latwijas diplomatifku seegeli apsegeletas pazinas, adrefetas Sawinkowam. Schis ofizialais fuhtijums no Latwijas waldbibas Sawinkowam pawadits ar rakstu, parafstittu no ahrleetu ministrijas un no robeschfargu fchtaba, lai netiftu no robeschfargeem zaurstatits.

Newardami šho Latwijas waldibas atbildigu personu rihzibu kwalifizet zitadi, ka par atflahtu walsis nodewibu un, eewehrojot, ka šchahdas politifas turpinaschana war atnest Latwijai wisleelatos šareschgijumus, mehš greeschamees pee waldibas ar šefoscheem jautajumeem:

1) Waj wiseem waldibas lozekleem ir finams par augšchā mine=teem notifumeem un waj kabinetš wišā wišumā usnemās atbildibu par tahdu politiku? Prašam grafam Bahlenam atnemtās šlepenās weh=stules publizešchanu, waldibas issmeloschu paskaidrojumu šchini leetā Satwersmes Sapulzei par šawu darbibu.

Satwersmes Sapulzes lozekki:

U. Rudewižs, R. Eliāšs, P. Kalniņš,
F. Zeelens.

Lai materiali buhtu pilnigati, es eepasihtinaschu zeenijamo šapulzi ar wairakām notem, kuras eesneegtas Latwijas waldibai no Kreewijas preešch=stahwja laikā no 26. oktobri lihds 1. nowembrim un nodrukats „Sozialde=mokratā“. Lai dotu Satwersmes Sapulzes lozekku kungeem pilnigu eespehju eepasihteš ar šho materialu, es wīnu nolasišchu pehz orginaleem kreewu walodā. Pirmā note apgaišmo šahdu „nepatišhamu gadijumu“ un štan tā:

P. С. Ф. С. Р.

Народный Комиссариат
по
Иностранным делам
ПОЛНОМОЧНОЕ
ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВО
в Латви.

26 октября 1920 г.

№ 242.

г. Рига.

«Милостивый Государь, Господин Министр,

Вчера вечером дипломатический курьер моего Правительства г. Герсон, по приглашению, зашел в помещение «Улей» на концерт, устраиваемый кружком артистов. Некоторые из артистов, а также из присутствующей публики начали оскорблять словами и его и мое Правительство. Дебош принял острую форму и угрожал безопасности г. Герсона. Не вдаваясь в детали самого инцидента, так как надеюсь, что у Вас имеется уже сообщение по этому поводу со стороны административных властей, которые вмешались в это дело, я должен отметить ту политическую обстановку, в которой имел место данный случай, сам по себе абсолютно недопустимый.

Главными виновниками этого инцидента являются лица из редакции местного русского черносотенного органа «Сегодня». Я неоднократно считал себя вынужденным обратить Ваше внимание, Господин Министр, а также других членов Правительства, с которыми мне приходилось говорить, на ту агитацию против моего Правительства, которая каждый день появляется на столбах здешней черносотенной русской прессы. Эта пресса в своих выступлениях против Советского Правительства пользуется полной свободой слова, тогда как фактически опровержения и сообщения нашего Правительства не допускаются цензурой в печать. В связи с этим неоднократно обращал Ваше внимание, Господин Министр, на свободное разгуливание здесь агентов Врангеля, Савинкова и других, на их агитацию против нашего Правительства, а главное на их усиленную вербовку в Латвии для воюющих с нами армий. Несмотря на все заверения Латвийского Правительства принять меры, чтобы положить конец всем этим дея-

ниям, явно нарушающим наш мирный договор — к сожалению все эти действия до сих пор продолжаются. Эти агенты, наших врагов свили себе, между прочим, крепкое гнездо в редакции местной черносотенной русской прессы, которое, убедившись в безнаказанности, готово от агитации приступить к действию.

Эта агитация и вербовка хорошо известны моему Правительству, которое желает узнать причины нарушения мирного договора, а так же требует от меня определенного ответа, намерено ли Латвийское Правительство положить конец вышеуказанным фактам.

Доводя все это до Вашего сведения и заявляя от имени моего Правительства самый категорический протест против такого явного нарушения мирного договора, я оставляю за собой право вернуться к этому вопросу и прошу Вас, Господин Министр:

1) привлечь виновников, нанесших вчера обиду дипломатическому курьеру Р. С. Ф. С. Р., к строгой ответственности и результаты мне сообщить;

2) сообщить мне для немедленного доклада моему Правительству, какие меры принимаются Латвийским Правительством против вышеуказанных явных нарушений мирного договора.

Примите, Господин Министр, уверения в моем совершенном уважении.

(Подпись) Ганецкий.»

Uf to ir atbildētš, ka šchis apgalwojums ar ihstenibu nesaetaš un fatrs ofziels Kreewijas preefšstahwenezibas sinojums presē naw no zensuras tiziš aisturetš. Tani pašā deenā ir šanemta otra note, kurā, ziftahl taš atteezaš uf Wrangeli, šazits šefošchais:

Р. С. Ф. С. Р.

Народный Комисариат
по

Иностранным делам
ПОЛНОМОЧНОЕ
ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВО
в Латви.

26 октября 1920 г.

№ 260.

г. Рига.

«Милостивый Государь, Господин Министр,

Вашу ноту от 23 октября за № Р. 12417 я получил лишь сегодня утром, так как она из Министерства доставлена была вчера вечером. Но о посылке ноты и о ее теме я узнал уже из газет за несколько дней до этого. Настоящим позволяю себе ответить на все возбужденные в ноте вопросы.

1. Вы, к глубокому своему сожалению, констатируете, что я нашел возможным критиковать действия Латвийского Правительства. Если в данном случае Вы имели в виду мое интервью с сотрудником «Социал-демократ», то поскольку Вы познакомились полностью с моим интервью без урезок цензуры, Вы не можете не констатировать, что я высказал мнение, что сближение на экономической почве между обоими государствами безусловно необходимо и желательно, что со стороны нашего правительства имеются самые лучшие тенденции к этому сближению, но что, к глубокому моему сожалению, политика Латвийского Правительства по отношению к нашему Правительству не выяснена и поскольку она не будет ясно, определено дружелюбной, но несмотря на самые лучшие пожелания с нашей стороны, экономическое сближение состояться не может. Два положения, которые вычеркнула цензура из моего интервью — это вопрос о расстрелах и о вербовке во враждебные нам армии.

Относительно первого вопроса я даже в интервью с радостью подчеркнул, что Министр Президент, господин Ульманис, вполне согласен с моей точкой зрения.

Относительно же вербовки, при личном нашем разговоре Вы, Господин Министр, выразили свое сомнение, действительно ли происходит в Латвии вербовка и, стараясь успокоить меня, что это одни лишь слухи, рассказали случай с перехваченным на границе письмом, сообщающим небыллицы. Но вместе с тем, Вы заявили, что Правительству ничего неизвестно по поводу этой вербовки и что если бы оно знало факты, то приняло бы соответствующие меры. Я тогда не считал возможным представить Вам более детальные данные, имеющиеся у меня в связи с происходящей вербовкой, заявив, что Правительство может получить эти данные от административных своих органов. Тогда же я указал, что если точно известно мне, где происходит вербовка, на каких квартирах, кто из царских офицеров и чинов Латвийской действующей армии принимает в этом участие, как агенты Врангеля и Савинкова свободно разгуливают по Риге, если мне известно, какое отношение к этому имеет Рижская комендантура — то нельзя предполагать, что все эти данные неизвестны административным органам Латвийского Правительства, бдительность которых хорошо известна. И хотя после этого разговора сведения о деятельности вербовки не уменьшались (вербовка и сейчас имеет место), я, как Вы, Господин Министр, могли убедиться из моего интервью, не давал в прессу всего этого разговора, несмотря на то, что мог быть уверен, что общественное мнение безусловно побезпокойлось бы этими сведениями, как это имеет место в настоящее время.

Из всего вышеизложенного ясно, что разговор мой с корреспондентом «Социалдемократс» ничуть не имел своей задачей пропаганду против действий Латвийского Правительства. Я вполне разделяю Вашу точку зрения, «что народ, избравший свое Учредительное Собрание на широко демократических основаниях, имеет возможность, если он пожелает, сам исправить его недостатки». Но в чем я с Вами не могу согласиться и что должно быть разъяснено, во избежание недоразумений, это следующее: я считаю своим правом и даже до известной степени обязанностью не скрывать, а ясно и отчетливо сообщать и разъяснять общественному мнению той страны, где я являюсь представителем, ту политическую линию, которой мое правительство придерживается по отношению этой страны, и какую линию я послан защищать. Я это могу делать с тем большим спокойствием и удовлетворением, так как глубоко уверен, что эта политическая линия вполне совпадает с интересами Латвии и что латвийский народ и его Правительство этой политикой могут быть только довольны.

Примите, Господин Министр, уверения в моем совершенном уважении.

(Подпись) Ганецкий.»

Veefi peebilst, ka starptautiskās parastības nav peenemts, ka švefšas valstis usnemas Latvijās intereschu aistahwneezibu, tā to pretendē darit šchi note. Tahlač, 28. oktobri šanemta štipri gara note, fura runā par šcho pašču leetu. Pilnibaš deht atlauschoš ari šcho noti nolafit:

28 октября 1920 г.

№ 275.

«Милостивый Государь, Господин Министр,

В моих разговорах с Вами, Господином Министром Президентом и Господином Председателем Учредительного Собрания, я указывал на то, что неопровержимые сведения о происходящей на территории Латвии усиленной вербовке для Врангеля и других все увеличиваются и просил Вас дать мне фактические доказательства, что Латвийское Правительство примет самые энергичные меры к искоренению этой вербовки, которая представляя, между прочим, громадную опасность для самостоятельного существования Латвийского Государства, является одним из существеннейших нарушений Мирного Договора.

Я не мог сомневаться, что после моего разговора с Вами 14 октября Латвийское Правительство, узнав от Вас, как в высшей степени серьезно относится мое Правительство к этим явлениям, примет самые срочные и энергичные меры к немедленной и окончательной ликвидации этой вербовки и не замедлит сообщить мне о своих шагах, дабы я имел возможность успокоить мое Правительство и доказать всему русскому народу, что Латвийское Правительство полно искреннего желания строго придерживаться Мирного Договора и жить с русским народом в действительной дружбе и мире.

К сожалению Латвийское Правительство этого успокоения мне не дало. Я поэтому в ноте своей от 26 октября за № 242, в которой протестовал по поводу оскорбления нанесенного дипломатическому курьеру моего Правительства, обратил самое серьезное внимание Ваше на непрекращающуюся, а, наоборот, все более усиливающуюся вербовку и убедительно просил Вас дать мне для срочного доклада моему Правительству немедленный ответ относительно того, что Латвийское Правительство намерено предпринять по поводу этой широкой вербовки.

К глубокому моему прискорбию, я вынужден констатировать, что миновало уже 48 часов со времени вручения Вам этой ноты и я не получил ответа на столь важный и серьезный вопрос, от благополучного разрешения которого, быть может зависит судьба дальнейших добрососедских отношений между обоими народами.

Поэтому я вынужден еще раз возвратиться к этому вопросу.

Я еще раз заявляю Вам, Господин Министр, что за последнее время поступают к нам сведения из различных весьма достоверных источников о широко производимой в Латвии вербовке для Врангеля, систематичной и постоянной отправке из Латвийских гаваней через Польшу к Врангелю на вербованных таким образом офицеров и солдат. Эта вербовка касается не только русских, которые при попустительствѣ Латвийских властей получают документы, как польские и литовские беженцы, но также солдат и офицеров из действующей Латвийской армии: вербуются и посылаются также Латвийские гражданки в качестве сестер милосердия.

Эти все повторяющиеся сведения весьма серьезно беспокоят всю Россию. А Латвийское Правительство не только не исполняет постановлений заключенного с Россией договора о воспрещении образования на одной территории военных отрядов, направленных против другой договаривающейся стороны, но она всячески содействует и дает широкую возможность представителям контр-революции и поборникам дикой царистской реакции использовать Латвийскую территорию для своих целей и пополнять из Латвии борющиеся против Рабоче-Крестьянской России бело-гвардейские банды царского генерала Врангеля.

Появившиеся за последнее время в Латвийской прессе разоблачения, исходящие из Учредительного Собрания, раскрыли, кроме того, широкую картину закулисной деятельности агентов Врангеля в Латвии и их сношений с Латвийском Правительством. Из них вся Россия с глубоким прискорбием узнала о коварных планах новых нападений, готовящихся против Российской территории и революционных завоеваний российских народных масс. И с горестным изумлением она констатирует неожиданное для нее участие в этих планах представителей только что заключившего с ней мирный договор Латвийского Правительства.

Теперь самый факт закулисной деятельности Врангелевских агентов в Латвии и их сношений с Латвийским Правительством не подлежит никакому сомнению.

Преисполненная глубокого желания жить в мирных и добрососедских отношениях с Латвией Россия с глубочайшей горестью вынуждена констатировать, что Латвийское Правительство идет по совершенно другому пути, делящему невозможным достижение столь желанной для нас цели установления прочных дружественных отношений между двумя республиками, отношений, лежащих, казалось бы, в интересах обеих сторон.

От имени моего Правительства я принужден настоятельно указать, что оно руководствуется в своих отношениях с другими правительствами

принципом взаимности, и, что из выяснившегося по отношению к России поведения вынужденным сделать соответствующие выводы.

Мое Правительство полагает, однако, что пока не поздно, вред причиненный поведением Латвийского Правительства его отношением к Врангелевским агентам, в корне противоречащим Рижскому договору, еще может быть исправлен, если Правительству моему будет дано полное удовлетворение и если, в результате строжайшего расследования, по отношению ко всем без исключения участникам этих действий будут применены соответствующие меры. Мое Правительство ждет незамедлительных объяснений Латвийского Правительства, а также сообщений о принятых шагах в результате выяснившихся фактов оказываемого Врангелю в Латвии широкого содействия.

В виду чрезвычайной важности срочности возбужденного в сей ноте вопроса, я прошу Вас, Господин Министр, не отказать срочно довести эту ноту до сведения Латвийского Правительства и незамедлительно сообщить мне ответ Латвийского Правительства для передачи моему Правительству.

Примите, Господин Министр, уверения в моем совершенном уважении.

(Подпись) Ганецкий.»

Veļz tam, kad bija šanemtas šīs nutes, weenā no kurām Kreewijas ūhtnīs labprahīgi peedahwajas ūsnemtees Latwijas tautas intereschu aīstahwefchanu, un otrā draudeja ūf nepamatotām šinam „atteezīgi rihkotees ari no Kreewijas pufes“, awīšēs parahdijās šinās, ša waldiba laifam atbildi ūhtīshot Šchīšcherinam teefchi. Raut gan parasti lihdsigōš apstahklos tā rihkojās, mehš to nedarijām, jo neuffkatijām par wajadšigu šaafinat atteezības. Šapēz ari netifa atbildēt teefchi Šchīšcherinam, bet tāpat, ša lihds šim, tahdā pat forektā formā ša lihdsšchinejās notās, atbildi noūhtijām weetejam Kreewijas preeffštahwin. 31. oktobri mehš šanēmām tā šauzamo „notu“, šura peefūhtita no Šchīšcherina un šura šan šefošchi. No eepreeffšejām notam wina atšchīras ar to, ša ša naw wīšai gara un winā ari peewestš weens šatš :

Р. С. Ф. С. Р.

Народный Комиссарнат

по

Иностранным делам

ПОЛНОМОЧНОЕ
ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВО

в Латви.

31 октября 1920 г.

№ 306.

г. Рига.

«Милостивый Государь, Господин Министр,

Передаю следующее от Народного Комиссара по Иностранным Делам Р. С. Ф. С. Р., господина Чичерина:

Российское Советское Правительство принуждено, к сожалению, констатировать, что не только все его законные требования, обращенные к Латвийскому Правительству по вопросу о прекращении оказания Латвией содействия мятежным бандам Врангеля оставляются без внимания, и без удовлетворения, но с каждым днем все в большем числе поступают сведения о вербовке в пользу Врангеля, производимой в пределах Латвии и о всевозможных конкретных фактах оказания помощи ему со стороны Латвии. Российскому Правительству стало известно, что в Мемель только что прибыли из Риги двести русских офицеров, направляющихся к одному из агентов Врангеля для следования в Крым. Российскому Правительству известно также о значительном количестве русских солдат и

офицеров, отправка которых Савинкову из Латвии подготавливается. Вообще формирования Савинкова в значительной мере создаются до сих пор в пределах Латвии. Советское Правительство снова обращается к Латвийскому Правительству с решительнейшим протестом по поводу непрекращающихся нарушений Мирного договора с его стороны и ожидает от него принятия самых срочных мер как в связи с вышеуказанными фактами, так и с другими не менее вопиющими нарушениями договора, на которые уже было обращено внимание Латвийского Правительства.

Примите, Господин Министр, уверения в моем совершенном уважении.

(Подпись) Ганецкий.»

Es luhdsu šho teikumū fewiški eewehrot, tapēh3 ka te ir runa par noteiktu faktu (Turpina lasīt: Российскому Правительству известно также un t. t.).

Weidsot 1. nowembri peenahza nota par fahdu wehl deefgan neifdibinatu leetu, proti, par fahdu nesinamu fungu, kursch fauz fewi par Daksergofu. Uri ši leeta teef westa faharā ar wrangeliadu. Nota štan fefošhi:

P. C. Ф. С. Р.

Народный Комиссариат

по

Иностранным делам

ПОЛНОМОЧНОЕ

ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВО

в Латви.

1 ноября 1920 г.

№ 309.

г. Рига.

«Милостивый Государь, Господин Министр,

Около четырех часов ночи с 31 октября на 1 ноября, в помещении занимаемое нашим Представительством явился неизвестный гражданин, требуя предоставление ему комнаты. На ответ швейцара, что комнаты здесь никому не сдаются, так как гостинница занята Российским Представительством, неизвестный гражданин заявил, что у него имеется экстренное весьма срочное дело к Полномочному Представителю Ганецкому и что он является дипломатическим курьером из Москвы. К нему вышел наш комендант, которому он повторил настойчивое требование допустить его непременно ко мне. Его допустили к секретарю и другим сотрудникам, которым он сообщил, что ему известно об отправке из Риги парохода «Саратов» на следующее утро с 300 офицеров. Офицеры эти, главным образом, отправляются как украинские беженцы и направляются в армии Врангеля и Савинкова. Он настаивал, чтобы его непременно допустили ко мне, так как он в связи с этим должен сделать мне весьма важное и секретное сообщение. Когда сотрудники мои предложили ему отложить этот разговор до утра, он сильно волновался и буйно себя держал. Обо всем этом было мне немедленно сообщено, но сотрудники тут же прибавили, что у них является сильное подозренье, не пришел ли сей гражданин с предвзятым планом атентата, тем более что у него виднелся большой револьвер и они настаивали на обыске его.

Я не желал произвести этот обыск без присутствия представителей Латвийских властей и поручил немедленно сообщить о случившемся в Министерство Иностранных Дел. Когда попытки созвониться с Министерством Иностранных Дел ни к чему не привели, было сообщено местной полиции с просьбой прислать своих представителей. Пока полиция явилась, опять раздался звонок и второй неизвестный усиленно добывался комнаты в нашей гостиннице, но заметив смятение, моментально исчез. Появившаяся полиция по моей просьбе обыскала неизвестного, при котором нашла между прочим паспорт, выданный здешним «Российским кон-

сулом» на имя Михаила Георгиевича Даксергоф. При нем найден был заряженный револьвер системы «Кольт». Даксергофа в присутствии чинов полиции привели ко мне и я предложил сообщить мне, что ему нужно. Даксергоф отказался было свои сообщения сделать в присутствии полиции, но когда я ему разъяснил, что если дело касается вербовки, то ему нечего скрывать, так как Латвийское Правительство само заинтересовано в обнаружении всяких деяний в этом направлении, то Даксергоф повторил лишь мне то же сообщение относительно отправки парохода, прибавив мелкие детали. Так как Даксергоф сообщил мне, что он находился на службе в России в разных учреждениях и в марте месяце сего года уехал из России, что у него никаких предвзятых намерений против меня не было и что в России его хорошо знают как весьма лояльного человека, то я снесся немедленно с Москвой и получил ответ, что Даксергоф действительно состоял на службе в России в разных учреждениях, но потом разыскивался уголовным розыском, по обвинению в воровстве.

В виду всего этого, я спрашиваю Вас, Господин Министр, не встречается ли препятствий со стороны Латвийского Правительства для отправки Даксергофа в Россию как розыскиваемого нашими административными властями за уголовные деяния, о чем я прошу Вас по поручению моего Правительства.

Я понятно, не имею ничего против того, чтобы Даксергофа временно передать местным властям, поскольку Вы считали бы это нужным, но с тем, чтобы он в ближайшее время был отправлен в Россию. В последнем случае прошу сообщить мне, каким властям нам передать Даксергофа.

Я прошу Вас, Господин Министр, прислать мне Ваш ответ по возможности скорей, ибо я не хотел бы, чтобы получилось впечатление, что мы без согласия Латвийского Правительства задержали в нашем помещении Даксергофа, который, между прочим, просит, чтобы его не выдавать в руки Латвийских властей.

Что же касается сообщений Даксергофа об отправке парохода с офицерами во враждующие с нами армии, то секретарь, господин Лоренц, лично сообщил это сегодня в Министерство Иностранных Дел и получил ответ, что пароход «Саратов» действительно отправляется с эмигрантами из Риги, так что со стороны Министерства будут приняты все меры с целью задержания его и выяснения всего дела.

А поэтому, я прошу Вас, Господин Министр, не отказать сообщить незамедлительно для срочного сообщения моему Правительству, приостановило ли Латвийское Правительство отправку на вербованных здесь офицеров во враждебные нам армии, возбуждено ли следствие против организаторов и вдохновителей этой вербовки.

Одновременно я выражаю по поручению моего Правительства самый энергичный протест против того, что, несмотря на постоянные указания со стороны Российского Правительства о происходящей усиленной вербовке на Латвийской территории для враждующих с нами армий и требования принятия энергичных мер против этого, Латвийское Правительство до настоящего дня ни одного слова ответа не прислало, а отправка на вербованных происходит чуть ли не каждый день явно и открыто тут же на глазах Латвийского Правительства.

От имени моего Правительства я констатирую, таким образом, явное нарушение со стороны Латвийского Правительства одной из существеннейших статей Мирного Договора и это нарушение продолжается несмотря на постоянный протест моего Правительства, которое сочтет себя вынужденным своевременно сделать из этого соответствующие выводы.»

Примите, Господин Министр, уверения в моем совершенном уважении.

(Подпись) Ганецкий.»

(Sauzeeni pa freifi) Jums, fungi, isleekas, ka s'chee materiali neko jauna nefata — mehš tā nedomajam. (Balsis pa freifi: „Ras tee „mehš“ tahdi ir, waj semneeku šaweenibas frakzija?“ Rlihwe no weetas: „Frakzijas wahrda luhdsu greestes pee manis!“). Ta ir weena dala no materialeem. Mans zeenitais preekschrunatajs Rudewiza kungs nolafija iswillkumus no wairakeem dokumenteem. Uri tos es papildinaschu ar iswillkumeem no teem pascheem awoteem, no kureem ziteja Rudewiza kungs, lai rahditu medalas otro puši, pawisam nenoleedsot to, ko eefneedsa Rudewiza kungs. Rahda wehstulē no 10. julijs, ko raksta kahds kreewu darbineeks no Parisek, atrodams par Latwiju tahds flehdsseens: Военная партія... (Truhst tekstā. Red.).

Rahda zita weeta no teem pascheem kungeem wehstulē, kura adrefeta Sawinkowam, par winu leetas apstahkleem Latwijā sinots sekofchais: Все это заставляет... (Truhst tekstā. Red.).

Zita wehstulē rakstis sekofchais par kreewu ofizeereem: Все это заставляет наших офицеров... (Truhst tekstā. Red.).

Sahlak kahda zita wehstulē tas pats kungs raksta sekofcho. (Sauzeens no weetas: „No kahda datuma ši wehstule?“). Par noscheloschānu schai wehstulei naw datuma, bet schahdas wehstules rakstis loti daudš daschados datumos, sahlot no sch. g. julijs lihds beidsamam laikam. Se, peemehram, kahda wehstule, kura rakstis wehlatā laikā, škan tā: По нашимъ свѣдѣніямъ... (Truhst tekstā. Red.).

Rudewiza kungs peeweda kahdu wehstuli par diweem kungeem, kuri strahdajot Aluffnē, proti par kahdu rotmistri Solowjewu un porutschiku Jirgenšonu, kureem, itkā esot loti labi sakari un kuras tur loti mihlot. Atlaujeet, ka nolasu weenu telegramu, suhtitu 19. oktobri, tā tad stipri jaunū, no s'cheem pascheem kungeem. Šchi telegrama škan: (Truhst tekstā. Red.).

Šhi sakot, tahdu peerahdijumu, ka Latwijā newarot formet šweschu karaspehku, jo apstahkli to nepeelaujot, ir loti daudš. Uri schis materials lai noder tā papildinajums par to, kā paschi kreewi statijuschees us scho leetu. Sahlak gribetu aishahdit us dascheem dokumenteem, kuri leezina par waldibas šperteem šoleem pret šlepeno werweschānu. Žit es šinu, tad rewisijas komisija sahka ar tā šaukto „wrangeliadu“ nodarbotees pehž tam, kad waldibai ši leeta bij sinama un wina bija jau špehrūš atteezigos šolus. Atlaujeet, peemehram, man wehrst-juhšu usmanibu us sekofchu telegramu, kura nosuhtita Walfas aprinka komendantam 20. oktobri: „Wirspawehlneeks pawehl u. t. t.“ (Truhst tekstā. Red.). (P. Kalninsch no weetas: „Sinams, weenā un tai paschā laikā). Tur nefa newar darit, ka tas nahk sinams weenā laikā jums un waldibai, kaut gan man leekas, ka 20. oktobri jums wehl nefas nebija sinams. (Rlihwe no weetas: „Redseet, sozjaldemokrati šin tās leetas papreeschu!“).

Es pahreju pee papildu materialu šneegschānas par behglu suhtischānu. Padojmu Kreewijas preekschahwja notē par Dalsergofu šakits, ka schinis deenās gribot nosuhtit ar lugi „Saratowu“ apmehram 400 zilwekus us Wrangela fronti, us ko teek wehrsta waldibas usmaniba. Tā tad konkrets fakts. Pehž akteem, kuri fastahditi, israhdas, ka pateesi „Saratowa“ gribejis aiseet ar 400 zilwekeem us Danzigu un šakarā ar to tifusi isdarita pahrbau-dischāna, kas us fuga atrodas, un waj pateesi naw darischāna ar pahргеhrb-teem behgaleem, kuri teek suhtiti us Wrangela waj Sawinkowa fronti. Man

ir dokumenti, kuri peerahda, kaš uš fuga „Saratowa“ pehz pamatigaš pahr-
meklešchanaš atrastš. Speziela komiſija konſtatejuſi ſekoſcho :

Notiſtš.

„Utiſtš.

1920. g. 2. novembrī Kreewijāš Padomju waldibaš ſubtniſ Latwijā
eefneediſiš ahrleetu miniſtrijai proteſta noti, kurā Latwijāš waldibaš iſteiktš pahr-
metumš, ka ar fugi „Saratowa“ iſſubhtamee behgti eſot preeſch Wrangela armi-
jaš Latwijā werweti ſawwatigi kareiwji.

Safarā ar to, mehš, apakſchā paraſtijiſcheeš ſtarpreſoru preeſchſtabwji
uš ahrleetu miniſtra uſaižinajumu eeradameeš 2. novembrī plkſt. 1 p. p. uš
fuga „Saratowa“, kurš atrodāš Rigaš multāš dahrſā, lai iſdariu wiſu iſbrau-
zoſchu perſonu dokumentu kontroli, pee kam konſtatejām ſekoſcho :

Var eſchalona waditaju iſrahdijaš Feodoraš Andreja d. Kabanowaš ar
ſewu Tatjanu, peederigš pee Taurijaš gubernāš Dnepraš aprinkī, Nowoja
Mojeſchkaš zeemā. Kabanowaš deenejiš Latwijāš armijā no 8. auguſta lihdš
1. oktobrim 1920. g., pehz kam demobilizeš un tagad atgreeſchāš dſimtenē.
Wiſch iſrahdija ſawu perſonaš apleezibu, iſdotu no Ukraineeš konſula 29.
julijā ſch. g. ſem Nr. 815 un wiſetu iſbrauſchanaš no Latwijāš eefſchleetu mi-
niſtrijā 29. oktobri 1920. g. ſem Nr. 9365. Kabanowaš iſrahdija 3 behgtu ſara-
kſtuš, kuri bija wiſeti iſbrauſchanaš no Latwijāš eefſchleetu miniſtrijā, kā ari
ukrainu, franſchu un polu konſulatoš ſekoſchā kahrtibā:

1. behgtu ſaraſkſtš preeſch 117 behgleem, wiſetš Ukraineeš konſulatā 28.
oktobri 1920. g. ſem Nr. 1103, pee Franzijaš konſula 29. oktobri 1920. g. ſem
Nr. 2426 un pee Polijaš konſula 29. oktobri 1920. g. ſem Nr. 6981, Latwijāš
eefſchleetu miniſtrijā 29. oktobri 1920. g. ſem Nr. 1011.

2. behgtu ſaraſkſtš, ſkaitot no 118 lihdš 379, wiſetš:

Ukraineeš konſulatā 28. oktobri 1920. g. ſem Nr. 1004, Franzijaš konſu-
latā 29. oktobri 1920. g. ſem Nr. 2428. Polijaš konſulatā 29. oktobri 1920. g. ſem
Nr. 6980, Latwijāš eefſchleetu miniſtrijā 29. oktobri 1920, ſem Nr. 1009.

3. behgtu ſaraſkſtš, ſkaitot no 380 lihdš 484, wiſetš :

Ukraineeš konſulatā 28. oktobri 1920, ſem Nr. 1005, Franzijaš konſulatā
29. oktobri 1920. g. ſem Nr. 2427, Polijaš konſulatā 29. oktobri 1920. ſem Nr.
2427, Polijaš konſulatā 29. oktobri 1920, ſem Nr. 6982, Latwijāš eefſchleetu
miniſtrijā 29. oktobri 1920, ſem Nr. 1010.

Peē kontroleš wiſāš uš fuga atrodōſchāš perſonaš tiſa noweſtaš uš kraſtu,
uš fuga noweetoti oſtaš polizijaš poſteni un wiſāš fuga telpāš pamatigi iſmek-
letaš. Wiſā behgti tiſa pehz ſaraſkſta pa weenam iſſaukti, pee kam wiau doku-
mentuš ſtatija zauri un fairu wiħreeti nopratinaja, kamdeš wiſch iſbrauz
no Latwijāš. Wiſā iſrahdija apleezibaš, ka peeder pee behgtu eſchalona un
iſteiza, ka brauz uš dſimteni Wolinijaš, Podolijaš, Herſonaš jeb Taurijaš gu-
bernam, ne pee ſahdaš armijaš nepeeder un par ſautſahdu werweſchānu neſo
nebija dſirdejuſchi. Behgti wiſā bija kreewi, iſnaemot weenu — Wege, kurſch
iſrahdijaš par Latwijāš koloniſtu no Jeſaterinoſlawāš gubernāš, kurſch ari
brauza uš ſawu dſimteni. Starp iſbrauzeem atradāš weenš, kurſch iſrahdija
perſonaš apleezibu, wiſetu Maſkawā no padomju eeſtahdem iſbrauſchanaš uš
ahrſemem. Daudſi iſrahdija apleezibaš, ka wini peederigi pee ſche mineitām
gubernam. Iſbrauzeju ſtarpā bija ari daſchi dſelſjela un paſta eerehdni, weenš
meerteeneſiſ un perſonaš, kuraš eebrauſchāš Latwijā no Kreewijāš ar muħju
behgtu eſchalonu, bet peederigi pee Ukraineeš, kā ari daſchi adminiſtratiwi iſrai-
damee no Latwijāš.

Nr. 484 regiſtreem behgleem iſbrauza 389, no kureem 251 wiħreeſchi,
45 ſeeweeteš un 33 behrni. No peeteiſktem behgleem neiſbrauza 155, no kureem
88 wiħreeſchi, pahrejee 67 — ſeeweeteš un behrni.

Leelaſā daſa behgtu atbrauſchi Rīgā no Igaunijaš julija widū, bet,
newaredami kara apſtahku deħl doteeš zaur Poliju un dſimteni, tiſuſchi eewee-
toti behgtu nometnē Rīgā, Pernawaš eelā 23, kur uſturejuſcheeš lihdš peħdejam

laikam. Pabalstu wini šanehmūšči no Ukraines konsulata. Starp isbrauzē-
jeem- nebija neweena Latwijas pawalstneeka.

Rigā, 3. nowembri, 1920. gadā.

W. Šumans
ahrleetu ministrijās
administratiwi-juridiskā departa-
menta direktors.
E. Sommer (parafstis).
ahrleetu ministrijās
ahrsemju pašu nodatās eerehdne.

(parafstis)
Rigas prefekta paligs.
(parafstis).
Ostas polizijas preefšneeks.
(parafstis).
Tirdsneeziabas un ruhpneeziabas
ministrijas juhrneeziabas departamenta
direktors."

Pee attim ir diwi šarafsti, weens par 53 personam, otrs šarafstis par 356 personam. Ir peerahdijumi, ka šchis abas partijas eebraukuschas Latwijā kā behglu ešchalons 10. juliajā, nodsihwojuschas wairakas nedelas dselzela wagonos un pehz tam eefschleetu ministrija eemeetofusti tās fewišchkā patwerfmē Bernawas eelā Nr. 23, kur tās ufturejuschas lihds šchim laikam, kamehr beidsot ar fugi nosuhtitās tahlat. Tas ir ihsts behglu ešchalons, fastahwofchs no personam, kuras dsimuschas, peemehram, 1867., 1871., 1892. u. t. t. gados; winu starpā ir behrni, seeweetes, kā ari wezi un jauni wih-rēeschi, tā tad parafstis behglu ešchalons, kurfch eebrauzis Latwijā 10. juliajā un azumirski brauz tahlat us sawām pastahwigām dsihwes weetam.

Jaewehro tas, ka behglu fuhtifchana zaur Latwijū, pateizotees muhju geografiskai situacijai, ir parasta leeta un mehš schini jautajumā eenemām neitralu stahwokli, usffatot par wajadfigu un leetderigu weizinat behglu reewaluaziju, ispalihdsedami, ziktahl ween tas mums ir eefpehjamš. Behgli nahf un eet zaur Latwijū us wifām pufem. Samehrā mafa ir behglu kufstiba us Poliju un Ukrainu. Loti dauds behglu nahf no ahrsemem us Kreewiju un eet no Kreewijas us ahrsemem. Ir finams, ka Lautu Saweeniba un winai padotais starptautiskais „Sarkanais Krustis“ nodarbojas ar behglu un kara gubhteknu — kuru starpā ir ari daudsi, kas špehjigi nest eerotfchus — repatrieschanu wifā pasaulē un weena dala no šcheem behgleem pluhst zaur Latwijū. Tas wifš naw pret, bet par meeru un pilnigā faskanā ar muhfu neitralitati. Mehginajumeem, nostahdit behglu pahrwadaschanu us winu peederibas weetam par Wrangela pabalstifchanu, naw nekahda pamata.

Ulkaujeet man tagad dot tuwafus datuš par to faktū, us kuru aifrahda sawā ofzielā notē Tschitscherins. Wifsch loti usmanigi faka, ka esot eera-duschees no Rigas Memelē 200 ofizeeru, kuri demuschees pee Wrangela agenta, lai winuš tahlat fuhtitu us Kreewiju. Nekas naw fazits, kur wini sawerweti, waj Rigā, waj Memelē, un no šchis notes war ari peenemt, ka tee sawerweti Latwijā. Leetas ihstee apstahkli gluschi weenfahrschi: israhdas, ka starp Leepaju un Memeli eerihkota regulara fugu fatifkme. Ur to brauz wifadi zilweki, pee kam isbraufschanas wifas teef dotas wifseem, ifnemot personas, pret kurām ir likumigi eemesli wifas nedot. Schee diwi simti ofizeeru, par kureem rundā Tschitscherins sawā notē, ir isbraukuschi no Latwijas nesawerweti. Wini, azimredsot, aifbraukuschi us Memeli, tur greesuschees pee kahda Wrangela agenta, lai tas winuš nosuhtitu us Wrangela fronti. Pee kam tur wainojama Latwijā?

Es pahreju uš papildu materialu apgaismošanai atteezibā uš pašu leetam. Wišpirms jaaiſrahda, ka beidsamā pušgadā uš tā ſauzamām Kreewijas diplomatiskām pašem eebraufuſchas Latwijā pawiſam 6 perſonaš. Un wina wahrdi ir ſeſoſchi: Derentals, Goſchtowš, generalis Botapowš, Suſatſchowš, Serpuchowš un Smolkowſkis. Kreewijas diplomatiskās paſeš ir tiſuſchas atſihtas lihds meera noſlehgschanai ar Padomju Kreewiju. Pehz tam ir dots rihkojums, nelahdas Kreewijas diplomatiskās paſeš neatſiht, iſ-nemot tāš, kuraš iſdotas no padomju waldbibaš. Zitadi leeta ſtahw ar weentahrfchām Kreewijas pašem. Šhe tika iſteiktš uſſkats, ka atſiht kreewu paſeš, kuraš naw iſdotas no padomju Kreewijas waldbibaš, eſot gandrihš waj meera lihguma lauſchana un ka warot atſiht weenigi tikai tāš kreewu pilſonu paſeš, kuraš iſdotas no padomju waldbibaš eeſtahdem. Uš to buhtu jaatbild, ka taš naw iſwedams dſihwē. Iſnemot Latwiju, Igauniju un Leetawu, Padomju Kreewijai neweenā zitā walſti wehl naw ofiſielas preekſch-ſtahwneeziſas, kuraš waretu agraki iſdotas paſeš apmainit uš jaunām. Simteem tuhtſtoſchu zilweku wehl dſihwo uš agraki iſdotām pašem. (Sauzeens no weetas: „Bet diplomatiskās paſeš?“). Par diplomatiskām pašem eš jau teizu, ka tāš neteck atſihtas pehz meera noſlehgschanas. Tagid eš aiſrahdu, ka naw eeſpehjams neatſiht agrakās Kreewijas paſeš, jo pehz ſtatistikām ſinam Sibiriā ween wehl atrodas ap 80.000 laiweeſchu, kureem naw zitu perſonibaš apleezibu, tā no agrakām waldbiam iſdotās Kreewijas paſeš, tapehz pee tagadejeem apſtahfleem newar praſit, lai mehš tāš neatſihtu. Padomju waldbiai naw eeſpehjams iſdot pat ſaweem pilſoneem, kaš dſihwo ahrpus Padomju Kreewijas teritorijas, jaunus dokumentus; tadehl pagaidam wezee dokumenti ir jaatſiht.

Runajot par pašem, eš gribetu wehrst wehl juhſu ušmanibu uš Smolkowſki, kuſch 21. oktobri eebrauzis Latwijā. Par wina eelaiſchanu bija ſpeziels peepraſijums no Waſchawas ſeſoſcha ſatura:

„Varſowie, 9/10.

Ar ministrim, Rigā.

Šchodeen Sawinkowš perſonigi wehstuli loti luhdſa wiſu kreewu poli-tiskās komitejas ſekretaram Andrejam Smolkowſkim (gribot Derentala inform-eſchanai Rigā) atbildeju beš ministrijas atkautas newar wiſet nelabpraht apoſoliju telegrafejot ſugeſiet diwas deenas uſtureſchanos Rigā. Smolkowſkis iſbrauja wakar Memeli turp telegrafejot norahdijumus (m) koſſulam ſtop Sawin-koweeſchi faktiſki Wrangelka no gala ſtop Telegrafejeet waj drihktu eewehrot kreewu miſijas diplomatiskās paſeš un wiſet nepeepraſot Rigu. — 256. Rehniaſch.“

Uš to tanī paſchā deenā, proti 14. oktobri, kad ahrleetu ministrim bija pirmā ſaruna ar Ganezki par werweſchanu, noſuhtita ſeſoſcha atbildes tele-gramā:

„Šchifreta. 256. Luhdſu newiſet nepeepraſot Rigu ſtop Smolkowſkim iſnehmuma pehz wiſu doſim ſtop ſaktiku nepeelaiſt fr. emu diplomatu zeloſchanu Latwiju luhdſu turpinat. Weierowizs. Šchifreta 14.10.20.“

Rā redſams, ſchiš rihkojums atſauzas uš wairām agrakām telegramam, kur tāpat tā te teiktš, ka nelahda kreewu diplomatu zeloſchana uš Latwiju naw peelaiſchama un wehlama. Taš buhtu par pašem.

Šahlaſ runaſchu par Jalkowſki leetu. Wiſch itkā eſot iſbrauzis uš ahrſemem ar 4 paſam, kuraš bijuſchas apſeegeletas ar Latwijas diplomatisko ſeegeli un adreſetas Sawinkowam. Man ſinams, ka Jalkowſkis ir Latwijas pilſoniš, kuram uš wina luhguma no 19. auguſta iſdota Latwijas ahrſemes

pafe. Schis luhgums pabalstis no 2 augstakeem shtaba wirfneekem: pulk-wescheem — leitnanteem Hartmana un Rosensteina. (P. Kalninsch no weetas: „Pagaidu diplomatiska pafe, ja!“).

Presidents J. Tschakste: Kalnina funks, luhgtu nerunat!

S. Meireowizs (turpina): Nè, Falkowstik isdota weenfahrscha pilsona pafe un parasta furjera apleeziba (P. Kalninsch no weetas: „Nu, redseet!“). Lai nosfairotu starpibu starp diplomatiskam pasem un furjeru apleezibam, man jaaisrahda, ka pehdejās teef isdotas teem, kas wed paketes us muhsu suhtneezibam. Tā tā ari Falkowstis paketes wedis, tad ari winam tahda apleeziba isdota. Winsch wedis muhsu legazijai Polijā 2 reises paketes, kuras fahrtigi sanemtas. Sinu ari to, ka Falkowstis bijis ahrejās isluhkošanas nodalas agents, kursch sneedis wehrtigas sinas par Sawnikowa kara spehla apstahleem Polijā. Tā tad, Falkowstis naw nekahda mistifikazija, winsch ir Latwijas pilsonis, kuram isdota Latwijas ahrfemes pafe un furjera apleeziba. Preefsch paketu weschanas bes scheem 2 dokumenteem ir wajadsiga tā fauzamā spezifikazija jeb bordero, kurā teef aprastitas wedamās pakas. Ja tahdas spezifikazijas naw, tad pehz instrudzijam, tahdas dotas robeschfargeem un muitas eerehdneem, wisas diplomatiskas pakas, kaut ari aisseegeletas, naw pahrlaischamas pahr robeschu. Kurjeru dokumentis tahdas teesibas nedod, un naw wairak nefas tā apleeziba, ka sinamais zilwets ir kurjers. Falkowstam spezifikazija naw isdota weenfahrschi tapehz, ka winam ari naw isdotas nekahdas pakas no ahrleetu ministrijas, neds aisseegeletas, neds neaisseegeletas. Tapehz apgalwojums, kuru warot peerahdit pat ar leezineekem, ka Falkowstis wedis pakas no ahrleetu ministrijas, nesaetas ar pateesibu, bet ja pateesi tahdas pakas ir bijuschas, tad japeeneem, ka seegeli bijuschil wiltoti, kas deemschehl ari nahk preefschā. Protams, newar buht ne runas par to, itkā ahrleetu ministrijai buhtu kahda farastischanas ar Sawnikowu waj Wrangeli.

Kahdi waretu buht slehdneeni no wisa schi materiala atteezibā us eefneegto interpelaziju? Waj ir konstatejams walstis noseegums, waj ir konstatejama meera lihguma pahrfahrschana? Meera lihguma IV. punktā atteezīgā data skan tā:

„Nepeclaut us sawas teritorijas fastahditees un usturetees jeb fahdam organizazijam un grupam, kuras pretendē us waldibas lomu wisa otras lihdsijas puses teritorijā waj tās dalā, kā ari preefschtahwibam un amata perfonam no organizazijam uu grupam, kuru noluhks ir gahst otras lihdsijas puses waldibu.“

Us scho pantu interpelanti atfauzas, motiwedami meera lihguma pahrfahrschanu, jo, redsi, Latwijā notikusi Padomju Kreewijai naidigu kara spehlu werweschana. Ra Latwija notikusi slepena werweschana, par to naw schaubu. To peerahda tas materials, kuru zehla preefschā Rudewiza funks. Es tikai gribu aishmet to, ka tas naw pirmoreis un naw nefas jauns, jo ar werweschanas mehginajumeem Latwijas walsti ir nodarbojuschees un nodarbojas deemschehl wehl lihdschim laikam. Wehl gadu atpakaļ Rīgā bija werweschanas biroji, kuri atklati aizinaja laudis peerastitees daschadās Latwijai nedraudsigās armijās. Latwijas spehki toreis wehl nebija tik stipri, lai waretu stahtees preti schahdai werweschana. Somehr ar laiku schi werweschana tika isklausta. Wehlat israhdijās, ka atklastā werweschanas weetā sahla peekopt apafschgrihdas darbibu, pret kuru tā pret katru apafsch-

grihdas parahdibu ir dauds gruhtaki karot. Ra tas tā notizis, tas ir nenolee-
dsams faks, sļepena werweschana tikusi westa (Menders no weetas: „Ar
shtaba sinu!“). Es negribu teikt, ka ar shtaba sinu. Ja juhs sineet minet
weena zilwefa wahrdu, tad tas neatteezas us wisu shtabu. Lai ka tas ari
nebuhtu bijis, man jafaka tas, ka waldiba schini leeta darijusi wisu, ko ta
wareja darit. (Menders no weetas: „Naw peeteefoschi darijusi!“). Es
peewedischu faktus: Man jakonstatē tas pats, par ko jau runaja Rudewiza
fungš. Winsch aisrahdiija, ka eefschleetu ministrs atbildejis shtaba preefch-
neefam, ka winsch newarot peeprist no pehdeja iſstrahdatam planam. Tahlak
armijas wirspawehlneeks dewis rihkojumu arestet us weetam wifus toš, kuri
nodarbojas ar werweschanu. (Sauzeens no kreiso pufes: „Kad tas tifa
darits?“). Tas notifa 20. oktobri, 6 deenas pehz tam, tad Kreemijas suhtnis
bija eefneedfīs ſawu pirmo notu schini leeta, kad starp zitu us manu jautajumu
dot tuwafus datus, winsch aisrahdiija, ka tuwafus materialus winsch
nodofhot zita weeta. No nupat teikta redsamš, ka ſoli ir gan ſperti.
Utleef runat wehl par Dr. Mendera funga jautajumu, waj ſperti peeteefoschi
ſoli, un us ſcho jautajumu jaatbild, ka absoluti peeteefoschi darit kaut ko ir
nenoteikts jehdseens. Latwijā, ka sinams, pastahw nelegala komunistu par-
tija; kuras walde fastahw no 12 wihreem, no teem nokerti lihds schim laifam
tikai 5. Tā tad ari ſche waretu ſazit, ka waldiba nerihkojas peeteefoschi.
(Sauzeens no weetas: „Pareisti!“). Absoluti peeteefoschi rihkotees nemas
naw eefpehjams, bet ka waldibas rihziba bijusi noteikta un ſtingrā, par to
wislabako leezibu nodod tās atſautfmes, kuras nodewufchi paſchi werwetaji
par leelām gruhtibam Latwijā.

Tāpat ka pret wrangeleefſcheem, war ari praſit ſtingrafu rihzibu pret
daudsām zitam nelegalām parahdibam muhsu walsti, bet praſiba pehz ſtingra-
kas rihzibas ir relatiwš jehdseens un stahw atkaribā no muhsu walstis ſpehka
lopfumā, un newar peerahdit, ka waldiba nebuhtu ſpehrusi wifus eefpehja-
moš ſofus. Ra tas pateēi tā, to peerahda ari Rudewiza funga nolafitee
dati, proti, ka labakā gadijumā werwetaji zerejuſchi ſadabut 1200 lihds 2000
zilwefu. Ta ir wiſa ta breeſmigā organizacija, tas leelais karaspehks.

Bes werweschanas jautajuma interpelanti iſwirſa ari otru ſwarigafu
leetu, kura „Sozialdemokrata“ 26. numurā teek tā formuleta: „Newaredami
ſcho Latwijas waldibas atbildigo perſonu rihzibu kwalifizet zitadi, ka par
atklahthu walstis nodewibu u. t. t.“ Tā tad palitiska leeta — nodewiba.
Ar ko tad pamato tik ſmagu apwainojumu? Redsi, eſot kahda Derentala
wehstule, no kuras warot nopraſt, ka winsch noſlehdfīs ar Latwijas ahrleetu
ministriju kahdu lihgumu, ka Latwijas waldiba uſſkatijusi winu, Derentalu,
par Sawinkowa preefchſtahwi u. t. t. Utklaujeet jumš zelt preefchā toš ma-
terialus, kas schini leeta manā rihzibā. Wiſpirms es nolafischu kahdu rak-
ſtinu, kurſch parahdijees neilgi atpakal Sawinkowa Waſſchawas awiſē
„Swaboda“: „Waram paſinot no pilnigi droſcheem awoteem. . . . (Truhſt
teſta. Red.).

Juhs eeminejatees, ka tas eſot paſtellets. Mehš, deemschehl, nepa-
ſihtam nedš Sawinkowu, nedš awiſē „Swoboda“ tik tuwu, ka waretu tur
kaut ko paſtellet, bet ir gan jaatſihtas, ka no ta materiala iſtaifit politisku
leetu jumš naw iſdewees. Saka, ka brauzot no Rigas 400 wrangeleefſchu,
bet iſrahdas, ka tee ir behgli ar ſewam un behrneem, kuri brauz us ſawu
dſimteni. Saka, ka wedot pakas, aiſſegeletas ar ahrleetu ministrijas ſeegeli

Sawinkowam, bet israhdas, ka tas naw teefa. Saka, ka Derentals bijis Rigā, runajis ar ahrleetu ministra beedri un stahdijees preefshā ahrleetu ministrim. Tas ir gan teefa, bet waj ar to war apgalwot, ka noslehgtis lih gums starp Latwiju un Sawinkowu, ka te ir politiska leeta, pat walstis nodewiba? Waj pateesi war nopeetni runat, leetu objektivi apstatot, par walstis nodewibu? Ja grib runat nopeetni par politisku leetu, tad wajaga objektivi un pamatotī apstatit Latwijas atteezibas pret Kreewiju, kuras, paldeews Deewam, naw neapraštita lapa, un no ta wilkt atteezīgās konsekwenzēs. Wairaf nešā diwu gadu darbs dod eespehju wišpušigi pahrleezinatees par ahrleetu politiku atteezibā pret Padomju Kreewiju un atteezibā pret tām grupam, kuras šauzas par pretleelineeziflām krewu organizacijam. Ari teem, kas eesneedša interpelaziju, ir pahraf labi, sinami ihstee leetas apstahkli. Ir leeki minet, ka toreis, kad wehl nebij brihwas Latwijas un nebij tautas preefshahweezibas, bija jau noteikta linija pret wišadām Kreewijas organizacijam, kura aisween palikusi negrosiga un taisna. Rā war domat, ka ar weenu špalwas wilzeenu isahrdis to, kas diwus gadus gruhti un ruhpiigi buhwets? Kur te logiskais prahts? Rahds nopeetns pamats war buht wehtulei no weena zilwefa, kas pašhstams tā emigrants un labš beletristis? (Sauzeeni no sozialdemokrateem: „Ir emigranti, kas ari par Roltšchaku agitē!“) Es neefmu tas, kas mehginatu aistahwet tos wihrus. Kapehž te teef runats par walstis nodewibu un kapehž teef drufats „Sozialdemokratā“ par diwām notem deenā no Kreewijas suhtneezibas, kurās, deemschehl, neteef peewesti fakti? Us wišeeem šcheem jautajumeem, kā ari us eefneegto interpelaziju es atbildeschu pehž winas peenemschanas (Uplausi).

Presidents J. Šchakste: Man ir eefneegts šekofšs preefshlikums:

„Leekam preefshā, lai apweenotu debates, noklausitees luhgumu un suhdsibu komisijas šnojumu „wangeljades“ leetā pirms galiga šlehdseena peenemschanas par peeprastijuma peenemschanu waj atraidishanu.“

Parastijuschi pawisam 11 Satwerfmes Sapulzes lozekli. Pehž muhšu fahrtibas rulla war nemt wahrdu weens par un otrš pret šcho preefshlikumu. Tā ka neweens pee wahrda nepeeteizas, es lišchu eefneegto preefshlikumu us balsfoschanu un luhdsu pazeltees tos, kas ir par šchito preefshlikumu. Luhdsu peefehstees. Uzimredšot majoritate. Šhis preefshlikums ir peenemts. Waj luhgumu un suhdsibu komisija ir iswehlejusees preefshšnojuma preefshā neschanas referentu? Pahtraufums us 10 minutem.

(Pahtraufums no pulksten 8.40 lihdi 9.05).

Presidents J. Šchakste: Satwerfmes Sapulzes sehde turpinajas. Wahrds Behrsinam.

Referents A. Behrsinš: Augstā šapulze! No luhgumu un suhdsibu komisijas man usdots augstai šapulzei šnot par to materialu, kas komisijā šawahhtis atteezibā us leetu, par kuru augstā šapulze tilko noklausijās sozialdemokratu frazijas peeprastijumu un ari ahrleetu ministra kunga pašaidrojumus (Peefshme no sozialdemokrateem: „Deputata Meierowiza!“). Šekams pahreju pee šawa usdewuma ispildishanas, es eedroschinos augsto šapulzi

luhgt atminetees, ka 1919. gadā 3. nowembri muhsu armija pee Rigas guwa pirmo uswaru par to spehku, kursch sawā buhtibā un sawā iszehlumā nahza pee mums awju drehbēs, bet wehlafr israhdijs par spehku, kursch muhs gribeja samiht un sagraut. Man kā toreisejam Leepajas pilsonim 3. un 4. nowembri ir spilgi atminā, jo 3. un 4. nowembri sahlaš Prussijas gwardu pulka usbrukums Leepajai. Pehz wifem scheem pahrdsihwojumeem, pehz wifa ta, kur tagad ir sanahkusi no tautas iswehletā Satwersmes Sapulze, mehš wifē buhšim weeniš prahtis tai sinā, ka muhsu ismozitajā semē nedrihst buht nefahdu neatlantu slepenu šafaru un nefahdu neatlantu slepenu diplo- matiju. Bet, atminotees wifus pehrnā gada pahrdsihwojumus, atminotees to, ka šhini darbā sawu peenahkumu, sawu usdewumu ir darijusi wifa armija, sahlot ar wirspawehlneeku un shtaba preekschneeku un beidsot ar to karewi, kuru isdrihšchās meefas alleefas gul kautkur muhsu dsintenes ahrēs sem pelefa isbahlejuschā krusa, mehš drihstam prasit, ka us šchi kaula no muhsu kaula un meefas no muhsu meefas, kahda atsewischka eestahde waj grupa neidaritu ko tautas teefsmem preteju. Muhsu komišijā waldoschā doma bij, ka nefahdu slepenu padarishanu muhsu politikā nedrihst buht. Stahwot us šchi weedofla, komišijā bija gruhiti šaprotams muhsu armijas wirspawehlneeka isfejzeens kahdā šapulzē 21. oktobri, kurā winsch jautajis, waj armija ir wehl wajadsiga, un atradis, ka, ja ta wehl wajadsiga, tad jaakriht wifam tam, kas aisskar winas preekschgalā stahwošchās personās. Komišija usdewa man šhai augštai šapulzei šinot, ka wina armijas darbibu naw ne rewidėjusi, ne apsta- tijusi, ka armijas operatiwā dala nebuht naw eetilpusi muhsu darbibas apjomā. Ne armiju, bet atsewischku peršonu darbibu mehš ešam apšlatijuschi; ne operatiwo darbu, bet eejauschanos politikā, mehginajumu radit walsti walsti, no kurām weenu walsti waditu waldiba un otru kahda nebuht atse- wischka eestahde.

Kas ir komišijai noderejis par pamatu jeb isejas punktu, stahjotees pee winas darba? — See bija diwi aishrahdijs. Wispirms, eš konstateschu ari datumu, jo par to te ir wairakfahrt runa. 19. oktobri komišija šanehna kahda robeschfarga pašinojumu, ka pahr robeschu 15. oktobri pahrbrauzis Latwijas pulkwedis Stanislawš Jalkowškis, kursch wedis kahdu ar wifam diplomatiškām niansem robeschfargā kontrolei nepeeeetamu paketu. Šchis Jalkowškis rahjis robeschfargu, ka winsch nepareisi rihkojees ar Bahlenam atnemto Derentala wehstuli. Winsch ešot loti nepareisā kahrtā nosuhtijis to sawai preekschneezibai, kaut gan to wajadsejis šuhtit isluhkoschanas nodalas preekschneekam, kapitānam Bekeram. Tagad wifa ta leeta ešot loti nepatih- fama, jo tur ešot bijis rakšits par kaut kahdu šapulzi, kurā peedalijuschees Ulmanis, Meierowizs, Albats un pulkwedis Radšinsch, un wifš tas nahlot atklahtibā. Otrs isejas punkts, komišijai stahjotees pee darba, bij Leepajas „Strahdneeku Uwifēs“ nodrukatais atklahtais jautajums waldibai 21. oktobra numurā. Šchis jautajums parakšits no Satwersmes Sapulzes lozkeem Rudewiza, Eliasa, Rainina un Zeelena, kurā, atšauzotees us Dithofa- Derentala wehstuli, aishrahdits us šawwaligās armijas werweschanu un us lihgumeem ar Wrangeli un Sawinkowu, kuru rezultati buhšot tas, ka Kreewijas waldiba došhot neatkarigas walsti teefibas Latwijai un Polijai, bet Jgaunija un Leetawa tās nedabuschot. Se ari ir atšaušmes us Jal- kowški. Augštā šapulze dsirdeja jau Rudewiza kunga nolāšjumā Bahlenam atnemto Derentala wehstuli. Eš atšaušos pakawetees pee šchis wehstules

atnemšanas. Ta notikusi pavīsam zītadi, nekā to domā Latvijas armijas pulkvedis Sergejevs. Šho wehstuli Pahlens loti usmanīgi eeschuwis jostā us mugurās, tomehr robeschfargi winu atraduschi. Pahlens fazijis, lai šho wehstuli ūhhta kapitanam Bekeram, bet robeschu distanzes preetschneeks Swarans nodewis winu wirsleitnantam Aukmanim, un tas winu teeschi atwedis pee IV. robeschu rajona preetschneeka.

„Raports:

V. Robeschfargu Krastu Apfard sības Rajona Preetschneekam.

26. septembri 1920. gadā, kontrolejot pasascheerus, zaurbrauzoschus no Leepajas us Klaipehdu ar automobili Nr. 20., I. distanzes 3. pahr-ejas punkta (postenis Nr. 2. us Leepajas-Klaipehdas šchofejās) postena wezakais, kapralis Karlis Weizis atrada pee grafa Alekseja Petera dehla Pahlena, dšihwojoscha Rigā, Skolas eelā Nr. 11, wehstuli ar ūwarigu politisku raksturu, peežas lapas beesu, wehstule adreseta Kreewu politiskās komitejas preetschhehdetajam B. W. Sawinkowam Warschawā, wehstuli parakstijis D. Dikhofs-Dezentals, kura adrese nesinama. Grafs Pahlens isbrauca us Wahziju ar Latvijas ahrleetu ministrijās isdotu ahrsemju pasi, wisa sem Nr. 12724. Registrets postena Nr. 2. pahrejas punkta kontroles grahmata 26./IX. 20. sem Nr. 480. Grafs Pahlens, tad winam atnehma mineto wehstuli, issazijās, ka buhtu labaki, ja atnemto wehstuli nosuhstitu teeschi isluhkoschanas nodalās preetschneekam kapitanam Bekeram, ka Bekers par to jau sinot. Wehstules faturš loti ūwariga politiska rakstura, rakstis kreewu walodā. Lihds ar šho nosuhstu ūhshu tahlakai rihzibai mineto wehstuli.

Peelikums: Wehstules originals peežas lapas (5) un grafa Pahlena paraksts, ka teescham pee wina atrasta minetā wehstule.

I. Distanzes preetschneeks kapitans Swarans (paraksts).“

Kad šhee pasinojumi bija zaurkfatiti, mehš atradām par wajadšigu wispirms noklauschinat isluhkoschanas nodalās preetschneeku, kapitanu Wol-demaru Petera dehlu Bekeru, kursch pee noklauschinaschanas 20. oktobri no tām leetam nesa nesinaja. Winsch fazija tikai to, ka wehstules rakstijās tikai isteizis faktus sagrositā weidā un tagad teefot ūautis pee atbildības. Ja winsch nemaldotees, tad Dezentals esot jau israidits. Bekers ari nesa zita nesinaja; winsch sinaja tikai pateikt, ka winam nelahdas iustrukzijas, lahda fahrtā isluhkoschana buhtu jawed, neefot dotas. Isluhkoschānu winsch darijis pehš ūaweem eeslateem. Winsch ari teiza, ka labo komisiju organi-sazijas Latwijā neefot bihstamas, un ja ari tās kluhtu bihstamas, tad winsch 24 stundu laikā warot tās likwidet. Pulkwedis leitnants Schmidts noprati-naschanā apleezinaja to paschu, ko juhs jau dširdejāt no nolasitā. Tad mehš greefamees pee wirspawehlneeka ūhtaba preetschneeka generala Radšina, kursch mums dewa paslaidroiumus un lihds ar to ari nodewa Pahlenam atnemto Dezentala wehstuli. Us muhsu jautajumeem generalis mums paslaidroja, ka wehstulē rakstijās ūawos pamatprinzipos nesaeetas ar pateesibu.

„Es esmu runajis ar Dezentalu kā ar priwatu zilweku un weenmehr esmu winu usfkatijis pee ūarunam kā priwatu zilweku.“

Atfewischtās weetas noslaidrotās tahlakās atbildēs:

„Apšpreedes ar Sawinkowa waj Wrangela preetschshahweem naw notikuschās. Priwatas ūarunas notika reis manā dšihwofli. Reis Dezentals un Goerzs bija eeraduschees ūhtabā, bet laika truhkuma dehl es newareju ar wineem ūarunatees. Pee muhsu ūarunam neweens walstš wihrs naw

klāst bijis. Sarunu kadoš bija Savinkova valdības veļleşānās nodibinat labās atteezibas ar Latviju un kopdarbibu ar to. Pee tam eš atbildeju, apmehram tā, ka eš ar politiskām leetam nenodarbojos. Upmekletaji prasija, ka ja buhtu panahka weenoschanās, kahdi buhtu tee spehki, kuri waretu tift wehrsti pret Badoņu Kreewiju? U to eš atbildeju, ka mums us frontes stahw lihds 20.000 šhtifu, bet wjadšibaš gadijumā šho škaitu waram šawilti lihds 60.000, ko waram isdarit itin weegli.“

Tahlat generalis Radšinsch paskaidro :

„Muhšu armijā ir pulkwediš Sergejewš, kurfch war tift usfatitš par Sawinkowa agentu. Sergejewš eeskaititš muhšu armijā kā kara leetu spezialistš. (Menders no weetas: „Spezialistš?“). Pehz tehniskās pahrwaldes preefšneeka šinojuma un ari pehz wiršneeku kurfu waditaja šinojuma, Sergejewš us winu litiās zeribas attaisnojis. No muhšu armijaš pee Wranģela waj Sawinkowa nekahdu preefšstahwju naw.“

Generalam Radšinam no komišijas tffa litti preefšhā pawišam 19 jauštajumi, us kureem pahrejās atbildeš taisni par leetas šodolu dod masaf gairmas, tā kā eš atlauschoš augsto šapulzi ar winu nolaišchanu ilgal uskawet. Pati wehstule, kaut gan sozialdemokratu frakcijaš runatajš Rudewiza kungs to nolaišija, man tomehr augštai šapulzei jalasa wehl reis preefšhā tamdehl, ka Rudewiza kungs lašija winu šaraustitu pa gabalineem, šahkot ar beigu dalu un tad tīkai lašija šahkumu. Lai augštai šapulzei buhtu pilnigš ešpaids, eš ešmu špeešš nolaišit winu no šahkuma lihds beigam. (Balsis: „Naw wjadšigs!“ „Luhdsam!“).

«Предсѣдателю Русскаго Политическаго Комитета въ Польшѣ
Б. В. Савинкову.

Дорогой Борисъ Викторовичъ,

Во исполненіе возложеннаго Вами на меня порученія, сообщаю Вамъ о нижеслѣдующемъ:

1) Переговоры мои съ Латвійскимъ Правительствомъ въ лицѣ Министра Иностранныхъ Дѣлъ Мейеровица, его помощника Германа Альбата, косвенно черезъ нихъ съ Министромъ Президентомъ Ульманисомъ и Начальникомъ Штаба Латвійскихъ войскъ генераломъ Радзиномъ, привели къ выработкѣ проекта соглашенія между Латвійскимъ Правительствомъ съ одной стороны и Русскимъ Политическимъ Комитетомъ въ Польшѣ съ другой. Текстъ проекта соглашенія при семъ прилагается.

Подписаніе соглашенія уже принципиально одобреннаго Министромъ Иностранныхъ Дѣлъ въ томъ видѣ, въ какомъ оно выработано, или въ измѣненномъ нѣсколько видѣ, всецѣло зависитъ, по моему мнѣнію, во-первыхъ, отъ хода польско-совѣтскихъ мирныхъ переговоровъ и, во-вторыхъ, отъ рапорта, который будетъ посланъ изъ Варшавы предполагаемымъ отъ Латвіи намъ военнымъ представителемъ. Таковымъ, по всей вѣроятности, будетъ назначенъ бывшій полковникъ Русскаго Генеральнаго Штаба Рамать.

Генераль Радзинъ при свиданіи со мной заявилъ, что если наши войска приблизятся къ Латвійской границѣ, Латвія выступитъ противъ совѣтовъ, обезпечивъ такимъ образомъ нашъ тылъ и давъ намъ новую, на сей разъ даже морскую базу въ Либавѣ и въ Ригѣ.

Такое выступленіе, по его мнѣнію, можетъ произойти даже въ томъ случаѣ, если союзники Латвіи не помогутъ матеріально, и только дадутъ свое моральное благословеніе. Тогда Латвія сможетъ выставить 20 тысячъ человѣкъ. Если же союзники обязуются обезпечить Латвійскую армию хлѣбомъ, въ коемъ здѣсь огромный недостатокъ, и военнымъ снаряженіемъ, то Латвія сможетъ выставить намъ на помощь до 60 тысячъ человѣкъ.

Пока я остановилъ на этомъ свои предварительные переговоры, ибо знаю, что для дальнѣйшаго успѣшнаго ихъ продолженія необходимо, во-первыхъ, выяснитъ настроеніе къ намъ въ Эстоніи и, во-вторыхъ, желаніе Польши заключить съ Латвіей болѣе тѣсный союзъ. Последнее мнѣ абсолютно неизвѣстно.

Что же касается до Эстоніи, то на дняхъ я туда выѣзжаю, а пока изъ частныхъ разговоровъ съ бывшимъ въ Ригѣ начальникомъ Штаба Эстонскихъ войскъ, бывшимъ Русскаго Генеральнаго Штаба полковникомъ Лиллемъ, я усматриваю готовность Эстоніи пойти намъ на встрѣчу и, быть можетъ, даже заключить такое же соглашеніе, проектъ который у меня выработанъ для Латвіи. Во всякомъ случаѣ все это можно выяснитъ лишь на мѣстѣ.

Sahlafais wehstulē ir tas, ko, tā jau šajū, šche nolafija Rudewiza fungs. Ir wehl, pehz manas pahrlēezibas, šwarigš manam referatam 3. puntis (Derentala wehstulēs 2. puntis), kurfch šfan tā:

2) Отысканіе и зафрактовка парохода для перевозки эвакуируемыхъ сопровождалось весьма большими затрудненіями. На всѣ рейсы Балтійскаго побережья въ концѣ концовъ оказался одинъ единственный годный для этой цѣли пароходъ, да и тотъ находящійся въ распоряженіи Латвійскаго правительства. Этотъ пароходъ вмѣщаетъ отъ 900—1000 человекъ, но не имѣетъ приспособленій для питанія людей въ дорогѣ. Благодаря любезности Латвійскаго Генеральнаго Штаба, мы для слѣдующаго и будущаго рейсовъ получаемъ заимообразно 3 походныя полевыя кухни, чѣмъ вопросъ упрощается. Сейчасъ, ввиду спѣшности отправки офицерскихъ кадровъ Палена, изъ коихъ онъ сможетъ удѣлитъ извѣстную часть ген. Перминину, пришлось выдать всѣмъ отправляемымъ кормовыя деньги на руки и, кромѣ того, нѣкоторое пособіе. Для слѣдующихъ эшелоновъ питаніе будетъ организовано уже коллективно, что удешевитъ проѣздъ на половину.

Первый рейсъ осложнится еще и тѣмъ обстоятельствомъ, что здѣшній польскій военный представитель просилъ насъ взять польскихъ бѣженцевъ въ Либавѣ и Мемелѣ. Все вмѣстѣ взятое позволило намъ съ первымъ рейсомъ отправить изъ Риги лишь 347 человекъ.

Sahlafais, ko nolafija Rudewiza fungs, nebuhtu preefch mana referata no leela šwara, tadehl atkafchoš pahrlēhft tam pahri. Sahlaf atkafchoš nolafit peelikumu pee wehstulēs, kurfch šfan:

„Проектъ предварительнаго договора между Латвійскимъ правительствомъ и Русскимъ Политическимъ Комитетомъ въ Польшѣ.

„I. Русскій Политическій Комитетъ въ Польшѣ, стоящій во главѣ русскихъ вооруженныхъ формированій на территории Польской республики, основываясь на своей программѣ борьбы съ большевиками:

- 1) Учредительное Собраніе,
- 2) Земля Народу,
- 3) Демократія,
- 4) Союзъ народовъ,

признаетъ de facto независимость Латвійской Республики.

II. Латвійское Правительство признаетъ de fakto Русскій Политическій Комитетъ въ Польшѣ какъ представителя дружественной Латвіи стороны.”

Sahlaf es atkafchoš nelafit, jo wifa wifumā augstai šapulzei wehstule jau finama. Rā šchaba preefchneefš generalis Radšinsch atkafzās uf šcho wehstuli, to augstā šapulze jau dširdeja. Es šche peewedifchu to, ko Radšina fungs zehla preefchā Satweršmes Sapulzes lozēkēem 21. oktobri. Wifch pafšaidroja par wehstuli, furu Pahlenam atnehmufchi robesch-

šargi, ka neesot domājis, ka ta buhtu, vajadzīga, un tapehž neesot panehmis to lihdfi. (Lasa Radšina kunga dotos paskaidrojumus):

Protokols.

1920. g. 21. oktobri Satversmes Sapulzes rewīzijas komisijas lozekli Dr. Kalniņš un Behrsiņš nopratināja apaschā mineto kā leezineeku, eewehrodami kriminalprozeša likuma 443. p., pee tam winsch leezināja šefoscho:

Wirspawehlneeka šhtaba preekschneeks generalis Peters Karla d. Radsiņš, 40 gadus wezs.

1. Pahlenam us robeschas atnemto wehstuli, kuru man nodewa pulkwedis leitnantis Schmidts, ar wisu šarastišchanos kopā us astonām lapam, nododu šhe pee protokola.

2. Wehstulē rakstītais nesaetas ar pateesibu pamatprinzipos: es esmu šarunajees ar Derentalu kā priwatzilweks un ari winu usklatijs pee šarunam kā priwatzilweku. Ušfewischkas weetas noskaidrojas attahlatās atbildēs.

3. Ušspreedes ar Sawinkowu waj Wrangela preekschstahweem noturetas naw. Priwataš šarunas notifa reisi manā priwata dšihwolkli, reis Derentals un Goerzs bija peenahfuschī šhtabā, bet laika truhkuma dehl newareju ar wineem šarunatees. Pee muhsu šarunam neweens walšis wihrs klahnt naw bijis.

4. Šarunas lodols bija par Sawinkowa waldbibas wehleschanos nodibinat labas attezibas un kopdarbibu. ar Latwiju. Pee tam es atbildeju apmekletajem, ka es ar politiskām leetam nenodarbojos. Apmekletaji prasija, ka ja buhtu panahhta weenoschanās, kahdi Latwijai tanī gadījumā buhtu špehti pret leelineekeem kopā ar wineem, us ko es atbildeju, ka mums us frontes štahw ne masak par 20.000 šhtifu un wajadsibas gadījumā mehš muhsu armiju waram šawest us 60.000 šhtifeem itin weegli. Derentala atwestais Sawinkowa lihguma projekts starp Latwiju un Wrangela waldbibu šarunās netika minets, un par to es pirmo reisi dabuju šinat no Pahlenam atnemtās wehstules.

5. Muhsu armijā ir pulkwedis Sergejews, kursch war tikt usklatits par Sawinkowa agentu. Sergejews eekfaitits muhsu armijā kā fara inscheneers-spezialists. Pehž tehniskās pahrwaldes preekschneeka šinojuma un wirfneeku kursu preekschneeka šinojuma us Sergejewu liktās zeribas attaisnojushās.

6. No muhsu armijas pee Wrangela waj Sawinkowa waj winu pulku dalam nekahdu preekschstahwu naw.

7. Dehl peederibas pee Wrangela waj Sawinkowa armijas daschi wirfneeki no Latwijas ir israiditi, bet winu wahrduš neatminos, un winus war dabut šinat eekšhejā isluhtoschanas nodalā. Israidišhana notifa us isluhtoschanas nodalās šinojuma pamata ar manu šlehdsenu un eekšhleetu ministrijas rihzibu.

8. No manis naw dots rihkojums špert kahduš nebuht solus pret robeschfargu Šihpolu dehl Pahlena wehstules; par robeschfargu Šihpolu es neko nesinu.

9. Par Pahlenu man ir šinams, ka tas ašbrauzis us Poliju; par Derentalu man šinams, ka tas ašbrauzis us Igauniju. Par Sta-

nislawu Falkowfu neso nesinu; tāpat neso nesinu par Straipi un Oleginu. Sergejewš ir deenestā no pawasara un deenesta darischanās esmu ar wīnu tizees wairakfahrt. No politisfeem jautajumeem es ar Sergejewu esmu pahrrunajis behglu jautajumu.

10. Par Sawinkowa un Wrangela organisazijam, furu galwenā wadiba arōdas Warschawā, un par wīnu darbibu Lectawā un Latwijā man nekās naw sinams, bet par wīnu darbibu Igaunijā man ir sinams no Goerza wehstules, kuras kopiju te eefneedsu.

11. Goerza wehstules kopiju man eefneedsa ismekleschanās nodala.

12. Rahdā noluhkā twaikonis „Saratowa“ brauzis us Reweli un ko wīnsch wediš, taš man naw sinams.

13. Behglu ewakuazijas projekts isstrahdats no shtaba kopā ar Sergejewu, bet dšihwē iswests naw, jo eefschleetu ministrija ašwafar dewa atraidoschu atbildi. Rihkojums komandanteem jau tika dots, bet pehz eefschleetu ministrijaš atbildes wīnsch tika atfauts.

14. Behgli teef suhtiti zaur Poliju un Ukrainu Deenwidus Kreewiju. Galwenais ewakuazijas mehrkis bija atswabinat Latwiju no šweshtautescheem. Waj un fahdi behgli isfuhtiti — man patlaban naw sinams.

15. Augschminetā behglu organisazija bija domata tikai behglu isfuhtischanai no Latwijas.

16. Waj us atteezigām weetam brauz tikai tohdi, furi usrahda tur šawu peederibu, taš man azumirklī naw sinams, jo man noluhks bija atswabinatees no nerašhojoscheem šweshtautescheem.

17. Waj Latwijas waldibai pastahw fahda kontrole par eebrauzejeem — to es nesinu. Mana interese bija tikai wīnus šawahli kopā un no wīneem atswabinatees, bet tahlaf es par wīneem neinteresejos.

18. Waj sem behglu maškas flehpjas militaraš personas — taš shtabam bija pilnigi weenaldsfigi, it ihpachi tagad, kad gandrihs wīst wihreeschi ir bijuschi armijā.

19. Organisejot behglu isfuhtischanu un šakoposchanu par lih-dseefkeem solijās gahdat pulkwedis Sergejewš zaur behglu organisazijam. Taš bija weens no galweneem eemesleem, kamdehl es tureju par wajadšigu nahli preefschlitumam pretim, ka Latwijai isfuhtischana neso nemakās. Wairaf par augschā mineto instrulziju isfuhtischanu es behglu leetās neweena rihkojuma neatminos. Par Goerza atrašchanās weetu es nesa nesinu lihds šchai deenat. Es domaju, ka wīnsch isbrauzis.

Otrā punktā srihpot: „taš it... bet newaru.“ 14. pantā „fahdas“.

- Mani isteikumi man preefschā lasiti.
- B. Radsinsch (parafšs).
- A. Behrsinsch (parafšs).
- B. Ralninsch (parafšs).
- Protokolē J. Grinsfelds (parafšs).

Uš šho pašchu Derentala wehstuli ir ahrleetu ministra kunga atfauksme. Atfauksme, furu taš dewa Satwerimes Sapulzes lozelleem, ir sekoscha: „Ahrleetu ministrs atbild, ka Derentals 3 reises bijis ahrleetu ministrija. Pirmās diwas reises privatleetās, otro reisi — nostaidrot, tā dabūt laifrakstus no ahrsemem, bet trescho reisi ar politisko noluhku,

un šarunajees ar Albatu par lihguma šlehgschanu ar Wrangeli. Albats Derentalam aizraddijis, ka mums nelahdu lihgumu naw to šlehgt, jo muhsu de facto stipraks nekā Wrangela un ka mehš turešim noslehgt meera lihgumu ar Kreewiju. Derentals ešot dewiš Albatam lihguma projektū, bet taš to pat nelasijis atdewiš tam atpakaļ, peebilšdams, ka eewehrojot noslehgt meeru ar Badoņju Kreewiju, taš newarot peenemt šchahdu rakstu. Pehz tam Derentals nolizis uš Albata galda mineto rakstu un gribejis to aštaht, bet Albats rakstu Derentala šlahtbuhtnē šaplehsis. Nekahdas šarunas ar Derentalu tam naw bijuščas.

Ahrleetu ministra kungs te šazija, ka winam neesot bijuši šaruna ar Derentalu, bet no ahrleetu ministra beedra Albata kunga isteizeeneem tomehr redsams, ka ahrleetu ministram ar Derentalu ir bijuši šaruna. Pehz šchi faktiškā materiala komišija pahrgahja pee wehstules pahrbaudišchanas pehz fodola un te eš atlaufchoš augšai šapulzei aizraddit, kaš no wehstulē rakstiā šaetas ar pateesibu, kaš ne. Ka wehstulē wišā wišumā nefaskan ar pateesibu, taš ir škaidri redsams. Taš redsams kahdā wehstulē, kura rakstīta Derentalam uš Igauniju, kurā Sergejewš deesgan gaišchi šafa, ka warbuhtibas Derentals uškatijis jau par šakteem. Otrfahrt, taš ir peerahdits, nopratinot ari pulkwedi Sergejewu — eš winu šauzu par pulkwedi Sergejewu, kaut gan referatā beigās buhs japahreet uš žitadu šchi pulkwescha wahrdu. Pulkwediš Sergejewš šafa, ka wišč wediš šarunas par behglu reewafuešchanu:

„Wedu šarunas- ar generali Radšinu un ištahdaju reewafuazijas planu, kuruš bija manoš papiroš lihdi fratšchanai. Šchis plans ištahdats no manis un peenemts no šchtaba, ja nemaldoš, bes pahrmainas. Plans bija no manis ištahdats kreewu walodā. Par šcho jautajumu ar wiršpawehlneeku un ministreem man šarunas naw bijuščas.“

Ka Derentalam naw bijuščas šarunas ar waldbibu, to apleezina ari ministru prezidents, kuruš šafa 21. oktobri, ka winam par šcheem materialeem nefas neesot bijis šinams. Bet par wišam leetam to apleezina mums patš Derentals, jo wehstulē wišč gaišchi un škaidri šafa:

«Переговоры мои съ Латвійскимъ Правительствомъ въ лицѣ Министра Иностранныхъ Дѣлъ Мейеровица, его помощника Германа Альбата, косвенно черезъ нихъ съ министромъ президентомъ Ульманисомъ и начальникомъ штаба латвійскихъ войскъ генераломъ Радзиньмъ, привели къ выработкѣ проекта соглашения между Латвійскимъ Правительствомъ съ одной стороны и Русскимъ Политическимъ Комитетомъ въ Польшѣ съ другой.»

Še Derentals patš apleezina, ka wišč ar ministru presidentu šatizees naw, šifai ar ahrleetu ministra beedri un ahrleetu ministri, un šifai tahdejadi domajis šaktees ar ministru presidentu šakarā. Wehl noteiktaks peerahdijums, ka Derentalam naw bijis ar waldbibu šā tahdu šafaru, ir eefšchleetu ministrijas raksts no 1920. g. 13. oktobra, kuruš taišits par wiršpawehlneeka šchtaba eefšhito instrufziju un kurā eefšchleetu ministrš atraida šcho, no wiršpawehlneeka šchtaba komandanteem jau peefšhito behglu pahrweschanas instrufziju. Še ir weena žitada eefššamiba, ka ahrleetu ministrš waretu to leetu buht darijis, bet eefšchleetu ministrš to nebuhtu warejis šinat. Šeefšchleetu ministri Bergu mehš waram mišlet waj ništ, bet eedomatees, ka tagadejā waldbibā wišč buhtu figura, kuruš nesinatu, kaš kabinetā noteek, to domat mums eemešla naw.

Peħz ſcheem aīrahdiĵumeem, kaš Derentala weħstulē ir rakſtiti, bet naw pateſibā, pahreeſim tagad pee ta, kaš weħstulē faſtan ar fakteem, kaħdi komiſijā nodibināti. Wiſpirmš man jaatgreesħas pee kaħdaš leetas, kura jau agral bijuſi atteezigo eeſtaħſchu rolāš un uſ kuru pamata notizis loti kategoriſkš rihħojumš. Ta leeta ir ſekoſħa: 10. auguſtā Latgaleš partiſanu pulka VI. rotāš komandeerš ſino, ka wina pulkā ir ſeħchi freewu wirſneeki un weſela rinda kareiwju, kaš uſſlata ſewi par grafa Pahlena armiju u. t. t., u. t. t. Šchi leeta tila iſmekleta un uſ atteezigo eeſtaħſchu rihħojuma ſchi karāſpeħka dała iſformeta un mineteē 6 wirſneeki iſraiditi no Latwijāš walſiš robeſħam. Romiſija uſ ſcho gadijumu ſkatijāš tā, ka waldbiba wareja gan ſinat, kaš noteek, un ir ari ſinajuſi, jo wina to briħdi ir ſpeħruſi ari atteeziguš ſoluš. Romiſija atrod, ka pati waldbiba toreiſ bijuſi taiš domāš, ka walſti nedriħt buħt kaħdaš atſewiſħkāš ſchuħniāš, kaš ſewi uſſlata par Pahlena waj Sawinkowa armiju. Man jaħafa, ka ſħiš ir peħdejaiš gadijumš, tur eeſħeĵā un aħreĵā iſluħtoſħanaš nodalaš redſeĵuſħaš ko no Sawinkowa waj Wrangela agentu rihħibaš muħſu armijā. Man, deemſħehl, ĵarunā pretim aħrleetu miniſtra kungam, kaš fafa, ka werwetaji darbojuſħeeš nelegali. Iſmekleſħanaš materiāli rahda ko preteju. Broti, iſmekleſħanā atraſiš no Latwijāš pulkweſħa Sergejewa ſaſtaħditaiš „Планъ эвакуаціи“. Šchiš planš no generāta Radſina paſħrozigi iſlabotš. Še ir taš originala eſſemplarš:

«Планъ

эвакуаціи и переправки черезъ территорію Латвіи русскихъ бѣженцевъ для отправки ихъ въ Польшу и Крымъ.

1). Для переправки намѣчены слѣдующіе посты:

Со стороны Эстоніи: Мисси, Саксаль, Сакоти, Нармо-Стуборово, Долгія Нивы, Кудень (ходятъ конные посты).

Со стороны Латвіи: а) Семергофъ, тамъ же штабъ 8-й дистанціи, б) лѣсникъ Ново-Силенѣкъ, в) Лайконе, постъ Н. 3, г) Варгулицы-Шарлотенгофъ, постъ Н. 4, д) Каввень-Берзупъ, постъ Н. 5, е) дополнительный постъ Тилани.

На каждомъ такомъ латвійскомъ посту долженъ быть одинъ представитель бѣженцевъ для провѣрки документовъ и личностей проходящихъ (путемъ подробнаго опроса).

Таковыми представителями могутъ быть или таковыя солдаты или офицеры.

2). Отъ этихъ постовъ переходящіе люди будутъ направляться въ Маріенбургъ для регистраціи у латвійскаго коменданта. Каждая партія должна имѣть своего старшаго, у каждаго долженъ быть списокъ отъ всѣхъ людей его партіи, причемъ онъ является отвѣтственнымъ какъ за нравственность своихъ людей и ихъ непричастность къ большевикамъ и къ врагамъ Латвіи, такъ и за то, чтобы они не пронесли контрабанды.

3). Въ Маріенбургѣ кромѣ латвійскаго коменданта будетъ назначенъ представитель отъ бѣженцевъ, въ помощь которому будутъ даны двое русскихъ отъ бѣженцевъ, который будетъ являться отвѣтственнымъ за поведеніе русскихъ бѣженцевъ. О всѣхъ прибытіяхъ бѣженцевъ изъ Эстоніи онъ обязанъ доносить въ Ригу по адресу Царско-Садовая 9, кв. 4, В. В. Сергѣеву.

4). Въ зависимости отъ установленнаго способа питанія бѣженцевъ, въ распоряженіе русскаго представителя будутъ отпущены денежныя средства для организаціи питанія бѣженцевъ съ расплатой на мѣстѣ съ латвійскимъ комендантомъ, или для оплаты по покупкѣ продуктовъ у населенія. Если же будетъ дано согласіе латвійскихъ властей на довольствіе солдатскимъ пайкомъ, то по полученнымъ въ Ригѣ дневнымъ рапортчикамъ расплата будетъ производиться въ отдѣлахъ снабженій, согласно солдатской раскладкѣ.

5). Бѣженцы будутъ находиться въ помѣщеніи, отведенномъ латвійскими властями, а если то помѣщеніе не будетъ нанято, въ соотвѣтствіи съ указаніями латвійскаго коменданта въ самомъ Маріенбургѣ или неподалеку отъ него.

6). Режимъ въ помѣщеніи бѣженцевъ будетъ такой же, какъ въ войсковой казармѣ, съ обязательными дежурными и дневальными.

7). Въ случаѣ переполненія помѣщенія въ Маріенбургѣ бѣженцы будутъ переправляться въ Ригу, въ специально нанятое для этой цѣли помѣщеніе, внутренней порядокъ въ которомъ будетъ такой же, какъ въ Маріенбургѣ.

8) Сообразно съ приходомъ пароходовъ, бѣженцы будутъ перевозиться въ эшелонахъ съ такимъ расчетомъ, чтобы они по возможности съ поѣзда прямо попадали на пароходъ, съ тѣмъ однако, чтобы на пароходѣ представителемъ бѣженцевъ вновь была бы произведена провѣрка съ цѣлью недопущенія въѣзда нежелательнаго элемента.

9) Каждый бѣженецъ, отпущенный въ городъ, или проживающій по особому разрѣшенію на частной квартирѣ, обязанъ имѣть при себѣ удостовѣреніе по особой формѣ, при семь прилагаемой, которую онъ обязанъ предъявлять при первомъ требованіи латвійскихъ властей.

10) Въ особыхъ случаяхъ и во всякомъ случаѣ съ разрѣшенія латвійскихъ властей, бѣженцы могутъ отпущаться на работы, какъ на одинъ день (?), такъ и на болѣе продолжительное время, однако, съ тѣмъ, что каждая группа должна имѣть отвѣтственнаго старшаго, который обязанъ периодически, но не рѣже, чѣмъ одинъ разъ въ недѣлю, давать свѣдѣнія о количествѣ находящихся на работахъ своему представителю, который въ свою очередь даетъ знать объ этомъ количествѣ латвійскому коменданту. Въ случаѣ прихода парохода, такія группы обязаны по первому требованію собраться въ эшелонъ для слѣдованія въ Ригу на пристань.

11) Кромѣ того, буде это понадобится, такіе же сборные, карантинные пункты будутъ установлены въ Валкѣ и Руэнѣ.

12) Независимо отъ установленія сборныхъ, карантинныхъ пунктовъ въ Валкѣ и въ Руэнѣ, въ этихъ пунктахъ будутъ поставлены русскіе представители для регистраціи совмѣстно съ латвійскими властями переходящихъ бѣженцевъ и направленія въ тотъ карантинъ, который имъ будетъ указанъ.

13) Бѣженскія удостовѣренія выдаются на срокъ 2 недѣли, послѣ чего сроки должны быть возобновлены.

14) Послѣ посадки на пароходъ бѣженскія удостовѣренія отбираются при провѣркѣ.

15) Все непредусмотрѣнное настоящей инструкціею вводится въ дѣйствіе съ доклада утвержденія латвійскихъ властей.

Šis plāns ir tas, kas noderejis wiršpawehlneeka štabam par behglu ewafuazijas instrufzijam, furaš issuhtitas, bet no eefschleetu ministra pawifam kategoriskā weidā atraiditas. Šho planu jeb instrufzijas, fura originalš fratot atrasts Sergejewa birojā, parakstijis wiršpawehlneeka štaba operatiwās dalas preefšneekš. Pee tahdeem apstahkeem fazit, ka šahda organifazija darbojuseš sem grihdas, ir deefgan gruhiti. Tahlaf šhini pašchā instrufzijā, ka neewehro toš motiwuš, furus peewed eefschleetu ministrš, winu atraididams, zita nekā ahrfahrteja, odiofa atrast newar, jo wirak, ja mehš eedšilinajamees wiršpawehlneeka štaba preefšneeka domu gaitā, fursch mums fazija, ka wina weenigaiš mehrkiš bijis Latwiju atswabinat no freewu behgleem, furi aif wairafeem eemesleem ir winam un ari mums ziteem newehلامي; fewiški patihkami winam bijis issuhtit behgluš no Latwijas zaur Sergejewa palihdšibu tamdehl, ka tas Latwijas walstij, furaš lihdsfetti eerobefshoti, glufchi nekā nemafšajis. Bet šchā instrufzijā, furā sem sinameem apstahkeem, tā jau teizu, nekā odiofa newar atrast, ir tomehr weens punktš, fursch, bes šchaubam, runā atfal par kautfo zitu, un tas štan šefofchi:

„Pee Aluffnes komandanta tiks nosihmets behglu preekshtahwis, winam par palihgeem diwi no behglu komitejas, kurfch wedis wifu behglu organisa-ziju. Behglu preekshtahwis ir atbildigs par behglu usweſchanos. Par wisam no Igaunijas nahkſoſham behglu partijam winai wajaga ſinot us Rigu, Keisardahrſa eelâ Nr. 9, ds. 4 W. W. Sergejewam.“

Tagad par fratishanu Keisardahrſa eelâ. Neſkatotees us to, ka eelſchejâs iſluhſoſchanas nodalai un winas preekschneefam, kapitanam Bekeram, kâ winſch to komiſſijai apleezinaja, neſas naw bijis par to ſinams, tiklihdi mehs bijam dewuſchi rihtojumu iſdarit Keisardahrſa eelâ fratishanu, kapitanâ Bekers paſteidſâs iſdarit tur fratishanu eepreeksch. Bet waj nu aif pawirſchibas, waj aif zitas kahdas klismaſ, weena dala materialu bija atſtahta nepanemta un tur mehs atrodam wiſus tos naudas norehkinaſ, kahdi ſchini leetâ weſti, kâ ari behglu ſaraktus: Ultraſtee naudas norehkini leezina, ka pulkwedis Sergejewâs bijis loti nopeetnâs kungs, jo wiſas kwihtes ir kahrtibâ. Tur figure ari Jirgenſona kungs, par kuru mineja ahrleetu miſtra kungs. Tur no wina par 17.888 r. 50 kap. ſanemtâ kwihte ir kahrtibâ. Tur atrodam ari ſaraktus, kahdi behgli iſſuhiti. Peemehram, ar pirmo transportu iſſuhiti pawisam 347 zilweki, un ſaraktâ uſſailiti: podporuſchiks u. t. t. Pee fratishanas atrasti pilnigi ſarakti ari par ſewam, behrneem u. t. t. Saraktâ ir ari daſchi zitâ ſinâ intereſanti wahrdi. Peemehram, ſem 6. ſeptembra re-giſtreis Behrſinſch, Iwan Dawidow, Latwiſſkoi armiji u. t. t. Tad tahlak, ſem 6. oktobra: Blum, Aleksandr Karlowiſch, Latwiſſkoi armiji; 15. oktobri Bernhard, Reinhold Martinowiſch, Latwiſſkoi armiji. Man jamin wehl weens wahrds, par kuru ahrleetu miſtra kungs jums ſinoja. Winſch ſazija, ka pehdejo behglu kompaniju pawadijis kahds Rabanows. Wina wahrds ari ir ſaraktos: Rabanow, Ferdinand Andrejewiſch, Salawſtawo polka, polkownik u. t. t., u. t. t. Ir wehl ari daſchi ziti wahrdi atteezibâ us Lat-wijas armiju. Pee fratishanas Sergejewa dſihwolki atrasta ari karte ar daſchadeem apſihnejumem; tur ir aiſihmetâs Aluffnes un zitas weetas. Kur Sergejewâs nehma naudu? Mehs ſinam no generala Radina paſſai-drojumeem, ka ſewiſchks motiws wina organisa-zijas pabalſtiſchanai bijis nandaſ jautajums. Sergejewâs naudu dabuja no diweem awoteem. Pirmais awots — winſch dabuja naudu no Pariſes zaur Stoſholmu un zaur Rigas banſam, peemehram, zaur Diſſonto banſu. Weſ tam winſch dabuja naudu ari no polu waldbibas, bet tikai behglu ſuhitiſchanai, pee tam naudas pahr-ſinaſchanai un pahrwaldiſchanai atſuhitiſks ſewiſchks kungs, pulkwedis Goerz; tas ir tas patſ, kurfch eebrauzis Latwija us diplomatiſkâs paſes pamata. Wina paſes atſihnejumis ir muſſu aktis. Schis Goerz paſſaidro, kâ tas nah, ka tahdas ſumas no Polijas dotas. Weſ ſchaubam, ir weſtas ari ſewas un behrni ſtarp behgleem, bet, zil idewees iſdibinat, tad weſta tikai ne katra ſewa un behrni, bet tikai wirſneeku gimenes. Tahlak Goerz mums ſaka:

„Manas formelâs inſtrukzijas bija tikai behglus pahrweſt, bet kâ pil-ſonis, apzeredams polu waldbibas miſſigos idewumus ſchini leetâ, es waru laiſit ari tahlakos ſlehdſeenus.“

Pee Sergejewa kratot atrasta ari Pahlana wehſtule generalim Glaſe-napam. Ja nemaldos, Rudewiza kungs par wina jau runaja, un tapehz ari pee winas pakaweschos. Schai wehſtule attehlota griba iſwillt „ſeweroſapadnikus“ us Serbiju un no tureenes formet tahlak, pee tam jaſaka, ka

Latwijâ tahda formeschana, par kahdu sinojuschi weetejee freewu agenti no augstafâm freewu emigrantu eestahdem, naw atsihta par peelaischamu. To apleezina ari wehstule no Parises, kuru jums ziteja ahrleetu ministra fungs. Uf scho jautajumu ir ari weetejâ freewu fabeedribâ notifikusi loti leela fatarfeschanâs, manams loti leels ustraukums. Bet par to, kahdâ weidâ tas warejis peenemt weenâ fabeedribâs dalâ tif leelu afumu, komisiijai ir daschi aifrahdiijumi: Ir weena wehstule Derentalam, kura fkan tâ: (Truhfst teksta. Red.).

Mums, komisiijai, bija fewischka wajadsiba scho wehstuli zelt augstai fapulzei preefshâ tadehl, ka zilweks, kas winu rakstijis Walkâ, nes Latwijâs armijas wirsneeka formu. (Balâs no sezialdemokrateem: „Spezialisti!“). Romisiija man usdewa augstai fapulzei sinot ari par to, kahdâ kahriâ eetikufchi Latwijâ tee lungi, kas te wairaklahrt nosaukti, tâ Goerzâ, Smoldowstis u. z. Smoldowstis, kursch, tâ winsch pats usdewa un peerahdija, ir Sawinkowa komitejâs politifikâs fanglejas preefshneeks. Mums ir wehl ari blatus peerahdiijumi, kuri sinamâ mehrâ faskan ar ahrleetu ministra funga paskaidrojumeem, ka winsch naw fawu wisu dabujis Warschawâ un aifbrauzis uf Memeli bes wisas. Wina atrastos papiros „Imperial“ weefnizâ palikuschas diwas telegramas, kuras rahda, ka wehlaf tomehr waldibas eestahdes wina pasi wisejuschas. Uhrleetu ministra fungs fawâ paskaidrojumâ Satwersmes Sapulzes lozlekem 21. oktobri, un tâpat ari ahrleetu ministra beedra fungs fawos paskaidrojumos komisiijai stahsta par Derentala papireem, kuras tas eefneedsis; otrâ winsch stahsta, ka tur bijusi isteikta Sawinkowa politifikâ programâ, bet treschâ usrahdits kahds usmetums par lihgumu, kursch gan nefafkanot ar to, kas atrasts Pahlenam atnemtâ wehstulê, jo tur neefot bijis neds raksta „projekts“, neefot ari bijusi runa par de facto. Bet fawadi nu ir tas, un par to komisiija brihnijâs, waj tad tomehr tas nebuhtu peederejis pee ahrleetu ministrijas usdewumeem, ja schahdas fwarigas leetas notifikufchas, neflehpt tâs pahrejai waldibai. Romisiija domâ, ka nebuhtu pahmetams ahrleetu ministra beedrim, ka winsch runajis ar Derentalu, jo pehz komifikâs domam pati Sawinkowa komiteja un „wrangeiada“ ir sinamas politifikâs parahdibas, bet wisi mehginajumi scho leetu noslehpt ir neweetâ, un tadehl buhtu wajadsojis to waldibai rahdit. Romisiija domaja, ka ahrleetu ministrijas peenahkums buhtu bijis waldibu informet, un ka tad, ja waldiba to buhtu sinajusi, wina nefahdâ sinâ nebuhtu peelaidusi walsts robeschâs scho Sawinkowa komitejâs darbofchanos.

Pehz schi pahrfkata man atleef tikai sinot tuwak wehl par Latwijâs armijas pulkwedi Sergejewu. (Sergejews naw no Lufuma pulka.) Kad muhsu armija bija sinamâ mehrâ kluhmigâ stahwokti, kad uf frontes waja-dseja labus spezialistus frontes nostiprinaschanai, tad wirspawehlneeziba bija isfinajusi, ka Rewelê ir kahds insheneers, loti labs spezialists. Tas bija Sergejews. Bet muhsu ahrejâ isluhkoschanas nodala un tâpat ari eefshejâ isluhkoschanas nodala naw atradufchas par wajadsigu noskaidrot, waj winam naw eemesla, greest fawu wehrigo azi uf Sergejewu. Paleef nenoskaidrots, waj wajadsigs winu faukt ihstâ wahrdâ waj ne, jo winsch naw pulkwedis Sergejews, par kahdu to usfkata. Raut gan tas naw tif dauds no fwara, bet Sergejews winsch tomehr naw. Kas winsch ir pehz faweem politiskeem usdewumeem, to augstâ fapulze ari sin. Latwijâs armijas pulkwedis Fal-fowstis, par kuru ahrleetu ministrs sinoja, ka winsch ir Latwijâs pawalst-

neefs, pehz eefſchejās iſluhofchanaš nodalaš preefſchneeka un ahrejās iſluhofchanaš nodalaš preefſchneeka apleezibam, naw Latwijāš pawalſtneekš. Winſch peenemts iſluhofchanaš nodalā kà agents; taš jau waretu ari buht, un pee ta nebuhtu ilgaſ to pakawetees, ja winam nebuhtu iſdota furjera apleeziba, ar furu ſchiš funkc aibrauziſ uſ Waſſchawu un wairš neatgreeschaš. Wehlaſ tika no iſluhofchanaš nodalaš dotš rihojumuš, lai ſcho fungu nelaiſch pahri par robeschu, bet lai to nem zeet. Romiſija atrada, ka nekahdā ſinā naw wehlama rihoziba, ka ar muhſu ahrleetu miniſtrijaš papireem teef apgahdati ſchahdi Jalkowſki, furi reiſē kaſpo Polijai, Sawinkowam un ari Latwijai. Schahdi wihi tagad war rihootees ahrſemēš uſ muhſu waldbibaš dokumentu pamata. Laikraſtoš un 21. janwara apſpreedē bija runa, ka Jolkowſkiš pahrwediš 4 paketeš pahr robeschu. Uhrleetu miniſtra funkc apgawoja ſche, ka taš neefot pahrwediš neweenāš paketeš. Romiſijai ir ſinaš, ka taš pahr robeschu ir pahrwediš weenu paketi. Schini paketa bijuſi nauda preefſch muhſu Waſſchawaš militarmiſijaš. Schi paketa pahr robeschu pahwesta un ſanemts paſinojumuš no Hartmana funga, ka winſch naudu ſanehmis.

Latwijāš armijā ir ari kahdš pulkwedis Danilowš; taš ari ſtahw iſluhofchanaš nodalaš deeneſtā un ari naw Latwijāš pawalſtneekš. Wina uſdewumuš ir ſefot Latwijāš armijaš eefſchejam gara ſtahwoſkim. (Sahlē ſmeekli.) Romiſija nemaš nedomaja iſfazitees par to, ka waldbibaſ waj wiršpawehlneezibaſ naw jaſin, kaš noteef armijaš dalāš; taš winai, beſ ſchaubam, ir jadara. Bet komiſija atrada par apwainojofchu, ka nelatweetiš, zilweſš, fura wahrđš figurē uſ wiſadeem ſaraſteem, teef ſuhtitiš muhſu armijā uſraudſit muhſu kareiwjuš. Man jaſaka, ka komiſijai nebija eefpehjamš iſdibinat, waj ſcho ahrwalſtneeku wirſneeku uſnemschana notikuſi ar kabineta ſinu waj ne. Mums eenahziš paſinojumuš par Sergejewu, ka taš neefot notiziš ar kabineta ſinu, bet wakar eš dſirdeju priwatā ſarunā, ka taš eſot gan peenemts ar kabineta ſinu, kaut gan nodibinat mums to nebij eefpehjamš.

Kad mehš paintereſejameeš, kahdi uſdewumi doti eefſchejai un ahrejaj iſluhofchanaš nodalai, tad ſcho nodalu preefſchneeki mums apleezinaja, ka wineem nekahdaš inſtrukzijaš neefot dotāš un ka wini darot to, ko paſchi atrodot par pareiſu un labu. Wehl tahtlaſ: muhſu ahrſemju militarāš miſijaš wairaffahrt greeſuſchāš pee ſchtaba ar peepraſijumeem, lai tiktu dotāš kahdaš inſtrukzijaš, kaš ahrſemēš jadara. No muhſu Reweleš miſijaš ir wairaffahrt nahfuſchi ſchahdi peepraſijumi. Kahdš noklauſchinatš miſijaš wirſneekš teiza, ka winſch wiſu laiku Rewelē naw atbildi dabujiš un ari te Rigā naw dabujiš nekahdaš inſtrukzijaš par to, kaš daramš. Schi pati. eefſchejā iſluhofchanaš nodala tani pat laiſā pawifaſam ſawadi iſturejāš pret muhſu komiſiju. Kad komiſija greeſāš pee wiršpawehlneeka, taš ar leelako pretimnahſſchanu dewa rihojumu, wiſu, kaš komiſijaš darbibaſ wajaſdigiš, mums ſneegt. Bet tee ſpehti, kaš galigi muhſu darbibu pahrrauza, bija eefſchejā iſluhofchanaš nodala, fura atnehma papiruš tur, kur tee mums bija wajaſdigi. Eš te nolaiſiſchu maſu papiriti, kaš notika ar teem papireem, kaš no iſluhofchanaš nodalaš atnenti un mums pee darba beigſchanaš buhtu wajaſdigi. Tur ir tā ſajitiš: (Truhſt tekſta. Red.) Wehl tahtlaſ. Kad mehš atſauzām ſchurp noklauſſichanai Goerzu un Smoldowſki, tad pehz tam, kad wini bij noklauſſichinati, Satwerfmes Sapulzeš preefſchnamā notika ſtary kapitanu Bekeru un wina labo rofu Schagaru diſputš ar leezineekeem. Eš jumuš wina nolaiſiſchu: (Truhſt tekſta. Red.).

Es augstai kapulzei jau mineju, ka kapitāns Bekers pēc pirmās noklausīšanas leezināja, ka viņš no viņam šim leetam absolūti nefa nesinot. Wehl man tabulā janolāja generala Potapova wehstule no 3. novembra. Potapovs tika novartināts un dēva plašus pasakidrojumuš, tadehl viņu luhdja eefneegt toš rakstīsi. Tomehr, kad mehš toš nedabujām, viņš wehl reiš tika šauts dot pasakidrojumuš, tadehl naw šawu šolijumu ispidijis. Potapovs širo:

Въ комиссію Учредительнаго Собранія по ревизіи правительственныхъ учреждений.

2-го ноября с. г. около 6 часовъ вечера я былъ вызванъ въ мѣстный полицейскій участокъ, гдѣ мнѣ былъ объявленъ Вашъ приказъ о прибути въ комиссію къ 5 часамъ вечера. Я немедленно отправился въ Учредительное Собрание, но никого изъ членовъ не досталъ. Подозрѣвая возможность недоразумѣній, докладываю:

25-го октября сего года, по приказу контръ-развѣдки, я къ 10 часамъ утра прибылъ въ названное учреждение, гдѣ подвергся продолжительному допросу.

По окончаніи допроса, къ 4 часамъ дня, я, вмѣстѣ съ полковникомъ Сергѣевымъ и полковникомъ Гоерцъ былъ доставленъ въ комиссію, гдѣ оставался до 9 часовъ вечера и мнѣ комиссіей было приказано представить письменное показаніе въ теченіе 48 часовъ.

Но до истеченія срока допрашивавшій меня въ к. р. слѣдователь сообщилъ мнѣ, что все дѣло Сергѣева-Гоерца изъято изъ вѣдѣнія комиссії и передано въ административную комиссію съ участіемъ к. р. Я былъ снова вызванъ въ к. р. и снова допрошенъ. К. р. отобрала отъ меня подписку, согласно которой я уже являлся «числящимся за к. р.» и мои сношенія съ комиссіей т. о. прекращались. Если комиссія признаетъ необходимымъ допросъ меня независимо данныхъ мною уже показаній к. р., могу прибыть въ указанное время и мѣсто.

А. Потاپовъ.»

Protokols.

3. novembrī 1920. g. Satversmes Sapulzes rewīstijas komīstijas lozeklīs Dr. P. Kalniņš un A. Behrsiņš nopratināja apakšā mineto (Potapovu) tā leezineeku, eewehrojot kriminalprozesā likumu 443. p., pēc tam viņš isteizā šefoško:

„Generalis Potapovs, Aleksejs Stepana dehlš, 48 gaduš wezš. На предложенный комиссіей мнѣ вопросъ, видѣлъ ли я, когда въ контрразвѣдкѣ, куда были доставлены задержанные русскіе офицеры, что капитаномъ Бекеромъ уничтожались многіе изъ отобранныхъ у задержанныхъ компрометирующие документы, могу пояснить, что я свидѣтелемъ этого не былъ, но присутствовалъ при разговорѣ Гоерца и кап. Бекера въ тотъ вечеръ, когда былъ приглашенъ въ комиссію Учредительнаго Собранія. Тогда Гоерцъ возмущеннымъ тономъ нѣсколько разъ сказалъ Бекеру и капитану Жагару: „Что меня здѣсь допрашиваютъ, я никакой политики не велю, исполнявъ приказанія Деренталія. Вы вели со нимъ тайныя бесѣды и знаете гораздо лучше меня все это дѣло.“ Полковникъ Сергѣевъ удивлялся, почему въ дѣлѣ не оказалось такого приказа или инструкціи генерала Радзина, который значительно сократилъ бы допросъ.“

Wehl tabulā, nestatotees us wiršpawehlneeka laipno pretimnahšchānu komīstijas darbībai, komīstija, kuras preekshehdetajs ir pulkvedis Weišs, rihkojās zitadi: wina leedša mums katru materialu. Šho faktu mehš tomehr

par ihpafchi swarigu neuffstatiĵam, tĵkai komiſĵija man uſdewa ſcho ſinat rakſtu-roſĵanas dehl, kaĵdi ir tee augſtofee ſpehki, kaſ ſĵini gadĵumā iſrahĵiĵāſ ſtipraki par wirſpawehlneeĵibu. Neſtatoteeſ uſ wirſpawehlneeĵibaſ iſture-ſĵanoſ, ir kaĵdi maſaki ſpehki, kuri ſpeĵj un prot wiſuſ wirſpawehlneeĵibaſ ſoluſ kruſtot.

Eſ eſmu ar ſawu ſinoĵumu galā, iſnemot weenu punktu, iaſ atteezaſ uſ Kreewijaſ ſuhtna Ganeĵka notu Latwijaſ walddibaĵ, kura nodruſata „Sozialdemokrata“ 248. numurā. Nemaſ nerunajot par teem ſakteem, kuruſ Kreewijaſ ſuhtniſ peewed un kuri neſaeetaſ ar pateeſibu, komiſĵija gribeĵa paſaweteeſ ſĵini ſinoĵumā tĵkai pee weenaſ fraſeſ, kur ſaĵiſ, ka ſuhtna kungſ ſewiſĵki ruhpeĵaſ par to, lai Latwijaſ walddiba buhtu gatawa ſpert energiſkuſ ſoluſ pret paraĵdibam, kaſ peĵz ſuhtna kunga domam apdraud paſtaĵwigas walſiſ paſtaĵweſĵanu. ſĵi fraſe, ſĵi peĵz meera liĵguma mumſ draudſigāſ walſiſ ſuhtna eeĵauſĵanaſ muſſu eeſĵeĵāſ darſĵanaſ teeſ no komiſĵijaſ uſ wiſſingraſo atraidita. Eſ gribu ari ſĵini augſtā ſapulzē wiſenergiſkaſā kaĵrtā atraidit taĵdu eeĵauſĵanoſ un eſ gribu ſawu atraidĵumu eeteĵrpt muſſu leelā dſeĵneeka Raina wahrdoſ, ka „meſ buſſim tiſ ſtipri, ſiſ ſtipra buſſ muſſu griba“ un newiſ, ſiſ ſtipra buſſ labwehliĵa no ſuhtna Ganeĵka. (Apklaufi).

Preſidentſ J. Tſĵakſte: Ēewehrojot wehlo ſtundu, preſidiĵſ leef preeſſĵā ſehdi ſĵodeen paĵtraukt. Ja eebildumu naw, tad ſehde ſĵodeen paĵtraukta. Naĵkoſĵā ſehde buſſ riĵt pulkſten 5 peĵz puſdeenaſ. Œehde ſlehĵta.

(Œehdi ſlehdi pulkſt. 10.10 wafarā).

Uhrfahrteja (3.) sēhde 1920. gada 5. nowembri

(Atklahta plkst. 5.50 pēhž pusdeenas).

Debātes „wrangeliades“ leetā (Interpelaziju atraida).

Prezidents J. E f c h a k s t e: Uhrfahrteja Satweršmes Sapulzes sēhde atklahta.

Surpinasees ta pati deenas fahrtiba, furu wafar pašludinaja, pee kam, ja wina tiftu agrak isbeigta, nahf apspreešhanā likumprojekts par koku iswedu muitu.

Genahzis pašinojums no latgaleešchu semneeku frazijas, ka wina suhta uf sozialo likumdošanas komisiju Apolonijas Lawrinowitsch weetā Jesupu Lawrinowitschu. Gebildumu naw? Peenemts.

Wahrds peeder Zeelenam.

J. Zee lens (sozialdemokrats): Augsti godatā sapulze! Watardeen mehš noklausijamees sozialdemokratiskās frazijas interpelaziju par karaspehku werwešchanu Latwijā, kura pēhž muhšu usfkateem notifikusi nelikumigi. Mehš dsirdejām semneeku faweenibas frazijas lidera usstahšchanos, kursch gribeja atbildet uf šcho interpelaziju, bet, atbildedams, iskrita no šawas lomas un runaja wišu laiku kā waldibas preešstahwis un kā ahrleetu ministrs. Mehš dsirdejām aridsan ismeklešanas komisijas referentu Behrsina lungu un, pateesibu fakot, pee to faktu un notikumu apgaismošanas, kuri mineti interpelazijā, dauds neta naw ko eebilst. Toš pa dakai gribeja apstriedet semneeku faweenibas frazijas lozeklis, Meierowiza kungs, bet winsch patš šawā runā wairakfahrtigi šapinās. No weenas puses winsch teiza, ka tas, ko Rudewiza kungs esot zehlis preeščā, t. i. dokumentos minete fakti pateesiba esot notifikusi. Bet no otras puses, pahreedams uf jautajuma tahlako apgaismošanu un faktu tuwako pahrbaudišchanu, winsch tomehr gribeja zelt preeščā faktus tahdā apgaismojumā, kas apgahstu Rudewiza peewestos faktus un aridsan wina pašcha runas šahkumā iskeitu atsinumu par teem. Apstatot tuwak tā šaukto freewu behglu organizaziju un behglu ewafuaziju no Latwijas, Meierowiza kungs teiza, ka dokumentos esot minets par mili-tarām organizacijām, bet tur, kur Latwijas waldibas eerehdni esot pahrbau-dijuschi šchos behglus, tee esot bijuschi pateesi behgli no Deenwidfreewijas. Man pee šchi jautajuma tuwak naw jaapstahjas, jo Behrsina kungs kā komi-sijas referents wafar apgaismoja, ka šche behgli bijuschi Kreewijas armijas wiršneeki ar šawām gimenem. Uri weens no organizetajeem, tā šauktais Rabanows, ir Kreewijas armijas wiršneeks; tas ari peeder pee tās paščas

organisazijas, kurai bij noteikti militars raksturs ar noteikti militareem mehrteem. Tā tad, man leekas, wīseem Satweršmes Sapulzes lozekleem wajaga buht pilnai pahrleezibai, ka te naw darīšana ar kaut kahdu behglu organisaziju, bet gan ar noteiktu militaru organisaziju ar noteikteem militareem ufdewumeem un planeem. Ufstahjotees tuwak pee ūchi jautajuma, gribru minet wehl weenu faktu, par kuru wakar mineja ari Meierowiza kungs kā ministrs, bet ne kā partijas liders. Wīnūch teiza, ka Latwijā pehz meera lihguma noslehgschanas, ar diplomatiskām pašem naw ebraufuūchi kahdi kreewu organisaziju preekūstahwi. Ta ir nepateesiba, jo wīsmas atteezibā uū Gōrza kungu, kūrūch ūchai militarā organisazijā nodarbojās kā werwetajs, ir sinams, ka winam ir isdota diplomatiska wīse no Latwijas konsula Warūchawā un wina pafe ir wīseta ahrleetu ministrijā, Rīgā. Es negribu tuwak apstahtees pee dascheem ziteem fakteem, kas ir jau mineti un kuruš nenoleeds pat ahrleetu ministrs. Tāpat negribu pafawetees pee Behrsina kunga issme- loūchā referata, jo no ta mums pateescham ir pilnigi skaidrs, ka ūche dari- ūhana ar militaru organisaziju, kas darbojuūees newis ar noluhku, lai is- wahktu no Latwijas kreewu behgluš, bet gan lai Latwijā wahktu preekūch Sawinkowa un Wrangela armijas wirūneekus un kareiwjuš, un ne tikai kreewuš, bet ari no Latwijas armijas, Man ir tuwaki sinams ari tas, ka ūchee Rabanowi un Sergejewi ir bijuūchi ar meeru wahkt latweeūchu kareiwjuš preekūch Wrangela un Sawinkowa armijas. Nowehrtejot ūcho darbibu, pa- zelaš jautajums, waj teescham muhūu waldibas rihziba ir bijuūi tahda, kura nepeelautu ūchahdas organisazijas un darbibu uū Latwijas teritorijas. Jaatbild ar „nē!“ Uri Meierowiza kungs patš ūawā wakardeenas runā teiza, ka tas neefot nekahds fewiūchūš notikums, ja darbojas tahdas organi- sazijas, jo tahdas jau pastahwejuūchas agral un pastahw wīūu laiku. Bet ja tā, tad ahrleetu ministra kungam wajasheja sinat, ka tahdas organisazijas naw zeefchamas, jo pehz meera lihguma ar Kreewiju, waldiba usnemas par peenahkumu tahdu organisaziju darbibu likwidet. Tapehz waldibas eestahdes nedrihūsteja peelaut ūchim organisazijam darbotees. Pee tam wehl jaatūimnē, kā Behrsina kungs noteiktā kahrtā teiza, ka ūchi darbiba naw notikuūi ūlepenās, ūchaurās organisazijās, bet plaschā weidā. Tapehz waram konstatet, ka te ir wīūleelakā neufmaniba, wīūleelakā nolaidiba un pahrahpums no muhūu waldibas un walūš eestahūchu puūes. Ne tikai mums, sozjaldemokrateem, bet ari tām ūrakzijam, kuru preekūstahwi bija 21. oktobra apūpreedē, wajaga buht pilnigi skaidram, ka ūcho organisaziju darbiba ir atklatā un nelikumigā kahrtā atbalūtita no Latwijas armijas ūchtaba preekūchneeka, generala Radūina. Minetā apūpreedē Radūina kungs pee istaujashanas tā ūapinās, ka wīseem ūlahtefoūcheem bija skaidrs, ka wīnūch bijās ūchis organisazijas pabalūtajs un ūekmetajs. Tagad tas wehl pastiprinats ar ūche nolasteem dokumenteem, kā Sergejewa un zitu rakūtitām wehstulem.

Zelaš jautajums, kas nes atbildibu par ūchtaba preekūchneeka rihzibu? Waj mehš waram nostahtees uū tahda politiska, neparlamentariska un ne- walūstiska weedofla un teikt, ka par darbibu, kahdu ir wedis ūchtaba preekūch- neeka kungs, kaut ari, warbuht, ūlepenu un nelikumigu, atbildibu nenes ne- weens? Par to, ka ūchi darbiba bijuūi nelikumiga, tahds ūlehdsēens wīseem ūlahtefoūcheem Satweršmes Sapulzē ir jataisa no ta, kas te tifa zelis preekūchā un ari no rewisijas komisijas ūinajuma. Preekūchā zellee materialī peerahda, ka pehz tam, kad Radūinūch bij eefneedsis eekūchleetu ministrijai

projektu par tā ņauzamo behglu reewafuaziju un kad tas tizis atraidits, Radfina kungs tomehr us ņawu inziatiwu un us ņawu atbildibu ir dewis rihkojumu komandanteem par tā ņauzamās behglu reewafuazijas isweschanu pehz plana, furu winsch bija isstrahdajis ar Sawinkowa un Wrangela agenteem (Trofknis salē). Un pee tam to darijis nelikumigā ņahrtā pret eefschleetu ministrijas noleegumu. Waj mehš Latwijas walsti waram peelaut, kaut ari no til augsti stahwoņchām personam kā armijas ņhtaba preefņneeka — un jo ņahda persona stahw augstākā weetā, jo leelaka atbildiba kriht us wīnu — ka muhsu jaunajā Latwijas walsti eeweņņhas ņahda walsts noleegņhana? Ta ir patwariga rihkoņchanās, kas iņeet us walsts kā tahdas noleegņhanu. Ja ari ņhtaba preefņneeks rihkojees ais motiweem, kuri mums, warbuht, tagad juridiski naw kā walsts nodewiba, tad tomehr winsch ir rihkojees pehz ņawām ņimpatijam, kā tas wīnam labpatizees, atņinis par waja dņigir atbalstit us Latwijas teritorijas Wrangela-Sawinkowa armijas werweņchanu, peekopis ņawu politiku. Ne tikai peekopis politiku, bet zaur wīna ņakareem ar wiņadeem Danilewņkeem un ziteem kungeem Wrangela-Sawinkowa preefņstahwji wareja, warbuht, dabut ņinat par Latwijas armijas garastahwofli un militaro eefahrtu. Zelaš jautajums, kas tad galā nes atbildibu par ņahdu ņhtaba preefņneeka rihzibu? Ja mehš nostahņimees us til weenņarņha weedokla un pateiņim, ka par to atbildibu neweens nenes, tad ka ir walsts kā tahdas noleegņhana, jo atbildiba ir walstiņtās darbības pamats un beš tās neņahda walsts newar pastahwet. Ja ņahda persona stahw augstākā weetā, tad wīnas peenahkums ir ņinat, ko darijuņhas sem wīnas stahwoņchās personas. Tadehl, pehz tam, kad 21. oktobra latweeņchu ņrakziju preefņstahwju ņehdē peerahdijuņees armijas ņhaba preefņneeka nelikumigā rihziba, griibu jautat, waj no waldbības puņes ir ņperti ņahdi ņoli, lai par ņho nelikumigo rihzibu Radņinu ņauktu pee atbildības? Mehš ņinam, ka tas naw notizis, kas rahda, ka liņumības ņajuhta un liņuma ņargaschana augstākās weetās nestahw tahdā modribā, kā tas walsti wajadņigs.

Tahlak, patawejatees pee Meierowiza kunga ņinojuma us interpelazijas atņpehkojumu, ņafaka, ka Meierowiza kunga stahwofliš wiņā ņhajā Derentala-Wrangela leetā ir tumschs (Walsis no weetas: „Wairak nekā tumschs!“). Winsch ir tumschs tapehz, ka ahrleetu ministra kungs, usņahpdams us katedra, ņazija, ņahdi waretu buht motiwi, ņamdehl winsch buhtu atbalstijis Wrangela waj Sawinkowa preefņstahwjuš, kuruš winsch atņihtot par Latwijas walsts eenaidneekem. Šhe nu zelaš jautajums, ņapehz ahrleetu ministra kungam pee wīna usstahņchanās ir bijuņhas pretrunas un neņlaidribas? Preefņch tam, kad wehl prešē par ņho leetu nebij parahdijees neņas no muhsu puņes, ahrleetu komiņijas ņehdē jautaju ahrleetu ministra kungam, waj wīnam ņinams, ka Latwijā usturas Sawinkowa waj Wrangela preefņstahwji? Us to ahrleetu ministra kungs noteikti atbildeja, ka tahdi preefņstahwji ņhe neusturas. Us muhsu otru jautajumu, waj ahrleetu ministrim waj ņahdam zitam waldbības preefņstahwjim naw bijuņhas ņahdas ņarunas ar ofizieleem waj neofizieleem, waj, kā to ņauz, ofizioņeem Wrangela waj Sawinkowa preefņstahwjeem, ahrleetu ministra kungs kategoriskā ņahrtā atbildeja, ka wīnam naw bijuņhas neņahdas ņarunas ne ar ņahdeem preefņstahwjeem, nedņ ofizieleem, nedņ ofizioņeem, bet gan Albata kungam bijuņi ņaruna ar ņahdu ofizioņu waj tamlihdņigu Sawinkowa preefņstahwji waj kungu, ņam ir ņahdas dariņchanas un ņafari ar Sawinkowu. Tahlak 21. oktobra latweeņchu ņarpsņrakziju biroja

sehde mehš dsirdejām, ka ahrleetu ministra kungs us atfahrtoto jautajumu, waj winam naw bijuščas farunas ar kahdeem preekštahweem, atbildeja, ka winam farunas naw bijuščas, bet winsch tomehr stahdits preekšā Derentalam. Tagad presē, atbildot us muhšu frakzijas lozekiu peeprafijumu, ahrleetu ministra kungs eet weenu foli tahlaf un faka, ka winam bijuščas farunas ar šjurnalistu Derentalu. Tā tad mehš redsam wefelas trihs wersijas: mehš redsam kategorisku noleegšanu, redsam preekšā stahdišhanu un, beidsot, redsam farunas. Zilweš, kas usstahjas ar tif nestaidrām atbildem, flehpi kaut ko, un ko winsch flehpi, to mehš kriminali-juridiski newaram peerahdit; bet ka winsch ko flehpi, jabuht katram škaidrs (Smeecli). Ja jums tas rada smeeklus, tad faku, ka šhe es nerunaju par semneeku šaweenibas frakzijas lozekli Meierowizu, bet gan par ahrleetu ministri (Sauzeeni no semneeku šaweenibas: „Tad mehš nefmeesim, bet raudasim!“). Uri wakar-deenas Behrsina kunga referatā mehš dsirdejām to pašchu, ka ahrleetu ministra kungs ir demis pretrunigas atbildes us daschadeem jautajumeem.

Kas atteezas us paščas interpelazijas nowehrteschanu no politiskās puses, tad kaut gan interpelazijā minets, ka šchahdu organizaciju darbiba un riktošchanās Latwijā ir meera lihguma neewehrošchana, tomehr šchis jautajums ir tikai interpelazijas weena dala, un naw pat interpelazijas šwarigatā dala. Bes schaubam, ja Latwijās armijas schaba preekšnees ir apstingi atbalstijis Wrangela un Sawinkowa agentu militaro darbibu Latwijā, tad ta ir meera lihguma neewehrošchana, jo meera lihgums ir ari likums preekšchtaba preekšneekem. Nostahtees us tahda weedofka, kā to wakar mehginaja ahrleetu ministra kungs, Meierowizs, ka waldiba naw sinajusi par tamlidhsigu organizaciju, ka mums naw ne masatā eemesla par to ustrauftees, es domaju, naw peelaischams. Es domaju, ka lihgums wisleelakā mehrā jaewehro muhšu armijas augstakām amata personam un tahdā sinā, bes schaubam, šchi meera lihguma neewehrošchana naw apstrijhdama ari no teem, kas negribetu peefriht šchai interpelazijai aif politiskeem motimeem.

Bet, kā es teizu, šchis jautajums ir tikai weena interpelazijas dala. Otra dala pastahw eefsch tam, ka ar tahdu darbibu, kahdu peekopuščas Latwijā šchis militarās organizazijas un kuras ir tikuščas atbalstitas no muhšu armijas preekšgalā stahwofchām personam, ir sekmeta kreewu reakzionaro aprindu usstahšchanās, kas Latwijai kā walstij wisaugstakā mehrā kaitiga. Mehš jau dsirdejām Behrsina kunga referatā, zil leelā mehrā šchee agenti pratuschi eespeestees muhšu armijā, un dsirdejām ari, kā wini kesojuschi Latwijās armijas garam u. t. t. Waj, zeenijamee fungi, tas neisleekas buht par peeteekofchi šwarigu materialu, par peeteekofchi šwarigu motiwu atteezibā us Latwijās walsts un winas demokratišas šargaschanu, lai prasitu no walddibas, waj winai ir bijis sinams un ja winai bijis sinams, tad kahdus šolus ta ir špehrusi pret šchim reakzionarām organizacijām muhšu armijā. Bes tam pilnigu škaidribu par šcho organizaciju darbibu mehš neesam eguwuschi ari pehz Rudewiza un Behrsina kungu referateem, jo zaur Bešera kunga gahdibu dala no materialeem ir aigahjuschi zitu zeku. (Sauze n. p. labi). Warbuht, usmanigaki pehtot, waretu atraft, kā šchee materiali us šjoda papirineem, waj ari eefshuhti apakšwelā ir aigahjuschi zitus zelus pahrobeschu. (Sauzeens pa labi: „Wehrfens to darijis!“). Ja Wehrfens to ir darijis, tad eefneedseet interpelaziju par to. (Sauzeens pa labi: „Naw wehrts!“). Tapehz es domaju, ka interpelazijas otrā dalā, kurā eet runa

par freemu reakcionaro organizaziju darbibu Latwijā, ir peeteekofchi materialu, kuri rahda, tā šcho organizaziju darbibu, tā ari tās atbildīgās amata personas, kuras ir sekmejuschas šcho darbibu, kas isgahjusti uš Latwijas walsts ahrdischanu un postischanu.

Pee wišam šchim pahrrunam peeweenojas wehl treschais moments, kurfch wiskleedsofchakā kahrtā raksturo to anormalo sistemu, pee kuras tagad nokluwusi Latwijas walsts. Mehš redsam, ka šche pastahw wisleelakā desorganizazija walsts aparatā. Mehš dsirdam, ka te isluhofchanas nodaka usdrofchinas neisdot materialus, furus peeprasa Satwersmes Sapulzes ismekleschanas komisija. Mehš redsam isluhofchanas nodalas preefchneeku, kurfch stahw sinamā kafarā ar Pahleneem, un ar daschadām tumščām personam, kuras braukā eefšā un ahrā no Latwijas gan ar diplomatu kurjeru pašem, gan ar diplomatiskām wisem. Mehš redsam, ka Latwijas walsts nonahfusi tahdā stahwolki, ka mums walsts aparatā ir pilnigs chaofs. Zelas jautajums, waj schahda sistema, waj, pareisaki šafot sistemas truhkums, muhsu Latwijas walsti šhini momentā nebuhtu peeteekofchi swariga parahdiba, lai mehš prasitu no waldbibas peenahzigu atbildibu, škaidribu un ismekofchu paskaidrojumu. Waj pateesi juhs domajeet, ka šchis moments ir tahds, ka mehš, masā, jaunā Latwijas walsts, waram pastahwet, ja mums waldis wehl turpmā uš preefchu tahds chaofs un besistemas eekahrta, kā tagad? Wakar pa interpelazijas laifu šazehla šmeeklus latgalefchu frafzija atteezibā uš kahda dokumenta publizefchanu un schodeen Pabehrsfa kungs atkal smihn. (Jautriba un smeekli sahlē). Bet, warbuht, winsch buhs islafijis sinu, kas nodrukata „Latwijas Kareiwi“, ka ne wisai tahlu no Latgales atrodas Seligowiska armija, kurā atrodas wiš Latgales polu muifchneeki. (Pabehrs no weetas: „Ja, mehš to sinam ari bes jums!“). Ja, juhs to sineet, bet nepahrdomajeet, ka zaurbrauzofchee Sawinkowa agenti war nowest Seligowskim sinas par daschadeem apstahkleem Latgalē un planu par to, kā waretu eebruht Latgalē, jo mums ir sinams, ka armija, kas atrodas Wiinā, eet kopā ar Sawinkoweem un Wrangleem. Ahrejee apstahkli, kahdos atrodas Latwija, wispirms apdraud Latgali, un ja juhs tās neuštrauz, tad tās leezina par juhsu politisko ihfredsibu.

Kas atteezas uš wisu interpelazijas raksturu, tad es nebuht negribu teikt, kā to usfwehra ahrleetu ministra kungs, it kā šche ir gribets leeru nostahdit tā, ka Latwijas waldba buhtu stahjusees kafarā ar Wrangeli un nodewusi Latwijas walsti. Interpelazijā par to neet runa. Tas naw teiktis ari ischetru Satwersmes Sapulzes lozeklu jautajumā waldbai. Interpelazijā jautajums ir usstahdits par atfewisfchu atbildigu walsts darbineeku rihzibu kafarā ar notikumēem, kuri mineti interpelazijā. Un šchis atbildīgās amata personas — šchtaba preefchneeks, Rodsina kungs un ahrleetu ministrs, Meierowiza kungs, ar saweem pretrunigeem paskaidrojumeem naw dewuschi nekahdu iskaidrojumu, bet, turpretim, sawu stahwolki ir padarijuschi wehl tumščaku, wehl pretrunigatu un wehl noschehlojamatu. (S. Meierowizs no weetas: „Noschehlojamatu!“). Kas atteezas uš ahrleetu ministra ironisko atfahrtofchanu „noschehlojamatu“, tad jafaka, ka wafardeenas sehde ministru presidentā kungs tani laikā, kad tika no kahdas wehstules nolafita ta weeta, kur raksta patš Sergejewš, ka Derentals esot pahrspihlejis Latwijas waldofcho aprindu isfureschanos, uš Berga kunga starpsauzeenu: „So weetu jums newajadseja nolafit“, ministru presidentis isfauzās: „Te nu bij!“ Ja ministru

presidentam neleekas par peeteekofchi grawitejofchu, ka waldbibas aprindas ir simpatisejufchas wrangelisteem, tad, es domaju, tas ir deesgan aplaunojofchi preefch ministru presidenta. Warbuht, ministru presidents to teiza, neapdomadams atbildigas fefas, bet ta buhtu wislabaka leeziba, ka tas simpatijas ir bijufchas. Es gan domaju, ka wiseem waldbibas lozefleem tas simpatitas naw bijufchas, bet atfewifcham waldbibas perfonam schis simpatijas tomehr ir bijufchas.

Beidsot jafaka, ka schai leetai ir ari swariga politiska pufe tapehz, ka schi darbiba wisplafchaka mehrâ gribejufi attihstitees eepreefch polu-kreewu preliminarâ meera noslehgfchanas ar noluhku jaukt wispahreja meera noslehgfchanu Austrumeiropâ. Tagad gan Wrangela un Sawinfowa darbibai now tif leela aktiwa, draudofcha nosihme, jo, pateizotees tai paschai Pandomju Kreewijas farkanaî armijai, Wrangela darbiba ir leelâ mehrâ paralifeta. Bet eepreefch polu-kreewu preliminarâ meera lihguma parafstifchanas schai darbibaî bij loti leela politiska nosihme. Ja Polija buhtu padewufees Franzijas interwenzionistu fchufsteeem, un nebuhtu noslehgtis polu-kreewu pameers, tad, warbuht, schi darbiba buhtu kluwufi bihstama ari Latwijai. Ja Polija, kopâ ar Wrangela — Sawinfowu, pabalstita no Franzijas interwenzionisteeem, buhtu turpinajufi karu, tad buhtu fefmeta reakzijas wara Kreewijâ, kas iffauktu mehginajumus atjaunot leelo Kreewiju. Tad, warbuht, stahwoflis buhtu draudofchaks un nopeenaks, nekâ tagad, kad polu-kreewu meers ir noslehgtis. Tagad mehš waram runat par politisku atbildibu dehl schis tumfchâs fpehles, ar kuru nodarbojees muhsu armijas fchtaba preefchneeks un ziti. Interpelazijâ peewestee fakti atteeziba uf kreewu militaro organizaziju darbibu Latwijâ, newareja tift apstrijhdedi no ahrleetu ministra kunga. Ja fchee fakti ir dibinati, tad, es domaju, wini ir peeteekofchi smagi, lai mehš peenemtu eesneegto interpelaziju un prafitu no waldbibas, fahdus folus wina fpehrufi pret tam perfonam, kuras nelikumigâ fahrtâ ufstahjufchâs un waj winas fauktas pee atbildibas waj nè. Un tapehz interpelazija ir ja-peenem.

Presidents J. S. f. k. f. e: Wahrds peeder Rambalam.

St. R a m b a l a (Latgales femneeku partija): Zeenitee Satwermes Sapulzes lozekli! Ahrfahrteja fefija ir fafaukta uf sozialdemokratu peeprafijumu, lai zeltu pret waldbibu apwainojumu, ka wina ir laufufi meera lihgumu ar Pandomju Kreewiju, jo, neispildot IV. punktu, efot apfinigi nodewufi Latwijas walsti. Sozialdemokrati, eesneegdami interpelaziju, apwaino ne tikai waldbibu, bet ari Tautas Padomes pilfonifkâs partijas. (Balfis pa frefi: „Tautas Padomes?“). Atwainojos, Satwermes Sapulzes pilfonifkâs partijas, jo meera lihgumu parafstija ne waldbiba, bet Satwermes Sapulzes Presidents. Parafstidams scho lihgumu, winsch ir dewis galwojumu, ka ruhpeefees par meera lihguma ipildifchanu. Atwainojuma swarigumu atfihst ari sozialdemokrati. Interpelazijas aifstahwis, Rudewiza kungs, wakar sawâ runâ fkaidri un atflahti pafstaidroja, ka waldbiba ir pahrfahpufi meera lihguma IV. punktu un ka Latwijas walstis tahdâ fahrtâ ir nodota.

Pirms zelt fchahdu smagu apwainojumu, kurfch, es faku, ir greefts ne tikai pret waldbibu, bet ari pret Satwermes Sapulzi, jo waldbiba faftahdita no pilfonifkâm partijam un Satwermes Sapulzes pilfonifkâis wairakums to atbalsta... (Br. Kalnifsch no weetas: „Schodeen ari?“). Ja, ari schodeen. Tâ tad Latwijas walstis nodewiba ir wainigas ne tas 12 perfonas, kuras

šehš kabinetā, bet arī Satweršmes Sapulzes pilsoniskais wairakums. Pirms zelt tīk smagus apwainojumus, kuri ne tikai wehrsti pret kabineta lozēkleem, kuri buhtu nododami wišbahrgakai teesat, bet arī pret ziteem, buhtu wjadsiģš pahrlēezinatees, waj apwainojums ir pareišš, waj ir kahdi moliwi waj dofu-menti, kuri peerahda apwainojumu pareišibu.

Kas atteezas uš dokumenteem, tad jau wakar mehš noklausijamees weenu runu no Rudewiza funga un otru tišpat garu no luhgumu un fuh- dšibu komišijas referenta. Rudewiza fungs iškaijīs zauri wišus dokumentus, bij špeests atsiht, ka waldiba pee „wringeliades“ naw wainiga. Kabineta prezidentam par interpelaziju, par Wringela armijas organizēšanu nekas naw bijis sinams. Tā tad weenigais smaguma punkts, kā swarigais dokumentš ir bijis šhe Dikhofa-Derentala wehstule Sawinkowam. Zēlot preeškā šhos dokumentus, pats runatajš, nolasiđams Solowjewa wehstuli, atšina, ka Derentala wehstule nefaetas ar pateesibu. Wišš, par ko rakšits wehstulē, naw notizis, un pats runatajš arī ir sinajis, ka šheem, no sozialdemokrateem preeškā zēlsteem dokumenteem, newarot wiš tizet. Ja jau sozialdemokrati newar tizet šheem dokumenteem, tad uš kahda pamata sozialdemokrati, dofu-mentus nepahrbaudijušchi, zēl tos preeškā, zēl tos kā smagu apwainojumu pret waldibu? Uri luhgumu un fuhdšibu komišijas referents šawā šinojumā ška- tija zauri wišus šhos dokumentus un bij špeests atsiht, ka wišš rakšits daudš wairak, nekā tas pateesibā esot. To pašchu interpelazijas smaguma punktu, kas Derentala wehstulē, luhgumu un fuhdšibas komišijas referents šadalija diwās dalās un atšina, ka weena dala esot tahda, kas pilnigi išdo- mata. Tā runaja wakar komišijas referents, kūršč, man jafonstatē, par no- šcheloschanu nebij šawā šinojumā wišzaur objektiws. Komišijas šinojums bij wišzaur tendenziws un, waru teikt, referents leetu greesa uš noteiktu puši. (Šauzeeni no weetas: „Uja preešk wišeem newar buht objektiws!“). Šho komišijas šinojumu newar nosaukt par objektiwu, bet, warbuht, gan par pro- furora apwainošanas aktu. Jafaka, ka profurors šawā apwainošanas aktā pamatojas uš fakteem, bet to tomehr, nebija darijis muhsu komišijas referents. Man naw eespehšams peewest wišas tendenzes no referenta pušes. Bet mehgināšču peewest tikai daščus faktus, kuri peerahdiš, ka komišijas referents šawā šinojumā naw bijis objektiws.

Wišpirmis, runajot par „wringeliades“ organizēšanas Latwijā, komi- šijas referents eesahk polimijet ar Meierowiza funga pašlaidrojumu, ka or- ganizēšanas mehginajums bijis Latwijā, bet ka waldiba naw bijuši eemaisita un ka šchis organizazijas mehginajums bijis ilegals. Komišijas referents išteizās, ka tahda organizazija esot bijuši, bet pušminuti eepreešk referents ar wairakeem dokumenteem pat konstataja, ka ministru prezidentš neka naw sinajis un ka eeschleetu ministrš kaut kahdu preeškā liktu ewakuazijas planu esot noraidijis, bet ka waldiba kā tahda „wringeliadē“ neesot peedalijusees. Prezidents naw sinajis, wišpawehlneeks naw sinajis, eeschleetu ministrš noraidijis. Bet referents bij špeests atsiht, ka ir bijis mehginajums, kur Latgales pulkā 6 mehnešču laikā pašaudeti 6 wiršneeki. Šahlaš referents peeweda, ka waldiba ar šawām telegramam no 19. lihds 21. oktobrim wišus organizēšanas mehginajumus nolēguši. Tā tad referents ir bijis špeests atsiht, ka waldiba naw ne tikai eemaisita šchini organizēšanas darbā, bet ir špehruši wišus šolus pret ilegalo partiju, kura nosaukta kahdā wehstulē. Zee- nijamam referentam kā bijuščam administratoram ar praški gan wjadseja

finat, kahdas organifazijas ir legalas un kahdas ilegalas. Referents, buhdams par apgabala preeksneeku, pats reis bij legala partija un ta bij Latgales laufchu partija. Es negribu wina aifstahwet, jo tee ir mani pretneeki, tomehr, legalas un ilegalas partijas ir zitadas, nekà to wakar attehloja referents. Tahlaf referents par jaunu eelaidas polemika ar Meierowiza fungu, teifdams, ka Meierowiza funga apgalwojums, ka Falkowstis nekahdu diplomatisku paku naw wedis, nefacetotees ar pateesibu. Bet kaut kahds eerehdnis no ifluhfofchanas nodalas fuhitjis naudu kahdam pulkwedim. Waj ifluhfofchanas nodala padota ahrleetu ministrijai? Es domaju, ka ne. Es gribetu pastrihpot, ka ne tikai komifijas referents naw bijis objektiw, bet ka ari pati komifijas ifmekleschana naw bijusi objektiva, bet gan tendenziosa. Romifijas referents wakar konfstateja, ka komifijai esot rokàs farakti no wifseem behglu escheloneem, furi aifbraufufchi no Latwijas uf Danzigu un Memeli un weens no tahdeem escheloneem ir aifgabjis 3. nowembri, t. i. pirmà laika, kad komifija darbojàs, kad komifijai bij rokà wifsi material un kad wina wareja ifmeklet, waj minetà eschelona ir bijis kahds kapitan, kahda kapitana feewa un kapitana behrni. Bet komifija naw atradufi par wajadfigu pat painterefetees tahlaf, no kurenes fchis kapitan ir eebrauzis Latwijà, kahdas walfis pawalfstneeks wifsch ir un zil ilgi Latwijà ufsturejees, un waj tas naw kara inwalids. Nefatotees uf wifu komifijas tendenziofo ifmekleschanu un referewumu, wina tomehr newareja apwainot waldibu par to, ka te buhtu peedalifufsees fchini „wrangeliades“ organifefchanà. So newareja peerahdit ne komifija, ne ari interpelazijas eefneedseji. Peerahdija tikai to, ka ir bijufchi ilegali fengrihdas mehginajumi, peerahdija to, ka ahrsemneeki no Latwijas ir braufufchi projam, bet to, ka waldiba buhtu fpehrufi kaut kahdu folus, lai winus organifetu un iffuhstitu, newareja peerahdit. Apwainot waldibu par to, ka ahrsemneeki no Latwijas ir ifbraufufchi, es domaju, naw nekahda pamata ne komifijai, ne interpelazijas eefneedsejem, jo wifseem ir finams, ka Latwijà pastahw lifums, pehz kura ahrsemneefseem ir jaatstahj Latwijas teritorija un ja kahdi ahrsemneeki fchahda waj tahda gadijumà ir eekluwufchi Latwijà, tad wini to atstahj. Waldiba wineem naw lifufi fchkehrfchhus preefschà atstahj Latwijun un waldiba newareja tos list, jo pastahw lifums. Waldibai bij japabalsta fchee ahrsemneeki un, zil man finams, wina ahrsemneekus ir ne tikween pabalstijufi, bet tas pats fchtabs, par furu wakar til dauds tika runats, ir peespeedis winus braukt projam. Schee ahrsemneeki pa weenam, pa diweem zilwefeem pahr Lawijas robeschu eekluwufchi Latwijà wehl fcho pawafari. Tee bij Kreewijas wirneeki-inteligenzi. Wini fche mira bada. Schi inteligenze, kad bij oftà strahdneeku streiks, peeteizàs strahdat un iflahdeja prezes. Tas, warbuht, ir noseegums pret Latwijas strahdneezi, bet es te winus negribu attaisnot un dseedat par to flawas dseemas, ka tee laufufchi streiku. Es til gribu aifrahdit, ka tee te eeradufchees un kahdos apstahklos te dshwojufchi. Ahrsemneeki, furi ir agrakee Kreewijas wirneeki, staigajufchi pee mums freewu armijas uniformà un fchtabs, lai bijufcho Kreewijas armijas wirneeku ifbraufufchanu no Latwijas paahtrinatu, septembra fahfumà ifdewis rihfojumu, ka neweenam, nepeedero-fcham pee Latwijas armijas, naw teefba Latwijà walfat uniformu. Schis rihfojums bij preefsch wineem fmagis. Man bij ifdewiba runat ar fcheem bada nowahrgufcheem zilwefeem, furi bij ifmifumà par to, ka newareja nopelhit naudu maifei un newareja apgehrbtees. Schtaba pawehle bij teifts, ka

bijušošs kareivju apgerbos vini nedrihst staigat. Štaks ar ņawu riħkojumu bij peespeedis aħrsenneekus isbraukt un tee ari to darija. Par to te zel štandalu un grib apwainot waldibu, ka ta ņhe organisejuši Wrangela karaspeħku, kas karojot pret Latwiju. Es gribu aisħradit uš weħl weenu faktu, ar kuru waretu issħaidrot, kadehl ņhee dokumenti neņaħan ar pateesibu. Pirmā Derentala weħstulē ir weeta, uš kuru neatrada par wajadsiġu greest weħribu ne interpelazijas eesneedseji, ne ari komisijas referents. Leeta ir par naudu, ka ņanemts 10 miljoni marku un ka war cenemt Peterpili un wišu ko isdarit, tikai wajadsiġa nauda. Tas wišs ir ņantasiġa, bet weħstuli war at-taisnot ar to, ka winas rakstītaji bijuši awanturisti, kureem wajadsiġa nauda, kuri rakstijuschi un diħtejuschi weħstules, rakstijuschi par neesoscheem lihgumeem, par neesoschām organizacijam, lai tikai teem tiktū ņuħtita nauda; zita pamata tai weħstulei naw. Bet ņhini leetā es negribu eet taħlak par interpelazijas eesneedsejeem un komisijas referentu, bet gribu teift, ka tas, kas rakstīts ņhiniš dokumentos, neņaetās ar pateesibu.

Bet apwainoschanai beš dokumenteem ir ari weħl otra puše. Sozialistu ņpahrnš apwaino pilsonibu Latwijas nodewibā. Lai eedomatos ņchahdu apwainojumu, lai winam tizetu, tod wajaga ņinat, ko darijuši, wišpah, Latwijas labā pilsoniba un ko, turpretim, Latwijas labā ir darijuschi soziales-mokrati. Par to runasim zitu reiš (Br. Kalniņš no weetas: „Runajeet ņchoreiš, ko nu zitu reiš!“).

Wišpirms, zeenijamee fungi, peħz 1905. g. latweešchu nazionalais jau-tajums tika pazelts un pahrrunats 1917. g., tad bij Kreewijas rewoluzija, un ņhini 1917. gadā Latwijas pilsoniba, kura bij ņadalijshees, weenojās tais domās, ka latweešcheem no ņchis rewoluzijas wajaga guht kaut kaħdus realus pamatus un lai winus waretu ņaħneegt, wajaga apweenotees, wajaga nodi-binat ņawu nazionalu zentru un taħdā kaħrtā isdabut, ja ne pilnigu patstah-wibu, tad nazionalu autonomiju (Br. Kalniņš no weetas: „Kā tad wini to nazionalo autonomiju issħradaja?“). Šhe latweešchu pilsoniba kaħduhās ar toreisejo Latwijas sozialesdemokrātu strahdneeku partiju, kura weħl nebija ņchchlušees. No aprila mehnešcha lihdi 16. nowembrim tika westas ņarunas un ņcho ņarunu gala isnaħtums bija taħds, ka sozialesdemokrati ne tikai norai-dija pilsonibas preešchlikumu par nazionalo autonomiju, bet pat wiau apwainoja. Waj atļauj zeenijamā ņapulze peewest diwus atgadijumus? (Br. Kalniņš no weetas: „Šchis ar naħ!“). Peħz Riġas krišchanas ņarunas par latweešchu nazionalā zentra dibinaschanu notika Peterpili. Tur oktobra beigās kaħdā apspreedē bij eeradušhees ari sozialesdemokrātu preešch-stahwi un wiau leelakā daļa tomehr tam peekrita, ka nazionalais zentrs ir wajadsiġs. Peħz tam no ņchis ņapulzes tika eewehleta komisija, kurai bij ušdots ņaħaukt padomi un nodibinat organizācijas komisiju. Galu galā notika, ka pilsoniskais wairakums bij speests aiseet no Widsemes Semes Padomes. Šchis pilsoniskais wairakums aigahja no Widsemes Semes Padomes tadehl, ka Widsemes Semes Padomes sozialistu wahrdā, kurā toreiš bij representeti tā sozialisti leelineeki, tā ari sozialisti maħneeki, juħsu beedrs Raħrlinšch tagadejās strahdneeku partijās wahrdā isszijas: „Mehs nekaħdu nazionalu autonomiju neprasam, mehš prasam tikai teritorialu autonomiju; mehš neesam nazionalisti, mehš aisstahwam internazionali, mehš neprasam nekaħdu Latwijas Nazionalu Padomi“ (Br. Kalniņš no weetas: „Nē, to muħsu wahrdā neteiza!“). To teiza toreiš juħsu wahrdā, jo ari juħs tur

bijät. Juhfu beedrs teiza: „Nedomajiet, fa mehš aisstahwesim latweefchus!“ Waj to neteiza juhfu wahrda? (Balsis pa kreisi: „Nè, muhfu wahrda to neteiza!“). Juhfu wahrda teiza: „Mehš aisstahwesim tikai sawas schiras interefes, bet ne latweefchu interefes!“ Tahda toreif, fungi, bij juhfu politika. Waj wina tagad ir mainijufees, to mehš redsesim. Pehz mineta pasi-nojuma, fa schee fungi negrib aisstahwet Latwiju, fa schee fungi naw nazionalisti, fa wineem ruhþ tikai sawas schiras interefes, wiš pilsoniskais wairakums bij skaidriba par wineem un aigahja no Widsemes Semes Padomes. Sozialdemokrati atraidija pilsonis. Tomehr Nazionala Padome tifa pasautta un pilsoni turpinaja sawu nazionalo darbu. Nazionala Padome sapulzejas Walka 16. nowembri. Pehz wisa ta pilsoniskais wairakums tomehr wehlreis greesas pee sozialdemokrateem ar preekschlikumu, suhtit delegatus us Nazionalo Padomi. Sozialdemokrati scho Nazionalas Padomes preekschlikumu atraidija, pee kam neaifrahdija nefahbus motiwus un ari neeefneedfa nefahdu pretpreekschlikumu. Wini preekschlikumu atraidija weenkahrshi tadehl, fa negribeja toreif peelikt rofas pee Latwijas nazionala darba. Tahla minama sozialdemokratu istureschanas pret Nazionalo Padomi. Zeenijamais dsejnees, Skalbes kungs, toreif teiza schahdi: „Sozialdemokrati sabotè Latwijas nazionalo walsti“. Waj juhs, fungi, to jau esat peemirufshi? (Br. Kalninsch no weetas: „Un ko teiza wezais Stenders?“). Skalbes kungs atklahti teiza (Sauzeeni no weetas: „Ko teiza Urwids Bergs 1911. gada? Ko teiza toreif Bahrhs?“), fa sozialdemokrati sabotè Latwijas walsti. Tas bija 1914. gada. Israhdijas, fa informazijas noluhka Nazionalai Padomei sozialdemokratu preekschlahwis paslahdroja, fa ja sozialdemokrati rewoluzijas laika mehginatu peeleeetes pee pilsoniskas partijas, tad tas buhtu preefsch wineem nahwe. Ja wini eetu scho zeku, tad tas zelsch buhtu slidens. Katrai partijai ir jaet saws zelsch. Ruhpejatees par sewi, schoreif sozialdemokrati nebij ar meeru eet kopdarbiba ar pahrejäm partijam, jo kopdaraba ar tam esot slidens zelsch. Schis zelsch nebij wis slidens, bet tas gan bij zelsch ruhpetees par kaut ko labaku. Ta tagadejee Latwijas „aisstahwi“, sozialdemokrati, domaja par winu 3 gadus atpafal.

Tahla no sozialdemokratu pufes tifa teifts, fa Nazionala Padome naw ta, kas nodibinajusi Latwijas walsti. Tas, fa Latwija schodeen pastahw, ir Nazionalas Padomes nopelns (Sauzeeni no kreifas pufes: „Nebuht ne, Juhš flikti sineet wehsturi!“). Ja mehš tagad sche fehsham, ja ahrfemes tagad sin par Latwiju, tad wisleelakais nopelns par to peederas Latwijas Nazionalai Padomei. Tahla sozialdemokrati atrada, fa naw pamata palikt ar sawu darbu ahrpus Latwijas. Wini pret sawu pahrllezibu 1918. gada pasinoja, fa sozialdemokrati ir ar meeru peeleeetes zitam partijam, lai gan Nazionala Padome tee nebij atradufshi par eefpejhamu eestahtees. Tee eestahjas Sautas Padome, bet waj us ilgu laiku? Waj juhs to nepateifseet? (Buschewizs no weetas: „Tikmehr, kamehr Ummana kungs fajuza muhs palihga!“). Nè, us tik ilgu laiku, eekams Riga eenahja leelineeki (Smeekli un aplausi labaja spahrna). Juhš bijät tik ilgi Sautas Padome, kamehr jums nebij zitas ifredses, bet ar leelineeku tuwofchanos jums schis ifredses radas, un tad juhfu lideri atrada par isdewigaku isstahtees no Sautas Padomes un pahreet Stutschkas deenesta, palekot par komisareem (Aplausi labaja pufe). Es patš esmu dsihwojis pee leelineekeem, bet dsihwojis sem swescha wahrda, bet ne ka komisars (Balsis pa kreisi: „Waj latweefcheem

daudš tahdu waronu?" P. Ralninsch no weetas: „Newajaga splaut muzā!". Tā 1918. gada beigās un 1919. gada saktumā šaprata nacionālo Latvijas jautājumu sociāldemokrati. Warbuht, wehlať sociāldemokrati buhš řawu taktiku mainijušchi.

Pahreesim tagad us 1919. gada beigam (Balsis pa freisi: „Par widuš gadeem neko neteifeet? Tas nepasē!" P. Ralninsch no weetas: „Pahreeset pee Derentala?"). Rungi, katram sinams, ka isgahjuschā gada dezembri Rīgā notika Latvijas sociāldemokratisķlās strahdneeku partijas konferenze. Bet es nesinu, waj katram sinams, ka no šchis Latvijas sociāldemokrātu konferenzenš tika šuhtis tahds raksts, kursch adreťets III. Latvijas strahdneeku, bessemneeku un strehneeku padomju kongresam, kuru parakstijis zentralās komisijas usdewumā tagadejais Satwerfmes Sapulzes lozeklis J. Zelms. (Sauzeeni: „Dho!" Smeekli un aplausi labajā spahrnā). Tahda bij sociāldemokrātu taktika 1919. gadā. Schini rakstā starp zitu teikts:

„Godajamee beedri!

Apšweikdama šanahfuschā kongresa personā wišu Latvijas atšwabinato proletariatu un isteikdama stringrato pahrleezibu, ka politisķā šloga nokratischanai šekos šozialās neweenlihdšibas šehschu krišchana, Latvijas sociāldemokratisķā strahdneeku partija greeschas pee kongresa ar šekofschu pašinojumu:

„Wahzijas rewoluzija šatrizinaja ari šhejeenes wahzu ofupazijas waru; kura bij noschngausi un isahrdijusi wišas proletariata organišazijas Latwijā. Škaita šinā neezigais un neorganisetais Latvijas proletariats toreis nespehja us weetas tuhlin radit warenu šawas šchķiras organišaziju, kura buhtu bijusi špehjiga tuhlin panemt wišu waru šawās rotās. Tapehž radās wajadsiba pahrejas laikmetā radit pagaidu demokratisķlās waras šurogatu, ar kura palihdšibu waretu kaut zil iswest dšihwē un nodroschinat tās pilsonisķlās brihwibas, bes kurām naw domajama proletariata organiseta šchķiru zihna un warenu proletarišķu organišaziju attihštiba. Tahds demokratisķas waras šurogats bij Latvijas Šautas Padome, kuras platformas pamatos bija likti wiši pilsonisķlās brihwibas prinžipi.“

Tā tad isgahjuschā gadā sociāldemokratisķas mehrķis naw wiš Satwerfmes Sapulze, naw wiš Latvijas demokratisķa ešahrta, bet proletarišķi organiseta šchķiru zihna (Trošņis šalē). Waj, kungi, tagad juhš no šchis šchķiru zihnas ešet atteikušchees? (Balsis: „Naw!“ Atkal trošņis). Waj šchis interpelazijas šekas naw šchķiru zihna, to mehš redšesim wehlať. Šahlať, kungi, šchāi pašā rakstā, kursch adreťets III. internacionales padomju kongresam un kura paraksti war šalihdšinat... (Sauzeens pa freisi: „Warbuht, nosotografet?“) Ja, ari nosotografet. Šur ir teikts:

„Eeēedama Šautas Padomē, Latvijas sociāldemokratisķā strahdneeku partija nekad nebij domajusi nosleht koaliziju ar burschuasiju. Par řawu galweno usdewumu Šautas Padomē Latvijas sociāldemokratisķā strahdneeku partija arween usštatija proletariata šchķiras organišaziju atšaunoschanu un nostiprinašchanu. Šamdeht ari partija neeegahja pagaidu walidibā un nepeedalijās winas organišeschanā.“

(Sauzeeni pa freisi: „Pareisi!“). Warbuht, preešch jums tas ir pareisi, bet preešch mums tas naw pareisi. Juhš usštateet, ka wajaga atšau-

not to proletaristko organizaziju, pret kuru ir zihnijuschees Latwijas dehli, par ko ir illeetas latweeschu asinis. Bet juhs tam organizazijam adresejet rakstu un fakteet, ka juhsu mehrkis ir proletaristku organizaziju nodibinaschana. Tas pehz juhsu logikas ir pilnigi pareisi, bet pehz muhsu logikas naw pareisi. (A. Ulberings no weetas: „Walsts nodewejs!“). Schini raksta Latwijas sozialdemokratiska strahdneeku partija pasine, ka

„lihdsigi melnai internazionalei, kura nepasihst netahdas walsts waj tautibas robeschas, proletariats waras uswaret, ja tas zihna radis sawu sozialistisko farkano internazionali;

2) ka eefsheja proletariata organizaziju weeniba ir galwenais no-teifums preefsch proletariata uswaras.“

Schis raksts ir adrefets us Maskawu. Sahlaf:

„3) ka proletariata diktaturu, kura nepezeeschama pee kapitalistiskas sabeedribas pahrweidoschanas sozialistiska, wisi marxisti arweent ir eedomajuschees ta wairakuma diktaturu;

4) ka tai zihnai, kura lihds schim wehl skalda pasaules proleta-riata armiju, janorisinajas pascha proletariata schkira un wina interna-zionale, nesaskaldot proletaristko armiju un newahjinot winas zihnās fronti;

5) turpinadama pascha strahdneeku schkira aisstahwet to ideju, ka proletariata diktaturas zelsch eet zaur demokratiju, mehš newaram un nedrihstam nokluset to faktu, ka schini konkretā gadījumā Kreewija un Latwijā pee waras atrodas zita sozialistiska wirseena preefschstahwi, kuras no wisam pusem eelenz imperialisti.“

Ja, ja! Tas ir pareisi, ka juhs no Maskawas aizineet proletariata dik-taturu, pret uru Latwijas armija stahweja un stahw ari tagad frontē. Ja, tas ir pareisi, ka juhs toreis Latwijas armijai dunzi likat mugurā (Labā puse aplaudē.) Sahlaf:

„ka zihna pret galweno cenaidneeku — melno internazionali mehš atklahti un stingri noteikti nostahjamees padomju waras pusē,“
(Sauzeens: „Oho!“ Aplausi.)

„aktiwi to pabalstidami un saudami palihgā wispasaules prole-tariatu.“

Waj ta nebija duntsha gruhschana armijas mugurā, kad juhs atklahti, stingri nostahdamees padomju waras pusē, aktiwi to pabalstidami, sauzat winu paligā? (Peesihme: „Latwijas kapa rakschana!“).

„ka, neusnemdamees politisko atbildibu, kamehr naw nostaidro-jusees schis waras sozialā base, mehš tomehr ne tilai nesabotejam padomju waru (Sauzeens: „Skaidra leeta!“), mehš wiseem spehkeem nahkam tai paligā zihna dehl sozialisma, zensdamees tani pat laika schis waras soziale basi paplaschinat lihds demokratijai.“

Tā tad, tahda, zeenijamee fungi, bij sozialdemokratu taktika 1919. gada dezembra mehnesi. (Bruno Kalninsch no weetas: „Tas bija janwara meh-neši!“). Tani laika, kad Latgale smaka sem leelineeku waras, sozialdemo-frati no schis augstās tribines runaja, ka ari wini gribot Latgalei palihdsjet un to atswabinat, bet no otras puses suhtidami dokumentus Maskawai, no-stahjās stingri un noteikti padomju waras pusē. Tā rakstija sozialdemokrati 1919. gada dezembri (Sauzeens no sozialdemokrateem: „Naw dezembri!“). Juhs jau labak sineet (Aplausi pa labi; salē jautriba). Warbuht, juhs pa-

teikšēet, kad tas ir rakstīts? (Sauzeens no sozjaldemokrateem: „Janwara mehneši 1920. g.“). Sozjaldemokratu lidērs saka, ka tas rakstīts ir sūhtīts janwari 1920. gadā. Utwainojos, ka par weenu mehneši esmu kluhdijēes. Tā rihkojas sozjaldemokrati ar Latwijas walsts jautajumu un waj sēhis jautajums buhs zitāds sēhi gada dezembri? (R. Ulmanis no weetas: „Wehl wairaf!“). Wehl wairaf tapeh3, ka sozjaldemokrati sūhta slepenuš pasinujumus, slepēnas notas III. sarkanaī internazionalei. Tagad sozjaldemokrati usdrošēinas atklati aīstahwet sēho III. sarkano internazionali. Ar sēho aīstahwēshanu ir īstakaidrojama sēhis interpelazijas eesneegšana. Wakar augstā sapulze dsirdeja no Padomju Kreewijas sūhtna eesneegtās notes muhsu ahrleetu ministrim. Tanis notēs, kuras eesneegtas 26. oktobri, bija teiktis, ka Latwijā teektot organīseta Wrangela armija, bet nebija minēti ne fakti, ne aīsrādījumi, ne noteitti konstatējumi. Interpelazijā bij sīkētas tīkai baumas un teiktis, ka Wrangela armija teektot sēhe organīseta. Bet jau 28. oktobri ir pēesūhtīta jauna note, kura pamatota uš to, ka Satwersmes Sapulzes aprindas ir runajushas par Wrangela armijas organīshēshanu Latwijā. Zita pamata tam nebij. No kureenes Satwersmes Sapulzes aprindas ir nehmušhas sīnas par Wrangela armijas organīshēshanu? Uri ahrleetu ministra kungs wakar mineja, ka kadhā sarkunā ar Ganezki pēhdejais īsteizees, ka Latwijā teektot organīseta Sawīnfowa un Wrangela armijas dalas. Ahrleetu ministrs, sarkendams no Ganezka minētās sīnas, no zitas pušes īsīnājis, ka Ganezktis dokumentus nodewis zītās rokās. Rahdās rokās wīni nokluwuschī, to mehš nesīnam, bet naw gruhtī konstatet un jums, Kalnina kungs, pateikt. Tani paschā laikā, kad Ganezktis sīnoja ahrleetu ministrim, ka dokumenti atrodas zītās rokās, wīnsch ari sīnoja par to sozjaldemokrateem, kuri sēho pasinujumu nodrukajuschī. Par sēhi raksta īsdewejeem parakstas īshetri Satwersmes Sapulzes lozekli. (Smēekli pa kreīsi. J. Menders no weetas: „Puht stabulē!“). Te atkal jagreeshas atpafal pēe komīshijas īsmēkleshēnas un rēferejuma un jāsaka, ka komīshijai sēhis dokumentis ir sīnam3, komīshija ir skaidri īsmēklejuschī un sīn, ka sēhe dokumenti gahjuschī no weena leitnanta uš otru, zīl rīndīnas īslasīja sēhtaba pēekshneeks u. t. t. Tas wīš komīshijai sīnam3, bet wīna naw īnteresehēsees, no kureenes sēhe dokumenti zēklusēes. Par to sīnas ir sneedstis Ganezka kungs ahrleetu ministrim, Meierowīza kungam.

Tagad zelas jautajums, kadēhl sozjaldemokrateem wajadsēja to eesahkt? Kadēhl sēhoreīš Ganezka kungam wajadsēja īsmēkletees aplīkus zelus? Lēta skaidra: Kreewijas padomju wara leek sēchahdus sēkhehshklus tā Latwijas behgleem, tā Latwijas sūhtneezībai un ari Latwijas komīshjam. Kad noschauj Latwijas ofīzielo pēekshshahwī, tad padomju waldība pasīno, ka tas ēkot notīzīs Wrangela ušbrukuma laikā. Lai nostahtos pret sēheem padomju rīshkojumeem, lai aīstahwetu Latwijas pilsonu teesības Kreewijā, tad ir kēhrušēes pēe sēheem rīshkojumeem. Lai to attāīnotu, padomju waldībai ir bījis wajadstgs atrašt kadhū apwainojumu pret Latwijas waldību, ka ari Latwijas waldība rīhkojas pret meera līhgumu un to neīspīlda. Un te nu, newaredama attāīnot ta, ka wīna Latwijas pilsonēem leek wīšadus sēkhehshklus zēlā; newaredama atrašt, ka Latwijas waldība neīspīlda wīšos sīhłumos nošazījumuš, kas ir meera līhgumā; newaredama atrašt apwainojumu pret Latwijas pilsonību un pret Latwijas waldību, padomju waldība greeshas pēe sozjaldemokrateem. Un sozjaldemokrati, wīspīrms, pafalpodami padomju

waldibai, nodod latweefchu pilsonu intereses Badomju Kreewijâ, furi tur teef spihdsinati (Balfis pa kreifi: „Sa ir slihfschanas sihme! Tad ta palpojums!“). Preefsh jums tas, warbuht, ir palpojums. Sche nu ir tas eemefls interpelazijai. (Balfis pa kreifi: „Uha!“ „Luht, fur!“). Scho interpelaziju, zeenitee fungi, paschi sozialdemokrati nenem nopeetni un nepegreefch tai nopeetnu wehribu, Pats sozialdemokratu liders, zeenijamais Dr. Kalnina funks, starpfraziju biroja sehde atfina, ka tur esot, warbuht, tahdas diwas personas, bet wairaf neka neesot. (Smeekli un trofknis pa kreifi.) Redseet, fungi, ta tad paschi interpelanti saka, ka tur neka naw. (Br. Kalninsch no weetas: „Saprotams!“).

Bet kamdeht tad nu wjadfsiga interpelazija? Kamdeht wjadfsigs fasaukt ahrfahrteju Satwerfmes Sapulzes sehdi? Tadeht, lai Satwerfmes Sapulzes aprindas un wifas Latwijas awifes, ta ari wifa Latwijas fabeedribâ runatu par scho notikumumu. Tas bij eemefls aifrahdit, ka ta naw nekahda masa neeziga leeta un ka naw nekahds noslehpums, ka schis ir breefmas preefsh Latwijas waldibas. Scho interpelaziju wjadseja tapehz, lai waretu apwainot Latwijas waldibu, ka wina ir lausufi meera lihgumu, ka wina pahrdod Latwijas walsti. (Aplausi pa labi un zentra). Luht, kadeht bij wjadfsiga schi ahrfahrteja Satwerfmes Sapulzes sehde; wina bij wjadfsiga, lai waretu pateikt, ka Latwijas waldiba ir pahrfahpufi meera lihguma IV. pantu. Juhš paschi atfinat, ka ihsteniba waldiba pati naw neka organifejufi, bet ka ir notizis ilegals mehginajums organifet. Ir bijufchi ari leelineeku mehginajumi organifetees un ari tee ir bijufchi ilegali. Tadeht neweens neteiks, ka Latwijâ nepastahw leelineezifms. Schahda fakta deht newar apwaitot weenu waj otu Latwijas eerehdni. Ra konstateja paschi eefneedseji un ari komifija, tad Latwijas waldiba ta tahda naw neween peelaidufi, bet pat mehginajufi nowehrft scho organifefchanos, ar fo skaidri teiktš, ka Latwijas waldiba ir peelikufi wifus spehkus, lai tikai meera lihguma IV. pants tiktu peenahzigi ispiditš. So Latwijas waldibai war pahrmest tikai tee, kas launprahitigi grib waldibu apwainot.

Tagad, zeenijamee Satwerfmes Sapulzes lozeklu fungi, jums wjadfses ifschkirtees par to, waj schis sozialdemokratu solis, parakstot Ganezka usdeuwumâ scho interpelaziju, lai tahdejadi fasauktu Satwerfmes Sapulzi, ir pareifs bijis, waj sozialdemokratu rihziba ir pareifa waj ne. Pilsoniskam partijam schi interpelazija weenbalfigi janoraida. (Wehtrains aplausi laba pufe. Sauzeens pa kreifi: „Lai dsihwo!“).

Presidents J. T f a k s t e: Wahrds peeder Klihwen.

A. K l i h w e (semneeku saweeniba): Zeenijamee Satwerfmes Sapulzes lozekli, fungi un damas! Wispirms gribu teikt, ka nahkt ar wifu to wehlfreis preefshâ, fo sche runaja mans preefshrunatajs, Rambala funks, negribu. Ir gruhti atgreestees atkal pee ta, fo mehš jau wakar dsirdejam un fo faktifki schodeen Rambala funks, runadams, interpeleja preteja wirseenâ. Schi smagi apleezinatâ fina teescham ir parakstita no sozialdemokratu lozekleem. Skaidri redseju, ka Zelma funks winu parakstijis, jo Zelma funga parakstu pasihstu. Jafonstatè, ka baumas, kas paschlait zirkulè pa Rigu, stahw tahlu no rafsteem, kas parahdijufchees „Sozialdemokratâ“, bet stipri lihdsinas eefneegtâm notam. Jatribnas, ka wifas winas naw atradufchas weetu „Sozialdemokratâ“. Es nedomaju sche apskait, waj tas pareifi waj nè, jo ta ir juhju leeta.

Vahrejt, zeenijamee kungi un zeenijamās damas, teeschi pee leetas, kas mums isšķirama un pahrrunajama, gribetu teikt, ka materials, kas nolikis Satwerfmes Sapulzei preekschā zaur interpelanteem, ahrleetu ministra funga papildinajumu un komisijas atsinumu, ir tik plašs, ka weenā deenā to isnemt zauri personam, kas spezieli ar to nenodarbojas, ir loti gruhti. No teem materialeem, kas zelti preekschā ne wišai ņagatawotā weidā, redsams, ka dauds tur ir fakti, kas teef daschadi apgaismoti. Ja mehš wišā wišumā gribetu pahrbaudit scho materialu un ja ari peeturetos pee interpelazijas, winā sīhtaf neeedilinajotees, tad tomehr leefas, ka tas aisnemtū dauds laika un westu muhs pee weena otra flehdseena, no kureem newaretu isšķirt, kas ir ņlaids un kas ne. Leeta ta, ka, ņagrupejot wišu pahris rubrikās, mums jarehkinajas ar to, ka waina teef uswelta waldbai par to, ka wina stahwejuš fahdā aisleegtā ņafarā ar Sawinkowa un Wrangela komitejam un ka Latwijā notikusi werweščhana pret leelineeziklām armijam. Utteezibā us pirmo jautajumu ir weena leeta, kas figurē wišā garajā wehstūrē, un proti, Derentala wehstule. Šchis jautajums jau apņalits no eepreeščhejem runatajeem, kā ari no komisijas, un atsihts, ka leeta ir pawišam nepamatota un tai newar tizet. Tadeht atlaujeet, kungi, ka nepakawejos ilgaki pee šchis Derentala wehstules, bet tikai pastrohoju, ka daudsee aisrahdijumi, kas parahdijuschees prešē un Satwerfmes Sapulzē, tuwati pahrbaudot, noskaidrojuschees par nedibinateem. Prešē, wišpirms, parahdijās aisrahdijumi par to, ka te pilnigi legalā zelā notikusi diplomatisku ņafaru nodibinaščhana starp Latwijas waldbu un Wrangela-Sawinkowa komitejam. Wišai leetai bij peedots ņantastisks plihwurs, bij peewesiti itkā fakti, nosauktas personās u. t. t. Lai tik atzeraameš wišu to, kas stahw ņafarā ar Derentala wehstuli, rakstitu Pahlenam un adresetu Sawinkowam, un ka tur starp zitu figurē kahds diplomatisks seegelis. Bet, pahrbaudot faktus, ir israhdijees, ka tahdu diplomatisku seegelu naw. To atsihts ari komisija. Tahlak tur figurejot ari diplomatiskas ahrleetu ministrijas personās. Pahrbaudot, israhdas, ka ari tahdas personās naw bijusčas. Ari tam, ka isluhkoščhanas nodala ar ahrleetu ministriju stahw ņafarā, naw pamata. Bij runa ari par diplomatiskām wišem, bet, pahrbaudot, israhdijās, ka ari tahdas naw bijusčas. Tā tad diplomatiskā „leeta“ atkriht-

Tahlak figurē wešela rinda materialu un peerahdijumu par to, ka te ir bijis isstrahdats projektš, kā organizet pretleelineeziklās spēhkus un kā winus nosuhtit tahlak. Pahrbaudot scho jautajumu, israhdas, ka tahdas organizazijas naw bijusčas. Pats Derentals atsihtas, ka tas ir bijis tikai projektš. Tā tad, kungi, leetu nopeetni nemot, redsams, ka Derentala wehstule bijusi stipri ņantastiska. Bet nu tagad sozjaldemokrati, redsedami, ka wini newar aisstahwet pašu galweno, iset us neinteresantām un nenosihtigām leetam. Zaur to izelas debates, kur teef karots ar enerģiju un entusiasmu par to, ka ahrleetu ministrs weenreis teizis, ka wišč ir stahdits preekschā Derentalam, otrreis, ka wišč to ir tikai peenehmis un no ta tad nu taisa kaut ko ņewišķu un ņaka: „Waj reds' nu, kā wini riškojas: weenreis ņaka, ka stahdits preekschā un otrreis, ka ir peenehmis. Tā leeta, kungi, ir tumšcha!“ ņaņaka, pateesi, ka šchi interpelazijas leeta ir siwri tumšcha ar wišu to buhščanu. Ja leetu nemtu objektivu, tad israhditos, ka eebrauzis kahds Derentals, waj nu wišč ir bijis schurnalists waj speegš, waj agents, waj kas zits — gluschi weenalga. Pahris reises wišč ir bijis pee ahrleetu ministra beedra, tad usrakstijis ņantastisku wehstuli un

us ſchi pamata teef ſafaukta ahrfahrteja sehde ar noluhku nogahst Latwijas waldibu. Ur to atſchkiras wiſa ſchi leeta no neaſmirſtamà Chleſtakowa br uzeena? (Smeekli). Pateefi, ja tas ir wajadſigs, ja Latwija ir tahda leelwalſtis, ja mehſ ſche eſam 150 wihri — pardon, ari damas — waram nogahst un uſzelt waldibu, tad ari wajaga to darit. Bet ari tad wajaga daudſmas nopeetnibas. Newar teift, ka, ja weenreis ahrleetu miniſtrſ teizis, ka winſch peenehmis, un otrreis, ka winſch preeſſchà ſtahdits, tad leeta ir tumſcha. Ur ſchahdeem ſihkumeem interpelaziju newar aiſſtahwet. Te weens pahmeta, ka ahrleetu miniſtrſ to naw ſinojis kabinetam. Eſ apwajajos pee ahrleetu miniſtra un winſch teiza, ka ſchodeen waj aiſwafar pee wina eeradees kahds kungs, kurfch ir preeſſchſtahwis no Kinas waj Mongolijas, kurfch teizis, ka latwu tautai ir nepezeefchami apweenotees ar mongolu tautu. Eſ ſtipri ſchaubos, waj ahrleetu miniſtra kungs ari ſcho leetu buhs turejis par til ſwarigu un lai to paſinotu kabinetam waj miniſtru preſidentam.

Tahlaſ dokumentos kà noteifts faktors figure ari kahds Jalkowſkis. Par to ahrleetu miniſtrſ wafar, ja nemaldos, iſteizas, ka tas ir bijis Latwijas pawalſneekſ. No komiſijas referenta puſes tika apſtrihdets, ka tas naw bijis. Rahda ta leeta ari nebuhtu, bet ſawada tani ſinà, ka winſch bijis Latwijas pawalſtneekſ. (Br. Ralninſch no weetas: „Rà tad juhs to ſineet?“). Man, Ralnina kungs, ir daudſ tahdas leetas kabatà, kuras juhs neſineet. (Rahda Latwijas pilſona paſi). Schi paſe ir iſdota no eefſchleetu miniſtrijas eerehdna Simanowitſcha kunga 1920. gada 19. auguſtâ. (Balkis: „Daſcheem ir trihs paſes!“). Man par to naw ſchaubu. Ir tahdas perſonas armijà, kuras tura trihs paſes us daſchadeem wahrdeem. Tahdas perſonas ir bijuſchas pirms interpelazijas un buhs ari pehz winas. Tas faktſ, waj zilwekam ir trihs waj weena paſe, naw te no ſwara. Sche naw no ſwara, zil winam ir paſes, bet no ſwara ir tas, waj ir tahds wihrs un waj tahdu paku winſch pahrwedis. Tahdu zilweku ar wairaf paſem Latwijà, warbuht, ir ſimteem. Kahds ſakars tam tad nu ir, ka ar kungu Meierowizu eſot tumſcha leeta? (Jautriba). Redſeet, zeenijamee kungi, ja mehſ ſanemam wiſas ſchis leetas kopà un apſtatam tàs beſ kahda eepreeſſcheja noluhka, tad leeta noſtahjas pahraf weenfahrfchà gairmà: ir weenfahrfchi weena wehſtule, kura naw pamatota, un tà tad neatleef nefas zits, kà nogreest ſcho leetu us ſihkumeem. Man leetas, ka katre no jums nahſs pee neapſchaubama ſlehdeena, ka te ar waldibu naw neka kopeja. Jaatſihst, ka waldibai te naw nekahdas dariſchanaſ, un tadehl par ſcho leetu tahlaſ nerunaſchu.

Tad otra padariſchana — werweſchana. Ir jaatſihst, ka tahda ir bijuſi, tahda ir notikuſi. (Sauzeens no ſozialdemokrateem: „Ir gan bijuſi?“). Eſ weenmehr atſihſtu fattus un nerunaju pret teem. Nu zelas jautajums, kahds gan tam ir ſakars ar interpelaziju? Notikuſi tahda leeta, kas nebuhtu peelaiſchama. Rahdà kahrtà ta ir notikuſi? Paſtahw likums, ka ahrſemneeki ir iſſuhtami no Latwijas. Wehl wairaf — prombrauſſchana ir jaweizina teem, kas ſauzas par behgleem. Preeſſch tam ir radita organiſazija, kura gan wehlaſ iſrahdijàs par nepeeteefoſchi labi noſtahditu, kura peelaida leetas, kas Latwijas walſti nebuhtu peelaiſchamas. Zelas jautajums, waj ſche atkal wajadſiga interpelazija, waj tam ir kahds ſakars ar ahrejo politiku un waldibu? Ra ſlepenà organiſazija atklahta, un us to aiſrahda atteezigs waldibas preeſſchſtahwis, tad waldiba naw wainojama. Ja waldiba ſche iſleeto wiſus

folus, lai nowehrstu nelikumibu, tad es nesaprotu, preefch kam tad ir schi interpelazija? (Sauzeeni no sozjaldemokrateem). Allaujeet man domat, ka jums dokumenti par schahdas organizazijas pastahweschonu ir bijuschi agrak, bet waldbibai tahdu dokumentu naw. Shtaba preefchneefs dokumentus, kuri wehlafrahdijas par nepareiseem, nelaida zauri. Ja juhs mani apschaubeet, tad es waru nolastit atteezigu wirspawehlneeta rihkojumu, kurfch isdots 20. oktobri, kamehr apspreede, pee kuras peedalijufchees daschi preefchstahwi no partijam, notifa 21. oktobri. Pirms schis apspreedes ir nonahkusi eefschleetu ministrija instrukzija, kura noraidita ka nederiga. Tas ir faktis un ar to jarehkinas. Es gribu fazit, ka sche mums jarehkinas ar to, ka ir bijis yafahkums to leetu organiset un tani brihdi, kad Ganezis eeradees ahrleetu ministrija un fazijis, ka waldbibai ta leeta buhtu jalikwide, tad ari ahrleetu ministrs usnehmis to par nopeetnu un spehris folus schis leetas nolahrtoschanai. Es negribu ismantot polemikas noluhkus, bet waru tif teitt, ka schis kungs teizis, ka ministrim wiasch dokumentus nenodoschot, bet nodoschot tos ziteem un no sozjaldemokrateem tifa zelti preefcha lihdsigi dokumenti. Tilkhds Latwijas waldbibas preefchstahwin tas tifa sinams, tuhlin tifa sperti foli, lai to nowehrstu un te nu redsams, ka schi „wrangeliades“ leeta interpelazija naw pamatota. War faprasit, ka interpelantu wehleschanas ir par wifu waru ismantot gadijumu, lai waretu gabst waldbibu un radit jaunu. Bet preefch tam sozjaldemokrateem wajadscha iswehletees, warbuht, zitu tematu, jo ta leeta naw tif weenfahrscha, ka to grib nostahdit ar IV. pantu freewu lihguma, un to fapratis ari tas kungs, kas zel wifas schis jufas.

Mums ir lihgums ar Wahziju, kur tapat teitts, ka us Latwijas teritorijas nedrihst organisetees karaspehls, kas naidigs Wahzijas walstij. Neskatotees us wifu to, ko wakar wareja konstatet, jaatfihst, ka Latwija pastahw ari organizazijas, kas ir naidigas Wahzijai, t. i. komunistu organizazijas un, tomehr, winas newar un neteef isnihzinatas. Ja juhs, warbuht, gribeet teitt, ka te ir lahda isbraufschana us ahrsemem, tad jums naw jaaismirst, ka Latwija pastahw komunistu organizazijas, kas ir naidigas Wahzijai. Ja nu mehš gribam tuffot logiski, kas tad isnahst? Juhs sineet, ka lai ari nenemtu scho leetu, mums daudsmas ir janostahjas us normala redses stahwokla un IV. pants Kreewijas meera lihguma jatullo ta, ka wiasch ari ir, kur eet runa par karaspehlu ka tahdu. Bee wifas schis leetas peepiht klahit atteezigu pantu naw nelahda pamata, kaut gan tahdas leetas Latwijas walsti naw wehlamas un peelaischamas. Ir labi, ja ir us pehdam un schahda organizazija teef isnihdeta. Sawellot kopā wifu, kas stahw fakarā ar Derentala wehstuli, kura ir nepamatota un nedibinata, tapat ari, kas stahw fakarā ar werweschanas leetu, kura ir noklaidrota, tilkhds par to pasinoja Padomju Kreewijas preefchstahwis, jaatfihst, ka naw eem la peenemt interpelaziju. Noraidit winu, ir weeniga ischa preefch Latwijas walsts; preteja gadijuma mehš, Satwerfmes Sapulze, konstatetim, ka meera lihgums ir pahrafhtis un lihds ar to dosim Padomju Kreewijai eefpehju wilzimatees ar zitu atteezigo nosazijumu ispidischanu, lahdi atrodami meera lihguma. Eefsch tam pastahw schis interpelazijas ahrfahrtigi leela politiska nosihme preefch Latwijas walsts, un ari teefcha nepeezeeschamiba scho interpelaziju noraidit.

Sagad, fungi, fakarā ar scho interpelaziju man ir jaapflata leeta, pee kuras jakeras ar dauds, dauds gruhataki firdi, nekā pee ta, ko es jau teizu. Zeenijamee Satwerfmes Sapulzes lozelli, fungi un damas! Mehš wif!

loti labi sinam, ka Latwijās walsti noteek daudis, loti daudis newehlamu parahdibu, kuras ir isfkaufchamas un isnihdamas un jo ahtraf, jo labaf. Pee tam bij fahaukta weena ahrfaherteja sehbe, lai waretu darit schim parahdibam galu. Tika iswehleta luhgumu un fuhdsibu komissija ta organs, kam waja-dsetu buht tam augstakam, tam autoritativakam un kuram waja-dsetu nesti skaidribu leetas, kuras mehš fahuzam par nekaidram. Watar starp zitu, kad bija runa par atteezigo materialu, schi komissija nahza preefscha ar fawu sinojumu pehz tam, kad winas zeentais preefschsehdetajs, senators Samuela kungs, jau eepreefsch debatēs bij isteizees, ka, ja mehš interpelaziju nemtu wispirms, tad tas nosihmetu, ka mehš gribam iseet us polemiku, jo fahara ar interpelaziju waretu buht runas par polemiseschanu. Ja, turpretim, pa-preefschu nahktu komissijas sinojums, tad tas buhtu objektiwaki. Un pateescham, pehz tam man schkita, ka, warbuht, buhtu bijis labaki, ja papreefschu nahktu objektiwās sinas un tad tilai interpelazija.

Schodeen pehz wispahreja pahrfkata man jaheras ar gruhtu firdi pee fakteem, kahdi man atrodas preefscha. Man ir stenogramas kopija no komissijas referenta. Es nesinu, waj wina ir zaurfkaita un waj ta buristik faprotama. Tomehr waru nojauft wina isteikto domu, un mums tas ari buhs pilnigi atminā no wakardeenās. Schini komissijas sinojumā, kas tika sneegts no Behrsina kunga, starp zitu ir teikts: „Kad schee pasinojumi bij zaurfkaititi, mehš atradām par waja-dsetu wispirms nollauschinat isluhkoschanas nodalas preefschneeku, kapitanu Woldemaru Petera dehlu Bekeru, kurfch pee nollauschinashanas 20. oktobri no tam leetam neta nesinaja.“ Tahlat faka, „ka neta nesinot pateikt, ka winam nekahdas instrukcijas, kahdā kahrtā buhtu wedama isluhkoschana, neesot dotas. Isluhkoschānu winsch darijis pehz faweem eefkateem. Winsch ari teizis, ka labo komissiju organizācijas Latwijā neesot bihstamas un ja ari tās buhtu bihstamas, tad winsch 24 sindu laikā tās warot likwidet.“ Sche, laikam, buhs eeweefusees kluhda, jo pateesibā buhs gan domatas Wrangela organizācijas. Tā tad skaidri redsams, ka nekahdas instrukcijas kapitanam Bekerim naw dotas; winsch rihkojees pilnigi pehz faweem usfkateem. Tā tad winsch usfkata, ka mums no labās puses nekās nedraud.

Schodeen man bija leels pahrstiegums, fahemot scho instrukciju. (Smeekli fahlē.) Te wina ir. (Kahda sozialdemokrateem instrukciju. Sauzeeni no sozialdemokrateem: „Bekers scho leetu tomehr sin!“). Rungi, runasim zitā weetā par to, waj Bekers to sin waj nē, bet skaidrs ir tas, to mums sinoja komissijas referents, ka tahdas instrukcijas naw dotas. Tahlat fawā atbildē sinofchu par to, lamdehl wina naw atrasta. Komissijas referents fawā referatā loti usmanigi fazija, ka komissijai, nekatotees us wisam puhlem, tahdus un tahdus faktus neesot isdewees noskaidrot. Par scho faka, ka tas naw atsihstams un man jahata, ka wis tas ir galigs chaofs. Rungi, tagad eefim tahlat un pastatissimees, kā stahw ar scho objektiwo sinojumu. Es wakar aifgahju us mahjam pahrleezibā, ka tahdas, t. i. instrukcijas naw bijufchas. Bet kad dabuju redset instrukciju, fahstahditu 1919. gadā un parahstittu starp zitu no pulkwefscha-leitnanta Osola, kurfch, man leefas, jums labi pasihstams, tad leeta bija zitada. Waj Bekera kungs usfkata wina par eenaidneeku waj nē, to nesinu. Bet faktis ir tas, ka winsch ir isfuhtijis is Latwijās 35 balto organizācijas. Ja juhs tos datus apschaubeet, tad luhdsu aisejeet pahrleezinatees. (Balsis pee sozialdemokrateem: „Es faku, ka tas

desmit reiš par mas!“). Peenemšim. Warbuht, kad es šawu runu buhšču nobeidšis, juhs šaziseet, ka tas ir peeteekofchi.

Sahlat komišijas šinojumā runa eet par teem šefšeem, par fureem mineja Ralnina lungs, un, kà juhs fungi, atzerefatees, wakar referents išteizās, ka tai laikā, kad bija janoflehdš meers ar Padomju Kreewiju, waldiba ir stahwejuš uf ta redses stahwofla, ka wrangelisti, pahlenisti un liwēnisti, wisi, kas stahweja pa labi no Latwijās walsis, ir newehlami un liwēdejami. Tad šaka referents: „Man jāšaka, ka šchis ir pehdejais gadijums.“ Se ir minets, ka 10. augustā legalā 6. Latgales partisanu pulka komandeers šinojis, ka wina pulkā 6 wiršneeku un weselas rindas kareiwju darbiba liwēdejama. Referents šaka, ka šchis ir pehdejais gadijums. Šche ir dokumentis, kas runā ari pehz tam par to, ka tee laudis ir nezeeschami un liwēdejami. Peemehram, 12. augustā ari ir nodotas tamlihdšigas pawehles no armijas wiršpawehlneeka diwisijas komandeeram, par ko deputatu fungi war pahrlēezinatees pee šchtaba preekšneeka. Šchī pawehle wehl tagad ir špehā. Tadehl man gribetos teikt, ka 10. augustā naw bišs pehdejais gadijums, kad muhšu armijas preekšneeziba bijuši nomodā par to, lai armijā neewestos newehlami elementi. Tad, zeenitamee fungi un damas, referents šino par to, ka Latwijās armijā esot weens lungs — šweschtauteetis, kuram ušdots šefot un ruhpetees par Latwijās armijas eekšhejo gara stahwofli. Tas bija šmags apwainojums. Ja šchis lungs ir, warbuht, zittauteetis, tad tur ir šinams apstahllis, kas leeds man to noskaidrot, lamdehl tas tā ir. Bet ja komišija buhtu interesejusees par to, tad neschaubos, ka wina to buhtu warejuš dabut šinat.

Sahlat komišijas referatā starp zitu teikts:

„Rad mehš painterešamees par to, kahdi ušdewumi doti eekšhejai un ahrejai išluhkošchanas nodalam, tad šcho nodaku preekšneeki mums apleezinaja, ka wineem nekahdas instrukzijas naw dotas un ka wini par pareišu atrodot to, ko pašchi atrodot par pareišu un labu.“

Tas buhtu kà atbilde Ralnina lungam uš to, ka Bekera lungs to nešinat. Man pašchlait pee rošas instrukzijas naw, bet es waru atfahratot, ka tahdas instrukzijas pastahw eekšhejai išluhkošchanas nodalai no 1919. gada un no 20. nowembra 1919. gada ahrejai išluhkošchanas nodalai. Bes tam instrukzijā ir ari norahdijumi, kahdi jautajumi leefami preekšchā, kà ari, kas katram agentam darams. Rodas šawads stahwoflis: Romišija šahf darbotees, bet instrukziju naw, katrs rihkojas kà grib. Šahda, fungi, ir ta leeta. Ja mehš nemaldamees, ta ir ta augstākā komišija, no kuras mehš atkarigi.

Sahlat šchis pats referents referē komišijas ušdewumā, komišijas atšinumā:

„Muhšu ahšemju militarās mišijas wairaktahrt greesušchās pee šchtaba ar peeprafijumeem, lai tiktu dotas kahdas instrukzijas, kas ahšemēs jadara. No muhšu mišijas Rewelē wairaktahrt ir nahkufchi šchahdi peeprafijumi.“

Tad man ir kahds šchtaba nodalas šinojums, ka instrukzijas kara preekšstahweem ir peešuhittas 7. janwari un wehlat juniija un augusta mehneschos. See buhtu šchauraki norahdijumi un weens otrs neušstatitu winus par instrukzijam, bet labi buhtu, ja katrs par wišu to buhtu painterešeees pee šawas frakzijas beedreem.

Tad man ir ari kahda instrukzija militaram preefshstahwin ahrsemes, isstrahdata no sozialdemokratu frakzijas beedra Laura kunga kopâ ar wirsneeku Weisa kungu.

Redseet, tas ir behdigi, Ralnina kungs, ka wakar no schi katedra bij jalkausas, ka „wairaf naw“. Tahlaf nahf instrukzijas no 9. janwara. Es aifstahwu faktus un faprotu, ja komifija nahktu un fazitu: „Mehs neefam tif tahlu nonahktufchi, mehš nesinam“, bet ja wina nahf un fafa: „Tâ naw“ un tomehr tas tâ ir, tad nefaprotu.

Kungi, kâ tâs leetas ihsti stahw? Wakar bij objektiwš sinojums un mehš tam notizejam. Safeet, ja tâ ta leeta ir, kâ tad tahlaf stahw ar flehdseeneem un wifu to buhšchanu? Schini paschâ sinojumâ no referenta pufes bij aifrahbits, zil tahlu ir nahzis pretim wiršpawehlneeks, tif pat leelâ mehrâ ir kawejufi schis komifijas darbibu kahda organifazija, kuras preefshgalâ atrodas kahds Weisa kungs. Zil man sinams, tad komifija pehz atteezigeem dokumenteem ir greefufees pee wiršpawehlneeka 3. nowembri (Sauzeens no sozialdemokrateem: „Agraf!“). Katrâ sinâ juhš toš materialuš efeet fanehmufchi, jo tee jums wakar bij preefshâ. Gerehdnim, kurfch eeradees pehz materialeem, dota mutifka rezoluzija, ka winsch toš wareschot fanemt nahkofchâ deenâ. Tani paschâ deenâ winsch toš naw warejis fanemt tadeht, ka dokumenti atradufchees pee ahrleetu ministra. Tahlaf teef teiftš, ka schahdi un tahdi materialî ir leeki, bet naw konstatets, kahdi materialî ihsti ir leeki. Bekera sinojumâ minets kahds kungs wahrda, kas usaizinats uf sehdi no kahdas personas, atteezibâ uf kuru teef peewesti dati un minets, ka tas ir leelineeku komifars un atlaiftš no ifluhofchanas nodalas par leelineezifku darbibu. Tas israhdijees par fewifchku ufdeewumu eerehdni pee ifmelleschanas komifijas. Es neminefchu fehe wahrdu, jo man nahlas dširdet, kahdâ stahwollî war atrastees muhfu armija, ja daschi agenti tiftu nofautti pee wahrda. (Sauzeens no meetas: „Winsch ir bijufchais Bekera kolegis!“). Ja, winsch ir bijufchais Bekera kolegis, winsch ir bijis ari mans kolegis. Katrâ sinâ buhtu bijis loti wehlami, ka ja ir sinami fakti, tad komifijai toš wajadsetu nofkaidrot, lai nenahktu ar negataweem sinojumeem. Ja schahdu fihlu eemeflu dehl kneedš nepareifu sinojumu, tad tas ir pilnigi nedibinati un es nesinu, kâ uf to leetu lai ftatas. Safeet, kungi, kâ lai mehš ftatamees uf komifijas sinojumu, wišpahri uf komifijas darbibu? Pee mums nahf schi komifija. Teef zelti preefshâ noteifti fakti, jums eeleef instrukziju rokâ, pee lam daudfi fafa, ka winas naw, bet wina tomehr ir. Ja zelas tahda domu ftarpiba, tad kâ lai mehš ftatamees uf komifijas sinojumu un flehdseeneem?

Es tureju par wajadfigu papildinat komifijas sinojumu ar dateem, kuras wakar schi Satwerfmes Sapulzes komifija netureja par wajadfigu zelt mums preefshâ. Ja man ir gruhiti par to runat, tad tamdehl, ka tas fatrizina komifijas autoritati, bet naw wajadfigs, lai to fatrizinatu. (Sauzeens no sozialdemokrateem: „Tas taifni ir wajadfigs!“). Es faprotu, fapehz tas rada juhfu ftarpâ usbudinajumu. Domaju, ka ir godigi, ja atfihstu faktus atteezibâ uf werwefchanu, un tadehl ari jums wajaga atfihf fakti, ka, ja instrukzija ir, tad wina teefcham ir. Man leekas, schos faktus apgahst buhtu nepareift.

Utgreefchotees pee interpelazijas, es gribetu nobeigt ar to, ka preefshâ zeltais komifijas sinojums ufstatams par nepilnigu un tâ ka ari schini sinojumâ teiftš, ka „wrangeliadei“ naw nekahdi fafari ar waldibu, tad, man leekas, tas ir wehl otrs peerahdijums, ka interpelazija atraidama. (Aplaufi).

Presidentis J. Tschakste: Wahrds peeder Menderam.

Jr. Menderš (sozialdemokrats): Augsti godatee Satwerfmes Sapulzes lozelli! Mehš ņchodeen noklausijamees diwaš runaš pret interpelacijū, kuru wakar eefneedša mans frazijas beedrš. Eš neteiņņhu, ka atbildes buhtu ņewiņņki leetiņņkaš, jo weenā mehš noklausijamees Latwijas politiņņko wehsturi no 1917. gadā, kurai naw neka kopeja ar Derentalu; eš gribru zereš, ka Nazionalai Padomei, kuru te reklameja, ari nebij neka kopeja ar Derentalu. Dirā runā, t. i. no Rlihwes kunga, mehš noklausijamees Jalkowņka un ahrejāš un eefņhejāš iņluhkoņchanas nodalaš aiņņtahweņchanu. Zeenijamee kungi! Man naw materialu, kuri atraņtoš waldibaš waj ministru rokāš; eš newaru tā kā Satwerfmes Sapulzes lozelliš Meierowiza kungs zitet materialuš, kuri ir tiņ ahrlēetu ministrim Meierowiza kungam. Eš negribru daudš apņtahteš pee faktiņņleem materialeem, kuruš jau deefgan peewēda mans frazijas beedrš Rudewižš un loti zeenitaiš Behrsina kungs. Bet gribru apņtahteš pee leetas politiņņkāš puņeš un lihdš ar to pee „pretinterpelacijāš“, kuru beš ņahrtibaš nulli paredņeteem 10 paraņņteem zehla preeņņhā Rambalaš kungs. Interpelacijāš apkarotaji gribr nostahdit leetu loti, eš teiktu, newainigā gaiņmā. Kaš ir bijiš? Atlaujeet man rekapituleet interpelacijāš pretineeku domas. Jr eebrauziš, kā „Riņņņtāja ņhiņa“ rakņtija, „weentahriņņš paņaņheerš“ Derentalaš, kurfņh, warbuht, ņatizeeš ar ahrlēetu ministri, warbuht, ari ne. Ahrlēetu ministrs no ņahkuma apgalwoja, ka ne, ahrlēetu ministra beedrš wehņat leezinaja, ka ja. Seezi nu gudrš! ņhiš Derentalaš ņahdā ņafantasetā wehņtule rakņtiijis ņawam politiņņkam kungam Sawinkowam par weņtām ņarunam ar Latwijas waldibu. Bet atlaujeet, kungi: wehņtule tatņņhu ir ari leetas, kuraš iņrahdiuņhāš Sawinkowam par pateņņam! To atņihņt ari Rlihwes kungs. Tas ir, Rlihwes kungs atņihņt, ka werweņchana ir bijuņi. Wehņtule ir ņaukņš wahdā ņlawenaiš palkawneekš Sergejewš un Goerzš. ņhi wehņtule naw bijuņi rakņtiita, protams tā, kā tas buhtu bijiš wajadņigiš ņhini gadijumā, uņ ņihda papira, un, warbuht, bijuņi druņku neweiņki eefņhuhta graņam Bahlenam. Wehņtule ir nonahkuņi zaur muņņu robefņņfargeem pee Radņina, bet Radņiņņch naw greefiš uņ wimu „neņahdu wehribru“, bet tomehr ņņaitiijis par ņawu peenahkumu ņpert ņokuš, lai noņleptu wehņtuleš atneņņchanu. Radņina kungs no ņhiš wehņtuleš rahdiijis titai weenu puņi Meierowiza kungam; ahrlēetu ministrs — tawu newainibu — naw nemaš tahņat intereņejeeš un otru puņi naw nemaš laņiijis. Radņina kungs, kurfņh eenem atbildigu weetu ņchtabā, pee ņam ņchait atbildigai weetai naw tiņkai militars rakņņurs ween, bet ari ņinamš politiņņkā rakņņurs, naw paruņpejeeš, waj pateņņcham tahdš Sergejewš nodarbojaš ar werweņchanu, waj pateņņcham noteek taš, par ko rakņtiitš Derentala wehņtule. To Radņina kungs naw eefņkatijis pat par wajadņigu ņinot ņchtabam un naw uņņkatijis par wajadņigu ņinot ahrlēetu ministrim. Muņņu iņluhkoņchanaš nodala, kurai loti redņigaš azis un loti dņirdigaš auņiš, kad jameklē nelegalaš komunistu organizacijāš, bijuņi kā newainigā behrnš. Wina lihdš pat pehdejam laikam neko naw ņinajuņi par to, ka tahdas werweņchanaš noteek. Muņņu eefņchleetu ministrs, kurfņh zaur eefņhejo iņluhkoņchanaš nodaku dabū ņinat par maņako komunistu organizacijū, karam ar loti labām ņekmem iņdeweēš likwidet wiņaš leelineeku kontrastweņkaš (U. Bergš no weetas: „Uri wehrņenu!“) — waj wehrņenu, waj bulliti, par to mehš runaņim wehņat — eefņchleetu ministrija ari itneka lihdš ņhim naw ņinajuņi. Wina naw ņinajuņi, ka noteek werweņchanaš, ka Rigā paņtahw

restorans ar inzialeem: „R. J. S.“ jeb kopà „Rit“, fur beeschi farodas isluh-fošchanas nodatas agenti un Wrangela preefšstahwi. „Кто изъ контр-развѣдки, тотъ нашъ!“ šaka Wrangela ofizeeri. Par to mehš waram peewest leezineefus. Muhfu eefšchleetu ministrijas politiska polizijai, kurai ir loti redšigas azis, tad Jareds komunisti, ir pilnigi šapampis waigs un aif-pampusi ašš, tad jaskatas uf labo puft. Man leetas, zeenitee fungi, ka mehš laikam pehž juhšu domam ar šafodito Kreewiju ešam paraktijufchi meera lih-gumu. Kreewija ir weenigà, kas muhš atsinuft de jure. Waj to darijufchi ari tee, kureem juhš nu jau diwus gadus taišeet loti mihligas azis? Wiini juhš de jure naw atsinufchi. Padoimju Kreewija, eš winas eefšchejas organifazijas peekritejš neefmu un šhis jautajums ari mums nestahw uf deenas šahrtibas, ir ta walšts, kura muhš weenigà ir atsinuft. Wina negrib no-šiahteš pret demofratifko Latwiju un naw dewuši eemeslu domat, ka wina meeru neifpildis. Nu eš tagad jautafchu juhš: Waj tàs waras, kurdam juhš ešeet atlahwufchi Latwija organifet behglu transportus — šaprotams, behglu transportus pehdinàs — waj šhis organifazijas juhš atsinufšas? Waj winas juhš war aifšit? Waj winas to daris, ja nahtu pee waras? Waj tàs ir teifufšas kaut ko, ka tàs juhš atšifst? (Rindšulis no weetas: „Kas atlahwis šhis organifazijas?“). Kas atlahwis? Eš uf to jums, Rindšula kungs, atbildefchu. Kadstafch atlahwa, un tiš teefšam, ar waldibas šinu. Mani loti pahšteids, ka juhš ka eefšchleetu ministra beedšš šhini šehdè ešeet kluwufchi til newainigs. Wrangels un juhšu draugs Sawinkowš juhš neatšifš. (J. Pahehršš no weetas: „Wiafch ir fozialifst!“). Juhšu draugs Sawinkowš (Šauzeens pa labi: „Ari fozialifst!“), ar kura preefš-štahwi šhe weenà waj otra weetà notikufšas šarunas — weenalga, waj tàs notikufšas ahrleetu ministrija waj kur žitur, pats faktis ir neapštrihdams — juhšu draugs Sawinkowš un žili lihdfigi tam ir demofratifšas Latwijas pretineefi.

Eš negribu apgalwot, ka wišš, ko rakstijis šawà wehštulè Derentalš, ir notizis. Eš peelaišchu, ka leelaka taišniba ir Sergejewam, kufšch šahdà wehštulè pehž Pahlena „nelaimes gadijuma“ pamahža Derentalu, ka tiš rupji diplomats newar rihtotees ar Latwijas minifšreem, kureem nu pehž wehštules atrašchanas buhš nelaba politifka šmata. Leetas gašjeens buhš bijis šchahds: Šarunàs ar Derentalu muhfu waldibas preefššstahwi buhš teifufchi: „Gadijumà, ja Polija newarès nofleht meeru ar Padoimju Kreewiju, ja ifnahšš jauna ofenšuwe un ja winai buhš šinami panahkumi, tad mehš ar Sawinkowu noflehgšim lihgumu pret Padoimju Kreewiju.“ Waj to teizis Meierowiza kungs, warbuht, ar ziteem wahrdeem, waj Albata kungs, naw no šwara. (Šauzeens no semneeku šaweenibas: „Neweens neka naw teizis!“). Eš negribu domat, un neweens ari newar domat, ka wehštulè mineteē dati, par kureem komifšija pahrleezinajufees, ka tee galwenos wilzeenos pateefi, eš negribu peenemt, ka pirmais punkts nu buhtu abfoluti šamelots. Ja wehštules leelaka data ifrahdiufees pateefa, tad ari pirmam punktam buhš šawa dala taišnibas.

Rahds motiws ir labwehšibai Latwijas ohrejà politika pret teem, kas ir Latwijas eenaidneeki? Kas pamudina juhš uf naidigu politiku pret Padoimju Kreewiju, kuras eefšchejo eefahrtu juhš gribeet apkarot, kuru juhš, ja jums tas buhtu eefpehjamš, nošchnaugtu weenà deenà, bet kura tomehr ekšifè un ar kuru jums jarehšinas. Kas pamudina juhš buht labwehšigeem

pret Kreewijas pretineekeem? Tas ir, protams, sozjalais motiws. Bet ta naw politiska tahlredsiiba. Juhš no šakta gala zentatees nowilzinat meeru ar Padomju Kreewiju. Kad mehš wedam zihnu par meeru, tad atbildigās personās, tā zeenijamee Ulmana un Meierowiza fungi, urbi et orbi apgalwoja, ka ar Padomju Kreewiju šlehgt meeru nekad newar. Zihnu lihds galam! (Ulmanis no weetas: „Naw teesa!“). Teesa gan! So juhš teizāt kahdā plaschā runā tai laikā, kad Friedenberga kungs un es fehdejām Maslawā un darijām sinamu diplomatisku darbu. Juhš tad ar šawām runam darijāt wisleelakās gruhstibas. Un pehz tam, zeenijamee fungi, kad mehš bijām parakstijuschī meeru un kad us Latwiju atbrauza polu dele-gazija šlehgt meeru, tad ahrleetu ministra kungs, peenemdams polu schurnalists, šawā runā wehkreis apstiprinaja šawu nelabwehslibu. Šhī šaruna parahdijās ari Latwijās presē un ir isgahjusti us ahrsemem; ofzieli ta wehl naw atšaukta. Šhini šarunā bij fraze: „Mums Latwijai un Polijai wisleelakee eenaidneeki ir Kreewija un Wahzija.“ Zeenijamee fungi, ja muhsu leelakee eenaidneeki ir Kreewija un Wahzija, tad nebuhs Latwijās demokratiijas un wišs, ko juhš dareet, ir welts darbs. Ja pateescham apstahki ir tahdi, ka muhsu ahrejā politika objektīwi špeesta redset leelakos eenaidneekus Kreewijā un Wahzijā, tad naw wehrtš strahdat pee Latwijās demokratiijas nodibina-šchanas. Bet stahwolliš til launds naw. Muhsu ahrejā politika, šewiškī pret Kreewiju, pati zenschas padarit šcho walsti par muhsu eenaidneeku. Juhš wareet štatitees us Kreewiju un us kreewu tautu, tā juhš gribeet. Bes šchaubam, winas tagadejā waldbiba naw Kreewijas tautas wairakums. Bet padomju wara representē Kreewijas tautas wairakumu tad, kad jazihnas pret Wrangeli un winam lihdsigeem awanturistēem. Tāpehz katrs waldbibas šolis par labu Wrangelim — waj tas ir eeffšejā waj ahrejā politikā — katra waldbibas nolaidiba atteezibā us werweščanu, katrs tahds šolis ir naiba akmens nahkotnes politikas pama-tos, politikas, kuru mums nahšfees west par šaprašchanos ar Kreewiju. Uri pilsoniskai ahrejai politikai jāšaprot, ka tee, ar kureem mehš noslehguschī meeru, lai tee buhtu ari komunisti, ir leelwalstis preekščstahwji, kuru politikai weenā waj otrā nosihmē buhs paleekamas šekas Kreewijā. Tagad Kreewijas aistahweščanu, tās Kreewijas, kura palikusi pehz tam, kad atdalijuschās masās semites, Kreewijas tautas wairakums uštizejis šawai tagadejai waldbibai. Un šur jazihnas pret Wrangleem, Rolščakeem, Balachowitscheem un Boriseem Sawinkoweem, šur ar padomju waldbibu eet wezee kreewu generali, tā tas wišeem jums buhs šinams. Waj tas jums neleek par šcho to padomat? Tāpehz nostahdit werweščanas leetu operetes gaismā, ka nekās naw bijis, ka Saweršmes Šapulzei nekās naw jāšata, ka šozialdemokrati leetu ir pazeh-luschī, lai taikitu leelu šfandalu un eekluhtu waldbibā, tas ir ahršahrtigi weegl-prahrtigi no partijam, kuras fewi šauz par tām, kuras weenigi špehl domat walstiski. Tas nosihmē aissprostot Latwijās demokratišās walstis zetuš. Un mehš tatschu gribam, lai tee buhtu newiš gadu dešmitēem, bet gadu šimte-neem gari. Mehš pazehlām šche jautajumu Šatweršmes Šapulzē, lai no-štahditu Šatweršmes Šapulzes preekščā ašu jautajumu, waj Latwijās pilso-niško partiju wairakums pabalsta „wrangeliadi“, waj wišch attaisno to, ka noteek werweščana. (Šauzeens no weetas: „Naw bijis!“). Kuršch ir tas newainigais behrns, kas šauz „naw bijis?“ Šam Meierowiza kungs waretu vaskaidrot, ka wina ir bijuši. Mehš un, man šchēet, wiša tauta wehlaš dšrdet, waj juhš ašihšteet nolaidibu, kahda bijuši pret meera lihgumu, un

waj juhs gribeet radit sapraschanos ar Kreewijas walsti, ar Kreewijas tautu? Waj juhs gribeet teikt, ka Latwijā tam, kas bijis, wairaf weetas nebuhs un kā Latwijās tautas preefšstahwneezi bai ar Wrangela un Sawinkowa politiku naw nefas lopejs? Wairaf no jumš, zeenijamee fungi, naw nefas praftis.

Man bij loti ehmoti dširdet, ka šhodeen diwu leelu partiju preefšstahwi: Rambalas fungš, par kuru es nemas newaru runat beš smeekleem un sinamas ironijas (Sozialdemokrati aplaudē), un Rlihwes fungš nostahdija leetu tā, ka interpelazija jaatraidā, nenofafotees wal dibas atbildi. Ar ziteem wahrdeem: jumš bail no pateesibas. Juhs kā strauši bahseet šawu galwu šmiltsi un gaideet pehreenu. Un, teefšam, ja juhs atraidiseet interpelaziju, tad peerahdiseet, ka jumš ir bail, ka wal diba newarēs atšpehtot interpelaziju.

Tas, ko mums teiza Satwerimes Sapulzes lozeklis Meierowiza fungš, naw tas, ko war praft no ahrleetu ministra Meierowiza funga. Mums wajadšiga šklaidriba, šapehš wajadšigs peenemt interpelaziju. No šhi weenfahrschā jautajuma juhs gribeet išwairitees, bet Latwijās goda peenahkums buhtu neišwairitees no tā. Lai šewi glahbtu, juhs nahzeet ar newarigu pretušbruhkumu, to usnehmās išdarit Rambalas fungš, kurfch usfrahwa mums par wainu to, ka ešam sozialdemokrati. Mehš nefad neefam noleegufchi, ka aifšahwam Latwijās šahrdneezibas šchiras interešes, un tas, ko Rambala ušskatija par fewiŃchu grehtu, ka mehš gribam padarit strahdneeku šchiras organifazijas par šliprām un apšinigām, tas ir, fungi, muhsu programā, kuru juhs warejāt jau fen išlafit, un ja mehš to piluigi išwedifim, mehš buhšim lepmi. (Aplauš pa kreifš. Šauzeens no semneeku šaweenibas: „Padomju wara!“). Ja juhs kā sinams putns atfahrtoseet „padomes, padomes“, tizeet man, juhs gudraļ nekufseet. Mums, sozialdemofrateem, ušstahtees pret Wrangela armiju ir ari wehl rewoluzionars peenahkums. Ja leeta eet par rewoluzijas aifstahweŃšanu, kurā ir pileens muhsu Latwijās šrahdneezibas darba un weŃela juhra šrahdneezibas ašiau, tad mehš ešim kopa ar Kreewijas padomju wal dibu. (Aplauš pa kreifš, trofniš pa labi un šauzeeni: „Nošt, nošt!“ Trofniš publika).

Prešidents Šchalste: Es luhgŃchu publiku ištiretees meerigali, zitadi es buhŃchu špreesš publiku išraidit.

Fr. Menderš (turpina): Es neufškatu par fewiŃchu prahta gaišchumu, ja juhs gribeet mani nobkaut. Turpineet ween, ta ir šihme, ka jumš Latwijās demofratijas interešes naw dahrgas. Ja juhs wareet tagad dšihwot demofratifkā Latwijā, sehdet un špreest šhini sahlē, kur gar seenam atrošdas wehl wezās Kreewijas simboli, tad juhs par to wareet patekttees nemiš šawai reakšinarai blaŃŃchanai, bet Kreewijas un Latwijās rewoluzijai. (Aplauš pa kreifš). Un ja juhs Kreewijas rewoluziju gribeŃseet noruhht ar šawu „KonŃuma“ ruhŃŃšanu, tad tas jumš laikam gan neišdoŃees (Aplauš pa kreifš).

Nefaprašt to, ka pabalstīt Kreewijā rewoluziju ir katra Latwijās demofrata peenahkums, nefaprašt to war tikai melni laudiš. (Šauzeens no Latgales semneeku frazijas: „Nē, nefaprotam!“). Nu ja! Buhtu jau ari par daudiš praftis. Uzimredšot, Latgales frazija, ja špreestu pehš Rambalas funga komifkās uššahŃŃchanās un Rindšula un Pabehrša funga nerwoŃseem šarpšauzeeneem, šapratis to tikai tad, kad SeligowŃkis buhš drufku tahlaku par Daugawu. (Šauzeens: „Juhs to gribeet!“). Mehš to, fungi, negri-

dam. Mehš paltshdejäm beš asinim atswabinat juhsu Latgali, par to mehš kahdreis jumš pastahstifim.

Utgreesifimees pee leetas. Es teizu, ka wifä werwefchanas aferä ispau-däs weena muhsu ahrejäs politikas puše. Jumš ir labat muhsu interpela-ziju atraidit, to juhs wareet. Juhs labat apgalwojeet, ka leeta newainiga, bet ta ir juhsu darifchana. Bil tablu juhs ar to pakalpošeet fainneezifku fakaru atšaunoschanaš ar Kreewiju, to es nesinu. Juhs wareet štatitees kà juhs gribeet, uš Padomju Kreewiju, bet fainneezifkà finà beš fakareem pat ar badà ismehrdeto Padomju Kreewiju juhs Latwijas fainneezifko dšihwi neušlabošeet. Šhi leeta ir loti šwariga, wina ahtri jaišškir, kapehš ahrlieetu politikai jabuht žitadi orientetai. Tagad Rambalas lungs fakà: „Bet kas tad ir leels notizis?“ Par Igaunijas robeschu ir „pahrgahjušchi“ behgli un winus tatšchu newar atstahť šhe, wini bij jakuhta uš Deenwidkreewiju. Deenwidkreewijà, zeenitee Rambalas un Rihwes lungi, ir Krimas walštš waj, kà winu fauz, „Крымское ханство“, tur fehd Wrangels, ar furu muhsu walštš nekahduš lihgunus naw nošlehgušti un ari nedriht nošlehgt, kamehr pastahw lihgunš, kurfch ir parafštšitš no Latwijas waldbiäs ar Kree-wiju. Un nu ušstahjas diwi newainigi behrni, Rihwes lungs un Rambalas lungs, un faka, ka taš, kas notizis, notizis legalà fahrtà. Šee ir behgli, kuri transporteti uš šawu tehwiu — Krimu un Lublinu. Par šcho Lublinas tehwiu jumš šcho to war pastahštit mani frakzijas beedri, kuri ari, lai iſſinatu leetu, gandrihtš pahrwehrtuſchees par tahdeem paſcheem Lublinas piſkoneem. Kad mums nahja ſinams par werwefchamu, mehš par to ſinožam atteezigai inſtanzej. Beš tam weens no muhsu beedreem nogahja pee Sergejewa un teiza, ka ari wiňſch gribot nofluht pee Wrangela, bet tikai wiňſch neefot no tàs puſeš. Sergejewš atbildeja, ka taš neefot nekas: „Mehš juhs padariſim par Lublinas piſkoni: juhs dabuſeet wiſus wajadſigos papirus, ka efeet iſhtš behgliš, kas iſbiris zauri robeschaj ſtarp Igauniju un Latwiju, mehš juhs aiſtransporteſim ar waldbiäs fugi.“ Šhiš waldbiäs fugis, jadomà, brauza ar atteezigas waldbiäs inſtanzeš ſinu un ari weda kaut šo ar attee-zigas inſtanzeš ſinu. Šhiš waldbiäs fugis aiſtransporteſchot winu uš jaunu tehwiu un jaunu fronti! Pehž wiſeem ſheem faſteem nu noſtahda leetu ahrlahrtigi newainigi: ka nekas naw bijis, ka waldbiä gribejuſti tikai labu, ka eſam tikai daſchuš behgluš tranſprotejuſchi. Weens no diweem, waj nu zeenitee lungi uſſkata, ka Satwerſmeš Sapulze ir loti naiwa — eš peelaiſchu to domu ka Satwerſmeš Sapulzeš wairakumš peekriht Rihwes un Rambalas fungeem — jeb waj paſchi oponenti neſaprot, ap šo leeta groſaš. Es tomehr ſchaubos, waj tauta, kura ſtahw ahruš Satwerſmeš Sapulzeš, buhš ſchaja gadijumà til naiwa un tižeš. Šapat mums ir ſchaubas, waj muhsu ahrejaj politikai nahſkees atraſt uſtizibu, kamehr wina tikš wadita, kà lihđš ſchim.

Waldbiä, kuraš laiškà notizis taš, par šo runà interpelazija, waldbiä, kura naw ſpehruſt ſokuš, lai to laiškà nowehrſtu, jaet. Winai wajadſigs ſinat par notikumeem tapehž, ka wina ir loti maniga un redſiga, kad jaguhſta komuniſti. Uš muhsu waldbiä gułſtas politiſka atbildiä un uš daſcheem augſteem eerehdneem kriminala atbildiä (Aplauſt pa kreift). Es jautaju muhsu waldbiä pehž tam, kad muhsu ahrlieetu miniſtra lungs bij ſpeeſtš konſtatet, ne ſhe, bet latweeſchu frakziju fehdē, Radſina lungam klahteſot, ka pateeſcham werwefchana notikuſti. Waj Radſina lungs ſauktš pee atbildiäs par šcho leetu un waj par winu ir eefahťta iſmekleſchana? Mehš ſinam, ka

us Derentala wehstules pamata Radfinsch bij speests aiseet. Tagad mehs jautajam, waj pret Radfinu ir eefahka ismellešana; waj war apgalwot ka Radfina lungs, flehgdams reewafuazijas lihgumu, naw ispaudis ari armijas noslehpumus? Mehs to nesinam. Es neteikschu, ka par notifikosho wainigi wisi ministri, bet es šafu, ka wifam kabinetam janes par to atbildiba, jo par katru ministri war teikt: „Назвался груздемъ, пользай въ кузовъ!“

Satwerfmes Sapulzei šhini leetâ jafata saws noteikts wahrds, jafata noteikti un šfaidri, ka tai naw neta kopeja ar werwešchanu un Wrangela waj Sawinkowa pabalstišchanu. Ja juhs to nedariseet, tad tas nosihmē, ka juhs atstahjeet pafaldurwtinas turpmakai reakzijas pabalstišchanai. Latwijās demokratija un Latwijās darba tautas masas, Latwijās bessemneežiba un semneežiba war prasit, lai juhs no tās politikas, kahda lihds šchim bijusi, atklatit un šfaidri norobeschojatees (Wehtrains aplausi pa kreisi).

Presidents J. Šchakste: Wahrds peeder Behrsinam.

Referents A. Behrsinšch: Augstâ šapulze! Es šchoreik newaru runat kâ Satwerfmes Sapulzes lozeklis, jo man jaispilda peenahkums, kas uslikts no komiſijas — man jabuht par komiſijas referentu. Ja es waretu runat brihwi, tad man buhtu ir Rihwes lungam, ir Rambalas lungam dauds kas to teikt, bet tagad, deemschehl, no ta jaatturas un jados paskaidrojumi weenigi us teem fakteem, kuri, šakarâ ar manu wakarejo referatu, šchodeen no jauna aiskustinati. Rambalas lungs sawâ eewadâ weselas peezas reises isfazijās, ka referents bijis „speests“ to un to atsiht. Es apgalwoju, ka es absoluti neta nebiju speests atsiht, es šaziju augstai šapulzei to, ko komiſija nolehma likt man šazit. Lai šaprastu, kâ tas notika — tas gan atteežas us komiſijas eefšejâm darišchanam — man jafata, ka es nebuht nešpeedots pehz referenta usdewuma, bet tas bij komiſijas lehmums. Es sawu referatu zehlu preekščâ komiſijai un ta eeneš weselu rindu pahrlabojumu un tahds winsch tika zelts preekščâ augstai šapulzei.

Rambalas lungs šazija, ka referats bijis tendenziofs un ka wifa komiſijas ismellešana naw objektiwa. Es konstateju, ka komiſijas protokols naw no komiſijas lozekleem zelta neweena doma pret šcho ismellešanas gaitu. Tâ tad japeenem, ka wifas frakzijas zaur saweem preekščstahweem šcho komiſijas ismellešanas gaitu atsinuſčas par pareisu un tapehz buhtu Rambalas lunga eefšejâ darišchana, to leetu nofahrtot ar sawu frakzijas beedri. Tahlaf Rambalas lungs šazija, ka komiſija „newarēs“ peerahdit, ka waldbiba peedalijufēs wrangeliades organišchana un ka komiſijai „naw pamata“ waldbiba apwainot. Teescham, Rambalas lungs, komiſija to negribeja un ari neufflatija to par sawu peenahkumu. Kâ juhs wakar redsejât, komiſija zehla preekščâ tika to, ko wina atrada, bes kahda gala flehdseena. Ta buhs augstās šapulzes darišchana, waj wina gribēs taisit flehdseenus waj ne. Muhfu usdewums bija sawahkt materialus un zelt tos jums preekščâ; juhsu usdewums buhs waldbiba pelt waj attaisnot. Rambalas lungs tahlaf šazija, ka komiſija neefot paruhpejušēs par to, no kureenes sozialdemokratu frakzijas lozekli efot šnehluſchi šchis sinas, kas nodrukatas awiſēs. Gluſchi pareisi, jo tas nebij muhsu usdewums. Juhs, Rambalas lungs, ari gribeſeet peelaisit, ka muhsu usdewums naw isfinat par sozialdemokratu frakzijas lozekleem.

Rihwes lungs loti laimigâ šejâ un preezigi rahdija mums pilsona Falkowka paši, bet winsch pee tam aismirsa, ka es teizu, ka Falkowkis naw Latwijās pilsonis (Sauzeens pa labi: „Schwaki mekleitaji „juhsu beedri“!“

Sahlaſ Rlihweſ kungs ar loti noſtumufchu ſirdi — eſ wina ſehraſ loti labi ſaprotu — ſazija, ka komiſija iſdarijuſt ſliktu darbu, ka wina naw bijuſt ob-
 jektiwa. Man ſchehl, Rlihweſ kungs, ka juhſu ſehraſ turpinajaſ ſahſot no
 taſ deenaſ, kad eeweheleja komiſiju un ta uſſahſa ſawu darbibu, turpinajaſ
 lihđſ ſchaj deenai un turpinaſeeſ lihđſ tai deenai, kad komiſija ſawu darbibu
 iſbeigſ. (Rlihwe no weetaſ: „Bet eſ tatſchu nebiju klaht, kad komiſija tika
 iſwehleſta!“) Ja juhſ ari toreis nebijađ klaht wehleſchanaſ, eſ ſinu, ja juhſ
 buhtu bijuſchi klaht, tad buhtu wehl wairaf ſtumufchi, nekâ tagad. Echodeen
 komiſija par ſcho lectu ir eenahluſchi jauni dati un uſ ſcho jauno datu pa-
 mata, peemehrojoteeſ komiſijaſ lehmumam, kaſ notika ^{1/26} wakarâ, man
 jaſino, ka wakaraja referatâ ſem wahrdeem „wirſpawehlneeka ſchtabs“ naw
 domatſ ſchtabs en bloc, wiſâ wiſumâ, bet tikai taſ perſonaſ, kaſ ir ſautſaſ-
 pehz gimeneſ wahrda. Par inſtrukziju, ko zehla preeſchâ Rlihweſ kungs,
 ari rewijiſjaſ komiſija ſchodeen peeneſli tahdi pat peerahdijumi. Bet manâ
 wakaraja referatâ jau naw teiſtſ, ka tahdu naw dijiz, bet teiſtſ, ka iſluhſo-
 ſchanaſ nodalaſ par to naw ſinajuſchaſ. To mums ir peerahdijiz eelſchejaſ
 iſluhſoſchanaſ nodalaſ preeſſchneeſſ, kapitanaſ Bekeraſ, ahrejaſ iſluhſoſchanaſ no-
 dalaſ preeſſchneeſſ, kapitanaſ Streipe un Reweleſ militarâſ miſijaſ wirſneeſſ
 Linde. Echodeen mums ir uſrahditaſ inſtrukzijaſ un komiſija nolehma man uſdot
 ſcho uſſtaſſchanaſ Satwerſmeſ Sapulze, lai konſtateiu, ka tahdaſ inſtrukzijaſ pa-
 gahjuſchâ gada dezembrî ir iſdotâſ. Mums naw no ſwara konſtatet te, waj ir
 kaſdaſ inſtrukzijaſ, waj ir kaſdi likumi, bet muhſu uſdewums ir taſ, ka
 juhſ laſeet Satwerſmeſ Sapulzeſ lehmumâ, konſtatejot to, ziſ atteezigu
 eeſtaſſchu darbi ſaſkan ar inſtrukzijam un likumu, un tikai taſ wakaradeenaſ
 referatâ ir iſpauiſtſ. Alteeziba uſ 2 ſlepenem agenteem, furu wahrdi tika
 no maniz mineti, komiſija uſdewa man ſinot, ka ſche ſlepeno agentu wahrdi
 naw ſinami ſchtabam wiſâ wiſumâ, bet tikai apmehram diwam perſonam.
 Taſ buhtu wiſſ, kaſ man uſdotſ ſinot.

Preſidentſ J. Tſchafſte: Wahrdeſ peeder Samuelim.

W. Samuelſ (demokratu ſaweeniba): Augſtâ Sapulze! Kad wakar
 bij runa par to, waj deenaſ kahtibu groſit waj ne, eſ ſtarp zitu aiſrahdiju
 Rlihweſ kungam, ka, negroſot deenaſ kahtibu un nonahſot pee pahrrunam
 par ſozialdemokratu frakzijaſ peepraſijumu, iſzeltſ leekâſ un weltâſ debates.
 Wa dalai taſ ari notiziz un ta tad manſ praweetojumſ peepildijeeſ, bet ne
 wakardeen, ne ſchiz deenaſ ſahſumâ eſ neſinaju iſtoſ motiwuſ, kamdehl
 Rlihweſ kungs wehlejaſ ſchiz debates. Tagad man taſ kluwiſ ſkaidriſ pehz
 wina uſſtaſſchanaſ: newiſ atbildet ſozialdemokratu frakzijai, newiſ aiſpehſot
 interpelaziju, bet diſſreditet eeſtaſhdi, furu ir radijuiſ pati Satwerſmeſ
 Sapulze. Man jaatſiſtaſ, kungi un damaſ, ka ſchini ſinâ Rlihweſ kungs un
 aprindaſ, kaſ ſtahw aiſ wina un eet ar wiau, ir bijuſchaſ pilnigi konſe-
 kwentaſ un riſkojaſ ſolidari lihđſ galam. Juhſ ſineet muhſu luhgumu un
 kuhđſibu komiſijaſ wehſturi. Eilihđſ iſzehlaſ ideja par to, ka jaſdara
 rewijiſja un ka to iſdariaſ Satwerſmeſ Sapulze, tad ſahſâſ kara gahjeenſ
 pret paſchu ideju tai ſabeedribaſ dala, pee kuraſ peeder Rlihweſ kungs, un preſe
 ſemneeku ſaweenibaſ labaiſ ſpahrnſ un winaſ daſchadee peedeſkli ſem da-
 ſchadeem noſaukumeem uſſtaſhjaſ pret ſcho rewijiſju. Bet muhſu demokratikâ Sa-
 twerſmeſ Sapulzeſ dala ta weenſ wihrſ aiſſtaſhweja ſcho leeiu un peeſpeeda
 ſcho ſemneeku ſaweenibaſ labo ſpahrnun un winu lihđſteſchus peekahpteekſ.
 Mehſ ſinam, ka ſchi peekahpſchanaſ bij ta ſahſot tikai formela; ſirdiz wini

palureja pretestibu pret rewisiju un agri waj wehlu mehginās to turpinat. Wišpirms wini gribeja aprobešot šhis rewisijas komisijas pilnwaras. Bij uštahdits jautajums, ka war rewidet waldbiās eestahdes un ašfewiškūs eerehdnūs, bet newar ķertees kļāht waldbiā, itkā ministrs šawā augstā weetā war buht imuns, kuram neķeras kļāht neķahda kritika, bet wina palihgūs war nemt uš grauda un apstrahdat, lai it ministri paleel šawos šehdelkos un kabinetš lai paleel neaistartš. Ari šhis „numurs“ neišgahja zauri. Muhsu pilnwaras šneedšas itl tablu, ka waram rewidet pašču waldbibu. Ar to, šinams, nebeidšās oposizija pret rewisiju, kuru bij nolehmusi Satwerfmes Sapulze un Kļihwes frazjija. Tagad naht Kļihwes kungs un Rambala un ašrahda, ka šinami fakti kompromitē komisiju: tur esot manama tendenze, un Rambala wehl šaka, itkā tee dokumenti buhtu nahtušči no leelneekēm un no ziteem netihreem awoteem. Komisija naw stahwejuši neķahdos šataros ar Šanezki un no leelineeku rokam nekā naw šanehmusi. Un ja ari buhtu šanehmusi, tad, eš domaju, tee fakti neso nešaudetu — wini paliktu itlpat eewehrojami kā tad, kad tee buhtu šanemti no neaptraipitām semneeku šaweenibas rokam (Aplauši). Tahlat ašrahda, ka mehš nahtām kļāj ar šinām, kuras wehl naw pilnigi pahrbauditas, ar ziteem wahrdeem, mehš šatot, ka instruziju naw, pirms mehš ešam prašijuschi, waj instruzijas ir waj nē. Mehš grešamees pee atteezīgās eestahdes un prašidām, waj ir instruzijas, bet mums šazija, ka tahdu naw. Instruzijas, ja tahdas ir, neteel ispiditas, bet mehš ešam padarijuschi leelu grehtu, ka neesam gahjuschi prašit wehl augstākām eestahdem, waj tahda „bumaga“ ir bijusi. Waj mehš šhini ištā laikā warešām ispehtit wišūs škos apstahklus? Mehš nehmām pašču galweno leetu un ar to ir šaistita šhataba preeššneeka ašeekšana. Wiššch talschu ir augsta peršona. Ka wina ašeekšana stahw šatarā ar luhgumu un šuhdšibu komisijas darbibu, neweens newar leegt. Tā tad teikt, ka interpešazija šatura šinā ir pilnigi nepamatota, un ka komisijas šinajums pehž šatura aridšan ir nepamatots, ta ir šwarigu faktu nolūšeekšana waj šagrosiškšana. Kur tad paleel rewisijas komisija, kura eezelta no Satwerfmes Sapulzes? Rambalās kungs uštahjas par šogi šhoi komisijai un otrs šogis naht no otrs pušes, tas ir Kļihwes peršonā, ar šawu špreedumu par nošeegšanos. Kaš škos diwūs teefnešchūs eezehliš pahr rewisijas komisiju? (Aplauši). Rewisijas komisija naw šawas pilnwaras šaudejuši un naw šaudejuši ari Satwerfmes Sapulzes uštizibu (Aplauši). Kad Satwerfmes Sapulze buhs noklausijusees muhsu šinajumu lihds beigam, tad, nekšatotees uš šogu un wiššfogu paregojumeem un špreedumeem, mehš šawu uštizibu paturešim lihds galam. Leeta negrošas ap peršonam, bet grošas ap moralištām wehrtibām un pee winām peeder Satwerfmes Sapulzes autoritate, šo wina bauda tautā. Rewisijas komisija eewehleta no wišas Satwerfmes Sapulzes un komisijas šehdes peedališās kā teefnešis ari Kļihwes frazijas beedrs. Waj pateekšam Kļihwes kungs uš šawu beedri grib mešt dublūs, šahdūs wiššch meta no šhi katedra uš komisiju? Tas ir pahrsteigtš šolis, bet ja grib fraziju aistahwet, tad wajaga to teikt, bet newajaga noštahtees tahdā lomā, ka itkā walštš interešes stahw augstal par wišu žitu, ka wiššch šin pamahžit kreišo špahru un grib ari pamahžit zentru. Tahdas krododila ašaras, šahdas raudaja Kļihwes kungs par komisijas parteišskumu, naw raudatas no walštš wihra, ne ari Satwerfmes Sapulzes lozekļa, bet ir raudatas no Kļihwes kunga kā frazijas wihra. Wišas šhis krododila ašaras

ir leekas, pirms naw noklausīts komisijas sīnojums līhdī beigam. Tā newar aīstahwet armijas interesēs un tā newar aīstahwet Satwerfmes Sapulzēs lozekla augsto goda amatu. Ja grib zītus teesat, tad wajaga pašam augstak stahwet. Es domaju, ka komisijas preekščneeks, kūršč ir diskreditēts no Satwerfmes Sapulzēs lozekla, war aīstahwet komisijas leetu. Bet ja Kīhwēs kungam ir grūhta fīrds, tad tam war peekrist. Wina fīrds kīhš wehl grūhtaka, kad wīnšč, noklausītees apatščkomisijas, noklausītees wīšu komisijas sīnojumu (Uplausī).

Prezidents J. Šč a fste: Wahrds peeder Zelmam.

J. Zelmš (sozialdemokrats): Godatā šapulze! Utwainojos, ka ari es esmu speeīts šaīstīt masleek zūshu usmanību, kaut gan nebiju nodomajīs pee šči jautajuma usstahtees, bet gribeju runat pee otrā deenas šahrtības punktā. Tā tā ari mans wahrds šče minēts un loti šmagā, pehz minetaja domam, ašīnšgrehtā apwainots, tad lai man buhtu atlauts wīšpīrms peršonīgā leetā teikt šče pahris wahrduš. To dokumentu, kuru nolāšija Rambalās kungs tā šmagu ašīnšgrehtu, es waretu wehl papildinat, tīkai wīšpīrms man jāpahrlabo Rambalās kunga sīnojums, jāpahrlabo tani nošīhmē, ka šchīs dokumentis eefneegts štrahdneeku un bessemneeku kongrešam, bet ne komunistu partijai. Tahlaī man Rambalās kungam jaatgahdina, ka wīnšč aīšmīrīs weenu Tautas Padomes šehdi, kura notīka dezembri pilšehtas domes telpās. Zūhs, Rambalās kungs, wareet pahrlēezinatees pehz štenogramas, ka tad, kad zūhs mums līkāt preekščā jautajumu par to, šahdu zelu išwehletees štarp melno reakziju — melno diktaturu waj štrahdneeku diktaturu, tad es jums teizu, ka mehš, beš šchaubam, noštahtos štrahdneeku diktaturas pušē. To es teizu tajā Tautas Padomes šehdē, un Rambalās kungs wareja to pehz štenogramas wīllt klajā. Kas šīhmejas uš teem šmageem „ašīnšgrehteem“, tā šchīru zīhnas pamati, štrahdneeku organīšchana u. t. t., tad šchos šmagos „ašīnšgrehtus“ zūhs atradīšeet kūrā šatrā „Sozialdemokrata“ numurā. Manas fratziņas beedrs, Menders, eepreekščejā runā aīšrahdīja, ka mehš, warbuht, wehl šmagaki ešam nošegušchees, ka mums waretu peerahdit wehl šmagakus grehtus, jo mehš ešam neween sozialdemokratu štrahdneeku partija, mehš ešam ari rewoluzionara partija. Šahdu dokumentu zūhs waretu štahdit preekščā beš gala dauds. Faktš ir tas, ka ari zara generali — bījuščā zara generali — šīnamos gadījumos, šā, peemehram, pehnajā gadā, kad wīneem bīj jāšwehlaš štarp šarkano armiju un polu panu armiju, tad wīni noštahjās pret šcheem polu paneem šarkandās armijas pušē. Ša ir šīnama dilemma. Treschās išejas wīrak naw. Un pee tahdas dilemmas ari mehš neīšwehletos nekahdā šīnā melno blofu, bet gan šarkano.

Tad, beidsot, kas ir bījīs šchajā rakstā par šarkano internacionali? Rambalās kungs, laīkam, šīnās gan, ka tas rakstīs nešīhmejas uš trescho internacionali, bet gan štrahdneeku internacionali. Es domaju, ka šatrš godīgs politīkīs to šīnās. Mehš nerunajām par trescho internacionali, kūrās toreīš wehl nēmaj nebīj, bet runajām par štrahdneeku internacionali wīšpahri, par to štrahdneeku internacionali, par kuru mehš runajām jagad, runāšim uš preekšču un runāšim weenmeh, šatru deenu. Tad, beidsot, teem no labā špahrna, kas šče gribeja nowehršt leetu uš zītu pušī, es gribu atgahdinat weenu mafu epīšodi.

Bījušē republikānu partija toreīš Tautas Padomē, tagadejā semneeku šaweenības šastahwdala Satwerfmes Sapulzē, leelineeku waras laīkā šwehtkos

gahjuš ar farkaneem farogeem gahjeena preeſſchgalâ. Tani paſchâ laikâ, ja tahds to buhtu darijis, es to tam par aſinſgrehtu nepeefkaitu. Lai katrs dara, kâ patihk. Kad Rambalas kungs peemineja wiſus ſchoš aſinſgrehtus un ſakta toš uſfkaitit, man nahk prahtâ — es atwainojoš — kahda weeta no Eduarda Swahrgula ſohgala kalendarâ, kur ir lihdſigs gadijums. Tur ir runa par Pihkſtulu Trihni, kura iſſaukta pee teeſas kâ leezineeze. Šchi Pihkſtulu Trihne, lai dotu ſawus paſkaidrojumus, diwas ſtundas no weetas runajuſi par ſlauktuwi un ſlaukſchanu, bet neweena wahrda ta naw teikufi par to, ko redſejuſi.

Man nejauſchi eenahza atminâ ſchis Swahrgulu Eduarda joks. Juhs tâpat gribeet nowehrſt jautajumu uſ zitâm ſleedem, nekâ tas pateefibâ noſtahdits. Wiſs jau war buht, kâ tam ir ari ziti pamati. Ir ſabeedriſtas parahdibas, uſ kurâm zilweki reage diwejadi. Ir gadijumi, kad zilweki reage ar galwas kauſa ſmadſenem, un ir gadijumi, kad zilweki reage ar mugurkaula ſmadſenem. Tahdos gadijumos, kad zilweks par kahdu parahdibu ſpreeſch ar mugurkaula ſmadſenem, tad naw eefpehjamš atſpehtot to, waj galwas kauſa ſmadſenem tas ir ſinams.

Man ſchkeet, ka Rambalas kungam, kuram nahkufchi rokâš ſchee ſlepenee dokumenti, buhs rokâš ari ziti ſlepeni dokumenti par to, kapehz ſtrahdneeku un beſſemneeku kongreſâ es tiku diwas reiſes no leelineekeem nopratinats par illegalu maſineeku darbibu. Beſ ſchaubam, Rambalas kungam buhs rokâš protokoli ar manu paraſtu, kâ ari buhs tas, ka es ſtahweju pee leelineekeem kâ kihlneekš; winam jau ir wiſi ſlepeni dokumenti. Bet wina noluhkš ir peerahdit, ka wiſa ta brehta ir tahds trazis, kurſch ſazelts weenigi tadehl, ka mums wajadſigs katrâ ſinâ un par katru zenu gahſt ſcho waldibu un nodibinat waj nu padomju waru, waj kahdu zitu. Es atkal teizu, ka ſchini gadijumâ es neatrodu par wajadſigu atſpehtot tahdu logiku, tahdus logiſkus ſlehdſeenus. Bet weenu es atlauſchoš, aiſrahdit jumš uſ daſcheem jautajumeem, kureem, pehz muhſu domam, newar peegreeſt nekahdu wehribu.

Runajot par eefneegto interpelaziju, runajot par komiſijas ſtaojumu, par tâš komiſijas, kurâ ir i Latgales frakzijas, i ſemneeku ſaweenibas preeſſchſtahwi, jautajums jaiſzel tahds, kahds winſch pateefibâ ir, un newis tâ, kâ weenam waj otram no labâ ſpahrna kungeem patiſtos wina noſtahdit. Ir pagahjis druſku wairaf par gadu no ta laika, kad ſchinis paſchâš telpâš Sautas Padomes laikâ, ja nemaldoš, no demokratu ſaweenibas ari bij eefneegta interpelazija par to, waj waldibai ir ſinams, ka Kurſemê paſtahw brunoti Latwijai naidigi ſpehki, un ko waldiba ir domajuſi darit, lai ſchee ſpehki tiktu likwideti. Tad daudſi no kungeem, kuri, warbuht, ari domaja reaget uſ to peepraſijumu wairaf ar mugurkaula ſmadſenem un maſaf ar galwas kauſa ſmadſenem, iſteiza leelu ſaſchutumumu, jauribu un jokus, kâ tahdus peepraſijumus war eefneegt, jo wiſeem jau ſinams, ka Kurſemê tahdi ſpehki ir. Kapehz gan nepraſot, kapehz ſchini ſahl deg elektriba — par tahdâm leetam jau nejautajot. Toreiſ ari miniſtru preſidentâ kungs — winſch ari tagad ir miniſtru preſidents — ſchais paſchâš telpâš ſwinigi paſinoja, ka newajag uſtraukteeš, ka ſchee ſpehki ir neekš un ka wini atſees prom no ſchejeenes ahtraki, nekâ juhs to domajeet. Šchi leeta tika noſtahdita tik ſmeekligi, ka pateefi labâ ſpahrna kungi wareja tifa aplaudet. Mehš ſinam ſchis leetaš tragikfo galu, mehš ſinam ari, ka par to weeglprahtigo

politiku Latvijas karēwji malfaja ar ņawām asinim, ņinam, ka tani pat brihdi, tad ņhis peeprastjums tika eefneegts, notika ņlepena konferenze ar Bermondtu ņhepat Rīgā. Un tomehr ņho poltitiku wajadseja likwidet ne waldibai, bet brunotai tautai. Ja tagad otrreis, pehz apala gada, nostahjas ņhis jautajums us deenas lahtribas, tad tamdehl, lai waldiba ofizielu pafkaidro, waj wina grib, un waj wina war ko darit, lai likwidetu to, jeb wina laus tam attihstitees tahlat tapat, ka lahwa attihstitees Bermondta leetai. Bes ņchaubam, waldiba un daudsi! no labā ņpahrna kungeem eefehdisees wilzeenā un aifbrauks, bet tauta neaifbrauks, winai buhs jaatbild un jafamafsa ar ņawām asinim. Par welta juhs nahkseet tad pee kapeem, kur gul tee, kas ispirkuschi ar ņawām asinim juhsu grehtu poltitiku, par welta tad juhs nahkseet raudat aņaras, par welta tad juhs dseedaseet ņlawas dseefmas waroneem. Labat pee laika greeft us to wehribu, paredset breefmas un mehginat tās nowehrst; ir labat faukt pee atbildibas personas, kuras ko ir redsejuschas un ņinajuschas un apņinigi, waj neapņinigi to weizinajuschas. Se daudsi tika runats par armijas ņhtabu, par to, ka armijas ņhtaba atbildigās personas eemafitas ņhini leetā. Es domaju, ka no rewifijas ņinajuma, ka ari no muhsu ņrazijas runatajeem ņhi leeta ir ņkaidra tani ņinā, ka mehš, runadami par armijas ņhtabu, nebuht nefakam, ka wifit tee Latvijas armijas wirfneeki, kuri darbojas ņhtabā, ir wainigi. Ir minetas noteiktas personas, pret kurām mehš prasam, lai tiktu westa wifstingrakā ismekleschana un kuras lai neifbehgtu pelnitam ņodam. ņhi nosedņiba gahjust pat til tahlu, ka minetā ņhtaba weenai atbildigai personai ir bijust jawa ahreja poltitika. Weenu ahrejo poltitiku ir wadijis ahreetu ministrs, Meierowiza kungs, otu — ņhtaba preefschneeks, Radņina kungs. Ubas ņhis poltitikas galu galā israhdijuschas par Latvijas demokratisfai walfstij naidigām, israhdijuschas par nosedņigām, un es gribu teikt — par Latvijas demokratisfo interefchu nodewigām poltitikam. Jo ka gan lai ņaprot to, ka, ja reis pastahw ofizielu behglu registrefchanas un reewafuazijas biroji, kapehz tad ņhtaba preefschneekam wehl wajaga dibinat kahdas atsewifschas reewafuazijas beedribas? Kapehz wajaga personas, kuras ņlepeni nahf pahri robeschat, fuhtit wehl pee kaut kahda pulkwescha Sergejewa, bet newis pee muhsu ofzielās waldibas registretās behglu reewafuazijas beedribas, kura tatschu ari behglus fuhta pahr robeschu? Kungi, man ņchkeet, ka attaisnotees ņhini gadijumā ar naiweem aifrahdijumeem, attaisnotees ar to, ka leeta ir til neeziga, ka par winu naw pat wehrits runat, war tifat tad, kad mehš, waj nu paschi eņam poltitiski ņihdaini, kuru kledseenus war apmeerinat ar ņalduminu, ko ņmehre us luhpam, waj ari poltitiski ņihdaini ir tee, kas to leetu nostahda tahdā gaismā. Mehš ņakam, wifmas domajam, ka Satwefmes Sapulze no tahdeem poltitiskeem ņihdaineem, ar kureem waretu til weentahrschi isrehkinatees ar naiwām pasazinam, nefastahw, un tapehz ari mehš ņagaidam ņchat jautajumā noteiktu lehmumu.

Man jaaisrahda, ka leelu lomu wifā muhsu ahreja poltitikā ir ņphelesuschchi daschadi diplomatisfki kurjeri. Es negribu winus wairs wahrdā faukt, bet ņchee diplomatisfke kurjeri ir transporfejuschchi muhsu ahrejo poltitiku, pehdinās teizot, us weenu un otu pusti; transporfejuschchi tahdos apmehros, ka muhsu muitas eerehdneem beeschi raduschās ņchaubas par ņchahdu Latvijas walfstis ahrejo poltitiku. Wini zentufchees noskaidrot, kas ta ir par intensiwo ahrejo poltitiku, kuru til ņmagos beesos ischemodanos wadā pahr robeschu.

Waj ir kahds brihnumš, ja kahdam robeschfargam, kad winsch eewehro, ka pahr robeschu grib pahrwest beesus tshemodanus, zelas sinamas aisdomas? Jr bijusch gadijumi, kur diplomatiskee kurjeri wed wifu to, tilai ne ahrejās politikas atributus. Nefen ir bijis gadijums, ka mums draudsigās walsis diplomatiskais kurjers brauzis pahr robeschu un robeschfargi winam atnehmusch wairakas pafas ar diplomatiskem seegeleem. Utdarot schis palas israhdijās, ka tur ir dauds daschadu tshetu Kreewijās naudā, dauds daschadu tshetu sweedru un danu kronās, angļu mahrzinās, dolaros, ar wahrdu fakot dauds tshemodanu ar ahrfemes walutam. Un tahlat schee paschi kurjeri weda sem diplomatiskem seegeleem daschadus swehrahdas kaschokus, kaschokus ar bebra ahdam u. t. t. Tās ir mantas, ar kuru pahrwadaschanu nodarbojas kurjeri. Pee kahda Danijas pawalstneeka, Hanjena lunga, atrasta wehtule. Winsch wehtule adrefetu nosauz par „kolegi“ un schim „kolegim“ isfuhds fawas behdas.

Spreeschot pehz ta, ka te ir daschadas resoluzijas ar ministru parastem, war domat, ka mineta persona ir loti augsti stahwoscha pee ministreem. Pehz tam daschas ministrijas taisija lehmumu, ka konfiszjemais atdodams atpafak tapehz, ka nauda westa sem diplomatiskem seegeleem; tā tad walsis peeschkir weena otrai sinamas priwilegijas, un ir jaatdod wifs atpafak. Pehz schim priwilegijam jaatdod wifs, kas pehz starptautiskem likumeem ir walsis ihpashums. Man jafata, ka muhsu muitas eerehdneem ar schahdeem kurjereem ir wisafakās un wisnepatihkamakās šarunas. Multas eerehdni beeschi aisrahda, ka Latwijā pastahw spehla kahds multas likuma pants, kusch usleel par peenahkumu pahrbandit schaubigas pafas, lai rdefetu, waj tur newed kaut ko naidigu pret walsiti, no kurenees tee kurjeri isbrauz. Jafata, ka muhsu ahrleetu ministrija aisleeds kurjerus tahdos schaubigos gadijumos kontrolet. Jr wairaki aisrahdijumi un daschus no teem es mineschu. Tā 29. aprili muhsu muitas eerehdni sinoja, ka ahrleetu ministrija, kad multas eerehdni usdewa šawam preeschstahwin buht ilaht pee aisdomigo suhtijumu attaischanas, ahrleetu ministrija to naw atlahwust. Tahlat eerehdni fuhdsas, ka otrs gadijums bijis ar kahdu plafchi pasihstamu Bihmani, kusch ari tani paschā laika peenahza ar twaikoni „Grafu Schuwalowu“, wesdams lihdsi smagus tshemodanus ar aisdomigu satoru. Multas eerehdni naw spehjuschi pahrleezinates, ko ahrsemju diplomatija wed pahr robeschu, jo ministrija teem stahjufees zela, nelaudama kratit kurjerus. Nefkatotees us to, multas eerehdni, kuru likumiga apšina ir deesgan stipra, un kuri nedrihst taisit walā kurjeru pafas, kamehr wini wehl sawās weetas, tomehr kahdreis tās pafas attaisa un atrod eeschā manufakturas gabalus, kabatas pulstenuš un tamlihdsigas leetas.

Zeenitā šapulze! Es atwainojos, ka weens otrs no scheem dokumenteem man schini gadijumā bij janolasa. Es atrodu par wjadsgu nolait toš tapehz, ka pehz manas pahrleezibas teem ir zeschš kafars ar wifu muhsu ahrejo politiku. Ja pee tahdeem apstahkeem preesch ahrleetu ministrijas nepastahw spehla nelahdi multas noteikumi, ja war transportet wisadas prezes i „Konsums“ no Parises, i daschadi priwati usnehmeji ar diplomatiskem seegeleem, tad jo weeglat schahdas prezes war transportet tee, kuri sche dshwo ar diplomatiskām pasem un kuru bagascha preesch robeschu fargeem un multas eerehdneem ir tikpat nepeeejama, kā kura katra zita bagascha. Es gribu teikt, ka pee tahdeem apstahkeem naw brihnumš, ka,

warbuht, loti beeschi pahr muhsu robeschu eet tahdas leetas, kuram ar Latvijas demokratisko ahrejo politiku ir wismafak sakara. Ja tahdas leetas noteek, ja muhsu ahreja politika un ta atbildiga persona, kura scho politiku wada, eet un wiskas pa tahdeem zeileem, tad, man schkeet, ir peeteefoschi pamata schaubitees, ka schis ahrejas politikas waditajs ari turpma newareds nowadit Latvijas ahrleetu politiku ta, ta to prafa Latvijas tirdsneezijs intereses. J politika, i schini gadijuma mehš usiuram weenu, ka sche dominejoschais un eespaidigais nebuht naw Latvijas demokratisas, bet gan tirdsneezijs intereses, ta politiskas ta fainneezijs. Ahreja politika mehš tirgojamees leelumā un mafumā, mehš peenemam kuru katru, kas mums us luhpam smehe medu un sola mums de facto waj de jure. Pat tik tahlu mehš aistranjamees no ta, kas smehe mums medu us luhpam, ka mums pat aufis un azis aishly ar scho medu un mehš negribam redset to, kas noteek aplahrtne. Man schkeet, ka ja mehš turpinasim schahdu ahrejo politiku, ja gribesim ar sinamu zeenibu un simpatijam nahkt pretim teem daschadeem Wrangeleem, kuri mekle tikai awanturu, kuri sola tagadejas waldibas preeschstahwoeem weenu un ziteem atkal otru, fazidami, ka wint Latvijai nedos de jure, bet gan tikai kahdu autonomiju; ja mehš ar wiseem scheem lungeem gribesim usiuret draudsigas atteezibas, tad sagaidams, ka muhsu ahrejai politikai, tapat muhsu eeschejai politikai draudes wismagafais krachs. Samdeht, pee schahdeem apstahkeem, pehz manas pahrlzeezibas, Satwersmes Sapulzei jafaka, waj wina ar sawu autoritati grib segt wifus tos noseedsigos faktus, waj wina grib teikt, ka sche naw noseedsiba, bet tikai mas joks, par kahdu to parasti uskafa muhsu labais spahrns. Ja Satwersmes Sapulze peekritis tam, uskraus us fewis wifu atbildibu, tahda gadijuma muhsu interpelazija atraidama.

Satwersmes Sapulzei noteikti jafaka, ko wina doma, jafaka, ka ta newar nest atbildibu par wifu noseedsigo politiku, kahda tikusi westa, wina schi politika stingri janofoda. Satwersmes Sapulzei japeenam schi interpelazija, jagreeschas pee ministru presidenta un japraja waldibai, waj wina ir ko darijusi, lai isnihzinatu wifas schis fepenās organizazijas, ta Wrangela, tapat, warbuht, ari zilas hermondteeschu organizazijas, pret kuram muhsu waldiba isturejusees ar leelu faudsiibu. Man pee weena jaaisrahda, ka muhsu frazijas lozekli ne weenreis ween ir gahjuschi pee ministru presidentu un eeschleetu ministra un aishahdijuschi, ka noteiktas personas atrodas Rigā, Leepajā. Us to ahrlleetu ministrs aishween passaidroja, ka schahdam personam teekot sekots. Bei mehš redsam, ka pehz pahris deenam tas it swabadi isbrauz is Latvijas. Tahdi gadijumi ir bijuschi Rigā, tahdi ir bijuschi ari Leepajā, kamehr pati walsis kuhdsibu un nodewibu leetu komisija isbrauzu un bij speesta pret waldibu, waj bes waldibas sinas arestet daschus „needristus“ Leepajā. Waj Satwersmes Sapulze grib peelaist nenoteiktibu eescheja un ahreja politika, waj ta noteikti prafa stingru un noteiktu politiku ta ahrlleetu, ta eeschleetu ministrija? Wina jafaka, waj ta apmeerinata ar lihdschinejo politiku, kahdu peekopis tagadejais kabinets. Ja Satwersmes Sapulze negrib segt schos noseegumus, tad wina japeenam schis peeprafijums un jagaida ministrijas atbilde. (Igi aplausi pa kreisi).

Presidents J. Eshafste: Wahrds peeder Rihwem.

U. Rihwe (semneeku saweeniba): Zeenitee Satwersmes Sapulzes lozekli! Man ir loti mas ko peefihmet, nemot otrreis wahrdu. Es gribēju

tikai atbildet sinamâ mehrâ us to loti perfonigo runu, fo sche tureja Samuela kungs. Tika konstatets, fa es esot gribejis mest dublus un apwainojumus us komissju, usstahtees pret teefam, teefnescheem u. t. t. Un par fo tas wifs? Par to, fa schi komissja, fa Samuela kungs isteizâs, esot weentahrschi greh-kojusi un fa patš Behrsina kungs isteizâs šawâ komissjas usdewumâ, fa wifs, fo es teizis, esot pašai komissjai sinamš. Palika nesaprotami, kamdehl schis usbrukums, kad es atlahwos konstatet faktus, par kureem wakar komissja teiza, fa toš nesinot, bet šhodeen wina usreis toš dabujusi. Man ta leeta paleef pawisam nesaprotama. Es konstateju faktus un aisrahdišu, fa ta naw. Se man klahr ir stenograma, kurâ teiktš, fa komissja painterefejusees, kahdi noluhki ir eefšchjai un ahrejai isluhkošchanas nodalai, un tomehr neta naw konstatejusi. Wehlah nu israhdišâs, fa instruksijas ir, un es no ta taifu diwus flehdseemus. Juhs, fungi, atzerefatees, fa tee naw objektiwi un pilnigi, fa ir wajadsigi papildinajumi, fa tas sinamâ mehrâ naw tas, fo mehš wehlejamees peenemt no komissjas. Mehš wehletos, lai materialt no komissjas tiktu pahrbauditi un tee, kuras atsihtu par pareiseem, tiktu zelti preefšchâ. Se tika prasits, waj atfewiſchki zilweki to sin waj nê. Weens, kam sche prasija, konstateja, fa winsch sin, bet operatiwâs dalas preefšchneeks naw usaizinatš dot kahdus paskaidrojumas. Veekas, fa ir loti wehlami pateesi wiſu nosklaidrot, kadehl wajadsigs ismantot wiſus awotus, kas waretu dot schai leeta šklaidribu. Kadehl schee aſee pahrmetumi no Samuela kunga — tik aſus pahrmetumus es nekad no Samuela kunga neefmu fa-nehmitš — tas man pateesi nesaprotami.

Es negribetu nobeigt ar tik alegoriškâm leetam; es sche waretu teikt daudš, fo runâ tauta un wiſa Riga, bet to patureſchu pee fewis. (Sahlê knada).

Presidents J. Šchafste: Wahrds peeder Rudewizam.

U. Rudewizš (sozialdemokrats): Augstâ šapulze! Ša fa es šawâ pirmâ runâ šakarâ ar interpelaziju mineju deesgan daudš faktu un fa fa par ſcheem fakteem tika daudš runatš, mehginot toš apgahst, tad es efmu speests atgreetees wehl reis pee ſcheem fakteem. Daschi fungi, newaredami apštrihdet manus fa ari no rewisijas komissjas peewestos faktus, ar leelu aplombu usstahjâs pret flehdseeneem, kuras es laiſiju. Wiſpirms, Meierowiza kungs, kurfch man atbildeja, zentâs nowirsit leetu us hlakus zekeem. Pilnigi nesa-protu, kadehl winsch laſija wiſas Ganezka notas, kam ar muſhu peeprašjumu naw nekahda šakara. Pahrejot pee fakteem, loti raksturigi ir tas, fa winsch šawus peerahdijumas melleja pee apwainoteem. Mehš waram leezibas nemt no diwam puſem: no teem, kas ir apwainoti, un no teem, kas winus apwaino un ir eeinterefeti teikt pateesibu. Meierowiza kungs greeschâs pee ta šau-zameem „behgleem“, kuri brauz ahra fa werwete ar „Saratowu“, un praſa wineem dokumentus. Dokumenti esot bijuſchi šahrtiba. Loti dihwaini, fa eerehdni, kas isdarijuſchi kratišchanu us kuga „Saratowa“, naw greesuſchi wehribu us to, fa wineem ir dariſchana ar apwainoteem. Šapehž wineem pagahjis garam patš galwenais, par fo runaja rewisijas komissjas referentš, proti tas, fa wini „behglus“ noturejuſchi par ihsteem behgleem. Nekur netika teiktš, fa lopâ ar kareiwjeem newar braukt ari behgli. Tas tika konstatets no šaraksteem, fo rewisijas komissja atrada pee palkawneeka Ser-gejewa. Mums ir dokumenti no kahda Kreewijas pilſona, kurfch, melleedamš few wajadsigos dokumentus, eefluwis werweſchanas birojos zaur polu

oficialam eestahdem. Winam no polu suhtneezibas likts preekschā eestahtees ņawwaligo kreewu armijā. Nosuhtits pee polu konsula un, gribedams redset, kas tur isnahks, winsch raksta:

„Noejot polu konsulalā un issakot wehleschanos eestahtees kahdā no kreewu ņawwaligo nodalam, mani suhtija us polu militaro misija, bet no tureenes kahds ofizeers polu militarā apgehrbā aissuhtija mani us „Imperiala“ weesnizu, Aleksandra bulwari un lita greestees 15. un 18. Nr. Nr.“

No „Imperiala“ winsch suhtits us Pernawas eelu Nr. 19 pee kahda palkawneeka Abaka, kur aissghjis fastapis dauds kreewu intelligenzes. Beidsot winam eedota lapa un likts atbildet uņ jautajumeem, pee kam us jautajumu „no kahdas gubernas?“ likts rakstit ne to gubernu, no kuras pateesi ir, bet kahdu polu gubernu, lai winu waretu suhtit us Poliju.

Tas wehl reis peerahda tika to, kas jau reis tika peerahdits. Meierowiza kungs zentās leetu apgaismot tā, ka westi ir tika behgli un starp teem, kuru dokumenti ir bijuschi kahrtiba, winsch mineja ari palkawneeku Rabanowu. Daschi no muhsu beedreem leezineeku klahthuhne bij eegahjuschi pee schi Rabanowa un prasijuschi, ka war peeteiktees? Winsch usdewees par preeksch-stahwi schinis leetās un usajinajis peerakstitees. Bet mehs tatschu esam latweeschu wirsneeki? — winam jautā. Rabanows ņaka: „Tas nefas — mums Satwerfmes Sapulze ir preekschstahwis.“ Winsch nosauza ari ta wahrdu. Pehz tam es domaju, ka te ir weens preekschstahwis, bet kad Rambalas kungs runaja, tad es domaju, ka ir wairaki preekschstahwi; winsch ņawā runā nemineja neweenu wahrdu pret wrangeleescheem, bet tika teiza, ka tas, ko mehs ņakam pret waldibu, wis ir meli un blehnas. Us tahda pat stahwotka nostahjas ari Rlihwes kungs: winsch nemas neprastija, waj waldiba ir pareisi darijusi, bet winsch prasa, waj ta komisija ir pareisi isdarijusi, kuru eezehlusi Satwerfmes Sapulze, lai rewidetu waldibu. Tahlak Meierowiza kungs ņawos peerahdijumos pret ņakteem, kuras winsch nensdroshinajās apgahst, aissrahdija us kahdu awisi „Swoboda“, kuru isdod Sawinkowa aprindas, un no kureenes winsch smel leezibu, ka Derentals ir schurnalists. Kur tad juhs wareet dabut objektiwaku leezibu pehz tam, kad mums ir rokā dokumentis, ka awises „Sewodnja“, „Swoboda“ un zitas ir pirktas par Sawinkowa naudu? Pehz tam, kad tas sche tika nolastis un Meierowiza kungam sinams, winsch kuhso peerahdit ar tahdeem ņakteem, kuri jau desmitkahrt apgahsti. Un wisi tee, kas albalsta Meierowiza kungu, zel apwainojumus pret teem, kas scho leetu ir zehluschi gaisnā, pret teem, kas nodarbojas ar rewisiju. Tas ir loti raksturigi. Ir wehl weena raksturiga parahdiba pee wiseem scheem ņakteem un runam. Mehds dauds runat par Falkowski, bet nemehds runat par schtaba preekschneeku Radstinu. Rlihwes, Rambalas un Meierowiza kungi runaja loti dauds par Falkowski, kuram ir itā bijusi, itā naw bijusi paketa, tomehr tas galigi naw konstatets. Bet muhsu peeprasijumā nestahw: „Sakeet mums, waj ministru presidentam ir sinams, ka Falkowstis ir wedis, waj naw wedis“. Tur ir ņazits, waj ministru presidentam sinams un reisē ari wisai waldibai, ka tahdas nosedstigas leetas noteet Latwijā un waj waingee ņauktit pee atbildibas. Raksturigi wehl tas, ka pehz dokumenteem, kuri tika nolastiti, ir skaidrs, ka Radstinšch schai leetā ir eejauktis, ka winsch ir dewis sinamus skaitlus par armiju, ka winsch ir ufturejis ņakarus ar mums newehlamām organizacijam, winsch ir

dewis tam kehkus, wansch ir sinajis par wisu ko, bet par Radsinu sche neteef runats. Es ari gribu nostahtees iif objektivi, ta to mehginaja darit Rlihwes kungs, un skatitees us to leetu neitralti, bet tad japrasa, lai muhsu waldbibas preekshtahwji nefa neslehpi. Wini, turpretim, mefle peerahdijumus, lai leetu noslehptu. Ne tas til dauds friht swara, ka Meierowiza kungs pee-rahda, ka weenam otram bijuschi dokumenti sahrtiba, bet no swara tas, ka wansch grib faut ko slehpt. Seel aifrahdits us sinamo rihkojumu, kursch dots 20. oktobri. Tas ir rihkojums par to, ka nedriifst laist pahri pahr robeschu behglus, bet tas pahrnahf pahr robeschu, tee jawed pee pulkwescha Sileneeka. Tas ir loti labi, bet man ir japastaidro, ka Derentala wehstule atnemta 26. septembri un Radsinch wimu fanehmiz 6. waj 7. oktobri. Ta tad ir deefgan pagarsch lais stark 7. un 20. oktobri, kad tifa dots schis rihkojums. Us sinamo apspreedti tifa usaizinati ari waldbibas preekshtahwji: generali Radsinch un Balodis un pawehstes pree- fuhntas 20. oktobri, kuras bij usaizinajums eerastees us apspreedti. Tas nu ir loti saprotams, sahdos atstahlos rihkojums dots, bet leelitees ar to naw fewischki objektivi. Tad Rlihwes kungs bij isdomajis itka „asprah- tibu“, kad wansch teiza: „Juchs kafeet, meera lihgums ir pahrkahpts tapehz, ka us muhsu semes, muhsu teritorijas ir organiseti naidigi spehli tai walstij, ar kuru noslehgts meera lihgums, bet eedomajatees tatschu, ka mums ir ari otram walstij, Wahziji, naidigas organifazijas, proti komunistu organifazijas.“ Man schkeet, ta naw nekahda asprahntiba. Ja juchs apprahtos Wahzija, waj tur komunisti ir tahda spezifiska organifazija, kura preeksch Wahzijas ir naidiga, tad juchs redsetu, ka wina tur ir pilnigi legala. Tapehz aifrahdit, ka komunisti, paschi par fewi nemot, efot naidigi Wahziji, ir naiwi un smeekligi. Tas itneko wairaf nepeerahda, ka tifa to, ka naw nekahdu ar- gumentu, bet tee jamefle, lai galweno noslehptu. Tahdi ir fakti. Sagad, pahrejot pee politifkas pufes, man jaatsihme, ka Meierowiza kungs sawa atbild teiza, ka to leetu gribot nostahdit ka politifku leetu. Man jaatbild, ka mehns negribam wimu padarit par politifku leetu, ja ta bes kahdas puhle- schanans tahda ir. Ja sinamas apridas nodarbojas ar militaru organifeshanu, kurai ir politifks mehrtis, tad ta ir politifka leeta un pee tam loti aktivi politifka leeta, ta ka mums winau par wairaf politifku padarit newajaga. Sahlat Meierowiza kungs saka: Ja nu tas, warbuht, buhtu bijis, tad jant loti masah mehrah. Jr bijuschi tifa diwi tuhstoschi karewju, ar kureem efot gribejuschi greestees pret Padomju Kreewiju. Ne, Meierowiza kungs, winau ir wairaf. 2000 bija sem kahda palkawneeka waldbibas, par kuru es nolafiju dokumentus. Bet zitos dokumentos ir teifts, ka Jgannija ir no 8000 lihds 9000 tahdu seemel-reetumu armijas paleeku, kuras waretu fuhnt projam, ja tifa buhtu nauda. Bes schaubam, ja tee 2000 ir sapulzmati iif flepeni, tad dauds wairaf war til sawerweti us weetas. Lihds ar to planti, ka wajadstas eerotschus fuhnt no Jgannijas zaur Reweli, un gala flehdseens ir tas, Pahlens, kam schos pulkus buhtu wajadsejis wadit, runa newis par 20 bet par 25.000 lihds 30.000, kuras wajadsetu apbrunot, pahhdinat u. Uzimredstot ir tendenze samasinat notikumus pee teem, kuri saka, ka netu- naw bijis. Es nenemos apgalwot, aif sahdeem motiweem wifs tas wajadstigs. Es saprotu, ka Sawinowa agenteem tas teesham buhtu wajadstigs, bet ne- saprotu, preeksch ka tas wajadstigs Latwijas waldbai; kapehz mehgina ap- gahst to, ko patefiba newar apgahst. Schis leezibas, par kuram sche wakar

ari sinoja komiſijas referents, naw nemtas no teem, kuri teef apwainoti, bet no teem, kuri rakstijuschi pehz ſawas ſirds pahrleezibas par ſchahdu politiiku. Wini nebuht nebij domajuschi, ka mehš tās wehstules notwersim. Warbuht, wini ari weenā otrā weetā buhš fantasejuschi. Nedomaju, ka wini buhtu wiſu darijuschi ar noluhku, lai muhš maldinatu. Sihnigaki wehl ir tas, ka newar atrast wehstulēs weetas, kur buhtu peerahdits, ka Latwijas waldiba ſpehrusi energifkus ſolus pret teem. Ur to es nefaku, ka Latwijas waldiba ir ſinajusi wiſu, ir bijusi teescha lihdsdalibneeze. Pihgums naw noſlehgtš. Par to ari neet runa. Rā jau teizu, waldibas waina pastahw eefch tam, ka waldiba naw ſpehjuſi ſinat, waj ſinajusi un naw ſpehrusi energifkus ſolus. Geſch tam ari pastahw noſeegums. Ja mehš pahraſitu wiſas tās wehstules, kuras ir muhſu rihzibā — jaſaka, ka tahdu gan ir deesgan daudš — tad jaſaka, ka interefanti ir tas, ka winās naw nekur teeschu norahdijumu uš to, ka Latwijas waldiba buhtu likuſi werweſchanai zelā kahdus ſchkehrſchus. Mehš winās gan atrodam tahdu weetu, ka kahdš wirſneekš raksta, ka tas 4. junijā eebrauzis Rīgā no Igaunijas, lai dolos tahlak uš Ukraini. Winſch bijš beš naudas un dabujš ſinat, ka te ir kahda ehdniza, kuru uſtur graſš Pahlens ar ſawām naudam, nodſihwojis weſelu mehneſi Rīgā un tad winam likš preeſchā eestahtees ſukuma pulkā.

„Par eestahtchanos eemeſlu winſch paſinoja, ka mums tā kreewu wirſneekem wiſur wajadſigs zihnitees pret leelineekem. ſukuma pulkš buhš mums par todolu formeschanai uš Latwijas teritorijas un tikš atſihtš no Latwijas waldibas.“

Es atkal nenemſchos apgalwot, ka tas pilnigi pareiſi, ka Latwijas waldiba atſiht tahdu pulku, kurſch waretu uš Latwijas teritorijas weſt kara darbibu pret leelineekem. Bet daudſeem zilwekem ir tahdas domas, ka Latwijas waldiba ne tik ween nelikš werwetajeem ſchkehrſchus, bet gan pabalſitš, tā tas ir bijš junijā. Oktobri raksta generalis Molawins, kuram peedahwats palikt Latwijā par militaru agentu no Mahrowa. Tas ſtarp zitu ſazenſibā ar ſawu otru beedri, Schnabelt, kurſch bijš Judenitſcha preeſchſtahwis Rīgā lihds junija mehneſim, ſaka tā:

„Janwara beigās un dezembra ſahkumā Schnabels ſahka jau iſweſt ſlapſtoſchos karaklauſibai derigo kreewu mobilisaziju, bet Latwijas waldiba ſem ſozialdemokratu ſpeedeena drihšumā mobilisaziju aifleedſa.“

Rā redſeet, winſch naw teizš wiš teeschi, ka Latwijas waldiba ir aifleegusi, bet uš ſozialdemokratu ſpeedeena, un janem wehrā tas, pee kahdeem apſtahleem. Doreiſ Schnabels atklahti bij apnehmees werwet kara ſpehtu, bet tas uš ſozialdemokratu ſpeedeenu bij aifleegtš. Ja nu ſanemam kopā wiſu, to raksta Derentals, ka Latwijā notikš ſapraſchanās, un Sergejewš raksta, ka Igaunijā ſapraſchanās panahkta, tad tee ir leezineeki, kuri runā. Surpretim tahdas weetas, kuras ſaka, ka uš Latwijas teritorijas to iſweſt buhtu abſoluti neeſpehjami, naw ſaſtopamas. Meierowiza kungs ari peeweda ſinamas gruhribas ſakarā ar to, ka ſche eſot loti ſtipra, pret kreeweem naidiga partija, bet tas nebuht nerunā par labu waldibai. Ir ſazitš, ka partija, kura kreeweem draudſiga, ir ſamehrā maſa, un partijas pee kurām peeder muhſu waldiba, newar teikt, ka winās ir leelaš. Tad nu, beidſot, eefch kam pastahw tas galwenaš noſeegums pret Latwijas demokratiju un Latwijas walſti? Ne tikai ſkaitli te ſpehlē lomu, bet tas, ka ar tahdu politiiku mehš

waram pahrlahpt meera lihgumu un eefahkt faru, nekfatotees us io, ka fa-
werweto armija ir 2 lihds 3 tuhstoschi leela. Reif tas buhs notizis, tad
kara tiks eewilktas wifas masas walstis. Un ja mehš to negribam redset,
tad mehš efam nostahditi dilemmas preefšča: waj meera lihgums laufs?
Us šcho jautajumu war atbildet ar to, ka winsch ir laufs, un ari, ka naw
laufs. Mehš sawa peerahdijumā usstahdijām jautajumu:

„Gewehrojot to, ka šchis organisazijas pehz saweem mehrkeem
un darbības weideem apdraud Latwijas paštahwibu; ka Latwijas
ahrleetu ministrija un Latwijas armijas šchtabs, peelaisdami Latwijā
Sawinkowa agentus un winu noseedsigo darbibu, pahrlahpj Latwijas-
Kreewijas meera lihguma 4. pantu un prowozē Latwiju us jaunu
karu ar Kreewiju,— mehš greefchamees pee ministru presidenta ar pee-
prastijumu, waj winam sinami augščā peewestee fakti un to winsch
darijis to nowehršchanai un wainigo šaulščhanai pee atbildibas?“

Tā tad mehš wehl neusteeptjam pat io, ka waldbiba ar nodomu buhtu
pahrlahpusti šcho meera lihgumu. Mehš konstatejam noseegumu tā fakti.
Mehš konstatejam, ka šchtaba preefšchnees ir isdarijis noseegumu pret lih-
gumu un wispahri pret walsti. Mehš konstatejam, ka ahrleetu ministrs
nedod peeteefoschu atbildi us jautajumu un mehš prasam — kas ir darits
wainigo šaulščhanai pee atbildibas?

Bet ja mehš tagad atstahtu pee malas to jautajumu un teiktu: „Nu,
paldees Deewam, Sergejewi un wisi tamlihdsigi fungi ir aresteti, lai ta leeta
eet tahlal!“ Rungi, tad war israhditees, ka, warbuht, zitreis šchis sozialde-
mokratu speedeens nepaspehj nahkt laikā un tad, warbuht, šchee notikumi nahks
papreefšchu. Es negribetu, ka pee Latwijas stuhres stahw personas, kuras
tikai tad šper tahdus šolus leelu politisku noseegumu nowehršchanai, kad
winus us to mudina sozialdemokrati waj zita tahda partija. Es gribu, lai
waldbibas preefšchgala stahw tahdas personas, kuras paschas šaprot to, ka
winam jasper šohi šchahdos jautajumos. Es konstateju, ka, warbuht, stahwoflis
ir tahds, ka meera lihgums ar Kreewiju tagad naw un newar buht laufs,
tapehz, ka augstā eestahde, kas to ratifizejusi, wehl naw teikusi sawu wahrdu,
bet winsch ir laufs no daschām personam, kuras to laususchas tendenzioši
waj aif fewiſchkeem noluhņem. Mums atleefas pasazit, waj mehš to šanf-
zionejam waj nē. Es domaju, ka Satwerfmes Sapulze uslikusi sawu seegeli
un ar to ir atbildiga, un tad, masakais bes isfmelofscheem pašlaidrojumeem
no waldbibas puses mehš to šanfzionet newaram. Mums tahda pašlaidrojuma
naw. Meierowiza kungs nobeidsa sawu rumu ar to, ka winsch tā semneefu
šaweenibas preefšchstahwis teiza: „Atteezigo pašlaidrojumu es došču attee-
zīgā laikā“. Tā tad wehl no waldbibas puses mums pašlaidrojumu naw un
ja Satwerfmes Sapulze ar tahdu nezeenibu isturefees pret šaweem lehmu-
meem un nostahfees us Rlihwes kunga redses stahwofla, ka mums naw jano-
klaufas waldbibas pašlaidrojums, ka mehš jau eepreefšch sinam, ka wifš ir
pareisi un waldbiba naw wainiga, tad Satwerfmes Sapulze apstiprinās, ka
nekahda atfewiſchka persona, nekahds generalis Radſinſch, bet gan Satwer-
fmes Sapulze pati attaisno meera lihguma laufšanu ar to, ka wina šcho
preefšchlifumu noraida. Šchis ir tās konsekwences no Rlihwes kunga
preefšchlifuma. Nesaprotu, eefšch ka flehpjas wina motiwi. Es šaprasu, ja
mehš isteiktu waldbibai neustizibu un Rlihwes kungs gribetu glahbt kabinetu,
bet tagad, kad waldbiba šaka: mehš jums isfmelofschu atbildi newaram dot,

es nēsaprotu. Ir konstatēts, ka nāw wiš notifikāšči kaut ka hdi tihri neeki, bet gan swarīgi fakti, ir wēstia loti noseedšiga politika. Šchai politikai ir konsekwenzes un tas, ko mehš runajam, kluhs wišai Ēiropai sinams un katra šķīra to tulkoš pehž šaweem eestateem. Starptautiskais proletariats teikš, ka te ir starptautiskš kontrewoluzijas mehginajums un wišas zitas walstis, kas šche eejautas, runās par to. Un Latwijas Satwersmes Sapulze buhs loti nēweiklā stahwolli tad, ja wina buhs pateikusi: mehš tizam waldbai un neprašam pašaidrojumus. Zitadā stahwolli buhs Satwersmes Sapulze tad, ja wina atlaus dot us pēprāšjumu atbildi. Tāpehž es leeku preekščā un zeru, ka Satwersmes Sapulze šcho pēprāšjumu pēenēs.

Presidents J. Ščakste: Wahrds pēeder Rambalam.

St. R a m b a l a (Latgales semneeku partija): Zeenijamee Satwersmes Sapulzes lozēkli! Se ir dašči fungi, kuri domā ar galwas šmadšenem, mehgina nostahdit zitadā gaismā parastitos dokumentus un šaka, ka esot teiktš, ka Zelms esot adresejis kahdu rakstu 3. internacionalei. Es nolāšiču šči dokumenta adresi un ta ir: „III. Latwijas strahdneeku, bessemneeku un strehlneeku padomju kongresam“. Kopija nosuhdita Latwijas padomju waldbas preekščehdetajam. Ščini dokumentā, ka es jau mineju, teiktš, ka zihna eet pret galweno eenaidneeku — melno internacionali, t. i. Tautu Lihgu, kura grib eestahtees Latwijas nazionali domajofčas partijas, bet kura sozialdemokrateem ir tas galwenais eenaidneekš.

„Mehš atklahti un šingri noteikti nostahjamees padomju waras pušē, aktiwi to pabalstidami, un šaukdami palihgā wišas pašales proletariatu.“

Ščis eefneegums nobeidšas wahrdeem: „Lai dšihwo sozialā rewoluzija! Lai dšihwo šarkanā internacionale!“ Waj ta ir tresčā waj zeturdā, tas jums, fungi, labak šinams. (Trošknis un šarunas pēe sozialdemokrateem). Es ar jums neešču strihdetees, bet domaju, ka šarkanā internacionale ir Maškawā un ta ir padomju Latwijas waldbiba. Es zehlu preekščā šcho leetu tadehš, lai dotu masu gaismu, waj war buht pateesibā preekšč latweešču pilsoniskām partijam, kuras nodibinaja Latwijas walsti, isteiktš apwainojums. Tagad nodewibā pilsoniskās partijas apwaino sozialdemokratu strahdneeku frazija, kura buhdama Latwijas Tautas Padomē, un buhdama representeta toreisejā Latwijas šuwerenā eestahdē, atrod par wajabšigu atšiht ne Latwijas pagaidu waldbibu, bet atšiht Latwijas padomju waldbibu, kura atra dās Rehšefnē. Waj ta nebij nodewiba? (Trošknis un starpsauzeeni pēe sozialdemokrateem). Tāpehž, zeenijamee fungi, ščis apwainojums ir personiga nodewiba no teem zilwešēem, us kureem war šcho wahrdu wišpareišaki atteezinat. Tas ir absoluti neešpehjami un needomajami. Juhšu pahrmeiumi latgaleešču semneeku partijai ir juhšu politikā aišfardsiba, lai waretu teikt, ka Rambala uštahjees šchodeen tadehš, ka šche Satwersmes Sapulzē Wrangelim esot šawi aišstahwji, un tee nu šche uštahjotees. Warbuht, Seligowška nosihmi mehš labak šaprotam, nekā juhš, to mehš gribam ne wairat kā juhš, jo jums ir zeriba, ka pehž Seligowška war atnahkt Štutščka, kuram juhš šuhteet šawu adresi. Bet tāpat, kā mums nepatihšt Seligowškis, nepatihšt ari Štutščka, un tāpat nepatihškama mums ari šarkanā internacionale, kurai juhš šauzeet „Lai dšihwo!“ (Trošknis pa kreisi). Ščis šarkanis internacionālis, kuru šche Latwijā likwideja pagaidu waldbiba, tagad pēekek wišus špehkus, lai tittu laustš meera lihgums štarp Padomju Kreewiju un Latwiju.

Weens solis us preefchu schaja lihguma laufchanã ir eefneegtã interpelazija, kuras eefneedseji usdrofchinas teikt, ka Latwijas waldbiba pahrfahpufi meera lihgumu; wina usdrofchinas to apwainot. Tapehz, lai scho apwainojumu, kura nepareisiba peerahdita, nepeenemtu, lai padomju Latwijas waldbibas nodomus isjauttu, Satwerfmes Sapulzes pilsoniskam wairakumam, pret kuru schis apwainojums ari ir wehrstis, schi interpelazija us wisstingrato jaatraida. (Sauzeens pa kreisi: „Amen!“ Aplaufi).

Presidentes J. Tschakste: Wahrds peeder Bergam.

U. Bergs (bespartejisko grupa): Augsti zeenitee Satwerfmes Sapulzes lozekli! Ur wisleelako usmanibu, ar wisleelako ruhpiibu, ar wisleelako interesi mehš diwas deenas no weetas nodarbojamees sche ar ta fauzamo „wrangeliadi“. Mehš eedfilinamees wifos sikhumos, wifas sinefes til tahlu, ka ais schem sikhumeem, ais wifam schim sinesem, ais wifem schem leeseem kofeem newaram wairš eeraudsit meschu, aismirstam un pasaudejama galweno pawedeenu, kurfch weenigi muhs war intereset. Tapehz mans usdewums ir newis atgreestees pee schem sikhumeem, newis winaus istirsat, bet kuhot atrast leetas kwintefenzi, atrast, eefch ka tad ihsti leeta pastahw. Seefcham jafaka, ka apbrihnojamus sikhumus mums sche zehla preefcha. Zehla preefcha daschdaschadus dokumentus, weenu wehstuli pat wairakas reises nolastja. Aisrahdija pat, kahda apgehrba gabala un kahda weeta schi wehstule bijusi eefchuhita un pamahzija, us kahda papira schahdas wehstules labat rakstet. Weltigi mums ari nolastja wifas Ganezta notes; weltigi, jo wifem, kas ar tam wehlas eepafihtees, ir eefpehjams to isdarit no „Sozialdemokrata“, kurfch atrodas tai laimigaja stahwolli, ka wina schahdas notes war drufat jau tani laika, kad pati nota wehl atrodas zela us ahrleetu ministriju. Gadijums, kahds nekur naw diplomatiska pasaulē peedfihwots. Mans nodoms, ka jau aisrahdiju, naw eelasttees sikhumos, tomehr nahkas konstatet daschus faktus. Wispirms armijas wirspawehlneeka generala Baloscha usdewuma man japastahsta, itka instrukzija, kura isdota 20. oktobri un aisleeds behglu pahrlaischamu par Jgaunijas robeschu, warelu buht isdota sem apspreedes eepaida, kura bija nolikta us 21. oktobri. Es waru pasnot, ka pawehsti us scho apspreedi generalis Balodis ir fanehmis tikai 28. oktobri pehz notifikschas apspreedes, bet par apspreedi dabujis sinat no muhsu godata presidenta kunga 21. oktobri pulksten 12 un 20 minutēs deenã, ta tad pehz instrukzijas islaischanas.

Man naw usdewums runat waldbibas wahrda un man naw eemesta aistahwet manu reformu. Somehr man jaapstahjas pee dascheem aisrahdijumeem, kuras sche taisija. Mendera kungs starp zitu apgalwoja, ka man padotās eestahdes gan sinot spert energistus solus us kreiso pusi, bet nekad us labo pusi, pret needristeem un Wrangela laudim. Mendera kungs loti glesnaini tehloja us labo pusi sapampufcho waigu. Tas naw pareisi.

Bij atteezigs peeprasijums no ismellefchanas komisijas ari man tagad padotai politiskai apfardsibai. Es nesinu, waj atbilde jau fanemta. Bet wina ir isfuhitita, proti, ka leetas pret wrangelisteem ir bijuschas, ja nemaldos, kahdas 30. Ta tad apgalwojums, ka eestahdes naw dsirdigas aufis u. t. t., ta to tehloja Mendera kungs, naw patees — mehš flatamees us abam pufem.

Wakar Rudewiza kungs mineja, ka eefschleetu ministra kungs israzis kahdu wezu zara laika likumu, us kura pamata israida winam nepatihkamas

personas. Schis likums no 1917. g. 2. augusta ir Kerenška likums un faklas ar ņahdu motiwaziju: „Ļai nodroņinatu rewoluzijas panahkumus u. t. t.“ Laujeet, kungi, man iņleetot likumu, kuru pat Kerenņkis atrada par wajadņigu, un par wajadņigu taiņni rewoluzijas panahkuma nodroņinahana. Tas, kungi, ir wiņs, ko es gribeju teikt atteezibā uņ dasheem ņhkumeem un wiņs, ko gribeju teikt par ņawu reformu.

Atlaujeet man tagad turpinat kā Satwerņmes Sapulzes lozeklim un laujeet man atgreetees pee ņarlanā pawedeena, pee leetas, kuru mehņ apņpreesham. Negribu strihdetees par atņewiņņheem ņakteem, bet tikai wiņlt wiņu kwintesenzi un apstahtees pehz eespehjas tikai pee ta, ko war uņņkatit par neapstrihdamu un to nostahdit pareiņā gaismā. Es domaju, juhņ ar laikam nerunafeet pretim, pat kreiņā ņpahrnā ne, ja konstateshu, kā pehz diwām deenam mehņ stahwam pee „ņaņiņiņas krukhes“. Bes ņchaubam, kas no wiņņas tās interpelazijas ir palizis pahri? Winaņ galwenais pamats ir pasihstamā Derentala wehstule. Man leetas, kā es waru konstatet un ari juhņ man peekritifeet, kā wina naw droņhņ, neapņchaubams dokumentis, un, man leetas, kā juhņ paschi wiņu par tahdu neuņņstateet. Newiņ lahdi motiwi, bet Warņhawas awiņe „Nowaja Schiņn“, Sawinkowa organs, apgalwo ofizielā pashtaidrojumā, kā Sawinkowam nehahdu agentu ņhe naw un kā ari Derentals tahds naw biņis. (Nemeers pee sozjaldemokrateem.) Es eņmu meerā pret jumņ peekahptees, bet tad atlaujeet man atņauktees uņ wehstuli, ko juhņu heedrs Rudewiza kungs waņar ņhe zehla preeņņhā. Ari ta konstatē, kā Derentala wehstulē ir daudņ ņantahņjas. Schi wehstule tahdā mehrā apgahņ Derentala wehstuli, kā es atlahwos ņew starpņauzeenu, kā Rudewiza kungam tak newajadņeja zelt preeņņhā ņhe wehstuli. Tad Rudewiza kungs teiza, wiņņh, luhņ, miņlot pateesibu un tapehz eņot jazel preeņņhā abas wehstules. Es tomehr domaju, Rudewiza kungam wajadņeja taiņit ņlehdeenu, kā ja weena wehstule runā otrai pretim, tad newajadņeja zelt neweenu wehstuli preeņņhā, jo tur naw pateesibas. Rudewiza kungs warbuht aiņbildinafees, kā gribejis ņneegt, tā ņakot, giņti un pretgiņti. Es negribu iņņņkirt jautajumu, waj dņiņhwam organihmam, lahds mehņ tatschu eņam, ir eeteizams taiņit eņņperimentus ar giņti un pretgiņti. Wehl maņat, bes ņchaubam, ir eeteizams tahdu eņņperimentu taiņit ar „tantas dņiņho dwehņeli“. Bet uņ weenu man jaaiņrahda, kā „Sozjaldemokratā“ Rudewiza kungs ir ņneedņis tikai pirmo wehstuli, tas ir giņti bes pretgiņtis un wina pateesibas mihleņtiba ir pamodufees tikai wehlaf.

Uņ Derentala wehstuli, juhņu galweno dokumentu, mehņ newaram dibinatees. Kas bij tahlat? „Saratowas“ brauzeens. Brauzeens no Reweles uņ Danzigu ar emigranteem. Kas ari pateesibā nebuhtu bijuņhi ņhee emigranti, lahdu pahrmetumu no ta waretu taiņit? Ja tur bija kaut lahdi organiheti Wrangela karapehki, tad ne uņ muņhu teritorijas. Ja muņhu kugis usnem ņahhdus behghus, tad ari to mehņ kugim newaram pahrmest, jo wiņņh nem lahdinu, lahds winam ir pee rokas. Winam tas ir janem, jo ja wiņņh buhtu brauzis tukņhā no Reweles uņ Danzigu, tad rewiņhjas komihjas ahrsemju pretņhu eņņperiti buhtu laht un teiktu, kā ta ir nepeeļaujama leeta, kā kugis brauz tukņhā. ņnnahtu, kā waldiba katrā ņinā wainiga. Bet tahda teefahhanas kahrtiba atgahdina tās widuslaiku prozeņes, kur zilweku ņweeda uhdeni, ja wiņņh iņpeldeja, tad wiņņh bija wainigs un wiņu nogalinaja. Ja wiņņh noņiņha, tad wiņņh bij newainigs, bet beigts

bij tā tā tā. Es neapstahšhos pee tām palam, kuras Jalkowstis wedis, un ar kahdu seegeli tās bijušas, zil kahdā diplomatiškā palā bijis kaškoju, zil pulstenu, kahdā wehrtibā, jo es tur newaru atrast nekaut kahdu kafaru ar muhsu leetu. Jalkowstis wedis weenu paku, kurā bijuši eekščā nauda muhsu ahrsemju preekščstahwim. (Sauzeens no sozjaldemokrateem: „Par to nemas nebij runa interpelazijā!“) Interpelazijā par to naw runa, bet par to bij runa wafardeenas un šhis deenas debatēs, kuras mums bij tas gods noklausitees. Jo swarigs interpelazijas materials ir generala Radsina instrukzija, kurā winam stipri pahmet. Šhai sinā es atšauzos us to, ko wakar šawā sinojumā teiza rewisijas komisijas preekščstahwiš. Instrukzija esot nepeenemama aif teem eemesleem, kuras eekščleetu ministrs šawā rakstā minejis, zitadi pret winu neko fewiški newarot eebilst. Eekščleetu ministra eebildumi bija tihri praktiškās dabas, proti, ka naw eeteizams no Jgaunijas nemt behglus un suhtit pahr Latwijas teritoriju. Ja šhee eebildumi nebuhtu, un tee ir weenigee pehz referenta domam, tad Radsina kunga instrukzijai neko newar pahrmest. Tā tad no wina islobit kahdu politišku waj pat krimi-nalu noseegumu pee wislabatās, un pat wislaunatās gribas naw eespehjamš. Saka, ka generalis Radsinšch tomehr jutees špeests atšazitees no šawa amata. Tas neko nenosihtmē. Ir tahdas leetas, kur jabuht wišai smalkjuhtigam, kur amata persona nekahdu noseegumu naw nodarijuši, bet tomehr ir špeesta aiseet. Uri generalis Radsinšch ir bijis tif smalkjuhtigs; bet tas naw noseegums. Tas ir wišs, ko dewa juhsu materiali. Es nefaku, ka nefas naw notizis. Bes šchaubam, ir bijis Sergejews, ir bijis werweščanas birojs, un tas ir janowehrsch. Es domaju, šhini sinā domu starpibas muhsu starpā newar buht. Saka, ka waldiba weizinajuši waj, masakais, zeetuši šhos birojus. Bet jums taišhu wakar zehla preekščā wehstuli no Parises, kura rahdija, ko domā Wrangela preekščstahwi Parise. Tee sino, ka pee mums apstahkli ir tahdi, ka neatlauj nekahdu organizaciju nodibinaščanu. Staidrs peerahdijums, ka waldiba ir gan ušdewumu augstumā un ruhpigi štatas us wišcem šheem fakteem. Ir bijis Sergejews, wišč ir bijis Latwijas armijas ložeklis un ir weizinajis šawu beedru eepluščunu Latwijā. Tas naw noleedsams un apstrijdams. Naw neweenam ta noluhka, un man wišmafak, to apstrijdet. Bet ušluhkošim šho faktu objektiwi. Sergejews šawus zihnas beedrus ir gahdajis prom no Jgaunijas, jo tos no tureenes suhtija tifat pahr robeschu us leelineeķeem, waj lika pee gruhteem mešču darbeem. Tadeht ir šaprotama wiau wehlesčanās, iskuht laukā no šheem apstahķeem. Sergejews, protams, nedrihķsteja to few attaut, winam nedrihķsteja buht tif šehhliga širds, bet psihologiški tas ir šaprotams. Wišč ir pahrkahpiš šawus peenahķumus, bet ne jums par to winam pahrmest. (Pret sozjaldemokrateem pagreesees:) Juhsu beedri interesejas par laudim, kuras mehš suhtam pahri pahr fronti, un kuri israhdas par muhsu walstis eenaidneķeem. Šehhširdiba ir abās pušēs: jums pret komunisteem, Sergejewam pret Kree-wijas zihnitaķeem, bet prinzipliell tas ir weens un tas patš. Ušrahda, ka tas, kas notizis, esot ušstatams par meera lihguma pahrkahpščanu. Tas tā naw. Ja to apgalwo Kree-wijas preekščstahwja nota, tad to es šaprotu, jo nota ir politiškās zihnas eerozis un winā naw meķlejama objektiwa pateesiba, bet ja pee mums rodas laudis, kas šanem rotā šho zihnas eerozi, tad tas naw attaišnojams. Ja mehš buhtu weizinajušhi birojus, tad tas buhtu pahrkahpums un to waretu pahrmest. Bet mums naw peenahķums

turet sinas fleepenpolizija preeksh Kreewijas interesem. Ja fchee biroji mums buhtu usrahditi un ja tad mehs nebuhtu fpehrufchi wajadfigos folus, tad to mums waretu pahrmest. Pahrmest, ka mums wajadsejis atrast fchos birojus. Ja, warbuht, wajadseja, bet ik reises wifs neisdodas (P. Kalninsch no weetas: „Newar atrast needristu, kuru usrahda!“). Par fcho leetu es negribeju minet, bet ja Kalnina funks to peemin, tad ari par to runaschu. Rahdas 2 waj 3 nedelas atpakal tahda festdeenā sozialdemokratu frakzijas lozeklis man sinoja, ka Latvija usturas Needras kurjers, kursch braufschot atpakal. Es tuhlin dewu pastnojumu atteezigam eestahdem winu arestet. Man solija, ka es pa telefonu no kahda juhsu frakzijas lozekla dabuschu wehl drofchakas sinas, kur tas keramais wihrs atrodas. Es wifu fwehtdeenu nostahweju pee telefona (Smeekli pa kreisi), bet sozialdemokratu frakzijas lozeklis man schahdu sinu newareja dot. Tā tad winsch newareja atrast personu, kurai buhtu tahdas sinas pee rofas, un man pahrmest, ka es to nebuhtu darijis, ir netaisn. Zeefcham israhdijas, ka tahdas sinas newareja dot, jo persona, kas bij eeradusees, bij tuhlin isbraufusi laukā un nebij eespehjams tikt winai us pehdam. (Klara Kalnina no weetas: „Tas naw taisniba!“). Tā tas ir bijis, bet mehs newaram neso darit, ja newaram ispilbit wifu, to wajaga. Tas naw tik weentahrschi. Mehs sinam dauds to zitu. Peemehram, mehs sinam, ka isnahl „Zihna“, pee tam ar tahdu schiku, ka es dabuju winas korekturas nowilkumu daschreis wehl pirmis tam, kad schi „Zihna“ parahdijusees atklastiba us eelam. Mehs meklejam, kur wina teef drufata, bet newaram atrast. Mehs sinam, ka Rigā darbojas komunistu partijas zentralā komiteja, mehs winu meklejam un tomehr newaram atrast. Schai gadijumā juhs, laikam, neschaubifatees, ka labas gribas truhkums tas naw, kas nelauj mums to atrast. (Smeekli un trofknis fahle). Ir nepahrwarami apstahli. Mehs sinam ari dauds wairaf. Sche man ir dokumentis, pehz kura ir redsams, ka sozialdemokratu partijas beedrs Nikolajs Kalninsch ir peedalijees 1918. g. junija padomju kongresa Kreewija (Br. Kalninsch no weetas: „Tawu grehku!“). Sche ir iswillkums no „Всероссийскія съѣзды“ u. t. t., kur 245. lapas pusē ir atfihme, ka no Permas gubernas kā pilnwarotais peedalaš Nikolajs Kalninsch, kursch representē 280 komunistus. (Veels trofknis fahle). Un nodalā, kurā atfihmeta partijas peederiba katram kongresa dalibneefam, winsch ir atfihmets ar birtu R, kas nosihmē peederibu pee komunistu partijas. War schaubitees, ka Kalnina funks sawu partijas peederibu buhtu mainijis, bet winsch ir fegts ar imunitati un winu feds amnestija. Rungl, mehs sinam wairaf. Mehs sinam, ka juhsu partijas beedrs Kurfchewizs brauzā us Reweli (Balfis pa kreisi: „Naw wairs!“) — tā tad hijuschais partijas beedrs, to juhs gan nenoleegfeet, jo winsch tatschu juhsu frakziju representante wehl Sautas Padomē. Winsch bij pilnwarots brauft us Reweli fatiktees ar leelineekeem, un „Kulturās Balfs“ usdewumā fanemt no leelineekeem naudu. Winsch tur nogaidija 2 mehneschus un, naudu nefagaidijis, aisbrauzā us Kreewiju. Rahdā garā winsch tur usstahjas, to juhs paschi atzerefatees. Mehs to sinojam, bet tomehr newarejam tam peekertees. Tad ir wehl weens partijas beedrs Wehrfens, Mendera fungam labpatifās teikt — Bullitis — es nenemos fpreest par tahdu sawa beedra wahrda sagrosfchanu. Es domaju, ka wismaf Satwerfmes Sapulzē nedrihkfsteu buht weetas schahdeem gadijumeem. Mehs tagad sinam, ka winsch loti sikh sinojis komunisteem ne tikai par muhsu

karaspehku, par wina faktisko flaitu, bet ari jo sikhlas sinas par katru rotu, par katru zilweku. So mehš tagad sinam, bet ilgi nesinajām, ka winsch ir eewehrojams darbineeks juhšu frakzija un peederejis pee juhšu leeleem darbineekeem.

Juhšu interpelazija ir faksists trauks. Winai newareja buht nekahdas isredses, jo pati winas tese ir pahraf netizama. Juhš, tatschu, nematees apgalwot, ka ir notikusi walstis nodewiba, waldibas fasinachanas ar Wrangeli. Schodeen gan Zeelena kungs mehginaja to mihshtinat, teikdams, ka nodewibas naw bijis. Bet palaseet jel pastinajumu „Strahdneeku Uwise“ un „Sozialdemokrata“ ar 4 juhšu beedru paraksteem. Tur, tatschu, stahw drufats nodewibas pahrmelumš (W. Kalmiņsch no weetas: „Ja tas wišs israhditos par pareisu, tad ta buhtu nodewiba!“). Ta tad juhš, nebuhdami pahrlleezinati par to, kas ir pareisi, es konstateju, Kalmiņa kungs, juhšu isteizeenu, nebuhdami pahrlleezinati par saweem materialeem, tomehr juhš warejāt zeli nodewibas pahrmelumš. Tas, Kalmiņa kungs, wišmas ir weegsprahrtigi. Es waru jumš atgahdinat Rudewiza kunga isteizeenu wakardeenas sehde, ka ir tahdi, kas rotas sem Latwijas leelā ofola. Bet schi nodewibas hipotese ir tik leela, ka juhš winu nečad newareet peerahdit. Juhš schoš apwainojumus mehrkejeet pret ahrleetu ministri, Meierowiza kungu. Man naw usdewums winu aistahwet, bet notikumš, kuri peeder wehsturet, es waru attehlot un tas wajadfigš tadehl, ka juhš rehkinajatees ar publikas pahraf ihšu atminu un tapehž man schi atmina ir jastiprina. Meierowiza kungs bij tas, kas brauza us ahrsemem tad, kad nebij patstahwigās Latwijas, kad mehš winu wehl tikai gribežām panahkt. Winsch bij pirmats, kas ahrsemēs eestahjās par to, luhkoja ustahtees pret teem, kas mehginaja usturet nedalamo Kreewiju. Pahrmest, itkā winsch luhkotu raktees sem leelā ofola, ko pats ar tahdu risku ir stahdijis, ir pilnigi beszeribas leeta. Meierowiza kungs ir strahdajis preeksch brihwās Latwijas tani laikā, kad Kalmiņa kungs strahdaja kopā ar muhšu ahrejeem eenaidneekeem (Troksnis un aplausi labajā pusē). Ko juhš domajeet, ko Kalmiņa kungs spreeda 1918. gada junija mehneft padomju kongresā? Waj juhš domajeet, ka winsch spreeda par brihwo neaktarigo Latwiju, waj par usbrukumu brihwajai Latwijai? (Sauzeens no sozialdemokrateem: „Ko tad juhš spreedāt 1905. gadā?“). Juhšu nodewibas pahrmetumi wehrsti pret generali Radšinu, kurfch itkā isteizees, ka Latwijā waretu ustahdit 20.000 zilweku un pee sinameem apstahkleem pat 60.000 zilweku. Tee ir zipari, kuruš katrs war runat no galwas, bet ja juhšu partijas beedrs fastahda karakstu par kairas rotas preekschneekeem, zil wini ir ustizami u. t. t., tad tas ir balkis juhšu paschu azis.

Juhšu peeprahjums sabruhl pats šewi, bet, ka nebuhtu bijuschī sinami panahkumi, to, deemschehl, newaru apgalwot. Tas ir darijis loti nelabwehligu eespaidu. Winsch ir fahrizinajis par wisu scho nenofaidroschanās laiku tautas ustizibu pret waldibu, kurai ir ustrauti tik šwarigi pahrmetumi. Muhšu prese ir atklasti runajusi par nodewibu, to ir parakstijuschas atbildigas personas, un tam wajadseja fahrizinat waldibas stabilitati un radit ustraukumumu un neustizibu tautā. Bet muhšu tauta gaida us eespehju meerigi strahdat pee rashiga darba, wina domaja, ka nupat warēs ar droshibu stahtees pee schi darba, tad winas luhkoja eestahstīt, ka ir atklasta waldibas nodewiba. Tas ir tas wiššwarigatais panahkums, ko dewa schi interpelazija, fapehž par scho interpelaziju loti preezajas tā weenpus, tā otrpus Latwijas

obeschas. Ir skaidrs, ka to newar usstatit par Latvijas glabshanas darbu. Rudewiza lungs wakar teiza kahdu wahrdu, kurch ir weenigais, kam es waru peekrist, winsch teiza, schai leeta ir peekopta weeglprahtiga politika. Ja, ir taisniba, weeglprahtiga politika ir bijusi, bet newis no waldibas puses, us kuru winsch te sihmeja, bet no tas puses, kur sehsh Rudewiza lungs (Aplausi pa labi).

Presidents J. Tschakste: Wahrds peeder Samuelam.

W. Samuelis (demokratu saweeniba): Augsta sapulze! Es atwainoshos juhfu preefshā, ka wehkreis jaistu juhfu usmanibu. Mans noluhks nebij atbildet preefshrunatajam, bet tomehr daschas faktiskas peefshmes man buhtu jataisa. Wispirms te bij loti noteikts aifrahbijums, ka sinamas instrufzijas no wirspawehlneeka isnahkuschas 20. oktobri un ka starprafziju biroja sehde notikusi 21. oktobri. Se man jataisa masa korektura. Schee fakti paschi par fewi pareisi, bet ar to peefshmi, ka starprafziju biroja sehde tikusi sinota wirspawehlneekam 20. oktobri tanē telofshā datumā, kad isnahkusi mineta instrufzija. Otrs papildinajums ir tas, ka 22. oktobri kahlas muhsu ofziela darbiba un ta nebij noslehpus tanis aprindas, kuras stahwtuwu militarām eestahdem; tā tad newar teikt, ka schtaba preefshneeka aiseefshana notikusi bes jebtahda kafara ar luhgumu un kuhdsibu komisijas darbibu. Tas ir weens. Otrs fakts ir tas, ka te bij runa par stabilu politiku, par muhsu walutu un winas fatrizinashanu un tila mesti sibeni us kreiso pusi un zentru, kurch lihds sinamām robescham pabalsta interpelaziju. Es aifrahdishu preefshrunataja lungam, ka to stabilitati un muhsu walutu fatrizinajushas preefshrunatajam tuwal stahwofchas eestahdes un newis frafzijas, us kuram winsch aifrahdija (Trofknis pa kreisi). Atteezigo peerahdijumu es stahdishu preefshā nahkofshā sehde.

Tad man wehl ir masa isskaidroschanas ar Rlihwes lungu. Winsch nesaprot skarbunums, kas bij isteikti un par lurreem winsch bij atshmejis, ka wini wehrsti pret wiau. Mehš wisi, kas sinam, ka winsch ir peeteefofshi apkehrigs (Rlihwe no weetas: „Paldees!“) un peeteefofshi baudijis parlamentarifko kahli waj sinepes, neweens neatsihsim, ka winsch skaidru leetu newar saprast un tur laikam buhs griba nesaprast. Bet par to wehlat. Schimbrihscham es winam aifrahdishu us kelofsho: ja kahdam darbineekam pahmet, ka winsch nenodod objektivu spreedumu, un kafa, ka winsch ir partejisks, tad tas ir weens no leelakeem apwainojumeem, kahdi ween war buht, ta ir goda aifskarschana. To juhš, Rlihwes lungs, isteizat schai komisijai un komisijas preefshsehdetajam, t. i. man. Ja juhš manu godu tā aifskarat, tad man ka komisijas preefshsehdetajam ir peenahkums ari atteeziga kahrtā atbildet. Es teifshu, ka juhfu apgalwojumi, juhfu aifrahbijumi, ka te truhst objektiwitateš, naw isteikti pirmo reif. Par teem runaja jau kahds prefes organs, par kuru juhš sawā laikā isteizatees, ka tas jums stahw tuwu. Es teifshu, ka wina stahw tuwu juhfu firdij un ari juhfu makam. Tas pahmeta luhgumu un kuhdsibu komisijas preefshneekam, ka winsch tihfojot pehz ministru presidenta goda krehkla, jo semneeku saweeniba newar eedomatees zitu, kas to sehdeklī eenemtu, tā ween winas frafzijas lozeklis. Schis prefes organs pahmet ari ziteem frafzijas lozekleem, ka tee leefotees waditees ne no leelderibas prinzipa, bet no politikas, ar wahrdu kafot, komisija katrā sinā jastihzina, waj kafar (Rlihwe no weetas: „Waj tā naw?“). Ja tā spreesch par zilwekeem, kas strahdā fabeedrifkā laukā,

tad tas, Rlihwes kungs, ir loti schauri spreests no jums, tas tikai raksturo juhsu spehjas un ufftatus. Tahlat es gaidiju no jums pastaidrojumas, lai dabutu kahdu skaidribu, bet juhs sawu deesgan neispratnigo runu beidsat loti tumshi, teikdami, ka wisa Riga runa par kaut ko, kas wehrsts pret mani personigi. Juhs aisrahdiyat, ka ta esot tumsha leeta, ka ahrleetu ministrs, Meierowiza kungs, runajis ar Derentalu. Bet ja juhs to nosauzeet par tumshu leetu, tad juhsu aisrahdiiums ir dsilaka natts. Ja tas ir nosleh-pums, tas Riga figure, tad man jakafa, ka es to noslehpumu nedfirdu un ja winsch ari buhtu tahds noslehpums, ka wisa Riga par winu runatu un ja Rlihwes kungs grib to apgalwot, tad es faku, ja winsch nenahl ar skaidreem fakteem, tad wisa Riga par winu smejas (Alplausi pa freisi).

Presidents J Tschakste: Wahrds Menderim.

Fr. Menders (sozialdemotrais): Augsti godatee Satwerfmes Sapulzes lozekli! Utlaujeet, ka es wehl pehz Berga kunga runas ihsumā aiskaweschu juhsu usmanibu, pirms mehš nahlam pee swarigas balkofchanas. Ja mums nebuhtu argumentu interpelazijas peenemshana (Smeekli), tad tos dewa Berga kunga ustahshanas.

Sergejewš ar Radšinu tikai aiskeshlfirdibas lahwaschi saweem wezeem zihnas beedreem nokluht us Wrangela fronti un pahrfahpt muhsu meera lihgumu; tikai aiskeshlfirdibas notikusi Radšina zihnas beedru pahrfuhtishana — ta Berga kungs teiza. Neefot konstatets, waj werweshana bijusi. Bet es atzeros, ka ahrleetu ministrs teiza, ka werweshana ir faktis, ka newar neweens apstrijdet to, ka sem scheem „behgleem“ flehpjas kaut kas zits, neta behgli. Israhdas, ka Berga un Radšina kungi newar saprast, ka sem wezeem zihnas beedreem flehpjas Wrangela kareiwji un Wrangela kara leeta. Radšina instrukzija neta noseedšiga neefot — faka Berga kungs. Saprotama leeta, ja juhs atfewischi fanemeet rokās, tad tur neta fewishka neredseet, ka tikai behglu pahrfuhtishamu pahr robeschu. Bet kas sem ta flehpjas? Waj juhs domajeet, ka 150 Satwerfmes Sapulzes lozekli ir tikpat naiwi un nesaprot no tas leetas, quasi naiws grib isliktees Berga kungs ar Radšina kungu. Wrangela pabalsishana ir scheshlfirdiba, tahds buhtu flehdseens no Berga kunga runas. Ur wisleelakam basham schis eeshleetu ministra teizeens par scheshlfirdibu speesch muhs skatitees us waldibas turpmafo politiku. Ja eeshcheja un ahreja politika turpinas spehlet lomu til ahrfahrtegi leela „scheshlfirdiba“, ja meera lihgumu pahrfahps aiskeshlfirdibas, ja mums to nopeetni apgalwoš newis Rambalas kungs, kuram to waretu peedot, bet eeshleetu ministrs Berga kungs, tad es faku, ka tahdi waldibas wihri muhsu politikas aibildigos brihschos newar stahwet sawas weetas. (Alplausi pa freisi). Politika, zeenitee kungi, scheshlfirdiba nespehle nekahdu lomu. Politika spehle lomu logika, kura ir daudsreis zeefirdiga, un winai jabuht ari zeefirdigai ari tad, ja nelaimigeo baltee kreewu emigrantu mirtu sche bada; mehš winus nedrihstam nokuhtit us Wrangela fronti, lai wehlat nepluhstu afins juhras pahr wisu Latwiju.

Juhs fakteet, ka mums ir teesiba fuhtit behglus un emigrantus. Ja, us kureeni tad? Us winu pasauli? (U. Bergs no weetas: „Us Danzigu!“). U, us Danzigu?! Utwainojeet, Berga kungs, waj nu juhs wisu Satwerfmes Sapulzi turcet par naiwu, waj pats eheet, waj wehlatees isliktees naiws. Mehš winus fuhtistm us Danzigu un tur wineem tezes peens un medus mutē. Un fuhtistm pee tam wehl ar Wrangela wisu. Newarot nekur pee-

rahdit, ka IV. pants meera lihgumâ esot pahrkâhpts — fata eefchleetu ministrs. Jau tas ween, ka Sergejewš un Goerts, waj Gerzš, nesinu, ka winu lasa, ir eebrauzis Latwiâ ar Sawinkowa grupas diplomatisku pasi, ir noseegums un pahrkâhpums. Atlaujeet, ka nolasu jums IV. pantu, kuru juhs, Berga kungs, ſchowakar eſeet peemirſuſchi:

„Nepeekaut uſ ſawas teritorijas ſaſtahdit un uſturetēs jebſahdân organifazijam un grupam, kuras pretendē uſ waldibas lomu wiſâ otras lihdeſjas puſes teritorijâ, waj tās dalâ, kâ ari preechſtahwibam un amata perſonam no organifazijam un grupam, kuru noluhš ir gahst otras lihdeſjas puſes waldibu.“

Jums, Berga kungs, laiſam ſinams tiſpat labi kâ man, ka Sawinkowa komiteja ir organifažija, kura grih gahst padomju waldibu. Warbuht, jums tas patihst, warbuht, juhs tam ſimpatifejeet, warbuht, jums ir loti ſchehlſirdiga ſirdš, kad eet runa par Sawinkowu un loti zeetſirdiga un neſchehliga, kad leeta groſas ap freiſo ſpahrnu. Behz juhs runas ſpreeſhot tas pateeſcham tâ. Un meera lihgumu juhs eſeet wehlejuſchees pahrkâhpt. Juhs gribeet atſpehlot pahrmetumu par aſlibu pret reakzionaru organifažijam ar norahdijumu, ka paſchi eſeet weſelu deenu — ak, breeſmas! — noſtahwejuſchi pee telefona, „kerdami“ Needras agentu. Man loti ſchehl, ka juhs ſawu dahrgo wehrtigo laiſu eſeet welti tehrejufchi, lai weſelu deenu ſtahwetu pee telefona un, tomehr, nenokertu ſajo agentu. Behz „ſchehlſirdibas“ argumenta un weſelas deenas ſtahweſchanaš pee telefona Berga kungs uſſahst pret mums pretuſbrukumu, pahrtrumpojot ſchi wakara uſſautrinataju Rambalas kungu. Kâ mehš drihſtam runat par wrangelabi, kad muhſu ſtarpâ ſehſch Nikolajs Kalniſch — ſchehligais Deews! — bijis komuniſts. Tas juniſâ 1918. gada ir eewehletš ſirahdneeku deputatu kongreſâ un eefchleetu ministrs winu gribetu ſaukt pee atbildibas, bet newar, jo to ſedi Satwerſmes Sapulzeš lozeſka imunitate. Nikolajs Kalniſch man nupat nobijees teiza, ka winſch Permâ netad neeſot bijis. Bet muhſu teeſas jau newarēš ſaukt to pee atbildibas ari tadehl, ka „noseegums“ pehz paſcha eefchleetu ministra leezibas notizis laiſa, kad wehl nebij nedš Latwijas walſts, pret kuru noſeegtees, nedš Latwijas teeſas. Eš nebiju gaidijis, ka eefchleetu ministrs, jurists buhdams, tiſ maš ſpehj ſapraſt, ka noseegums, kaš notizis pirms amneſtijas, kaš iſdaritš itkâ pret Latwiju, kad winas nemaš nebij, naw ſodams. Eefchleetu ministrs turpretim ar leelu preeku buhtu gribejis ſaukt pee atbildibas, bet newarejis iſdarit tapehz, ka winam bijuſt Satwerſmes Sapulzeš imunitate. Eš atlauſchos aſrahdit Berga kungam, ka eefchleetu ministrs to nebuhtu warejis iſdarit ari tad, kad Kalninam ſchis Satwerſmes Sapulzeš imunitates nebuhtu. Ja muhſu waldiba tiſ wahji pahrwalda teeſiſkâš ſinaſchanaš, ja winai tiſ ſema teeſiſkâ atſina, tad naw neſahdš brihnums, ka wina wehl ſiſtaki pret demofratijas intereſem rihojas ahreetu politika, bet, meera lihgumu pahrkâhpjot, to neapſinas un war eewilkt jaunâ karâ. (Uplauſt pa freiſi). Bet waj wiſpahr ir leelš noseegums, ja kahdš pilſonis, kahdreis bijis komuniſts, tagad ir eeſtahjees ſozialdemokratoš, palidams par ſozialistu. Juhs, Berga kungs, tatschu gribeet, lai wiſt behgti, kuri ſabaroujuſchees Kreewijâ pa pilnam komuniſma, pahrbrauzot Latwiâ, paliktu par juhſu beſparteiſkâš grupas wehletajeem. Waj juhs ſawuš wehletajuš, bijuſchos komuniſtuš, gribeet ſuhtit atpaſak uſ Kreewiju? Juhs weetâ un neweetâ badeet ar ſawu adminiſtratora pirſtu uſ muhſu beedreem,

bijufcheem komunifteem. Utlaujeet, fungi, ja mehš gribetu tāpat rihtotees, tad waretu tikpat labi norahdit uš juhsu labā spahrna beedreem, waretu aifrahdit, ka juhsu partija ir fastahwejis Andreewš Needra. Es neufftatu par nofodamu, ja kahdi juhsu partijas beedri kahdreif puhtufchi stabulē pehz Andreewa Needras un wehlat pahrdomajufchi. Warbuht, juhsu starpā fehsch daschs labš Needras karfchu draugs. Juhsu kafari ar Latwijas reakziju naw noftaidroti. Kadehl jaatraida interpelazija? Tadehl, kafa eeffchleetu ministra fungs, ka Radfinsch un, laifam, ari waldbiba, bijufchi fchehlfirdigi pret wezeem, falihlufcheem, badā iftaltufcheem balteem kreewu wirneefceem, tamdehl, ka naw taifniba, itkā ifluhkoſchanas nodalas newehrftos pret galejo labo spahrnu, jo patš Berga fungs weſelu deenu noftahwejis pee telefona kerdams Needras agentu un beidſot tamdehl, ka Nikolajs Ralminſch delegetš no Permaš, no kureenes wiſch nekad naw delegetš, uš padomju kongrefu, kurā wiſch nekad naw bijš un ſchis „faktš“ notizis tad, kad Berga fungs wehl neſapnoja par patſtahwigu Latwijū. Tadehl, zeenitee fungi, atraidama interpelazija. Nu te man paſemigi jaatgahdina Meſiſofelš no Getes „Fausta“ un jaſata muhsu eeffchleetu ministrim: „Zuerſt Collegium logicum!“ (Aplauſi pee ſozialdemokrateem).

Kaš panahktš ar interpelaziju? — jautā tahlat Berga fungs. ſchis interpelazijas launā puſe ir ta, ka ſatrizinata uſtiziba pret muhsu waldbibu. Es jautaju no ſchis tribineš muhsu tautu, waj winai ir uſtiziba pret waldbibu? Naw. Un tižeet, wajadsetu weenam muhsu partijas spahrnam atſkalditees un teift: mehš gribam waldbibā eeeet ar diweem wihreem, waldbiba křiſtu. (Aplauſi kreifajā spahrnā). Ceſch tam jau paſtahw wiſa ta mahkſligā mehanika, ka beš ſozialdemokrateem juhs newareet atraft zitu koaliziju, bet ſozialdemokrati neeees, kamehr juhsu politiķas rezultati ir reakzijas pabalſiſchana. Juhs baidatees gahst waldbibu, jo neſineet, ko lift weetā. Juhs ſateet, ka eſeet bagati, politiķi atihſtiti laudiš, bet juhs newareet atraft neweena, kaš noftahtoš Almanā weetā, ja Almanā fungs buhtu aiš ſawas waj zita wainas ſluwiš par politiķi neeefpehjamu. Un tahdš zeenijamais Almanā fungs lihds ar Meierowizu un ſhodeen ari lihds ar jumš, Berga fungs, ir ſluwiš. (Trofknis). Juhs eſeet politiķi wahji. Juhs leelatees ar ſawu ſtabilitati. Ta ir politiķa wahjiba. Juhs baidatees gahst waldbibu, jo juhsu laudim naw intelektuelu ſpehju. Juhs runajeet par ſawu intelektuelo bagatibu, bet kā ſkaidrš peerahdjumš pretejam ir taš, ka tant laikā, kur igaunu ſtarpā 2 gadu laikā wareja atraft peežuš ministru prezidentuš, ſche juhs newareet atraft neweena un ſeratees weenam pee ſterbelem. (Igi aplauſi pa kreifš). Kahrriba ſatrizinata — ta otra interpelazijas launā puſe. Pateefcham wiſi grib kahrribu, bet es jautafchu tahlat, ar ko tad war radit kahrribu. (U. Bergš no weetas: „Ar interpelazijam?“). Uri ar interpelazijam, Berga fungs, kuras ir kā auſta duſcha waj kā juhsu paſcha ſchnabelš teiza, ſpeedeens, kaš nelauj organifetees wrangelifteem, kaš dſen winuš ahrā. Ur ko war radit kahrribu? Juhs to gribeeet darit ar ſaweem ſpeegeem, kaš ſpeeſch nauđu, nem kufuluš, ſit ar gumijas pipkam, ſchau! Taš ir Latwijas launš! (Igi aplauſi pa kreifš). Waj juhs domajeet, ka ar to war radit kahrribu? Par to katram latweetiim janofarſt, ko dara kontrifluhkoſchanas nodala. Gewedeet taifchu wiſpirmš druſtu zilweziſſafu morali ſawoš pamatoš, taš ir politiķā polizija, beš kuras juhs newareet elpot! Ir jaatrod zelfch, pa furu ejot, mehš waretu eemantot kahrribu un droſhibu. Taš buhš tad, kad

Latwijās walsis preešhgalā stahwēs waldiba, kuras politika atbalstītees uš tautas masu uštizibu un atbildetu tautai ar uštizibu. Juhš, turpretim, flatees uš tautu tā uš dšnamu un spihdšnamu publi, kuram juhu augštās meerpilšonīkās gudribas eedšnamas ar pahtagam. Juhš man teifšee: mums ir leela uštiziba, jo kad ministru prešidents ībraukā 10 šapulzes nedelā, tās ir pilnas laudim. Mehš neilgi atpakal nodrukājām „Sozialdemokrata“ rakstu, kurā aīšrahdijām, ka ari tagad pehz komunīstu laītu parafšas teef īšuhitī zirkulari, lai leeli un masī eerodas uš šapulzi, klaušitees par waldibas darbību. Tadeht ari wišas šapulzes ir pahrpilditas (Šauzeens no latgaleešheem: „Mums wairakums!“). Tas nepeeder šhodeen pee interpelazijas. Nahkošhās wehleshanās, kad mehš drufku paklahštīim juhu parteiško linu tirdšneezību, tad, warbuht, no jums tīk leels škaitlīs šhīnī šapulzē neatgreēšitees. Zeenijamee kungi, lai eekšleetu ministra argumentazija pret interpelaziju paleef Dr. Orientazija nahkošham šohgala kalendaram. Wareet ari jautajumu, waj notīfusi līhguma pahrkahpšhana waj nē, atstahht neīššhīrtu (Rehmanīs no weetas: „Lai īššhīrt Orientazijš!“). Buhtu loti behdīgi, ja šho leetu īššhīrtu šohgala kalendars, un winu neprastu īššhīrt tahdi „leeli“ politīki, par kahdu fewi eedomajas Rehmanīs. Bet jautajums, kas jums jāīššhīrt, ir tas, waj juhs šolidarīsejatees ar to, ka Latwijā notīfusi werwešhana, waj juhs šolidarīsejatees ar to, ka Latwijās waldiba uš šho werwešhanu škatījusees ar aīšmeegtām azim. Uš to jums nu jaatbild. (Uplaušī pa kreīšī).

Prešidents J. Šhākašte: Runataju šaraktīs ir īšmelts. Weīdšot man jadod wahrds peršonīgā leetā Nikolajam Kalninam.

Nīk. Kalnīnšh (sozialdemokrats): Eš nemu wahrdu peršonīgā leetā tapehz, ka eekšleetu ministra kungs man īsteiza apwainojumu. Ne tahdā šinā, ka tas buhtu preekšh manis kas breešmīgš, ka buhtu nehmiš dalību 1918. gadā Padomju Kreewijas kongrešā, jo kad šhīs kongrešs notīfa, Latwijās walsis wehl nemas nebija; ka eš, dšhwodams Maštawā, buhtu tīzīs eewehlets kongrešā, kurā nehma dalību dašhadās partijās, starp zitu ari sozialdemokrati. Starp zitu tur sehdeja ari beedrs Martowš. Eš to par kahdu ašīnšgrehtu neturu. No jurīdīkās pušes šhe leetu noškaidroja mans frakzijas beedrs, Menders. Ja eekšleetu ministrš, buhdams jurīstš, wareja fažit, ka mani šhīnī gadījumā glahbjot Šatweršmes Šapulzes lozekla imunitate, tad man jāfaka, ka eekšleetu ministrš špilgti demonstrē šawas jurīdīkās špehjas. Man jāfaka, ka eekšleetu ministrš runā failu nepateēšību, jo eš Permā, nedš ari Permas gubernā neešmu bižīs. (Uplaušī pa kreīšī). Šapat eš neešmu tīzīs īšwehlets uš Padomju Kreewijas kongrešu ne no kahdas zitas weetas. Uzimredšot, eekšleetu ministriim ir nepareīša infor-mazija, un wišpahh jaatšīhtas, ka winam galwā arweenu ir kaut kahdas nepareīšas kombinazijas un šinas. Jau weenreīš mums bij gadījums, ka weenu manas frakzijas lozekli, Holzmana kungu, eekšleetu ministrš nofrīstīja par apgabalteefas lozekli. Šhīnī gadījumā notīfusi tahda pat mīstīkazīja un eš tīzu, ja eš nebuhtu bižīs Šatweršmes Šapulzes lozeklīs, eš, warbuht, jau šen buhtu tīzīs aīštransportets uš Padomju Kreewiju, šapat tā dešmiteem un iuhštōšheem ziti. Tas leezina, ka eekšleetu ministra kungs nešin, kas noteef wina rešoroš. Un ja no labās pušes teiza „kaunš“, tad eš no šawas pušes šafu! „Kaunš eekšleetu ministra kungs, no šhī augštā katedra šinot nepateēšību.“ (Uplaušī pa kreīšī).

Presidents J. Tschakste: Man ir eefneegtš preekschlifums pehz runataju faraksta isbeigſchanas isdarit pahtraufumu uf 15 minutem. Es liſſchu ſcho preekschlifumu uf balfoſchanu un luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret preekschlifumu taiſit pahtraufumu uf 15 minutem. Tagad es luhdsu pazeltees toš, kaš ir par pahtraufumu. Luhdsu, beidsot, pazeltees toš, kaš atturas no balfoſchanas. Naw. Par pahtraufumu iſteifusſhas 69 balſis, pret to 56. Ta tad pahtraufums uf 15 minutem.

(Pahtraufums no pulſſt. 11.25 lihdsj 11.45 naſſi).

Presidents J. Tschakste: Satwerfmes Sapulzes sehde turpinas. Es doſchu wahrdu perſonigā leetā Satwerfmes Sapulzes lozeklim Bergam.

U. Bergs (beſparteiſſko grupa): Man jaatwainojas pret Satwerfmes Sapulzes lozekli Nikolaju Kalnina kungu, jo efmu winu ſamaiſiſis ar Mikeli Kalninu. Wiſs, ko teizu, ſihmejas ne uf Nikolaju Kalninu, bet uf Mikeli Kalninu. Kluhda naw wiſai leela tapehž, ka Mikeliš Kalniſſch ir tahds patš ſozialdemokratu frakzijas beedrs kā Nikolajš Kalniſſch. Kluhda naw leela ari tapehž, ka Nikolajš Kalnina kungs ir bijis Zehſis "Iſſolata" (Iſſowenda) lozekliš. Ta tad weens ir bijis Maſkawā un otrs Zehſis leeltineeku organiſaziju lozekli.

Presidents J. Tschakste: Debates isbeigtas. Es liſſchu uf balfoſchanu eefneegto interpelaziju. Par balfoſchanas motiweem wahrds Samuelim.

W. Samuelš (demokratu ſaweeniba): Demokratu ſaweenibas un beſparteiſſko maſſaimneeku grupas wahrda man japafino, ka ſchis frakzijas atturefees no balfoſchanas tamdehl, ka winas eeflata materialus par iſſmelteem no luhgumu un ſuhdsibu komiſſijas puſes. Kaš atteezas uf luhgumu un ſuhdsibu komiſſiju, tad eefneedsam ſekofchu pahrejas formulu:

Noklauſijufchees luhgumu un ſuhdsibas komiſſijas ſinujumu un atſiſtot, ka ar to ir iſſmelta ſozialdemokratu frakzijas eefneegta interpelazija, Satwerfmes Sapulze atſiſt, ka Derentala leetā naw notifuſi Latwijas-Kreewijas meera lihguma pahrfahpſchana waj walſis node-wiba un nolemj:

Beepraſit no waldibas paſſaidrojumu par to, kahduš ſoluš wina nodomajuſi ſperit, lai 1) neſaudſigi iſnihzinatu katru ſlepenu mehginajumu isdarit kareiwju werweſchanu waj radit jebkahdu organiſaziju, wehrstu ne tikai pret Latwijai draudſigam, bet ari pret walſtim, ar kuram Latwija atrodas meera ſtahwolli un 2) lai ſauktu pee atbildibas atſewiſſhas perſonas, kuras eemaiſitas Derentala leetā.

(Starpſauzeens: „Jauna interpelazija!“). Ta naw interpelazija, bet ir jautajums.

Presidents J. Tschakste: Es liſſchu uf balfoſchanu jautajumu par interpelazijas peenemſchanu waj atraidiſchanu un luhdsu pazeltees toš, kaš ir par ſchis interpelazijas peenemſchanu. Tagad luhdsu pazeltees toš, kaš ir pret minetās interpelazijas peenemſchanu. Beidsot luhdsu pazeltees toš,

Ķaš buhtu atturejufchees no balsofchanaš. Balsofchanaš ifnabhumi fekofchi: Par peeprafijumu balfojufchi — 55, pret to — 66 un atturejufchees — 12. Tā tad peeprafijums atraiditš.

Eefneegti 2 preekſhlikumi, no kureem pirmais ſlan:

„Noſlauſijufchees ſuhdſibu un luhgumu komiſijas ſinojumu par daſchu kreewu politiſkās komitejas agentu darbibu un atſihſtot, ka minetā leetā naw notikuſi walſis nodewiba waj Latwijas-Kreewijas meera lihguma pahrafapſchana no Latwijas puſeš — Satwerſmes Sapulze nolemj:

Uſdot waldibai turpinat nepahrtraufti un neatlaidigi zihnitees pret katru ſweſchas walſis waj politiſkās grupas militaras darbibas mehginajumeem Latwijas robeſchās.

M. Antons,	A. Rubins,	B. Rotans,
A. Behrſtaſch,	D. Bizans,	J. Rindſulitš,
J. Pabehrſs,	J. Lawrinowitſchš,	W. Kurſitš.
Et. Kambala,	J. Trajuns,	

Otrs eefneegums, paraſtitš no atteeziga ſkaitla Satwerſmes Sapulzes lozekfu:

„Noſlauſijufchees luhgumu un ſuhdſibas komiſijas ſinojumu un atſihſtot, ka ar to ir iſfmelta ſozialdemokratu frazijas eefneegtā interpelazija, Satwerſmes Sapulze atſihſt, ka Derentala leetā naw notikuſi Latwijas-Kreewijas meera lihguma pahrafapſchana waj walſis nodewiba un nolemj:

Peepraſit no waldibas paſſaidrojumu par to, kaſhdus ſoluš wina nodomajuſi ſpert, lai 1) neſaudſigi iſnihzinatu katru ſlepenu mehginajumu iſdarit ſareiwju werweſchānu waj radit jebkahdu organizaciju, wehrtiu ne itai pret Latwijai draudſigām, bet ari pret walſtim, ar kurām Latwija atrodas meera ſahwofli un 2) lai ſauktu pee aibildibas aſſewiſchās perſonas, kuras eemaiſtas Derentala leetā.“

Ēš liſſchu uš balfofchānu pirmo eefneegumu, kuru nolafſtju un kurſch paraſtitš no Antona un ziteem. Luhdſu pazeltees toš, kaš ir par pirmo eefneegumu. Ēš luhdſu pazeltees toš, kaš ir pret ſcho pirmo eefneegumu. Weidſot luhdſu pazeltees toš, kaš atturas no balfofchanaš. Balsofchanaš ifnabhums: Par Antona pahrejas formulu iſſazijufchees 70, pret to — 55, atturejufchees 8. Tā tad ſchi pahrejas formula pee n e m t a. Lihdſ ar to pali par ſewi atkriht otra pahrejas formula. Wahrds peeder ahrleetu mi-niſtrim.

Ahrleetu miniſtrš S. Meierowizš: Ēewehrojot to, ka beš interpelazijas, kura tika atraidita, augtā ſapulze noſlauſijāš ari ſinojumu no ſuhdſibu un iſmekleſchānas komiſijas tā ſauktā „wrangeliades“ leetā, eš gribu ihfoš wahrdoš dot atbildi uš ſcho ſinojumu. Luhgumu un ſuhdſibu komiſijas ſinojums prezijeja diwaš leetas: pirmahrt, werweſchānu un, otrahrt, politiſku leetu — ſakarā ar Derentala wehſtuli Sawinkowam. Par werweſchānu luhgumu un ſuhdſibu komiſija ſinoja, ka ir notikuſi ſlepena werweſchāna un konſtateja ari to, ka waldiba ſpehruſi ſoluš, lai ſcho werweſchānu likwidetu. Schini leetā no waldibas puſeš naw ko eebilſt, jo apſtahli ſakriht ar luhgumu un ſuhdſibu komiſijas ſinojumu, proti: ka ſinamas ſlepenas grupas mehginajufchās ſegtā weidā iſdarit Latwijā werweſchānu un ka no waldibas puſeš ir ſperti wiſi ſoli, tiklihds ir tapiš ſinams, ka ſchahda werweſchāna noteef, lai to pahrttrauftu, un lai par wiſām leetam zaur tahdu rihzibu meera lihgums netiftu lauſiš.

Uri par otru leetu, par politiſko jautajumu atleef maš ko teift. Taš peeteekofchi wiſpuſigi noſſaidrotš wafardeenas un ſewiſchli ſchis deenas deba-

têz. Tifa airahdits, ka Derentala wehstules otrâ dalâ esot daschi fakti, kas fakrihtot ar pateesibu. No ta isejot tifa peenemts, ka ari wehstules pirmâ dalâ tehlotais waretu pa dalai faeetees ar ihstenibu. Schi eespehjamiba tika pamatota ar to, ka fahdreis agraki esot no manis fazits, ka Pedomju Kree-wija esot Latwijas eenaidneefs, un schi tese wehl neilgi atpafal tifusi no ahrleetu ministra Meierowiza, peenemot Polijas un ahrfemes schurnalistus, atfahrtota, fahot, ka Latwijas leelafce eenaidneefi esot Kreewija un Wahzija. Schi sina neefot tifusi dementeta. Leetas ihstee apstahkli ir tee, ka esmu gan isteizees, ka tiklab Kreewija, ka Wahzija darbojas Latwijai naidigas grupas, un scho apgalwojumu atfahrtotoju ari schodeen. Ziktahlu preses sinas nefafkaneja ar scho manu deklaraziju, winas tifufchas atfauktas ka muhsu ta ari tajos ahrfemes laifraftos, kuras schi tendenziosâ sina bija parahdijufees.

Otrs motiws par to, ka Derentala wehstules pirmâ, politiska dalâ esot kaut kas pateesibai lihdsigs, bija tas, ka ahrleetu ministrs fawos isteizeenos, ka to Zeelena kungs fazija, esot wairakfahrt misijees. Winsch fazijis ween-reis, itka winam bijusi tifufchandâs ar Derentalu, otrreis, ka nekahdas farunas neefot bijufchas. Schi nenoteiktiba manos isteizeenos esot tumfcha un metot sinamu ehnu, paleefot eespaids, ka esot bijis kaut kas, fo gribot, bet newarot noslehpt. Uri schi leeta ir weenfahrscha. Ja man kahds prafa, waj man ir bijusi faruna ar Derentalu, tad es atbildu, ka naw bijusi, jo sem farunas faprot kaut kahda konkreta temata pahrrunu. (Zeelens no weetas: „Par projektu neteel prafits“). Warbuht, juhs neprafeet par projektu, bet es wehl reis atfahrtotoju flaidri un gaischi, ka nekahdas farunas man ar Derentalu naw bijufchas. Ja man prafa, waj es Derentalu esmu peenehmis, tad at-bildu, ka neatrodu eefsch tam nekahdu grehtu pat ari tad, ja man buhtu bi-justi kahda faruna ar winu, jo pehdeja gadijumâ runajot par paschu leetu ari man buhtu bijis eespehjamâs noskaidrot muhsu stahwofli, tapat ka to da-rijis mans beedrs Albata kungs.

Kâ jau teizu, man tahdas farunas naw bijufchas, bet bija tikai weenfahrscha peenemfchana. Es atwainojos, ka atkahwos schos sifkos faktus, kuras es tomehr gribeju noskaidrot, schai augstai fapulzei preefschâ zelt. Schee fakti muhsu ahrejo politiku pateesi neapgaifmo. Lai to pareisi apgaif-motu, jamet flats atpafal nefenâ pagahtnê un jajautâ: Kahda ir bijusi Latwijas politika pret Kreewiju? Un atbilde ir sefofcha: Kamehr mehâs bijâm karâ ar leelineefeem, mums bija kara politika; tagad ir noslehgtis meers ar Pedomju Kreewiju un ar to kara politika ir pahrwehrsta meera politika, kuras pirmâ pamattese ir dahrgi eeguhtu meeru turet. Ja grib waldbibu apwainot ar to, itin ka wina buhtu gahjusti kopâ ar Wrangeli un Sawintowu, tad preefsch Latwijas ahrleetu politikas difkrediteschanas tas war noderet kaut ari par nepamatotu, tad tomehr loti pateizigu materialu. Bet attaisnot waldbibu naw wairs mans usdewums, jo us preefschâ zelto materialu pamatu augstâ fapulze fawu fpreeduma jau nodewusi.

Gribu weenigi peerahdit schi apwainojuma nedibinatibu. Set kopâ ar Wrangeli buhtu ne tikai nodewiba, bet akliba, ja neteiftu wehl stipraki, jo neweens, kas zil nezif pahrsin Wrangela apstahklus, newar teift, ka winsch fahdreis waretu uswaret. Scho apgalwojumu es jau wairakfahrt esmu at-fahrtojis ahrleetu komissija, kuras lozekli ir ari Menders un Zeelens, Wan-gels newar uswaret gluschi weenfahrschi tapehz, ka wina karafpehks ir pahraf masâ un fahstahw no wezeem krewju wirfneefem, kureem bijusi wairakfahrt

ifdewiba peerahdit ſawas neſpehjaſ Koltſchata un Denifina karaphekoſ, un kureem naw zitāſ teekſmeſ, tā weenigi tiſt atpaſak uſ ſawām mahjam. Ratrſ, kaſ zif neziſ pahriſin ſcho karapheku, atſazitoſ eet kopā ar Wrangeli pat tanī gadijumā, ja taſ politiski pat buhtu Wrangela peekritejſ. Tahlakt, apwainojumam par wal dibas ſakareem ar Wrangeli naw ari neſahdaſ logiſkaſ, jo toreiſ, kaſd wehl ar eerotiſcheem nebija eepehjamſ zihniſteeſ, kaſd Latwijai wehl nebija ſawas teritorijaſ, kaſd wehl nebija apweenota wiſa latwju tauta, kaſd weenigaiſ eeroziſ bija diplomatika zihna par brihwo Latwijū, tad ta zihna tiſa weſta un taiſni no tāſ paſchaſ wal dibas pret teem paſcheem wrangleeſcheem. Wiſu Latwijāſ paſtahwefchaſ laiſu ſchi zihna ir tiſuſi weſta tai paſchā wirſeenā, weenkahſchi tapeh3, ka Latwijāſ intereſeſ to praſa. Uggalwot, ka wal dibā, kura diwuſ gaduſ zihnijuſeeſ pret wrangleliadi, tagad itkā gribot ahrdit ſawu lihdſſchinejo darbu, ir wiſmaſ nelogiſſi.

Wehl tiſa aiſrahdiſ, ka mehſ eſam noſlehguſchi meeru ar Kreewiju pret ſawu paſchu gribu un tapeh3 mums ſchiſ meerſ neeſoi dahrgſ, jo ſahdreif eſot tiziſ teiſtiſ, ka mehſ meeru noſlehguſim. Tad, kaſd apſtahlki wehl nebija preeſch meera nogatawojuſcheeſ, beſ ſchaubam, mehſ to teizām un ari juhſ nepahſtahwējāt uſ to, ka toreiſ meeru wajaga noſlehgt. Bet leetaſ mainijaſ un kaſd atnah3a brihdiſ, kaſd wareja ſlehgt, tad mums wiſeem bija weenota fronte ſhini jautajumā. Meeru neſlehdiſa tapeh3, ka ſozialdemokrati to gribeja, bet tapeh3, ka Satwerſmeſ Sapulze un wināſ preeſſcheje Sautāſ Padome to weenbaſſigi nolehma: ta bija tautāſ griba. Sagad, kur meerſ ir ratifi3etſ, newar buht ne maſako ſchaubu, ka meerſ teek un tiſſ turetiſ.

Beidiſot, iſhu pahriſkātu par muhſu „wrangeliadeſ“ leetaſ nowehrſchanu peh3 muhſu ſaiminu walſtu preſeſ apſkateem; warbuht, tur atrodamiſ objektiwaſ ſpreedumiſ, netā weenā otrā Latwijāſ laiſkraſtiſā. Padomju Kreewija wiſuſ ſinojumuſ par „wrangeliadi“ Latwijā, neſtatoteeſ uſ Kreewijaſ preſeſ labi noſtahdito informaziju, pahdrutā weenigi tiſai no „Sozialdemokrata“, uſrahdot ſinu awotu. Eſ nerunāſchu par ſinamas preſeſ iſtureſchanoſ Bruhſſija, bet aiſrahdiſchu, tā iſturejuſeeſ preſe pret ſcho „wrangeliadi“ Latwijā muhſu ſaiminu walſtiſ, kuraſ ir teekſchi eeintereſetaſ, jo Latwijā wināſ tiſā pahrdodot. Igaunu preſe, tā ſozialdemokratika, tā ari piſſoniſkā, weenbaſſigi iſſaka ſchaubaſ par ſchiſ aſeraſ pateſſibu, jo kopigaiſ darbſ Baltijaſ konferenzē un Baltijaſ walſtu kopigo intereſchu iſpratne neatlau3 Igaunijaſ preſei ti3et ſchim baumam.

Eſ beidiſu, peeweenodameeſ tam, ko ſazija luhgumu un ſuhdiſibu komiſſijaſ preeſſchſtahwji Behriſina lungeſ, proti: te naw neſahda politika leeta. Ir bijuſchi mehginajumi ſlepeni iſweſt werweſchanu un wal dibā ir ſpehruſt wajadſigoſ ſoluſ ſchiſ neſikumiſbaſ nowehrſchanai. Par Kreewijaſ-Latwijāſ meera lihguma lauſchanu newar buht runa.

Preſidentſ J. Tſchakſte: Wahrſſ peeder Zeelenam.

J. Zeelenſ (ſozialdemokratiſ): Uſkaſoſ!

Preſidentſ J. Tſchakſte: Wahrſſ Rudewizam.

A. Rudewi3ſ (ſozialdemokratiſ): Peh3 tam, kaſd augſtai ſapulzei tomehr neradaſ wairatumiſ, kuru mehſ zerejām ſagaidit, un, nepraſot iſſmeiſoſchuſ paſſaidrojumuſ no wal dibas puſeſ, ahrleetu miniſtra lungeſ nah3a ar paſſaidrojumuſ pee rewiji3iaſ komiſſijaſ ſinojuma. Materiali, kaſ bij komiſſi-

fijai, bij ari peeprafijumâ, un mums jaatsihst, ka fchi ihfâ atbilde, kuru fneedsa ahrleetu ministra kungs, ir neapmeerinoscha. Ja ir jau nobalsots, tad tomehr formas pehz japarabda, ka ahrleetu ministrs kaut ko wehl faka. Es gribu atgahdinat, ka ofizielais referents nemineja wifus faktus, kuras es nolafiju un zehlu preefshâ, tapehz, ka winsch atfauzâs uf teem dokumenteem, kuri jau nolafiti, un kuras tapehz nolafit wairs newajagot. Rahdi nu ir fchee nolasitee dokumenti, kahdi ir komifijas rihzibâ? See ir tahdi, ka eebraufufchi preefshstahwji ar freewu diplomatiskâm pasem pehz meera no-flehgschanas un raifizefchanas. Schis faktis tika apstriedets, bet uf to now atbildets. Râ tas wareja nahkt, ka generalis Radfinsch, kursch atradâs fchtaba preefshgalâ, wareja ifdarit noseedsigu darbu? Bet winsch to ir ifdarijis tapehz, ka kopâ ar Sawinkowa agenteem ir ifstrahdajis fleepenu planu, kâ ewakuet zaur Latwiju, tâ fauzamos, behglus resp. Sawinkowa armiju un, gribedams to legaliset, peeufhtijis planu weenai no ministrijam. Rad winam to naw ifdeweess legaliset, winsch to ifwedis dshwê bes legalisefchanas. Ir dokumentis freewu walodâ — instrufzija, kura ar redsamu roku wirfâ rafstits un noftrihpotas daschas weetas, lai nenodotu Radfina rihzibu. Ir konfiatejams no rewifijas komifijas materialeem, ka wefela eestahde, — iflubtofchanas nodala, zaur kuru teef ifwesta waldibas politika, pehz leezineeku ifteizeeneem, r ifnihzinajufi daku no materialeem. Ir aifdomas pehz leezineeku ifteizeeneem, ka weena dala no fcheem materialeem ir redseta kahdâ ahrfemes mijâ uf galda. Un pehz tam nahkt ar fchahdu pafinojumu, stahstit kaut ko par sawu pagahtni, waretu ne fche augftâ fapulzê, bet gan kur zitur. Schi atbilde naw ufstatama kâ waldibas atbilde. Mehš finam, kahda bijufi fchis waldibas pagahadne. Muhfu waldiba ir mehginajufi katra weeta un katra laikâ iflihgt ar Needru un muifchneeziibu, bet pateizotees fpeedeenam, kahds nahzis no fozialdemokrateem, tas waldibai pilnigi naw ifdeweess. Mehš finam, ka wifa fchi pagahadne ir pilna tamlihdsigeem fakteem. Mehš finam, ar ko ir tikufchas westas farunas par fopeju fronti pret leellneekem. Farunas ir tikufchas westas ar Bermondta preefshstahwjeem, pat parafstiti lihgumi. Mehš finam, kahdu fronti fche gribefufchi nodibinat Sawinkowa preefshstahwji. Waldiba, wedot farunas, ir aifmirkufi, ko fchee agenti fche melleja. Wini fin latwju kareiwju waronibu, ar kahdu tee zihnas un kuru tagad waldiba faminufi kahjam. Mehš no wifa ta redsam, ka waldiba naw gribefufi dot iffmetofchu atbildi uf preefshâ stahditeem jautajumeem. Mehš if awifsem finam, ka ahrleetu ministra pafaidrojumâ teiktis, ka neweens no waldibas preefshstahwjeem naw farunajees ar Derentalu, nedf ministru presidents, nedf ahrleetu ministrs, nedf kahds zits. Mehš finam, kas ir fchis „kahds zits“. Tas ir Radfinsch, par kuru tagad peerahditis, ka tas wedis farunas ar Sawinkowa preefshstahwjeem. Uf ta pamata mehš waram fazit, ka winsch naw tikai pahrfahpis fawas teefibas, bet mehš waram fazit, ka tas ir walfis nodewejs un kâ tahds ftrahdajis kopâ ar Sawinkowa agenteem. Par wifu to mehš neefam dafirdeufchi nekahdas atbildes. Tapehz peelaift, ka atbilde, kahda te tika dota, kas ir patehrfefchanâs par sawu pagahtni, kura flehgti lihgumi ar eenaidneekem, pret kureem, kâ faka, mehš neefam zihnifufchees. Se pahrmef atfewifchkâm personam, no fozialdemokrateem, kuras staigajufchas Kreewijâ pa padomju kongrefeem, bet fungi Rambala un Rlihwe neubis aifmirkufchi, ka no Latwijas waldibas sawâ laikâ bij parafstits lihgums ar landeswehra wadoneem, ka wineem japalihds atfwabinat

Latwiju. Tur ir arī lihgums par kopejas frontes radīšanu un tapeh3 atfauktees uš pagahtni un teikt, ka jautajums iſsmeltš, ar ſho weenkahrſcho formalitāti ir nepeeteekofchi, jo naw nowehrſtš taš, kaš janowehrſch, uš to paſkaidrojums wehl naw dotš. Lai Satwerſmeš Sapulze neufnemtoš uš ſewi atbildibu par noſeedſigeem planeem, tad muhſu frakzija leek preeſſchā atſiht ſcho paſkaidrojumu par neapmeerinoſchu.

Preſidentš J. Šhaſte: Neweens wairat pee wahrda nepeeteizāš? Ir eefneegts ſchahdš preeſſchlikums:

„Satwerſmeš Sapulze, noklauſidamāš ahrleetu miſtra paſkaidrojumu uš rewijijāš komiſijāš ſiaojumeem par Wrangeta armijāš werweſchanu Latwijā, atrod waldbiāš atbildi par neapmeerinoſchu.“

Š liſſchu ſcho formulu uš balſoſchanu un luhdſu pazelteeš toš, kaš ir par wināš peenemſchanu. Luhdſu pazelteeš toš, kaš ir pret ſcho formulu. Weidſot luhdſu pazelteeš toš, kaš buhtu atturejuſcheeš no balſoſchanāš. Balſoſchanāš iſnahrums ſekoſchš: Par ſcho preeſſchlikumu iſteikufcheeš 55, pret to — 62 un atturejuſcheeš 8. Tā tad ſchi pahrejas formula atrai-
dita. Lihdš ar to ſchiš ſehdeš deenāš ſahrtiba iſsmelta.

Nahkoſchā ſehde notikš otrdeen, pulkſten 5 peh3 pušdeenāš.

Sapulze ſlehgtā.

(Šehdi ſlehdiš pulkſten 12.30 nafti).

Ahrfahrteja (4.) sehde 1920. gada 9. nowembri

(Atklahta plkst. 5.40 pehz pusdeenās).

Jautajums waldbai Wallas isbuhwes un Wallas un apfahrtnes jaimneezifās un kulturelās dšihwes atjaunošanas leetā — Luhgumu un subdsibu komisijas siuojums — wispahrejais, par komisijas darbibu un spezielais, par rewiziju apfardsbias leetās. (Nolemj peeprafti no waldbas 10 deenu laika isfaidrojumu). — Noteikumi par tolu iswedumu mitu (staidfamības fahrtā peenemi diwoš lašjumos).

Presidents J. S f h a l s t e: Satwerfmes Sapulzes ahrfahrteja sehde atklahta.

Uf deenas fahrtibu ſhai sehde stahw turpinajums no luhgumu un subdsibu komisijas siuojuma un 2) noteikumi par tolu iswedumu mitu.

Jr cenahzis pasuojums no bespartejiflās frakcijas, ka finansu un budšeta komisija J. Saubes weetā teef delegetš P. Ušmanis. Gebildumu naw? Peenemts.

Bes tam ir eefneegts ar wajadsigo parakstu skaitu kabinetam jautajums. Es luhgſchu sekretaru to nolasit.

Sekretars R. J w a n o w s:

„Satwerfmes Sapulzes Presidentam!

Luhdsam greeſtees pee ministru presidentā ar muhſu, apafsčā parakstijušos Satwerfmes Sapulzes lozekli, jautajumu ſekosčā leetā:

Satwerfmes Sapulze peenehma 1920. g. 7. juliā ſekoschu pahrejas formulu:

„Satwerfmes Sapulze nolemj atwehlet Wallas isbuhwei un Wallas apfahrtnes jaimneezifās un kulturelās dšihwes atjaunošanai kreditu lihds 50.000.000 rbl., ušdodot ministru kabinetam isstrahdat un stahdit preefščā Satwerfmes Sapulzes planu, kā atwehletu kreditu isleetot.“

Šči pahrejas formula peesuhſtita ministru presidentam siņasčanai un is-pildiščanai ſč. g. 8. juliā. No ſči laika ir pagahjuš weſela gada treščdala, taſ lihds pat ſhai stundai nekahds plans naw Satwerfmes Sapulzei eefneegts. Naw ari sinams, ka buhtu lihds plana isstrahdašanai un apstprināšanai radits kahds leederigš organs, peewelkot peenahzigā ſtātā Seemellatwijas eedšiwolaju preefſchahwjuš, turſch pahrsinat uſ nepezeefšamos, neatleekamos darbus un spreesu par awanſu isleetošchanu uſ atwehleta kredita konta; naw ari sinams, ka Wallas pilſehtas pašwaldbai buhtu isneegtas ſchahdu no-wilzinašchanu nezeetoschu Wallas isbuhwes, kulturelas un jaimneezifās dšihwes atjaunošanas wajadsibu apmeerinaščanai kahdas zil nezil peemehrotas sumas.

Šcho wahrā nemot mehš, apafsčā parakstijušees Satwerfmes Sapulzes lozekli, turam par ſawu peenahkumu greeſtees pee ministru presidentā ar jautajumu:

1) Kas darišs pehz augšminetā kredita atwehlesšanas Seemel-latwijas kulturelas un jaimneezifās dšihwes atjaunošanas laukā un Wallas pilſehtas isbuhwes leetā no waldbas pufes?

2) Kad Satwerfmes Sapulze tiks no waldbas eefneegts pahrejas formulā peepraftitais plans un

3) vaj, un tādā mēērā Seemellatwijas pašwaldibu un sabēdrīfū organisaziju preekštahwi ir peeaizinati pee ſchi Walkas iſbuhwes un Seemellatwijas kulturās un ſaimneezīfās dſihwes atjaunoſšanas plana iſſtrahdaſšanas?

Rīgā, 9. novembrī 1920. g.

M. Gailis,
M. Antons,
Andrejs Behrſinſch,

J. Lihbeets,
Jef. Trajuns,
B. Rotans.⁴

Preſidents J. Tſchakſte: Jautajums tiſs wirſiſs tahtlaſ tahtribas rullā 93. panta paredſetā tahtribā.

Tagad ſtahtimees pee luhgumu un ſuhdſibu komiſſijas ſinojuma. Wahrds Samuelin.

Referents W. Samuelſ: Augſtā ſapulze! Mans ſinojums ſaſtahwēs no diwām dalam: No wiſpahrīgās — par luhgumu un ſuhdſibu komiſſijas darbibu, un no ſpezielās — par rewīſiju apgahdības leetās.

Luhgumu un ſuhdſibu komiſſija, tā ſinams, tika nodibinata 12. oktobri. 14. oktobri jau notika pirmā konſtitueſšanas ſapulze. Tad iſdalija amatus, kuri ſawā laikā iſſinoti „Waldības Wehſtnēſi“. Komiſſija ſadaliās wairatās nodalās, pee tam pirmā nodala waj apaſſchkomīſſija bija nolemta apgahdības miniſtrijas rewīſijai. Tani eewehleja mani un Stubika lungu. Otrā apaſſchkomīſſija bija nodomata tirdſneezības=ruhpneezības, ſinansu un ſemkopības miniſtriju rewīſijai. Tani eewehleja — atwainojos — ta bija treſchā. Otrā apaſſchkomīſſija bija preekſch apſardſības miniſtrijas un winā eewehleja Ralninu un Behrſinu, un treſchā, kuru eš jau mineju, eewehleja Zelma, Šihmana un Kluges lungus. Tad zeturtā bija nolemta Latgales leetu rewīſijai. Pee tās peeder Joſans un Trajuns. Peektai apaſſchkomīſſijai bija uſdots ſtatit zauri tekoſchās darīšanas un ſagatawot leetas komiſſijas plenarſapulzei. Wiſas ſchis nodalas peeaizinata klat ekſpertus, iſdarija wajadſības gadījumos grahmatu un dokumentu apſtatīšanu, leezineeku pratinaſšanu, ſtahtjās ſakarā ar prokuraturu, iſbrauza, ja iſrahdiās par wajadſigu, ari uſ weetam.

Kaš atteegas uſ pirmo apaſſchkomīſſiju, tad tā ekſperti tika peeaizinati klat palatas prokurora beedrs Laſdīnſch, kaš wadija ſawā laikā weenu waldības rewīſijas komiſſiju, beſ tam prof. Walodis (Balsis pa labi: „Oho!“) un bijuſchais Baltijas konſerenzē organisazijas biroja ſaimneezīfās nodalas waditajs Simſons; beſ tam peeaizinata klat grahmatweſchus Ewerſu un Leiti un, tā eš jau aſrahdiju, tā zitās komiſſijās nopratinata leezineekus, tā ari ſchī komiſſija rihojās. Šhos leezineeku wahrduš juhs dabuſeet wehlaſ ſinat.

Otrā apaſſchkomīſſija ſawu ſinojumu jau ſneedſa pagahjuſchā ſehdē.

Treſchā apaſſchkomīſſija, kuras referents ir Zelms, ſneegš ſawu ſinojumu ſchodeen.

Zeturta apaſſchkomīſſija Latgales leetās ir jau reiſ iſbrankuſi uſ weetas. Winai ir ſewiſchki gruhts uſdewums, jo wina nedarbojas Rīgā, bet tai jabrauz uſ weelam un tadehl winas darbs norit gauſaki.

Kaš atteegas uſ peekto apaſſchkomīſſiju, tad tur ir weikti ſihkati darbi, kuri pa dalai ir ari ſagatawoſšanas darbi preekſch plenarās ſehdes. Skattot no 14. oktobra lihds muhſu, t. i. Satwerſmes Sapulzes, ahrtahtīgai ſehdei bija pagahjuſchas tikai 3 nedelas. Šchā laikā bija eſpehjams organizetees un iſſtatit zauri daſchu jautajumus; ſchodeen juhs dſirdeſeet ari ſihkaku

referatu, bet wišus materialus, kaš ir deesgan bagatigi, mehš neefam warejušchi iſſrahdat.

Tad, runajot par perſonu faſtahwu, man wehl japeemiu weena leeta, kaš tiſa aiſſuſtinata pagahjušchâ fehdê. Se juceđſa ſinojumu, ka muſhu darbâ eſot peedaliſjees kâ darbwedis ari kađđs bijuſchais leelineefu komiſars. Taš ir faſts, bet ir ari ziti faſti, kaš apgaifmo leetas otu puſt, un tee ir, ka wiſch preeſch tam darbojâs diwâs Satwerfmes Sapulzes komiſijâs kâ darbwedis un darbojas tur wehl ſcho baltu deenu. Otrfahrt, ſchî pati perſona bija muſhu armijas iſluhfoſchanas nodatas preeſchneefa Bekera kunga palihgš. (Balſis: „Oho!“). Beſ tam wiſch bij paſtahwigš Zehſu iſluhfoſchanas nodatas waditajš; taſlat wiſch, ko mehš tiſai wehlat dabujâm ſinat, bij nopratinats no teeſmella, kuſch neli noſeedſiga wina darbiba nebija atradiš. Mehš toš iſteizeenus fanehmâm, no kureem redſams, ka leelineefu laiſâ wiſch bija wadijîš kriminalâš poliſijâs nodatu, bet politiſkâš leetâš nau eemaiſiš. Wina teeſchee bijuſchee lihđſbalibneeki tagad eenem augtuš amatuš teeſu reſorâ un zitâš eeſtahdêš. Mehš, komiſijâs lozekli, neuſtizēja-meeš darbwedim, un ſwarigüš jautajumuš zehlâm preeſchô pilnai ſapulzei preſidijâ ſagatawotuš. Taš bija tad, kad par ſcho kungu ſinas wehl nebija eewahktâš, bet kad winâš peenahza, tad mehš eeſtatijâm par neehrto mineto kungu paturet un tapehž wina atlaidâm. Galigi apſtiprinats par darbwedi wiſch netiſa, bet ſkaiſijâš par pagaidu darbwedi. Tahdi ir dati par ſcho perſonu.

Man jaturpina ſaws pahrſkats, aiſrahdot uſ to, ka jau pirmâ deenâ atduhramees uſ ſchſchſchleem. Eš un ſekretars Sihmana kungš greeſamees pee walſiš kanzelejas pahrwaldneefa, Rudſiſcha kunga, iſſneegt mums mi-niſtra kabineta ſeſchu protokololu noraktuš un ar ahrſemju firmam flehgtôš lihgumuš, bet wiſch atbildeja: „Deeſt, waj ta leeta tâ ees, jo taš no-ſihmetu waldbiſas rewijiſu.“ Mehš aiſrahdijâm, ka mums jarewidê wiſas waldbiſas eeſtahdeš, un tadehl jaſin ari wiſi lehmumi. Zaurſkatiſ mehš newaram apſchaubamos lihgumuš un lehmumuš, pirms neefam winâš wiſus pahrbaudijuſchi, un tamdehl mums wini japeepraſa. Iſrahdijâš, ka no mi-niſtru kabineta lehmumeem bijuſchi norakſti, tâ kâ mums wini buhtu peeeetami, bet walſiš kanzelejas pahrwaldneekš bija greeſeeš pee miniſtru kabineta, un tam ſinojîš muſhu lihgumu jeb peepraſijumu. Wehlat mehš fanehmâm lehmuma norakſtu no 15. oktobra, kura dabuſchana ari bija gruhta leeta, jo man pa telefonu paſinoja, ka ſcho norakſtu mehš newaram dabut, pirms ne-efam eeſneeguſchi lihgunrakſtu. Tahlakâš ſarunas tiſa iſbeigtâš un eš mahjâš aiſgahjîš, atradu ſcho norakſtu preeſchâ. Wiſch ſlan tâ:

„Miniſtru preſidentš ſino, ka Satwerfmes Sapulzes iſmekleſcha-nas komiſijâs preeſchſehdetajš W. Samueliš un ſekretars Sihmaniš greeſuſchees pee walſiš kanzelejas direktora ar peepraſijumu iſſneegt komiſijai wiſus lihđſſchinejo kabinetu protokololuš; tâpat komiſija peepraſijuiſi ſinânu miniſtrim daſchuš ar ahrſemem noſlehtôš lihgumuš un zaur teeſleetu miniſtri — waldbiſas rewijiſu komiſijui protokololuš un materialuš. Debatêš kabineta lozekli noſkaidro, ka peepraſijumuš pehž wiſeem kabi-neta protokoleem un wiſeem lihgumeem lihđſinatos wiſas waldbiſas rewijiſai, kaš noſihmetu neuſtizibâš iſteikſchanu kabinetam; pehž Satwer-fmes Sapulzes lehmuma iſmekleſchanas komiſija ir pilnwarota rewidet waldbiſas eeſtahdeš, bet ne kabinetu. Tadehl, noraidot praſibu pehž

wisu lihgumu un wisu kabinetu protokolu isdoschanas, kabinetis nolemj sinot ismellešchanas komisiĵai us winas rakstisfeem peeprastijumeem wisus toš atfewišchĵus kabinetu lehmumus un noslehgtos lihgumus, kuri weenâ waj otrâ fonkretâ gadijumâ buhtu nepeezeesĵami rewisiĵas iswešĵanai. Wajadsibas gadijumos usrahdit ari lihgumu waj protokolu oirĵinalus. Pret waldbibas rewisiĵas komisiĵu materialu isdosĵanu kabinetis eerunas nezel un pilnwaro teesleetu ministri toš isneegt Satweršmes Sapulzes ismellešchanas komisiĵai, ewahĵot eepreefšĵ atteezigu ministriju un walstis kontroles atšaufšmes.“

Šĵos waldbibas rewisiĵas komisiĵas materialus mehš wehlaĵ ari dabujam. Apšpreešĵot ministru kabinetu atbildi, komisiĵa nahza pee weenbalsiĵa lehmuma, ka tas kawê komisiĵas darbibu, un nolehma greeštees ar šĵahdu rakstu pee Satweršmes Sapulzes presidentu, kura ewadâ ašrahdita aprahdita leetas westuriskâ puše, un pehĵ tam nahĵ muhšu motiwejums, kawehĵ mehš to lehmumu atšihstam par nepareisu:

„Geweħroĵot to, ka:

1) komisiĵai usdots rewidet waldbibas eestahdes atteezibâ us to usbuħwes leetderibu;

2) pee waldbibas eestahdem, bes šĵaubam, peeder awi ministru kabinetis;

3) isdarot šĵahdu rewisiĵu newar buht runa par „neustizibas istelšĵanu kabinetam“ (Sl. kabinetu šĵehdes protokolu);

4) rewidesĵot atfewišchĵu amatu personu darbibu, kuras noslehgušĵas lihgumus waldbibas wahrdâ, komisiĵai jaepasihstas tiĵlas ar šĵeem lihgumeem, kâ ari ar kabinetu lehmumeem atteezibâ us lihgumu apstiprinasĵanu un ispidišĵanu;

5) usrahdit kabinetam jau eepreefšĵ lihgumus, kuri buhtu noslehgti nelihĵumigâ kaħrtâ, waj nodarot saudejumu walstij, naw eespeħjams, neišsiĵajot wisus lihgumus un neepasihstotees ar wišeem kabinetu lehmumeem, jo komisiĵas peenahlums naw wis nodarbotees ar finansmeem fonkreteem gadijumeem, kas jau atrodas teesmeklu rokâs, bet tiĵlas isĵejot, kâ ari neatkahrigi no tam, ar eereħdnu un resoru eestahšĵu darbibu no liħumibas šĵahwoĵka wišpahrigi un

6) ja komisiĵai buhtu jagreesĵas ar rakstisfeem peeprastijumeem pee kabinetu un jagaida atteezigi lehmumi par lihgumu waj protokolu isneegšĵanu waj neišneegšĵanu, tad tas nosihmetu neween leeku formalitatu ispidišĵanu un rewisiĵas nowilzinasĵanu, bet ari eezeltas komisiĵas nosihmes un teesibas šĵašĵarinasĵanu un atkaribu no kabinetu, —

7) komisiĵa atšihst, ka kabinetu lehmums runâ pretim Satweršmes Sapulzes lehmumam un til leelâ mehrâ apħruħtina rewisiĵu, ka komisiĵa neparedis eespeħju ispidit pilnigi un ar selmem šawus usdewumus, usleektot par to atbildibu ministru kabinetam.

Tomehr komisiĵa daris wisu, lai ari šĵahdos nelabweħligos apstahĵlos iswestu rewisiĵu, un patur teesibu, ja aistureto materialu deħt nebuhĵu eespeħjams usdewumu apmeerinohĵu weikt, greeštees pee ĵums, Presidentu ĵungs, ar lihgumu šĵaufĵt aħrkaħrteju Satweršmes Sapulzes šĵehdi, leektot us deenas kaħrtibas komisiĵas sinojumu.“

Šĵi sinojuma norakstis tiĵa peesuhĵitis ministru kabinetam. Man japeešihmê ka aħrkaħrtejâ Satweršmes Sapulzes šĵehde tomehr nelika šĵaufĵta us

muhfu peeprafijumu, bet zitâ gadijumâ. Mehš nolehnam pee tâs paščas reifes nahkt ari ar muhfu sinojumu, ziftahlu tas jau buhtu ſagatawots. Gewehrojot kabineta lehmumu, mehš bijâm peespeesti ar winu rehknatees, pirms leeta bija nodota Satwerfmes Sapulzes iſſchkirſchanai, lai wiſmas dabutu toš materialuš, kuri mums bija ſinami un nepeezeefchami wajadſigi. Uteezigâ gadijumâ mehš greeſamees ar peeprafijumu pehz lihgumu originaleem un tâpat ari pehz projektu originaleem ar „National Metal and Chemical Bank“, ſewiſchki pehz lihgumeem par linu ekſportu, meſchu tofu apſtrahdaſchanu, Latwijas walſis bankas nodibinaſchanu un pehz wiſas foreſpodenzes par ſcheem lihgumeem. Beſ tam mehš peeprafijâm wiſu foreſpondenzi ar „International Corporation“, kâ ari pilnigaš ſinaš par lineem, kaš noſuhtiti uſ ahrſemem, un pilnigaš ſinaš par wiſâm ſumam, ka iſmaſfataš „International Corporation“. Scho rakſtu mehš noſuhtijâm 26. oktobri. Atbildi dabujâm tai deenâ, kad ſanahza Satwerfmes Sapulzes sehde; manâš rokâš ſchi atbilde nonahza tiſai otrâ deenâ, tâ tad pehz 9 deenam. Schajâ atbildê no miniſtru preſidenta ir teiſtš, ka:

„atbildot uſ ſch. g. 23. oktobra rakſtu Nr. 25, pagodinoš paſinot, ka ar rakſtu no 27. oktobra apgahdibaš miniſtra kungam ir liktš preekſchâ nodot komiſijai wiſas peeprafitâš ſinaš atteezibâ uſ linu tirdneezibu, uſ to ſanemta apgahdibaš miniſtra atbilde, ka komiſija paſchlatl ſtrahdâ pee linu nodakaš rewiſijaš un ka wiſas wajadſigâš ſinaš teel nekawejoteš iſſneegtaš.

ſinaš par ſumam, kuraš eemaſfataš „U. S. A. International Corporation“, eemahz no atteezigeem reforeem un pehz winu ſanemſchanaš tâš peeſuhtis komiſijai.

Lihgumu projektuš, kuri eeſneegti no anglu kapitaliſtu grupas, ſchimbricham apſpreech waldbiba un tiſkhiš miniſtru kabinetaš buhš atſiniš ahrſemju kapitaliſtu preekſchlikumuš par peenemameem, wiſuš lihgumu projektuš eeſneegš Satwerfmes Sapulzei ar atteezigeem materi-aleem.“

Te man japeeſihmê, ka ſinamâ leetâ lihgumš no 1919. g. 28. nowembra mums naw iſſneegtiš; tâpat naw iſſneegti ari daſchi no linu lihgumeem, par kureem te wehlaſ buhš runa weena leezineeka leezibâ, kuru eš nolakiſchu. Tahlak tur aiſrahditiš, ka ſinaš par eemaſfatâm ſumam tiſš eewahktas un tâš peeſuhtis komiſijai. Par lihguma projektu, kurſch eeſneegtiš no Anglijaš kapitaliſtu grupas „Metal and Chemical Bank“, mums atbildeja, ka to leetu apſpreechot waldbiba un pehz iſbeigſchanaš to eeſneegſchot Satwerfmes Sapulzei ar atteezigeem materialeem. Pee pehdeja aiſrahdijuma man jataiſa peeſihme, ka mehš bijâm luhguſchi lihgumu ar ſcho kapitaliſtu grupu — „Metal and Chemical Bank“ — nenoflehgt beſ Satwerfmes Sapulzes ſinaš, jo mehš eeſtatijâm, ka katrâ ſinâ muhfu uſdewumš ir neween konſtatet, kaš notiziš, bet ari ſtatitees uſ to, kâ ſaudejumuš nowehrſt. No tahlakâ mana ſinojuma juhš wareſeet redſet, ka mums bija ſwarigaš un dibinataš eerunaš pret ſcho firmu wiſpahrigi. Waldiba to uſſkatija par eemaſiſchanoš winas darichanaš un tapehz grib eeſneegt ſcho lihgumu newiš mums, komiſijai, bet teeſchi Satwerfmes Sapulzei.

Patihkamaš preſtataš ſchâi waldbibaš iſtureſchanaš pret lihgumu un ſuhdiſibu komiſijaš darbibu bij armijaš wirſpawehlneeka pretimnahkſchana. Wiſch dewa riſhojumu wiſâm ſawâm armijaš eeſtahdem iſſneegt mums

wajadfigos materialus. Naw wirspawehlneefa waina, ka daschas no schim eestahdem newareja waj negribeja mums sneegt wifus materialus, bet tas pa dalai bij isskaidrojams ar scho eestahschu organifazijas truhfumeem. Schis eestahdes mums materialus tomehr sneedsa. Tahlaf man japeemetina, ka luhgumu un fuhdsibu komifija sawã rewifija zentãs netrauzet darbibu wifur tur, fur tas ween bij eespehjams, fastanojot rewifijas darbibu ar fahrtejo darbu gaitu waldbibas eestahdês. Komifija tapat neeemaifijas teefas dari-fchanãs, bet tikat apspreedãs ar profuraturu un nodewa tai tãs leetas, par furãm bija sawahkti un peeleeofchi nofkaidroti materiali, bet neaiftifa tãs jau sinamãs kufuloofchanas leetas, par furãm komifijai bij sinams, ka tãs teef westas fahrtigi.

Pehz schi wispahrigã sinojuma es pahreeschu us fewifichu sinojumu. Man wispirms japeesihmê, ka apgahdibas ministrijã paschas grahmataf, ziftahlu winas ir atrodamaf, pehz ekspertu atfinumeem atrodãf chaotifkã stahwofki un tadehl pamatiga rewifija bij gruhiti eespehjama, un ftaikli, furus es pa dalai zelschu preefschã, tee, warbuht, waretu tift papildinati waj gro-fitti us datu pamata, furi mums, deemschehl, nebij peeetami. Tomehr sawus faktifkos konstatejumus mehã esam taifijufchi us to datu pamata, furi bij peeetami un furi tifa ruhpgigi pahrbauditi. Upgahdibas leetã rewifija bij aiftifufi wairataf lihguma grupas. 11 daschadi lihgumi, furus es nolafifchu, atfihiti par neifdewigeem; no to ispidifichanas zehluofchees faudejumi. Tad apfstatiti jau minetãf Fortingtona grupas lihgumi, furi atteezas us lineem un pretfchu apgahdaschanu. Tahlaf pahrbauditi 16 lihgumi par linu pahrdofchanu, no fureem trihs atfihiti par neifdewigeem. Tapat lihgums ar Rutifkeru un lihgums par filku pirkfchanu. Bes tam es apstahfchos pee lihguma ar International Corporation. Ur to buhtu wifã jautajumi isfmelti, us fureem referatã atteefseeã.

Es pehz eespehjas nolafifchu tof atfinumus, furi eefneegti rafstifkã formã no eksperta pufes un preefschã zelti komifijã (Klihwê no weetas: „Preefschã zelti waj peenemti?“), tapat ari ekspertu atfinumus un leezeineeku ifteizeenus. Wispirms I. grupa — 11 lihgumi:

„1) 1920. g. 8. juniã fem Nr. 13164 noflehgtã lihgums stary apgahdibas ministriju un firmu „Skandinavisk Extrants“ par 1000 tonnam miltu — 645.000 D. fr. Nauda pahrwesta 1920. g. 8. juniã; lihgums naw pilditã, dotã rihfojumã atmafkat naudu, fura wehl naw aimaf-fata, tã tad jau 5 mehneschus bes prozenteem, fas istaifa faudejumu 16.000 D. fr. jeb 400.000 L. r.

2) 1920. g. 9. aprili noflehgtã fem Nr. 7993 lihgums par 500 tonnam kweefchu miltu par \$ 101.500, fura pahrwesta 1920. g. 9. aprili; lihgums bija jaifpilda 20. aprili, bet ispiditã 10. auguftã. Pehz „The Statist“ no 1. maija L. p. 803 wajadsjeja pehz tirgus zenam Amerikã ar peegahdaschanu Rigã mafkat par tonnu \$ 133, bet waldbifa mafjajufi 203, tã tad walstã faudejumi wismaf \$ 35.000; tad faudejums par lihguma neifpidifichanu terminã us prozenteem \$ 2000, pawifam faudetã \$ 37.000 jeb L. r. 5.420.000. Bes tam milti noboti fliftaki, nekã prowe.

3) Pehz lihgumeem no 24. aprila fem Nr. Nr. 9081 un 9082, noflehgteem no apgahdibas ministrijas ar Consortium Klessing par 2500 tonnam rudfu miltu + 12¹/₂% prowifijas. Lihgumi no firmas naw pilditi, bet 10. juniã winu weetã noflehgtã jauns lihgums us 2500 tonnam

miltu par 760 D. fr. par tonnu + 10% prowistijaš, turpretim pirmee lihgumi bija noslehgti par tonnu 700 D. fr. Uš nesinameem eemesleem apgahdibaš ministrija pazehlusi zenu par 48¹/₂ D. fr., t. i. uš 2500 tonnam par 121.250 D. fr. jeb 3.000.000 £. r.

Kaš sihmejaš par šamafato zenu par milteem, tad peh3 „The Statist“ tabelem no 19. junija un Latwijaš „Ekonomista“ Nr. 10 ir redsams, ka labuš rudsuš ar peegahdaschanu wareja pirkt par \$ 108 par tonnu. Saudets tā tad uš tonnaš wišmaf \$ 32, bet uš 2500 tonnam \$ 80.000 jeb £. r. 12.800.000, bet peh3 zenam „Times“ no šch. g. 10. junija isnahf saudejums uš 10.400.000 £. r.

4) 1920. g. 2. junijā sem Nr. 12624 noslehgtš lihgums starp apgahdibaš ministriju un „American Baltic and Russian Import Company“ par 2500 tonnam rudfu miltu, pee kam pee lihguma noslehgš-šchanas japahrwed uš firmas wahrda 25% no pirkšchanas sumas. 10. junijā pahrwesti firmai \$ 100.000, t. i. drufku wairaf nekā nahzās peh3 lihguma. Laikam šcho peemirfusi 25. junijā apgahdibaš ministrija atkal pahrwed uš firmas wahrdu, kaš ir pret lihgumu un par šahdi ministrijai, \$ 100.000. Lihgums naw pildits un anulets 6. augustā, kad pasinots par naudaš atmafku. Tā ka \$ 200.000 stahweja 2 meh=nešchus bes prozenteem, tad walfts saudejusi \$ 2000 jeb £. r. 320.000.

5) Ur šcho pašchu firmu apgahdibaš ministrija 16. junijā noslehguši lihgumu sem Nr. 13656 par auto reepem par \$ 15.000; lihgums naw pildits un anulets 6. augustā ar rihfojumu atmafkat naudu. Tā ka nauda stahwejusi bes prozenteem, tad uš tam saudets \$ 150 jeb £. r. 24.000.

6) Ur šcho pašchu firmu 1920. g. 9. junijā sem Nr. 13352 noslehgtš no apgahdibaš ministrijaš lihgums uš laukšaimneezibaš mašchinam par \$ 23.651, nauda pahrwesta 9. junijā; lihgums naw pildits un anulets 6. augustā ar pasinajumu atmafkat. Saudets uš prozenteem \$ 230 jeb £. r. 36.800.

7) Ur to pašchu firmu 15. maijā sem Nr. 11223 noslehgtš lihgums par wehu uš £ 10.625; lihgums naw pildits, atmafataš 18. septembri tikai £ 10.000, kaš stahwejušchas bes prozenteem no 25. maija, un uš šo saudetaš £ 212 + neatmafataš £ 625 = £ 837 jeb £. r. 502.400.

8) Ur to pašchu firmu 16. maijā noslehgtš sem Nr. 11634 lihgums uš sahbafeem. 17. maijā pahrwesti firmai £ 8175; 10. oktobri nodoti sahbafi par £ 4500. Uš prozenteem par wehlu lihguma pildišchanu pamestš £ 204 jeb £. r. 122.400. Firma paleef paradā £ 2675, kaš nodrošchinata ar tabaku un papirofeem muitaš dahršā, uš kureem no ministrijaš arestš wehl naw usliktš, un šchi nauda ari tadehl jausftata par nedrošchu, jo apgahdibaš ministrijaš eerehdniš Lafdinšch, gribedams isleetot tagadejā departamenta direktora Šfilnas nesinašchanu, tā jaunū eesahzeju šawā tagadejā amatā, bij dewiš firmai wina deenesta deenās parakšit firmai atkaut išwest šchos zigarus uš ahrfemem, to Šfilna ari išdarijis, bet muitaš walde, sinadama par firmas paradu ministrijai, peeprafijusi pee Šfilnas funga pa telefonu, zaur šo šchi tabaka naw pahrwesta uš ahrfemem.

9) Pehz līguma ar International Corporation no šch. g. 27. julija sem Nr. 15.369 apgahdibas ministrija pehrf no firmas daichaduz kara wihru uswalkus, pee kam pee līguma noslehghšanas apgahdibas ministrijai japahrwed firmai us Ameriku 35.000 dolaru, kahda nauda ismaksajama firmai pret kuga eelahbeshanas dokumenteem. Nestatotees us to, ka Latwijas preekschstahwis Osols wairakas reises telegrafiski sinojis ministrijai, ka firma schaubiga un nedroscha, walutas nodalas preekschneeks Sirmais, pehz eepreekschcijas farunas pa telefonu ar Brunneri, 17. maija dewis rihtojumu atzelt Osola aisleegumu us \$ 35.000 ismaksu firmai un to nekawejoschi isdot firmai, kas ari notizis. Firma līgumu naw pildijusi, un tā leezineeks Osols isteiz, naw ari spehji ga pildit. Tā tad us schi līguma walstis saudejusi \$ 35.000 jeb 5.100.000 £. r.

10) Ar to paschu firmu 17. julija apgahdibas ministrija sem Nr. 17021 noslehgusi līgumu us 300 tonnam zukura par \$ 127.275.55. Nestatotees us to, ka Osols sinojis wairakas reises, ka firma sūhta sliktu zukuru, ka labu zukuru war dabut lehtaf par 3 zenteem un ka firma nebija pildijusi pirmo līgumu, apgahdibas ministrija nespehra solus dehl līguma atzeshanas, kursch tika ispidits. Pehz leezineeka Osola leezibas, kursch redhejis no firmas preeksch apgahdibas ministrijas eepirkto un nosuhitito zukuru, walstis saudejusi \$ 40.000 jeb £. r. 6.400.000.

11) Ar līgumu no 1920. g. 14 aprila sem Nr. 8000 apgahdibas ministrija pehrf no firmas Vlessing 42.000 iskaptis un tā ekwiwalentu dod firmai atlauju iswest par 3 iskaptim weenu tela ahdinu, pawisam 14.000 ahdinu, pee kam līgumā naw minets, ka muitu usnemas apgahdibas ministrija. Nestatotees us to un ari us to, ka tirdsnezibas ministrija bij apgahdibas ministrijai aifrahdijusi, ka pehz līguma muita jamaksa firmai, ahreja departamenta direktors Brunners pasiao muitas waldei, ka muitu par minetām ahdam luhds uslikt us apgahdibas ministrijas kontā, ko ari dara finanšu tirdsnezibas ministrijai, ka pee līguma gan muita neesot bijusi janes ministrijai, bet ka sawu pasinajumu muitas walde winsch usstatot par papildu līgumu. Zaur schahdu Brunnera noseedsiņu darbibu apgahdibas ministrija saude us muitas 420.000 £. r. Leezineeks Behrsinsch paslaidroja, ka augschminetās iskaptis eewestas wehl wahzu ofupazijas laika un kahdu mehnest eepreeksch schis operazijas ar Vlessingu schis paschas iskaptis agronomis Biffeneeks tā Ekonomiskās Sabiedribas preekschstahwis peedahwajis apgahdibas ministrijas ahrejam departamentam par zenu sem 30 rbl. par iskapti un ministrija scho zenu atradusi par augstu, ka iskaptis isgahjuschas zaur diwu ebreju rotam, tad pahrdotas Vlessing'am, kursch tās, tā augschā aifrahdits, pahrdewis apgahdibas ministrijai. Kas sihmejas us zenu, tad jauswer, ka 12. aprili, t. i. diwas deenas preeksch schi līguma noslehghšanas „Waldibas Wehsnesi“ bija publizets waldibas rihtojums par ahdu monopolu, pehz tura Vlessing'am ahdas bija janodod waldibai par zeetām zenam. Pehz apgahdibas ministrijas eerehdna Sedina leezibas widejas tela ahdas junijsahkumā maksajuschas 150 £. r. gabalā. Tā tad zenas sinā apgahdibas ministrija ir saudejusi wismaf 840.000 £. r., jeb kopā ar muitu 1.260.000 £. r.

No augščâ minetâ redsams, ka us ſcho lihgumu pamata ir pahrmaksati 29.985.000 £. r. un us % ſaudets par naudu, kas pahrwesta par nepilditeem lihgumeem, 1.405.600 £. r.; pawifam us ſcheem lihgumeem walſts ſaudejusi 31.391.200 £. r.; apmehram £ 90.000 ir bijuſčas daschus mehneschus pahrwestas daschadâm firmam par lihgumeem, kuri naw pilditi, pee kam gandrihf wiſa ſuma ir bijuſi pahrwesta „American Baltic und Russian Company“, ar furu waldbiba ſlehguſi pawifam 6 lihgumuſ un no kureem neweens naw no ſchis firmas pildits; tâ tad tai laikâ, kad Latwijai bija leels ahrfemes walutas truſkums, apgahdibas ministrija ir neattaisnamâ kahrtâ pahrwedusi us ahrsemem £ 90.000. Tahlaf effperti tura par peenahfumu aſrahdit, ka galigais ſaudejums us augščâ mineteem lihgumeem wehl naw konstatets, jo ſaudejums, kas zehlees, kâ tas ir redsams no leezineeku iſteizeeneem, par maſwehrtigu prezi, kas us ſcho lihgumu pamata ſanemta, wehl naw aprehkinats. Trihs no armijas ſainmeezibas pahrwaldes nopratinatee wirſneeki apleezinaja, ka apgahdibas ministrija nodewuſi par augſtâm zenam preeſch kareiwjeem ſapelejuſchus rudſu miltus un tweeſchu miltus pilnus ar tahrpeem; ka zenas us zufuru, kafao un zidâm kolonialprezem, eeguhtâm preeſch armijas zaur apgahdibas ministriju, ir bijuſchas neſamehroti augſtatas par zenam, kahdas paſtahwejuſchas Rigâ brihwâ tirdſneezi; ka norehkinu par nodotâm prezem apgahdibas ministrija noſuhtijusi pehz ilgafas ſaraktiſchanâs tikai daschus mehneschus wehlf, kas laikam darits tadehl, lai pee muhſu kurſa krihtoſchas tendenzes, augſtâ apgahdibas ministrijas zena neſrahditos par tik uſkrihtoſchu. Wiſos augſchminetos lihgumos mitas nodokli apgahdibas ministrija likuſi newis us firmu, bet us ſawu ſontu, ko pehz walſts kontroles dateem darot tikai ſchi weena ministrija, un kas walſtij, beſ ſchaubam, nes (ſtempelnodoklis 1%) leelu ſaudejumu, eewehrojot leelo apgahdibas ministrijas apgroſijumu.

Tas atteezas us mineeem 11 lihgumeem. Tad ir wehl Fortingtona leeta ſewiſchki apſtrahdata. (P. Kalniſch no weetas: „Kas tos lihgumuſ ir paraktiſis?“). Ir daschadi parakti: Blumbergſ, Brunnerſ, Grinbergſ, jaunakâ laikâ ari ſemfopibas miſtris Kalniſch. Es negribetu teift, ka wiſi ſchee parakti atteezas us wiſeem 11 lihgumeem. Se es waru peemetinat, ka mehſ neſam wehl ſcho ſautajumu iſtiſajuſchi, zil katra no minetâm perſonam ir wainiga pee ſchim neſahrtibam un ſaudejumeem. Mums pahrmet tendenzioſitati un objektivitates truſkumu. Mehſ neuſſtatam ſewi par teeſas eeſtahdi, mehſ konſtatejam tikai faktiſko puſi. Mehſ darijâm, zil muhſu ſpehlos bija, lai gan pilnigs materials mums tika leegts.

„Sinojums par tagadejâs waldbibas ſakareem ar „The National Metal and Chemical Bank, Ltd.“.

„The National Metal and Chemical Bank'a“ ir nepaſiſtama Londonas ſinanſu aprindâs. No ſahluma G. A. Fortingtons uſſtahjâs kâ anonima konforziuma preeſchſtahwis, un tikai tad, kad bij noſlehgti daschi preeſchlihgumi, par kureem gan ir wairakahrtigi aſrahdijumi koſpondenzê, beſ kuruſ us peepraſijuma miſtru presidentſ naw lihds ſchaj deenai iſſneedſis.“

Tas bija rakstīts wakardeen. Šhodeen mehš to korespondenzi esam dabujuschi, bet ta us Fortingtona leetu atteezas loti mafa mehra.

„tad tkai nodibinajās pati schi „The National Metal and Chemical Bank'a“ un wairafus mehneschus wehlač „The British National Corporation“ kà minetas bantas preefšstahwe Rigà.

Lihds schim naw wehl noskaidrojees jautajums, kas pamudinaja Latwijas tagadejo waldbibu faistitees ar scho bantu? Ratra fina ta newareja buht finansjela kreetniba.

Jau 1919. gadà 28. augustà P. Brunners usstahjās pret faistifchanos ar scho grupu — bankas tad wehl nebija —“

Tas winam, Brunneram, par godu jaleezina, ka winsch schini gadijumà usstahjees pret faistifchanos ar scho grupu.

„aisrahdot, ka Latwijas waldbibas rihziba ir: £ 8.000 us apgahdibas ministrijas rehkina, £ 10.000 us finansu ministrijas rehkina, tad £ 55.000 par 27. augustà pahrdotàm 300 tonnam linu, £ 50.000 par belgeescheem pahrdotàm 500 tonnam, pawifam £ 123.000. Turklaht £ 25.000 eemafajamas 1. septembri un £ 55.000 war faenemt par lineem, to warès eelahdet kugos lihds 5. septembrim. Tà waldbibas rihziba pawifam ir £ 203.000. Tad wehl £ 40.000 jau isleetotas Ropenhagenà dashadeem cepirkumeem. P. Brunners ir pahrleezinats, ka £ 100.000 gluschi weegli war isleetot saldatu apgehrbu, apawu un munizijas cepirkumeem. Schini fawà finojumà P. Brunners atfihnd ar linu zenu straujo zelfchanos un peemetina, ka Franzija jau esot famafkatas £ 300 par tonnu.

Dr. Erhardš aibrauza us Londonu un tur parakstija kahdu lih-gumu, par kuru minets Fortingtona wehstulè no 1919. g. 28. nowembra. Bermondta usbrukuma laikà Anglijas flote pabalstija Latwijas armiju ar muniziju, pirms pati noteikti usstahjās Latwijas pufè. Utnahza ari kahds lahdiusch ar 6 leelgabaleem un zitu kara mantu. Leelgabali tkai pehz islaboschanas tika isleetoti pret leelineešem. Pehz leezineeka Bihmana isteizeeneem, scho suhtijumu Anglijas munizijas ministrija aprehkinajusi 20% no pirmwehrtibas, naw lihds schai deenai peeprafijusi famafku un esot pat zeriba, tà stahsta Bihmanš, ka to Latwijai dahwàs. Zil tahlu tas redšams no mums peeejamas korespondenzes, Fortingtonam naw nekahdu nopelnu schis munizijas dabufchanà. Schahda apsina ausa dauds wehlač. Bet nesaprotamà kahrtà banka kopš gada eelikusi Latwijas rehkinà £ 100.000, šew peespreedusi 7¹/₂% komisijas t. i. £ 7.500, un širdigi nem auguš. Schi suma šhodeen istaifa kopà apmehram £ 115.000, kaut gan ari pehz paschas bankas usfihmejuma ta lihds schai deenai naw mafajusi ne grafi. Weenà no šawàm pehdejām wehstulem banka, kurai ari schi suma isfikusees par masu, wehl pafufst flaht £ 10.000, bet tà ka — aif aismahrfchibas laikam — naw pafufst 7¹/₂% par weenu gadu, tad, zerams, tas notiktu wifa drihsunà. Taz notika kahdà zità gadijumà, kad banka eelika muhsu rehkinà £ 39.09, kura suma, kà leekotees, wehl neesot eefkati-tiia. Banka prot rehkinat. Dr. Erhardš us nesinamu pilnwaru pamata parakstijis lihgumu — warbuht, wairafus, kura pilns teksts mums netika isfneegts un pehz kura bankai usdod linu pahrdofchanu un

pretschu eepirfschanu Anglija un, ta saprotams no 1919. g. 28. nowembra wehstules, bes awansa no bankas puses.

Pawisam ta ir aiffuhititi 17 fuga lahdini linu. Pilnigi pahrdoti, zit war spreesi no wehstulem, ir diwi fuga lahdini linu. Par teem gan ir eefuhititi aprehkini, bet bes attaisnojoscheem dokumenteem. Pehz mutiskeem pasinojumeem, no trescha lahdina pahrdotas 320 tounas linu, un tifai augstafas fortes; par scho pahrwedumu naw nekahdu fihkafu finu. Ja mehs peenemtu par pareisam schis sinas, kas ir apschau-bamas, lai waretu falihdsinat, tad isnahf, ka pirmais lahdinsch ir pahrdots apmehram par widus zenu, kahdas guwa sob Riga schi pahrdofchanas laifa sprihscha fahkumâ un beigâs. Pagaidam, kamehr naw peteekofschu papildu datu, scho pahrwedumu waretu uffkatit par apmeerinoschu.

Ur otu lahdinu linu jau ir zitadi. Banka to grib pahrdot par wezo zenu. Pret to noteikti uffstahjâs linu nodala, jo linu zenas bij ftipri zehlfuchâs, bet pehz linu nodatas 1920. g. 26. aprila № 9122. sinojuma, tas palizis bes fetmem, jo daschas deenas wehla linu nodala fanem mutifku pasinojumu, ka lini pahrdoti par wezam zenam. Banka to ir darijusi apfinigi, ta to rahda 1920. g. 7. aprili Dundee Prices Current & Trade Report pahrdrutata wehstule, fur teifts, ka neraugtees us to, ka ir pirzeji par £ 400 tonnâ, banka tomehr ir nolehmufti pahrdot par £ 383. Saudejumâ, kas ta apfinigi nodarits Latwijai, ir £ 38.670.54.

Latwijas finansielais stahwollis schini laika naw bijis fpaidigs, jo tai ir wairafi aisdewumu peedahwajumi, starp teem no Association Liniere un Office Central de Gand, kas abas kopâ jau 15. janwari Latwijai peedahwâ 15 miljonu franku leelu aisdewumu par 6% gadâ lihds 1922. g. beigam. Us nesinameem eemesleem schis aisdewums ir atraidits.

Banka ir eepirfusi prezes gan pati, gan maffajusi par Bihmana eepirftam prezem. Par to wehl naw pilnigu datu, bet pehz leezineefu wirsleitnanta Nikolaja Setermana, leitnanta Mangas un wirsleitnanta Grika wahrdeem schis prezes ir bijuschas nesamehrigi augstafas zenâs, maswehrtigakas labumâ, nekâ brihwâ tirgâ. Us mineto leezineefu jautajumu Grinbergam, wineem atbildets, ka — tas jau Fortingtons.“
Tas tadehl, ka lihgums ar Fortingtonu pa dalai teef attaisnots ar to, ka waiadschis tuhlin eepirft munitziju un fareiwju apgehribus un tos bes wina starpneezibas newarets eepirfti.

„Leezineefu nowehrtejums ir, ka pretschu zenas beefchi diwfahrtejas un ka nopirftas prezes, kas daschreis naw peemehrotas muhsu apstahkeem (meinâ tabaka). Prezes par daudseem milfoneem wehl kopfch pagahjuschâ gada pilda spihkerus un gaida Latwijas naudas kursa krischamu, lai tad tâs waretu pahrdot. Zitas, ta melno tabaku, runats effportet. Saudejumi ir loti leeli un aprehinat tos wehl naw paspehts. Pehz bankas paschas neparafstita aprehkina, fastahdita us 1920. g. 8. oktobri, prezes nopirftas par £ 391.662.17.5, furâ sumâ eeffaititas £ 110.000 par munitziju, kas wehl naw maffata, un £ 101.992.8.2, kas pehz bankas atfihfchanas, Bihmana pirftas un bankas famaffatas, kaut gan nesaprotami, kapehz banka ari par tam nem

komisiju. Nenostaidrots jautajums paleef par £ 180,670.63, waj prezes bankas, waj Bihmana pirktas.

Pehz diwu pilnu lahdiau un treschā lahdina dalas pahrdoschanaš bankas darbiba apbeschojas ar preišču lombardeschanu, pee lam ta, pehz bankas paščas neparakstiteem aprehkineem, ir ahrfahrīgi mehrena. Pehz muhju grahmatweschu-ekspertu Ewerfa un Leišcha aprehkineem, zif tas wineem us nepilnigu, neattaisnotu ussichmejumu pamata bij eespehjams, isnahf, ka schis lombardeschanas pamats aif nesinameem eemesleem grofas.

1920. g. 2. juniā banka peenem £ 335 tonnā tā widejo zenu, us kuru isfneedsamas 90% jeb £ 301.10.0 par tonnu. Isfneegtas ir tikai 41%. Neisfneegtas paleef apmehram £ 275.000. Schi datuma bilanze eewehrojama ari ar to, ka Latwijas debetā eerakstītas £ 73.000, kas bankai nododamas finanšu ministrijas rihzībā, un £ 150.000, kas peepraftītas 19. juniā, tā tad 17 deenas wehla, nekā usstahdita schi originelā bilanze. Schahdi klus segla bankas preekschlihguma neispildischana, us kuru atfauzas, bet kura parakstītu tekstu nesinam.

5. oktobra bilanze jau usrahda leelafas sekmes grahmatweschanas praschana. Widejo zenu peenem £ 300 tonnā, no tās atweļ šawu komisiju, wifus zitus isdewumus, tā ka atleef £ 275 un no schis pehdejās sumas aif mums nesinameem eemesleem isfneedsamais awanfs aprehinats tikai us 80%. Bet ari tad lombardēis ir tikai par 55%, skaitot prezes wehrtibu £ 275 tonnā un ismaksajamo sumu lihdsigu £ 220. Neismakfats paleef £ 277.000. Salihdsinot ar eepreekschejo ussichmejumu us 2. juniu, lombardeschana šaschaurinata par £ 324.777.10.0 us 3985 tonnam. Bet schis skaitis, 3985 tonnas, nefakriht ar linu nodalās skaitleem. To tuhlin pamanija linu nodalās waditajs D. Schkipfna un šapratis ari ta nosihmi. Fortingtona grupa uspirkusi Latwijā linus no ziteem, un, linu zenam krihtot, gribejusti šaudējumu uslīft Latwijai, bet pati wehļ šanent komisiju par pahrdoschānu. Starpiba ir 175 tonnas. Pehz D. Schkipfnas brijdinajuma, ka schis numurs zauri neees, nahkoschos aprehkinos schis 175 tonnas jau ir issuduschas. Pehz schi spezielā preparētā aprehkina pati banka atsihtas buht Latwijai parādā kahdas £ 31.000, kaut gan bes nefamkstatām naudām var muniziju jau pašpehjusti eerakstīt muhju debetā wehļ klahf £ 110.000 ar wifām komisijam, kas wehļ buhschot jamakfā.

Starpbrijdi ir gahjuschas šarunas starp waldibu un banku, it fewischi intensīwi pehz luhgumu un kuhdsibu komisijas nodibinaschanas. Waldiba ir peepraftijusi £ 150.000 us apmehram 1000 tonnam linu, kas wehļ ir Rīgā. Banka šola £ 75.000, wehlať scho sumu paaugstina us £ 100.000.

Tas ir, jadomā, notizis pehz tam, kad luhgumu un kuhdsibu komisija bija greesufees pee apghdibas ministrijas ar luhgumu jeb preekschlikumu nesleht netahdus lihgumus bes Satwerfmes Sapulzes šinas.

„Bet nu jau rehkins, kaut gan starpiba ar eepreekschejo tikai trihs deenas (eepreekschėjais us 5. oktobri un pehdejais us 8. oktobri), ir gluschi zits. Ja eepreekscheja reisē banka wehļ atsinās buht Latwijai parādā kahdas £ 31.000, tad tagad jau Latwijā bankai ir parādā £ 101.993.6.5. Trijās deenās aif gluschi nefaprotameem eemesleem radufees £ 101.993.6.5 + £ 31.274.6.9 = £ 133.267.13.2 leela star-

piba. To banka ir panahusti paseminadama ņawoš aprehkinoš linu widejo zenu uš £ 265 tonnā, peeskaitidama neņamafšatai munizijas zenai £ 10.000 + komiņiju, nonemdama 5% komiņijas pat no tām ņumam, ņaš eeguhtāš, Latwijāš waldbikai linuš teeņhi pahrdođot ziteem pirzejeem.“

Tā tad war buht, ņa lihguš ar Fortingtonu ņan tā, ņa winam monopols uš wiņeem lineem. Tad uš lihguma pamata ņhi komiņijas nauda buhtu pareiņi aprehkinata. Eksperti ņuhdņaš ņewiņņā atņinumā, kuru eš pilnigoš apmeħroš nelaiņiņhu preekņhā, lai pahrat neapgruņtinatu augsto ņapulzi, ņa wineem lihguš ar Fortingtonu naw peeetamš un ta tad par komiņijas nauđu tee ņpreest newar. Slehdņeeni ir taiņiti ņahdi:

„Uš otras partijas linu ņaudetš £ 38,670 jeb 23.202.000 £. r.

Uš 8. oktobra Latwijāš debetā nepareiņi eewestāš £ 127.000 apmeħram par muniziju, kuru laiņam dahwāš, un kreditā naw eewestāš £ 17.300, ņo Vlessing's eemafšajis, kopā Latwijai par launu £ 154.300 jeb 92.580.000 £. r.

Upreħkina redņamaiš noluhkš dabut ņawāš roņāš ari tās 1000 tonnas linu, ņaš Rīgā neiņmafšajot ne graņi. Salihdņinot ar 2. junija uņmetumu, banka pati atņiņtāš ņauđejuņi uš lineem (3812 t.), zenam krihtot, £ 266,840 un ņaņchaurinajuņi lombardņchānu par £ 381.581.4.0.

Tomehr, un taš ir tuhlin jaatņihmē, ņa 8. oktobra aprehkinoš, ne-raugoteeš uš bankāš apgalwojumu, wehl mums labwehligš, jo ņhini aprehkinā eekaititas £ 127.000 par muniziju, ņaš naw ņamafšatas; tad £ 17.300, ņo banka ņaneħmuņi un naw mums kreditejuņi, neņkaitot pat ne ar ņo neattaiņinojamāš £ 12.000 komiņijas par teeņhi pahrdođeem lineem, un 56 tonnas, waj apmeħram £ 18.000 leelo ņwara ņauđejuumu.

Šhee neparaņiitee aprehkini rakņturo banku tā eestahdi, ņaš nepelna uņtizibas. Škaitli rahda, ņa Latwijāš tagadeja waldbiba wiņu laiņu plaņchōš apmeħroš ir kreditejuņi banku un ņa pat tad, ņad bankāš aprehkini uņrahda wairaf ņa £ 100.000 leelu Latwijāš paradu, pat tad Latwijāš praņibas no bankāš, peenemot bankāš ņkaitluš par pamatu, ņaņneedš apmeħram £ 45.000. Bet ja eewehro linu zenu kriņchānu, peeturoteeš atfal pee paņchāš bankāš ņkaitkeem, tad ņauđejuums, ņo banka ir nodarijuņi Latwijai, ir wiņmaš £ 300.000. Ja nem no bankāš nealkariguš ņkaitluš, tad paređņamaiš ņauđejuums ir wiņmaš diwlahrņchš (£ 600.000), pee ņahda uņklata ari peeturāš linu nodalaš eerehdni.

Pret banku, tā uņtizibas nepelnoņhu eestahdi, ir arweenu uņstahjuņcheeš weħrpeji. Rad 15. juliā banka domā ņarihņot linu uħtrupi un uņaižina tani peedaliteeš wiņu ņemju weħrpejuš, Franzijāš Association Linière ar weħstuli no 1920. g. 17. junija atteizāš tani peedaliteeš, jo neatņiņst bankāš riħzibu linu pahrdođchānā. Trijas linu weħrpeji atteizāš peedaliteeš, ņa to aiņiņst pati banka 13. juliā. Leezineekš W. Stewart's, Šlotijas linu weħrpeju preekņņtahwiš, jau 1920. g. 12. aprili rakņtiņki paņino, ņa wiņch ņaneħmiš no firmāš Hill & Renny telegramu, kurā weħrpeji uņstahda praņijumu, ņa uš lineem, ņo wiņi peħrē, nemafņajot prowiņijas The National Metal & Chemical Bank'ai, un no ņawāš ņeņeš peemetina, ņa wiņch Latwijāš linuš tiņai tad pirkš, ja nebuħš neņohdas dariņchānāš ar Fortingtona grupu. Leezineekš Stewart's paņklaidro, ņa linu weħrpeji negrib celaiņteeš ar laudim, ņam naw at-

fihtas autoritates līnu leetās. Veelbritanijā wispahr leelakoš weikalos eelaisčas tīkai ar laudim, kas katrā sinā ir zeenijami, to par banku gruhiti buhš apgalwot. Un naw brihnumš, ka 22. junijā banka sino par gruhitām, fahdas ešot līnuš lombardet.

Tahdos apstahkos naw brihnumš, ka 15. julija uhtrupē, ka tas redsams no Dundee Prices Current & Trade Report 21. julija numurā un muhšu Londonas fuhtra J. W. Biffeneea atsihmetā katalogā, šajolija tīkai £ 240 par ZK un £ 230 par safgalwseem HD.

Pirms tam 3. julijā Association Linière pirka fob Riga līnuš par £ 400 marķu R. un 28. augustā, kad banka bij sabojajusi zenas, šči pati šabeedriba peefolija pahrdot 500 tonnas, garantejot £ 320 par marķu ZK un ismaksajot uš weetas £ 275 par tonnu zaurmehrā, pret 1½% leelu komisiju. Leezineekš Stewari's julijā un augustā wairakās reises peefolijis nopirkt wisus līnuš par £ 340 marķu R un šamaksat naudu uš weetas, bet wina mutiflee un rakstiftee peefolijumi naw eewehroti, un winam un lina wehrpejeem palizis eespaids, ka ar wineem tīkai neefojas. Līnu zenas ir fob Riga.

Aisihmejamš, ka šchee peedahwajumi naw neween eewehroti, bet ari originali dascheem panemti no ministru presidentā (tā Assotiation Linière peedahwajumš, no kura līnu nodalā ir palikusi tīkai kopija).

Pehz 15. julija walidiba wehl aissuhitija „The National Metal & Chemical Bank at“ 7 fugu lahdiņus līnu. Walidibaš šawadā, neisprotamā rihziba šazehluš basčas līnu nodalās waditajā, un pehdejos 3 fuhtijumus winšch islaidis tīkai uš ministra Kalnina rakstifu rihkojumu. Pret tahlakeem weifaleem ar banku ir wairakfahrt isteifkufes līnu nodala (rihkojumš no 20. septembra, 4. oktobra № 27126), tāpat walstis kontroleš preefšhtahwis Alberts 1920. gada 21., 22. un 28. septembra sinojumos aifrahdijis uš šaudesumeem, kas walstij zelas, bet bes panahkumeem.

No šawas puses banka neween bij panahkufi, ka wisus maksajumus šanem zaur to, pee šam ta šcho naudu ilg notur šawā rihzibā (tā Assotiation Linière £ 120.000, kuru ismaksā Latwijai tīkai pehz wairakeem energifseem peeprafijumeem), waj ari pawišam peemiršt peerakstīt Latwijas kreditā (tā Vlessing'a eemaksatās £ 17.300). Bet no atsihmetām šumam wina šeidšas peerakstīt 5% komisijas, kas istaifa (Vlessing'a eemaksato naudu neefšaitot) £ 12.653.4.1. Ra tahduš rehfinus newar pabalstīt ar weenfahrscheem argumenteem, tas ir škaidri, un banka ari nekautrejas west Latwijas de jure atsihšchanu šakarā ar palikufibu šawai gribai, tā tas škaidri pateiktš 4. un 18. maija wehstulēš.

Banka neatšihst par wajadšigu peefuhitit norehkinus, par šo atfahroti šuhrojās apgahdibaš ministrijas nodalās. Par lineem ir tīkai diwi neattaisnoti norehkini. Par prezem, kuras banka teizas eepirkufi par £ 391.662.17.5, pehz leezineeka Petersona isteizeena wehl nepahrbauditi norehkini peenahkufi tīkai par £ 136.332.5.1. Leezineekš D. Ščkipina isteizees, ka banka neween nepeefuhitijufi norehkinu, neween wilzinajusees maksat peenahzigās šumas par eekihlateem lineem, bet ari apšinigi maldinajufi par līnu turguš stahwofli. Šā weenā sinojumā banka apgalwo, ka Amerikā līnuš wareschot pahrdot tīkai pa pušzenam. Ščis nemeers ir tīk leelš, ka 2. maijā apgahdibaš miništrija pat ofzieli un teefchi greefčas pee Col. Tallenta ar šuhdšibu

kas isskaidrojams ar to, ka pehz leezineeka Schkipinas isteizeena Tallentis peedalijeēs apspreedēs par lihgumeem, kopā ar Ulmani, Meierowizu, Fortingtonu un ziteem.

Ap 15. jultju, kad linu wehrpeju neustiziba skaidri parahdas, banka strauji maina sawu politiku. Ramehr wehl nesen solija sadsiht linu zenas us £ 420, tikmehr tagad puhlas sagrahbt wifus linus sawās rokās (wehstules no 7. jultja, 2. oktobra), luhko isdabut no walddibas rakstifu pilnwaru pahrdot linus pehz sawa eestata (The British National Corporation 1920. gada 20. septembra), un speesch zenas semē, kaut gan tirgū zenas ir augstas. 1920. gada 24. junijā usajizina walddibu pašeminat zenas us £ 250 par tonnu, kamehr 3. jultjā walddiba noslehds fob Riga lihguumu par £ 400 ar zitu firmu. 27. oktobri banka peesuhya wefelu pafu kopiju no wehstulem, kurās 2. oktobri eetetiz zenu pašeminat par £ 100, un 11. oktobri augstakās fortes par £ 120 un semakās par £ 155. Wehstulē no 27. oktobra banka atsihtas, ka ta nespehtu pahrdot pat par £ 200 tonnā. Linu nodaka ari agrak pirzejus ir raidijuši pee bankas, bet banka leegufeēs linus rahdit. Tahds gadijums notizis ar Skandinavisk Extrants'u, ko banka noleeds. Leezineeks Stewart's prasija atlaujas peesolit linus bes bankas starpneezibas un priwatā sarunā domaja, ka linu zenas buhshot, warbuht, masleet launakas, nekā wina peedahwajumi augustā (£ 340 fob Riga marka R.) No Amerikas peenahs stas, kas leek zeret, ka wehl warēs eeguhht labakas zenas. Nekas labak neraksturo, zil nespehjiģās rokās nodota Latwijas linu pahrdofšana.

Bankai naw ustizibas un saudejumus par bankas semo kreditu usnehmufees nesi tagadejā walddiba.

Wasčas par to, waj Latwijas lini nodoti droščās rokās, sazet bankas sinojumis no 17. augusta un wehlatee norehlinu projekti, kur atsihmeti pahrak leeli swara saudejumi, pat lihds 2%, kamehr pehz juhras zelojuma swaram wajadsetu buht augstakam. Shi swara starpiba ir 56 tonnas. Tapat sawos pahrkatos banka min kamehrā dauds bojatu linu. Schim apstahklin der peegreest nopeetnu wehribu, jo linoš, kas bankas rokās, guk Latwijas manta par wismas £ 1.200.000 jeb 720.000.000 £. r.

Grahmatwešhi, eksperti Swerfs un Leitiz, eepasinuscheēs ar neparakstiteem iswillkumeem no bankas nowillumu, nahza pee slehdseena ka tee sawā starvā nesaklan, ka augstā komisija (5%) us pahrdofšanu un ahrfahrtigi augstā prowisija (7½%) us eepirkumu maksajumeem naw ne ar to attaisnojamas, un ka Latwijas debetā ir eewestas daudsas sumas bes masakās teesibas us to. Pilniga ekspertise neeepshjama aifirdsneezisku parahču neewehroščanas no bankas puses.“
Jlustracijai es peewedifehu wehl schahdus aifrahdijumus:

„Prezes eepirktas par £ 391.662.17.5, eestaitot £ 110.000 par dahwinamo muniziju. Norehlini tikai par 136.322.5.1. Pehz leezineeku isteikumeem sagaidami prahwi saudejumi, kuruš konstatet wehl nebija eespehjamš.

Naw wehl eestaitis saudejums apmehram £ 50.000 jeb 30.000.000 £. r. par frakti, juhras un uguns apdroščinaschanam,

eelahdešānu un iſlahdešānu, uſglabaſchānu ſpīhteroš, rentem ģ., kaš zehluſchāš no linu pahrdoſchānaš uſ ahrſemem = 30.000.000 ſ. r.

8. oktobra norehķina projektā komiſijas no ziteem pahrdoštem lineem, kaš nedibināti nowilktaš £ 12.654 = 7.571.800 ſ. r.

Salihdſinot 2. jūnija un 8. oktobra norehķinu projektus, redſam, ka 2. jūnijā Latwija krediteja banku par apmehram £ 275.000, bet 8. oktobrī zenu kriſchānu norehķinajuſi £ 266.840 un ſaſchaurinajuſi lombardeſchānu, ſalihdſinot ar 2. jūnija normu, par £ 391.581, kopā par 648.421. Ja ſchai ſumai peeſkaita wehl apmehram £ 154.300, kaš nepareiſi eeraſtitiš Latwijāš rehķinā, tad iſnahķ, ka Latwijāš kreditiš bankai ir ſaſneediš apmehram £ 802.721 jeb 481.632.600 ſ. r.

Swarā ſaudetaš 56 tonnaš, apmehram £ 300 tonna £ 16.800 jeb 10.080.000 ſ. r.

Ja lini naw pilnigi nodoti bankaš rihzibā, tad ir zeriba toš wehl peeķlahjiigi pahrdot teeſchi beſ bankaš ſtarpneezišas. Zitadi, pehž paſchāš bankaš nowehrtejuma, ſaudejumš ſtarp 2. jūnija un 8. oktobra nowehrtejumu ir jau £ 266.840 jeb 160.504.000 ſ. r.

pee ſam ſche naw peeſkaititi wiſi leeſee iſdewumi."

Ta ir Fortingtona leeta. Tad muhſu eſpertu koleģija ir ſtatijuſi zauri pawiſam 16 zituš linu lihgumuš, noſlehgutuš ar daſchadām firmam un ſtarp ſcheem 16 ir atraſti tiķai 3, kaš atneſuſchi ſaudejumuš un tiķai toš 3 eš ari nolaiſiſchi. Eš aiſrahdu uſ to, ziſ intensiwš un pehž maneem eekſtateem apſiniģš darbš ir paſtrahdaiš no ſhiš koleģijaš.

„Lihgumš ar Hill & Renny 11. auguſtā uſ 200 tonnam linu (beſ numura). Zenaš: 176 £ — R, 169 £ — ZK, 162 £ — SPK, 148 £ — PK, 138 £ — K. Lihgumš iſpilditiš, lini noſuhtiti 15. auguſtā uſ Dundee. Samatſa ſanemta 1919. gada 15. auguſtā zaur Londonaš legaziju — 27.000 £, Rotterdamā — 5.000 £, 1919. gada 23. auguſtā zaur legaziju Londonā — 1.004 £ = 33.004 £.

Norehķini pareiſi, neſtatoteeš uſ to, ka ſhiš lihgumš noſlehgtiš weenā laiķā ar lihgumeem Nr. 1. un 2., zena winā ir ſemaka uſ kaſtru ſorti par 11 lihdiš 12 £, nekā pehž lihguma 1. un 2. Tahdā kahtā uſ ſchi lihguma waiſiš ſaudejumuſi wiſmaš £ 2000."

Weenā un tai paſchā laiķā ſlehgti 3 lihgumi. No teem pehž pirmā ſchi lihguma ir 11 lihdiš 12 £ maſkatiš maſak nekā pahrejoš lihgumuš un ſtarpiba naw paſſaidrota. To iſſſaidrot ari buhtu gruhti, ka dehl ſchi ſtarpiba uſſtatama kā ſkaidrš ſaudejumš. Tad taſlaķ. Lihgumš ar Abramu Bekeri:

„No 1919. gada 24. auguſta uſ 500 tonnam, nododamaš lihdiš 1. oktobrim. Zenaš: 3.35, 3.22, 3.10, 2.97, 2.70; 250 par 0,10 paaugſtiſinataš. Noſuhtitiš: 6. dežembrī — 150 tonnaš, 16. aprili 100 tonnaš, 16 aprili — 100 tonnaš = 350 tonnaš. Maſkajamš Rigā lihdiš 31. auguſtam, rehķinot Sw. fr. uſ 5,90 zara r.

Lihgumš ar Abramu Bekeri no 1920. g. 3. janwara. Nr. 124 uſ teeſibu eepirkt Leepajaš un Wezauzeš apgabaloš 350 tonnaš linu dehl lihguma no 24. auguſta pildišchānaš (tā ka waldiba lihdiš 6. dežembrim nodewuſi tiķai 150 tonnaš). Cepirziš A. Bekeriš ir tiķai 100 tonnaš un iſwedīš 19. aprili. Maſkajumi uſ 8. un 9. pilditi ſchā:

nowembri — 1 miljons zara r., dezembri — 2,3 miljonu zara r., martā/aprili 0,715 miljonu zara r. = 4.015.000 zara r.

Lihgums 8., pehz tura Bekeram bija lihds 1. septembram jaemassā par 20 tonnam Bekers naw pildijis, bet eemassais lihds 1. septembrim (eessaitot 1. septembri) weenu miljonu 300 tuhstoschuš, apmehram 3 miljonu rublu weetā; waldiba naw turejust par eespehjamu kontraktu anulet, bet papildu lihgamā no 1920. g. 3. janwara runats par to, ka firmai Beker atkauts pašchai linus eepirft, norehkinot tos pee iswešchanas uš ahrsemem uš wežo zenu. Nodoti: 6. dezembri — 150 tonnaš., 16. aprili — 160 tonnaš., 10. aprili — 100 tonnaš.

26. nowembri pehz Dundee preiskuranta par Kursemes lineem maffatas žefošas zenas: K — 240 £, ZK — 230 £, SPK — 220 £. Ženam tahtat tendenze augošā un 10. aprili jau Franzijas linruhpneeķu šabeedriba ir maffajusi waldibai par R — £ 365 un SPK — 351. Tā tad, ja peenemtu pat nowembra zenas, tad uš 150 tonnam, kuras nodotas 1919. g. 6. dezembri, šaudets wišmaf 7.500 £ un uš 200 tonnam, kas nodotas 10. aprili un 16. aprili, ir šaudets £ 35.000. Pawiřam uš šheem diwi lihgumeem ar Bekeru šaudets £ 42.500, bet atweļkot frakti un eewehrojot metriřko tonnařhu — £ 38.480 = 23.986.000 £. r.“

Se ir 8. lihgums peenemts šaht, tā tad es refereju par abeem, 8. un 9. Tad wehl pehdejais no šheem 16 lihgumeem.

„Atteezibā uš lihgumu ar frantschu Association Linière štarpiba ari eewehrojama; pahrdots 1000 tonnaš 1920. g. 6. nowembri uš 6.700 franku pamata par 1000 kilo tonna R = 186 1/9 £ par metriřku tonnu jeb 189 1/4 £ par angļu tonnu. Šamehřā apgahdibas ministrijai, šā Brunnera šinojums no 28. augusta rahda, šinamām ženam, kuras mehš aprehēnāřim uš 222 1/2 £ (pehz Dundee Prices Current no 1919. g. 5. nowembra maffati pehdejās 2 lihds 3 nedelās 235 £ par R cif Dundee) par angļu tonnu R šob Riga šaudeti ap 222 1/2 — 189 1/4 = 33 1/4 £, šopā 33.250 £ = £. r. 19.950.000.“

Šhai linu leetā es atřihstu par wajadřigu eepařihřinat augsto řapulzi ar dařhu leezineeku iřteizeeneem. Linu nodalas waditajs Šhēipřna nodewa řahadu leezibu:

„Fortingtona lihguma projektu par linu pahrdořšanu es atrodu par neiřdewigu, par šo tiku řawā laikā šinojis ministram Blumberga řungam. Fortingtona lihguma projekts tika apřtprinats wairafās řehdēs, kuras peedalijās ministrs Blumberga řungs, es un ministrs Meierowizs, Col. Tallents, preeřřstahwiš no Metal bankas un ministru preřidents Umanis. Šahdas apřpreedes bij wairakas un pirmās bija pee ministru preřidenta. Apřpreests tika Fortingtona projekts, kureř pehz labojumeem tika tahdā weidā peenemts, pehz tura iřuhtija lihds řhim linus. Es tiku ašrahdijis, ka linu projekts neiřdewigs preeřř apgahdibas ministrijas. Peenemts tika laikam projekts aš řahdeem nebuht poliřiřkeem ļautajumeem, kuri man ša masakam eerehđnim naw šinami. Žil tiku dširdejis, tad pehdejo projektu, pehz tura tika iřuhtiti lini, eřot laikam parakřtiis ministru preřidents Umanis, šo dewis Fortingtonam, kureř nowedis uš Angļiju. Žil redřams no

Metal bankas šaraktiſchanās, tad kaut kašdus nebuht lihgumus ir paraktiſtijs Erhardš.

Wehl te ir weens papilbinajums, kur eš nemſchu tikai kašdu raksturu weetu. Šis papilbinajums ir no 8. nowembra:

„Galweno wainu pee tagadejās linu krišes eš uſſkatu to, ka banka wiſu pehdejo laiku aiſ man neſinameem un neſaprotameem eemeſleem muhš maldinaja par wiſpahrejo tirguš ſtahwofli un linu zenam; waru teiſt, ka banka maldinaja aſſinigi, jo tikai 25. oktobri banka eefneedſa mehneſcha wezuš ſinojumus par faktiſto linu tirguš ſtahwoſla mainu un paſinojumu, ka banka nedomā par lineem dabut 400 £ un wairal par to, bet uſdod jaunās zenās 260 £ par tonnu, bet 26. oktobri jau 200 £ par tonnu. Upſtīprinatas kopijas jeb oriġināleſhkinus mehš wehl lihds ſchim laiſkam neeſam no bankas dabujuſchi.“

Tad wehl ir nopratinats leezineeſš Alekſandrs Brandiſ:

„Eš kalpoju danu firmā Skandinavisk Extrans, kura gribeja pirk linus no teem kraſhumeem, kaš Anglija. Šehe mums iſdewiba uſrahdit apgahdibas miniſtrijaš wehſtuli, kurā pabalſtija muhſu firmas wehleſchanoš apſtatit linus. Notika taš pawafari, ziſ atminoš, marta waj aprila mehneſchoš. Kad eš un mans lihdserechdnis gribejam linus apſtatit, tad „The National Metal & Chemical Bank“ atteizoteeš to darit. Eſliš kungš „The National Metal & Chemical Bank“ preeſchſtahwiš Riġā man iſteizāš, ka taš neeſot zeeſchams, ka muhſu firma gribot linus apſtatit Anglija, kaut gan taš firmai bija wajadſiġš, tapehž ka muhſu firmai ir ſawa nodata Anglija un ta pirktu no Anglija efoſcheem kraſhumeem.“

Tad eš pahreeſchu uſ Rutiferu.

„1919. g. 21. auguſtā ſem Nr. 3830 noſlehgis lihgums ar apgahdibas miniſtriju un Rutiferu par kara wiſru mehteleeem un uſwalkeem: 150.000 ā 25 Ml. un 100.000 ſwahrfuš par 45 Ml. gabalā, pee tam Rutiferš ſanehma tā prowuſtiju 13%. Lihgums naw pilditš. Upgahdibas miniſtrijaš ahreja departamenta kaſeš grahmatā atſihmeiš, ka Rutiferam 1919. g. 30. auguſtā ir maſkati 1.498.500 £. r. uſ riſhojumu N° 3992. Šho riſhojumu apgahdibas miniſtrijaš eerehdni newareja ſtarp miniſtrija efoſcheem dokumenteem atraſt, paſkaidrodami, ka departamenta direktora Brunners eſot pee grahmatu noſlehgſchanoš paſkaidrojis, ka ſchi nauda eſot ſuduſi un, ka par ſcho leetu neeſot grahmatwedibai to ruhpeteeš, jo riſhojums par naudāš iſmaſku nahziš no paſcheem miniſtreem un ſcho leetu labaki ſinot paſchi miniſtri. Neſkatoteeš uſ wiſām puſlem, riſhojumu waj wina ſaturu neiſdewāš atraſt miniſtrija. Lihgums ſem N° 3820., par kuru ſche eet runa, ir paraktiſtiš no toreiſejā apgahdibas miniſtra Ulmana kunga, apgahdibas miniſtra beedra Blumberga un departamenta direktora Brunnera. No ſaraktiſchanāš ſchai leetā ir redſams, ka apgahdibas miniſtrija ir gribejuſi ſawu awanſu Rutiferam nodroſchinat uſ oſtā bijuſcheem dſelſš kraſhumeem, kuri atſtahti no wahžu okupazijaš warāš un par kuru ihpaſchneeku uſdeweēš Rutiferš, bet kuri atſihti uſ eeſchleetu miniſtrijaš riſhojuma tā walſš ihpaſchums. No tirdſneezibas miniſtrijaš departamenta direktora Launaga kunga iſteizeeneem redſams, ka Blumberga kungš winam paſkaidrojis, ka 1.498.500 £. r. iſdoti

Rutifkeram kà awanss par lihgumu par armijas apgahdaschanu (lihgums № 3830.), to pehz schi lihguma apgahdibas ministrija newareja darit, jo lihgumà teiftis, ka samalksa par prezem noteck pehz winu nodofchanas Rigà. No farakstischanas schai leetà wehl redsams, kà to apstiprina ari leezineeks Launaga funks, ka Lejazkursemes apgabala preekschneeks Behrsina funks ir brihdinajis no Rutifkera, aifrahdidams, ka Rutifkers ar faweem kompanjoneem apgahdajot Bermondta armiju. Neparaisi ismaksate 1.498.500 £. r. wehl lihdj schim naw atmarkati walstij un apgahdibas ministrijas ahrejà departamenta eerehdni newareja paslaidrot, waj schai leetà teek sperti foli, lai peedsihitu no Rutifkera augfchmineto sumu. Bes tam no Rutifkera akta redsams, ka apgahdibas ministrijas eekschejais departaments pirzis no ta pascha Rutifkera 67.061 bundschu konserwu par 5 wahzu markam bundschà, nekatotees us to, ka schee konserwi bija rekwiseti par weenu wahzu marku bundschu. No armijas fainneeziabas pahrwaldes peenemfchanas akta no 1919. g. 15. augusta ir redsams, ka no scheem konserweem 43 kastes un 56 bundschas ir derigi preeksch supas, bet pahrejàs 599 kastes un 1 bundschu (59.901 bundschu) atsihti kà leetoschanai nederigi; pee kam 21. augustà armijas fainneeziabas preekschneekam ir dots rihkojums schos nederigos konserwus atdot atpafal apgahdibas ministrijai. No ordera kopijas № 19. no 1919. g. ir redsams, ka apgahdibas ministrija par scheem konserweem ir ismaksajusi Rutifkeram 50.000 £. r. Us ordera schahda resoluzija: „Ismaksat 50.000 £ r., ministra beedrs (parakstis J. Blumbergs)“. Par 50.000 rbl. fanemfchanu orderi ir parakstijees Rutifkers. Us schis operazijas, reklinot pehz rekwisizijas zenas bundschu par weenu wahzu marku, walstis saudejusi apmehram 40.000 £. r.“

Schai weetà japeesihmè, ka ir aifrahdidjumi, ka Rutifkers ir pahrdewis wahzu ofupazijas waras atstahtos konserwus, kuri nepeedereja winam, bet walstij. Schini paschà leetà interesanti dsirdet leezineeka Launaga isteizeemis:

„No wahzu ofupazijas bija fawestas no daschadàm Latwijas weetam leelaks krahjums wezu dselschu un kara peederumi, kahdas leetas, ofupazijas warai aisejot, palika ostà. Un schim leetam J. B. Rutifkers stahdija preekschà kahdu nebuht lihgumu kopijas ar wahzu ofupazijas waras preekschsihwejem, itkà winsch schis dselsis buhtu eeguwis ar Latwijas waldibas atlanju. Ifracidjàs, ka atlanju bija isdewis Rutifkeram bijufchais tirdsneeziabas ministrs Baegle, pee kam, kad Rutifkers lihgumu ar wahzeem bija jau flehdjis, Rutifkers reisè ari eefuhitija zitus lihgumus ar to paschu ofupazijas waru par pirktàm drebhem daschadàs weetas prowinzè, no kam redsams, ka wahzeeschi Rutifkeram usdod fawus fawahktos dselschus pehz eespehjas isdewigi ispahrdot, kadehl rodas schaubas, waj Rutifkers naw fiktiva persona preeksch wahzu atstahto kara laupijumu likwidefchanas. Wisi schee dati tika eefneegti eekschleetu ministrijai un us winu pamata lihgums par dselschu pirfchanu eksportostà tifa atsihts par pretlikumigu un dselsis atsihtas par walstis ihpafchumu. Dselsis krahjumi prowinzè paschi par fewi pehz lihguma fatura peekrita waldibai. Rutifkers 1919. g. rudeni, redsedams fawu no wahzeem eeguhto ihpafchumu par apschaubitu, spehra wifus folus, lai iswestu to us ahrfemem un gandrihs ik deenas eeradàs tirdsneeziabas ministrijà dehl atlanjas; pat reis automobili bija atwedis ministru

presidentu Almanā kungu, lai iſdabutu iſweſchanaſ atlauju, kura tomehr tai ſehdē, kur peedalijs ministru presidents, netika dota. Pehz tam Rutifers wehl wairaf reiſes muhſu ministrijā bija iſgudrojis jaumu panehmeenu, ſtahſtija, ka eſot noſlehdſis leelaku lihgumu ar apgahdibas ministriju preeſch armijas apgahdaſchanaſ, bet kuru warot pildit tikai tad, kad dabuſchot atlauju iſweſt dſelfis. Uf to mehs aſrahdijam, ka lihgums weena leeta un atlauja — otra un ka mehs nelikſimees ar to eebaiditees, bet ja winsch tahdu lihgumu preeſch armijas buhtu flehdſis, tad eſſportostas dſelfchu frahjumſ, kuruſch toreis ſkaitijs Rutiflera ihpaſchumſ, buhtu te labakā droſchiba par kahrtigu lihguma pildſchānu. Pehz tam Rutifers noſuda. Tikai pehz laika nejauſchi zaur apgahdibas ministrijas rakſtu dabujam ſinat, ka Rutifers ir ſanehmis zaur apgahdibas ministrijas awanſu 3.000.000, laifam domeſ walutā, bet zaur Lejaſkurfemeſ apgabala preeſchneeku Behrsina kunga telegramu, ka Rutifers ar ſaweem kompanjoneem apgahdajot Bermoudta armiju. Ministrs Blumbergs man paſlaidroja perſonigā ſarunā, ka augſchminetā ſuma iſmaksata Rutifleram tā awanſs uf noſlehgto armijas apgahdaſchanaſ lihgumu un ſkaitas tā nodroſchinata ar miyeteem eſſporta oſtā eſoſcheem dſelfcheem.“

Tahlak naht ſihkumi, pee kureem eſ negribu uſkawetees. Japeſihmē, ka ſchim paſcham Launagam ir likts preeſchā eefneegt atluhgumos no amata. (Nemeers ſahlē). Rā eemeſs gan naw uſdota wina leeziba, ko winsch ir nodewis, bet eemeſs ir uſdots tas, ka winsch ir leedſees parakſtit rihkojumu kahdā leetā, kurā lihgumu un ſuhdſibu komiſija bija rakſtjuſi, lai neſhdod konſiſzetas mantas, kaſ peedereja kahdam Danijas pawalſſneekam, par kuram ſinanſu ministrs un, warbuht, ministru kabinetſ, par pehdejo mums noteiktu ſinu naw, atrada, ka winas nelikumigi ir konſiſzetas. Mehs atradām, ka winas ir likumigi konſiſzetas un bijām atteezigu peepraſijumu jau noſuhſijuschi. Launagſ, atſauzotees uf ſcho peepraſijumu, bija leedſees mantas aidot. Atluhgumos no amata winsch naw eefneedſis, bet ſanehmis atwalinajumu uf diwām nedelam. (ſarunas pee ſozialdemokrateem). Tad wehl weena ihſaka, bet toteef, jo ſahlita leeta — ſilku leeta.

„Tā tā ſilku lihguma apgahdibas ministrijai naw, un naw ſinams, kad ſilkes eepirkas, bet no ſch. g. 23. aprila lihds 6. julijam ar 13 kugeem ir atweſtas 104.464 muzas ſilku par N. fr. 5.997.883,75 (Wanaga iſ-wilkums 14. julijā). Schis muzas atweſtas ar norwegu kugeem un par winu atweſchānu (pehz ſaſtahdita rehkina, kaſ nodots Wanagam 5. oktobri un ſanemts no apgahdibas ministrijas) maſſā

N. fr. 808.476,76 Kopā ar atweſchānu ſilkes maſſā

N. fr. 6.806.360,51

Pee pahrpakoſchanaſ no wiſām augſchminetām muzam iſnahzis maſaf 350 muzas, ja rehkina widus ſortes zenas, t. i. 48 N. fr. par muzu, tad uf ſilku fonta jauſleef ſchis ſaudejumſ

N. fr. 16.800

Kopā N. fr. 6.823.160,51 jeb L. r. 170.579.000 L. r.
Iſlahdeſchāna un pahrwefchāna pehz ministrijas aprehkina 1.000.000 „ „
171.597.000 L. r.

Silku zenas uf storfilbes filkem I. sortes — N. fr. 65 muza; II. — N. fr. 48,75 muza; III. — N. fr. 10 muza; uf warfilbes filkem I. sortes — N. fr. 55 muza; II. — 41,25 muza; III. — 10 muza.

Trefchâs sortes filku hijis peefuhfitts pawifam puſe; 80% pirmâs un otrâs sem 20%. Upgahdibâs ministrija pahrdod labatâs filkes par 900 r. muzu, bet otro sorti par 750 r., tâ tad widus zena uf muzu is-nahf 870 r.; bet waldbibai maffâ katra muza 1648 rubli un saude uf muzu 778 rubli waj uf wifu filku partiju, pehz kabinetâ no-teiftâm zenam walfts saude pee galigas filku ispahrdofchanas pehz tagadejâ kurfa 80,696,000 £. r.“

Sa buhtu filku leeta. Weenu lectu, kuru ekspertu kolegija naw wifumâ pahrbaudijufi, bet kura ir loti ſkaidra, zelschu preeſchâ, t. i. International Corporation leeta. Sawâ laifâ jau pag. g. augustâ bija islaistas sinas, fa mehſ eſam isdarijuſchi Amerikâ leelu isdewigu eepirkumu. eſam eepirkufchi:

100 lokomotiwes, 7500 wagonus un 62.000 tonnas dſelzelu fleeschu. Lihds ſchim, kâ sinas, no ta krahjuma mehſ neka neefam ſanehmufchi; kahdas isredjes uf ſanemſchanu ir, to mehſ redſesim no wehstules, kuru es nolafifchu un kuru rakstijis waldbibai muhsu bijuſchais tirdſneezifkais preeſch-ſtahwis Amerikâ, Oſols. Schi wehstule ir gara un ta atteezas uf lihgumeem ar International Corporation. Oſols ſtarp zilu rakſta ſchahdas leetas par ſabeedribu:

„U. S. A. International kompanijai naw pat ſawa kantora. Wini wed ſawas darifchanas Karlſona filmu kantori, kurfch paſtahw no maſas netihras iſtabinas, filmu un teatru kompaniju rajonâ. Abu ſcho kompaniju personalais ſaſtahws ir kahds otrs Karlſons ar ſteno-graſifti, kuri ispilda kâ filmu kompanijas, tâ ari U. S. A. International darifchanas.“

U. S. A. International kompanija naw registreta neweenâ ofizielâ tirdſneezibas informazijas registri, kur teef eweetotas wiſas ſolidas organifazijas, un, wiſpahr, tirdſneezifkâs aprindâs ſchi kompanija naw paſthstama.

„National City Bank of New York“, buhdama neutrâla finanſu eeſtahde, wairakahrt ir man dewuſi aſrahhdijumus luhgt waldbibu is-beigt wiſas darifchanas ar U. S. A. International, bet, ewehrojot waldbibas rihfojumus atteeziba pret iſmaſfatâm ſumam, wini ir warejuſchi dot ſawâ ſinâ eerobefchotu informaziju zeribâ, kâ Latwijâs waldbiba war laſit wina „between the lines“ (ſtarp rindam).“

Pawifam ir malfati \$ 450.000. So ir dabujis ſinat Oſols un gribejis glahbt, ſas glahbjams. Winſch ſaka:

„Greſos pee „National City Bank“, kur israhhdjâs, kâ waldbiba ir jau iſmaſkajufi kompanijai \$ 450.000. Banka brihnejâs, kâ es neefot autorifets ſkatitees Amerikâ ſchâi leetâ p.ital. Bet tâ kâ Latwijâs waldbiba ir weentahrſchi paſinojuſi „National City Bank“ iſmaſfat ſcho ſumu ſkaidrâ naudâ kompanijai, nepeepafot pret to nefahdu atteezigu dokumentu uſrahhdifchanu, tad bankai tas bija jadara.

Suhlin telegrafeju ahrſemes walutas nodalai, noteifdams waldbibai nefawejoſchi isbeigt naudâs darifchanas ar kompaniju.“

Tad winſch ir ſahzis intrefetees par wagoneem un dabujis ſinat, kâ eemafſa isdarita ne uf waldbibas wahrda un ne no Corporation naudâs, bet no waldbibas naudâs.

„Tizis eemakšats \$ 210.000 un kur ir palikuši sumā \$ 240.000, to man leedšas teikt.“

Somehr Osola kungu mehš atfinām par nepecezešchamu nopratinat (Balsis no sozialdemokrateem: „Waj winšch naw atlaisis?“). Atlaisis winšch naw, bet teef suhtits us Kreewiju. (Liebtals no weetas: „Winam peefolija leelu starpneezibas maksul“) Wina isteizeeni fkan tā:

„No šch. g. aprila mehnešcha es biju par Latwijas tirdsneezibas preefšstahwi Amerikā. Neds Amerikā, neds Latwijā preefšch manas aifbraulšchanas us Ameriku man nekās netika finots par šarunam un lihgumeem, šahdus Latwijas waldiba flehds Amerikā. Par kontraktu flehšchšanu ar International Corporation es dabuju sinat no Riga³ laifkrasteem. Rā no laifkrasteem tā ari no daschadām Amerikas solidām firmam es dabuju sinat, ka Latwijas waldiba pirkusi wišadus dselszela materialus no International Corporation, kadehl greesos pee City Bank, kur israhdijās, ka waldiba jau bija us šchi lihguma pamata ismaksajusi kompanijai \$ 450.000 pehz ordera, nepeeprašot nekahdu atteezigu dokumentu, jo orderā tas naw bijis minets. Suhlin pehz tam tika telegrafets Latwijas walutas nodalai, ka firma International Corporation nedrošcha, kadehl eeteizu tuhlin isbeigt naudas darischanas ar firmu. Wehlaif banka man no jauna dewa padomu telegrafet waldibai, lai mani autorisetu zaur adwokatū aifstahwot waldibas intereseš. Telegrafeju par to us Londonu Biffeneekam un us Parisi Grošwaldam, kureem ir waldibas telegramu atflehga, bet us diwām šawām telegramam atbildi nešanehmu. Šā tā lihgums noslehgts ar šchaubigu firmu, International Corporation, kurai pašchai leelatu naudas sumu naw un kura newar ar šaweem lihdsleekem eepirkt lihgumā paredseto prezi, tad mas zeribas, ka waldiba šanems lihgumā mineto prezi. Raut ko tuwaki par scho leetu newaru teikt, jo pašchu lihgumu neesmu redsejis. International Corporation ir peedahwajusi un noslehgusi ar waldibu lihgumu par dselszela peederumeem, kuri wineem nekad naw peederejuschi. Lokomotiwes, kuras International Corporation bij domajusi pirkt preefšch Latwijas, nopirka Jgaunu waldiba. Prom brauzot aprila beigās es no Parises telegrafeju zaur ahrleetu ministriju preefšch nodoschanas atteezigan rešoram, kā no drošcheem awoteem dabuju sinat, ka lokomotiwes, kuras International Corporation gribeja pirkt preefšch Latwijas, ir jau pahrdotas zitam. Waru kategoriski apgalwot, ka International Corporation naw spehjiga un neispildis lihgumu.“

Sagad japahreet us pehdejo dalu, kas atteezas us muhsu armijas apgahdashanu un stahw šakarā ar Fortingtona grupu un teem lihgumeem, kas ar scho grupu noslehgti. Firma „Metal and Chemical Bank“ eepehrt prezes un nem par to promijiju. Prezes teef usrahditas no Bihmana, bet teef ari teefchi no bankas usrahditas. Prozentu weenmehr rehkina bankai. Par šchim prezem, winu zenam un labumu jumš dos daschus wehrtigus aifrahdijumus nopratinato leezineeku leezibas. Wiktors Andreja d. Grikis, wirsleitenants, leezina šefoscho:

Es lihds pat šch. g. septembrim šastahweju par armijas šaimneezisko pašahkumu nodalas preefšchneeku un tā tahdam man nahzās stahtees šakarā ar apgahdibas ministrijas ahrejo departamentu. Preefšch armijas no apgahdibas ministrijas nehmu lokus elku, seepju šahles un

potaschu. Zenas uf kokos ellu bija loti augstas, it fewischki uf 400 kastem kokos ellas, pawisam 800 pudu swara. Schi ella malfaja apgahdibas ministrijai 894 rbl. pudâ, turpretim Rigâ tirgus zenas bij 700. Scho ellu apgahdibas ministrija teizâs eepirfusi zaur Fortingtonu un zaur to mineta ministrija iffraidro zenu dahrgumu. Tifu personigi atnesis kokos ellu no firmas Hvid uf apgahdibas ministriju par 2.57 D. fr. tob Rigâ kilo. Scho orderi Grinbergs no manis nepeenehma un ari pasi- noja Hvid'am, ka atrodot scho peedahwajumu par dahrgu. Schi pee- dahwajuma kopiju jums peefuhtischu. Upgahdibas ministrija tani paschâ reisê, kâ es personigi redseju, eepirta Kopenhagenê kokos ellu par 2.67 Danu kronam, pee kam ministrija malfaja par frakti un ziteem zela isdewumeem. Tas bija apmehram 4 mehneschus atpafal. Seepju sahles un potaschs tifa eepirfts no apgahdibas mini- strijas par peeeetamam zenam. Armijas fainneeziabas pahrwaldes transporta nodalai tifa peedahwatas bojatas salâs seepees no Otto Ruben par 125 r. puds. Transportnodalas preefschneeks Ramneeks, tagadejais fabeedribas „Daugawas“ direktors, greesâs pee apgahdibas ministrijas, lai eegahdatu schis seepees preefsch wahgu smehru rascho- schanas un lai par zenu weenojas apgahdibas ministrija. Dabujis finat, ka wahgu smehru fabrika bij manâ pahrsinâ, greesos pee Grin- berga kunga, lai schis seepees winsch pehrf no ahrfemes preefschstahwjeem, bet ne no tahda starpneeka, kâ Rubens, jo ahrfemnefeem laitam Skan- dinavisk Extrans dewa scho prezi sem 100 L. r. par pudu. Es Grin- bergam aifrahdiju uf scho firmu. Uf to Grinbergs man atbildeja, ka tomehr eepirfschot no Otto Rubena. Zeru, ka pateifschu jums schis firmas wahrdu. Tifu preefschâ stahdijis wairatas ofertas Grinbergam par kokos ellu ar zenu ap 650 L. r. par pudu, bet Grinbergs teiza, ka wini eepehrf par 620 L. r. Upgahdibas ministrija pahrdewa mums zufuru par 33 L. r. mahrzinâ, kahdas zenas nefad naw bijuschas Rigâ; kafao armijai ministrija dewa aprili par 30 rub. 80 kap., kad brihwâ tirdsneeziabâ bija 22 rbl. mahrz.; miltus (ahrfemes) apgahdibas ministrija nodewa armijai pilnus ar tahrpeem, pee kam zena aifween bija augsta. Partija rudsu, kuru apgahdibas ministrija eewedufi no ahrfemem, ir stipri pelejufi. Miltus no rudseem ari dabuja armija. Milteem un maisi no wineem, ir stipra pelejuma smata.“

Par to paschu leezina ari wirsleitnants Roberts Manga:

„Es fastahwu armijas fainneeziabas pahrtikas nodalâ par grah- matwedi. Upgahdibas ministrija dewa armijai zufuru par 33.50 kap. mahrzinâ, kahdas zenas Rigâ brihwâ tirdsneeziabâ nefad naw bijuschas; aprili par kafao mums bij jamalfâ 30 rub. 80 kap. mahrzinâ, turpretim armijas ekonomiskais weikals pahrdewa par 21 rbl. 50 kap. mahziniu septembra mehnesi, bet aprili ekonomiskais weikals scho kafao eepirzis par 17 rbl. mahrzinâ. No „Skandinavisk Extrans“ meh3 pirfam tehju par 21 rbl. mahrzinâ; apgahdibas ministrija tani paschâ laifâ peedahwâ tehju par 30 r. 90 f. un par 29 r. Meh3 eepirfam no „Skandinavisk Extrans“ par 21 r. mahrzinâ, bet wehlfu tomehr bija janem tehja no apgahdibas ministrijas par augschmineto zenu. Bes tam apgahdibas ministrija ir nofuhtijufi pilnus ar tahrpeem tweeschu miltus un fapele- juschus rudsu miltus, pee kam zenas ir augstas. It fewischki armiju

apgruhtina ar wehlu rehķinu peefuhtifķhanu, apmehram pehz pahriř mehnefķheem. Warbuht, to dara aiř ta eemeřla, lai zena neufriřtu, eeweħrojot muhřu kurķa kriřķhanu. Wiřpahr luħgtu juħř perfonigi pahrlleezinateeř pee mums. Beř tam řpekis eepirķtais no apgahdibař ministrijař no Stilling un Anderson ir treřķā un otrā labuma, bet aprehķinatř no apgahdibař ministrijař ķā pirmā labuma."

Nikolajař Tetermaniř, wiřleitnants, leeziņa řefořķo:

"Lihř demobilizaĳijai (13. oktobrim) eř řastahweju par armijař ekonomifķā weikala preefķķneeku. Rā armijař ekonomifķā weikala preefķķneekam man bija ĳastahjař darifķķanāř ar apgahdibař ministriju, kur bija wairakař reieř ĳunija mehneķi. Eř apřtaigaju apgahdibař ministrijař řpiħķeruř, ĳrībēdams dabut preefķķ ekonomifķā weikala prezeř. ĳřahdijāř, ķa preefķķu bija ļoti daudř, bet zenař bija ļoti augřtař un, neřtatoteeř uř to, ķa preefķķu bija tur par wairakeem miljoneem, preefķķ weikala neķo newareja leetot. Zenař bija daudř augřtaķař, neķā priwattirdřneeziķā, dařķař pat dubultař, ķā par ķaķao, to ekonomifķaiř weikaliř pirķa par 17 r. mahřziņā, apgahdibař ministrija wifķķ bija ķalkuleķř par 30 r.; deegi ekonomifķā weikalā maķķaja 75 r. duziņ, bet apgahdibař ministrija ioreiř maķķaja 140 r. Beř pahraf dahrgām prezem bija prezeř nepeemeħrotāř Latwijař apřtaħķleem, ķā, peemeħram, tabaka, ķař pehz iifķata bija melna ķā seme un ķura weħ laikam tagad tur gul par wairakeem miljoneem. Starp ļoti dahrgām prezem eř tur atradu ari rořineř, ķař bija řipri dahrgakař, neķā břiħwā tirdřneeziķā. Toreiř paneħmu tiķai fondenřetu un řteriliřetu peemu, ķuru no řaħķuma negribeķa dot, teiķdami, ķa tař eřot dahwinatiř, bet weħlař pahrdewa par leħtu zenu. Ređředams řķahdāř augřtař zenař, eř greeřoř pee nodalař waditaja ĳrinberģa, lai nořķaidrotu dahrdřibař eemeřluř. ĳrinberģi man atbiķdeķa: „Eř tař prezeř neeřmu eepirĳiř, tař prezeř tita mums atřuħtitāř no aħřřemem par nořuħtitām mantam, tař laikam lint un ķoķi.“ ĳrinberģi peebiķa, ķa prezeř eefuħtitāř no Fortingtona, teiķdams: „Tur tař Fortingtoniř.“ ĳums dařķuř datus par apgahdibař ministriju wareiu dot armijař řaimneeziķař pahřwaldeř pařaħķumu nodalař preefķķneekiř wiřleitnants ĳriķiř, ķā par materialu eepirķķhanu preefķķ řeepem un par ĳitām zenam. Wairaf neķā leeziņat newaru.“

Tad heiķřot weħ řwarigu un řaturigu leeziķu nodewiř Roberts ĳambitiř, pulķwēdiř:

"ĳandriř leelafā dala mums no apgahdibař ministrijař nodotām prezem ir neřameħrigā dahrgumā. Wiřař prezeř ir dahrgakař un řliřtaķař, neķā břiħwā tirdřneeziķā. Tā, peemeħram, armijař řaimneeziķař pahřwalde weħ tagad maķķā apgahdibař ministrijai 33.50 řap. par mahřziņu ĳufura; par maiřeř milteem řaħķot no 15. maiķa maķķā 220 rubli puđā; par aħdam mums ĳamaķķā par mahřziņu 109 r.; turpretim řķiř aħdař břiħwā tirdřneeziķā waretu dabut par 80 r., bet muhřu iřřahdajums maķķā ap 40 r. mahřziņa. Pee apgahdibař ministrijař rakřta no 8. řeptembra řem № 31.771 zena pařinoķa par ķweeřķu milteem 300 r. puđā, bet pee rehķina řem № 31.556 teef aprehķinatř puđiř par 588 r. 25 řap. Leelafā waina ta, ķa apgahdibař ministriķa par dařķām prezem peefuħta tiř pehz wairakeem mehnefķheem, dařķreif

pehž pušgada, rehķinuš. Pagahjušhā gadā mehš fanehmām daščas mantas, kas peenahža ar fugi „Euphemia“; aprehķinuš wehl šchodeen neefam fanehmufchi. Kas sihmejas us pretšču labumu, tad waru peefihmet, ka wišu wafaru mehš ehđam bojatus milkuš, kahdreis starp flittem bija labati, bet toteef reilem bija milti pilni ar tahrpeem; beš tam bija ari šapelejušchi rudži. Mehš tikām proteštejušchi apgahdibas ministrijai, bet tad apgahdibas ministrija pašinoja, ka mantas eeguhtas no wineem par augstām zenam zaur Fortingtonu, par ko mums ir rastišts apgahdibas ministrijas pašnojums. Nododu jums paraugu no baltmaifes, kura zepta no kweefchu milteem, kas nodoti no apgahdibas ministrijas preefšč flimnizam.“

Leetiščko peerahdijumu — maiši, kura bija zepta no šcheem kweefchu milteem, wiši komiščijas lozekli apstatiņa. Wina atgahdinaja newiš baltmaiši, bet pehž šawa iščkata šaldščahbu maiši.

Tad atliktu wehl tikai uštahdit bilanzi par wišeem nolafšteem rehķineem. Birms pee ta eš stahjos, norahdišču, ka muhšu komiščijas ašrahdijums Satwerfmes Sapulzes prezidentam, ka beš materialeem tai nahšfees gruhti tikt galā, ir atradiš atščanu beš kahdas eefpaidošchanaš no muhšu pušes ari pee grahmatwešcheem. Wini, starp zitu runajot par grahmatu rewifiju, išča- zjās:

„Šepaštotees ar rewifijai nodoteem materialeem Latwijas wal- dibas linu norehķinu leetā, nahžām pee šlehdseena, ka laut zil iščme- lošča rewifija ir neefpehĵama aš pilniga attaišnojofču dokumentu truh- kuma. Neds par iščdolām, neds fanemtām sumam naw nekahdu faklišču materialu, atščaitot no „National Metal & Chemical Bank“ aš“ peefuhtitofš kontu iščwilķumuš, kuri tomehr ari naw ne no weena paraščiti un tam- dehl par dokumenteem iščtenibā newar tikt apšihmeti. Šapat mums naw bijiš peeejams nekahds lih gums, išč kura waretu pahrlėezinatees par aprehķinato ahrfahrtigi augsto komiščiju procentu (5% par lineem un 7% par iščdariteem eefirķumeem un maščajumeem) pamatojumū. Sem šcheem apstahķleem rewifija wareja aprobeščotees tikai uš nepa- rakšita kontoforenta iščwilķuma.

Pehž tam, kad tika 8. oktobrī jauns rehķina iščwilķums no Fortingtona bankas fanemts, tika konstateta starpiba par 133.000. £ un weens ešperts — grahmatwedis Šweršs starp zitu ašrahda:

„Wajadšigš 1) dabut no Metal bankas paraščitufš autentifķufš originališčwilķumuš par Latwijas wal dibas kontu „National Metal & Chemical Bank“ a Londonā lihds ar wišeem attaišnojofšcheem dokumen- teem, beš kahdeem neweena suma nedrihšt tikt peenemta par pareišu; 2) konstatet nepahrdoto linu daudsumu, noščaidrot leelās diferenzes; 3) dabut starp Latwijas wal dibas un Metal banku šlehtā lihguma tekstu, kurfch rahdiu, kahdas komiščijas un par kahdeem maščajumeem resp. pahrwedumeem Metal bankai teešiba lišt rehķinā — tagad apreh- ķinatās 5 — 5¹/₂% par wišeem linu pahrdewumeem (ari Association Liniere taiščteem) un 7¹/₂% ne ween par eefirķumeem, bet ari par fraktim un apdroščinaščchanaš premijam, beš dokumentariščkeem peerah- dijumeem (originallihguma) nekahdi newar tikt aščzeptetas; 4) jašonstatē tagadejās tirguš zenas uš lineem. . .“

Wīnšch tahlať aīsrāhdā, ka solīdās bankās pēefuhta ņawuš īswīlkumuš no grahmatam preefšch aprehkīnu noľahrtōfchanāš parafstītuš. Pēefuhtītee īswīlkumi turpretīm naw parafstīti nedš no Londonāš firmāš, nedš no ņhejeenēš preefšchstahwja. Ģefuhtītee rehķīni beš tam runā weenēš otrām pretīm.

Muhfu rehķīnēš par ņaudejumeem uš pirmo 11 līhgumu grupu buhtu ņchahdēš. Ģaudetēš 31.391.200 Ģatwījāš rublu. Uš Fortīngtona operāzījam ņaudejumuš buhtu 23.202.000 Ģ. r., t. i. teeņchi uš līneem un tad 10.080.000 uš ņwaru. Rā ņīnamēš, līnuš wedot pa juhru, tee dabū no mītruma wairaf ņwara, bet te ir otrādī, līni ir ņaudejufšchi ņwaru. Ģad uš 3 līhgumeem ar Hill & Renny, Beķeri un Association Linière ņaudejumuš 43.038.000 Ģ. r. Uš Rutīņkera līhgumu ņaudejumuš ir 1.500.000 Ģ. r. Ģhe man jaņata, ka ņchīš ņumaš ir nemtaš apaloš ņtaīloš un ņchahdī rehķīnataš pehž eefpehjaš Ćemu. Uš ņīķu līhguma — 80.696.000 Ģ. r., kopā wīņš ņaudejumuš buhtu 189.907.200 Ģ. r. Pēe ņchīš ņumaš naw pēefķaitīti tee ņaudejumi, kaš ušdoti no Oņola funģa, t. i. tee \$ 450.000, ĳuri jau īņmaņfati muhfu nauđā īņtaīņītu ap 72 mīļonu r. Ģā kā ĳumēš aīsrāhdīju, Fortīngtona līhgumā eeraņtītaš ņumaš, kaš naw no wīna pawīņam īņmaņfataš — par mūnīzīju un naw ĳredi-tetēš ņahdēš maņĳajumuš, ko wīnšch ņanehmīš, kopā 92.580.000, tā kā, ja eefķai-tītu ņcho ņumu par neglahbjamu, tad wīņa kopejā ņchahde buhtu 354.487.200 Ģ. r.

Wehľ tahlať man jaīsrāhdā, ka mehš ņchahdeš rehķīnuš galīģi neefam īņwedufšchi, neefam ņawejušcheēš pēe ņhķeem poņteneem un pēe neteeņcheem ņaudejumeem. Buhtu jarehķīna, ka leelēš ņaudejumuš taš, ka aīņpluhdinata ahrņemeš waluta, ĳura bīja nepeezeeņchami wajađņīģa, un līhdš ar to noņpēeņta muhfu waluta un ņadahrdņīnataš ĳenaš. Mehš prezes newareĳām līhdš ņchīm pahrbauđīt un boĳajumuš aprehķīnat. Bet ņmarņcha, ĳura manama ĳaram eĳot ņpīhķereem, leezīna, ka ari tur atrodāš prezes ņīpri maītataš, kā, pēemeh-ram, ņīķeš, warbuht ari ņpeķīš u. t. t.

Ja mehš pehķītu paľal pretņchu labumam, tad tur waretu atķal daņchjuš mīļonuš ņaudejumu aprehķīnat, bet mums naw paņchlaīf peeturāš punkta, tīņ ņīnamēš, ka leetaš labī neņtahw.

Ģad juhš dņīrdeĳāt aīsrāhdījumuš par daņchadām prezem, ĳuraš no Metal bankāš eepīrktaš par dubuľdām ĳenam preefšch Ģatwījāš. ĳīņ pahrmāņfataš, īo īņpehķīt newar. Ģerehđnī, kaš ņchāī leetaī tuwu ņchahw, mīn ņumu maņaķaīš par ņahdeem 80 mīļoneem r., bet par to mehš atbīldbību newaram ušnemteeš. ĳau aīsrāhdīju, ka neefam apņķaīģufšchi ĳautajumu, ĳīņ ĳatra per-ņona te teeņchi wainīģa un ņahdaš perņonaš ņauģamaš pēe atbīldbībaš. Muhfu eefpertu koleģījāš aīņnumī, ka maķīalēš, kaš ruhpīģi wahtēš, nodereš wehľaf atteezīģu ĳrīmīnalēetu uņņahľņchanaī, wīnī to uņņata par pēeteekofšchi noņņaīd-rotu preefšch tahđām leetam, bet kā jau teīģu, galīģi rehķīni no mums naw preefšchā ņtahđītī, tadehľ ka wīņī maķīalēē neģīja pēeetami. Wehž mana eefķata aīnaš ĳraĳaš īņnahķtu daudš tūnņchataš, ja mums wīņī maķīalēē buhtu bīģufšchi pēeetami, bet toš mehš neefam dabujušchi. Par to mehš neefam wainojami. ĳur ņchā eš ņawu ņīnoĳumu no apĳahđībaš mīnīņtrījāš rewīņījāš apalņņch-... flehđņu.

Prezīdentēš Ģ... ĳīņte: Ģš luhđņu tagad nahľofcho referentu.

Referentēš ĳ. ĳ... mēš:

Ģreņchāš apalņņchomīņījāš ņīnoĳumuš buhš lotī īhš un ari, warbuht, ne tīņ ņpīlģtēš kā eepreefšcheĳaīš. ĳeeta īņņaīdroģama ar to, ka treņchā apalņņch-omīņīģa ir eefahľufī, eewadīģufī wairafāš weetāš īņmeľķeņchānu, bet eewehro-

jot daschus apstahllus (sà, peemehram, tahdu: mums rewisija nahzees usdurtees us dascheem dokumenteem, furi bija wajadsigi pee ismellechanas, bet israhdijs, ta schee dokumenti mihklainà kahrtà pasudušchi; tàpat ir gadijumi, ta daschas no personam, kuras waretu dot peeteefoschas un labas leezibas, tee aissfomandetas no atteezigeem reforeem, waj tamlihdfigi) komistija atrada par wajadsigu un par eespehjamu sinot tilai par tam leetam, kuras jau ir noslehgtas un kurdam turpmata ismellechana naw wajadsiga.

Trescha apafschlomistija galigi isbeigta un noslehgta tilai weena leeta un ta ir leeta par ta saukto „Nuzes tehniku“, kahdu Jankeli Kleinu. Ta wismas scho wihru weetejee eedsihwotaji raksturo, ta winsch ari figure ofzielos rakstos no Wezauzes meesta eedsihwotajeem, ta winsch bij dehwetš ari kahda Rigas laikraksta un ta ari es atlauschos winu nosaukt. Sawà sinojumà es ihfi uskaweschos pee leetas chronologiskàs gaitas.

1919. gada augustà Wezauzes fabrikants Jankels Kleins greeschas pee irdsneeziabas un ruhpneeziabas ministrijas ar luhgumu atkaut winam pirkt no wahzu kara eestahdem daschadas maschinas, buhwes, lauku dselszefus u. t. t. Es negribu sche usfraitit wisas tas leetas, kuras minetas pirkšanas atkaujà, bet mineschu tilai daschas swarigatàs. Tur mineti daschadi rati, elektriskà stazija ar wadu tihflu, elektriskis brauzams trahns, elektriskis portalfrahns, 1 lokomobile 300 sirgu spehta, 1 lokomobile 500 sirgu spehta, 1 lokomobile 250 sirgu spehta, mainas strahwas dinamo, 63 daschadas ehlas, 14 werstis peewedu dselszela ar atstaro:umeem, 1470 metru normaldselszela, ap 8000 pudu almenoglu pee dselszela u. z. Tàs ir galwenàs leetas, kuras gribejis eeguht wahzu karaspehtam aisejot schis Jankels Kleins. Scho Jankela Kleina luhgumu pabalsta Wezauzes meesta eedsihwotaji, jo teef safaukta kaut kahda apspreede. Apspreedi safauz toreisejàs pagaidu waldbibas ofzielais preefshstahwis Detlawa funks. Minetà meesta preefshstahwju sapulze, protams, fastahw no usaizinatàm personam. Tàs ir: kahdš Schaejers, Pasdinsch un Stange, furi repretenle wifus Wezauzes meesta eedsihwotajus. Ir ari klahdš inscheneers Kaulens. Turu par wajadsigu aisrahdit, ta schis inscheneers Kaulens wifà Kleina leeta spehle loti eewehrojumu lomu no pascha sahuma lihds beigam.

Trescha apafschlomistija khràs pee schis leetas tamdeht, ta schi leeta bija nolikta ministrijas arkivos un Wezauzes eedsihwotaji ar kuhdsbam nemitejàs greestes gan pee waldbibas, gan pee rewisijas komistijas. Ta tad mehš sinamà mehrà bijàm speesti kertees pee schis leetas pahrbaudischanas, un pahrbaudischanas rezultati ir fekoschi:

Peht weetejo eedsihwotaju itkà luhguma — jo ari eedsihwotaji itkà nostahjas schi tirgotaja Kleina puse — 1919. gada 13. septembri tirdneeziabasruhpneeziabas ministrija isdod atkaju Kleinam „pirkšanas zela eeguht no wahzu kara eestahdem buhwetas ehlas un eetaises.“ Tan pascha deenà ar rakstu sem Nr. 4614. tirdsneeziabas ruhpneeziabas ministrija peefuhta Kleinam noteikumus, tilai kurus ispildot ir deriga isdota pirkšanas atkaju sem Nr. 4613. Noteikumu galwenee punkti fekofchee:

„1) Tà ta wahzu waldbiba no pirkšanas sumas norehina Kleinam wina kara saudejumus, tad Kleinam jaatfakas turpmat no itkatras atlihdfibas prasibas no Latwijas waldbibas. Tàpat Kleins atbild par wifàm eerunam un prasibam, ko trescha persona waretu zelt

pret Latvijas valsti, šafarā ar šho usnehmumu eeguhschanu un eksploataziju no Kleina puses;

2) eeguhtās eetaises Kleins apnemas laist darbā tuwakā laikā pehz waldibas norahdijumeem;

3) lauku dselszēku un elektrifkās sēmes stazijas ismantoschanas teesibas Kleins eeguht tikai pehz tam, kad tas weenojees ar weetejās pašwaldibas eestahdem un privateem ihpashneekēem, kuru ihpashumu interesēs aistkar šchis eetaises. Schahdi weenoschanās punkti waldibai jaapstiprina. Usnehmuma eksploatazijas noteikumeem jafassan ar wišpahrejeem walsts noteikumeem šchini jautajumā;

4) Kleins apnemas gada laikā wišu usnehmumu pahrwehrst par atziju šabeedribu, dodot waldibai un weetejai pašwaldibai teesibas eeguht lihds 60% atziju. Ja gada laikā schahda šabeedriba nodibinajās, waldibai un weetejai pašwaldibai ar waldibas atļauju teesiba eeguht par šawu ihpashumu pehz taišnigās talšazijas Kleina pirktoš usnehmumuš un eetaises. Ja waldiba waj weetejā pašwaldiba šchis teesibas neifleeto, Kleins war atzijas pahrdot no brihwas rofas;

5) wiša usnehmuma waj wiņa dalu pahrdošchana war notikt tikai ar waldibas atļauju;

6) lihds atziju šabeedribas nodibinashanai usnehmumu wada Kleins uš šawa personiga rehkina;

7) Kleins apnemas eefneegt waldibai šarafstu:

a) par wišām no wahzu militarās waras pirktām mantam, eetaisem etc., atšimejot ari pirkshanas wehrtibu;

b) par wišām eetaisem un usnehmuma dalam, kas Kleinam pee-derejusshas pirms šchis pirkshanas un

c) lihguma awstiprinatu norakstu Kleins eefneeds tirdšneezibas un ruhpnēezibas ministrijai."

Uš šchis atļaujas pamata Kleins 1919. gadā 3. oktobrī noslēhdša lih-gumu ar wahzu waldibas preekshshahwi 1919. gadā 23. dezembrī Kleins greesshas pee tirdšneezibas un ruhpnēezibas ministrijas ar luhgumu awstipri-nat ar Wahzijas waldibas preekshshahwi noslēhgtu pirkshanas — pahrdo-shanas aktu, peeleeot klahi wahzu-latweeshu walodās šarafstu wišām Kleina pirktām buhwem, dselszeleem, mašchinam etc. un usdodot wiņu wehrtibu wahzu markās. Wehrtibu šumas, kuras šchini šarafstā minetas, ir kōli neskaidras un šajauktas. Peemehram, 1470 metru garā peewedselszēla wehrtiba usdota Mk. 60.000, šamehr pehz usdotā aprehkina (1470 metru ā Mk. 50 par metru) wadjadseja buht Mk. 73.500. Wiša pirkuma kopwehrtiba weenā šarafstā usdota Mk. 2.660.470, bet otrā šarafstā (1920. gadā 29. februari) šchi kopwehrtiba usdota Mk. 1.745.250. Šapat seelas pretrunas latweeshu un wahzu tekstos:

wahzu tekstā kanalisazijas eetaise maksā Mk. 73.500.—

latweeshu " " " " Mk. 10.000.—

wahzu " dinamo mašchina " Mk. 10.000.—

latweeshu " " " " Mk. 73.000.—

Latweeshu tekstā usdoto škaitlu kopsuma nepareisa: Mk. 1.745.250, weetā jabuht Mk. 1.945.250, (diferenze Mk. 200.000.). Ir wehl daudz zitu nepareisibu škaitloš, peemehram Wezauzes-Deelauzes lauku dselszēla wehrtiba, rehknot ā Mk. 18 par metru (tā usdots), buhtu par 15 kilometreem Mk. 270.000, bet newis Mk. 27.000, tā usdots tekstā (diferenze: Mk. 243.000). Ģewehrojot ari

ſcho diferenzi, latweeſchu tekſtâ koſſumai wajaſſeja buht Mk. 2.188.250, bet neſad ne Mk. 1.745.250 (diferenze Mk. 443.000). Šchi pawirſchiba ſtattloſ leezina, ka neweens ſchoſ uſdotoſ ſtattluſ naw nopeetni eewehrojiſ un pahrbaudijiſ un ſchai lihgumâ, azimredſamſ, naw ſpehlejuſchi galweno un notei- zoſcho lomu. Raut ari peh3 uſdotâſ zenaſ wiſa pirkuma kopwehrtiba pahr- ſneedſ 2 milijonus wah3u marku, pirkſchanaſ lihguma § 2 ſchi koſſuma uſ- dota Mk. 1.800.000 no kuraſ ſumaſ ka fara ſaudejumu atlihdſiba Kleinam teel atrehkinatſ Mk. 600.000 un ſſaidrâ nauda Kleinam lihdſ 1. oktobra 1921. gadam jaſomakſâ Mk. 1.200.000.

Lihdſ ar lihgumu apſtiprinat kontraktu J. Kleins tani pat deenâ 1919. gadâ (23. dezembri) ſino tirdſneezibaſ un ruhpneezibaſ miniſtrijai, ka, pamatojoteeſ uſ miniſtrijaſ notekumeem, wiſſch nahtotnê ſawu uſnehmumu pahrwehrtiſſhot par afziju ſabeedribu ar noſauſumu :

„Wezauzeſ Ruhpneezibaſ Romanditſabeedriba“ ar pamattkapitalu 5 mil- joni franku ſeltâ. Pee ſinojuma peeliktſ 1. ekſemplarſ nodomatâſ ſabeedri- baſ ſtatutu projekta ar lihgumu miniſtrijai ſcho projektu pahrbaudit un paſi- not Kleinam miniſtrijaſ domaſ.

Tirdſneezibaſ un ruhpneezibaſ miniſtrija tomehr wilzinajaſ ar Kleina pirkſchanaſ lihguma galigu apſtiprinaſchenu, jo no Wezauzeſ eedſihwotajeem eenahſ wairal ſuhdſibaſ par Kleina ſpekulatiwo darbibu; peemehram, Kleins plehſſhot no weetejeem eedſihwotajeem neſamehrigi augſtaſ maſſaſ par elektribaſ leetoſchenu, par labibaſ maſſchenu u. i. i. Uri Wezauzeſ meeſta waldeſ wezakaiſ J. Logidins (man aſrahhdijufchi, ka wiau ſauz Lodiginu, bet ne Logidinu, ka daſchoſ dokumentoſ minetſ) ſch. g. 12. janwari rakſta tirdſneezibaſ un ruhpneezibaſ miniſtrijai par „noſlehpumaino fabriku“, un paſino ſtarp zitu, ka wiſſch, Logidins, patſ ir Wezauzeſ ſudmalu buhwetajſ un winam ari ſihki paſiſtama wiſa Kleina un winu ihpaſchumu wehſtore. Logidins peerahda, ka Kleins nemaſ naw Wezauzeſ ſudmalu likumigaiſ ihpaſchneekſ, bet ihpaſchneeki ir kaſhda Goerkeſ mantineeki: Goerkeſ maſſat neſpehſchanaſ dehl minetâſ ſudmalâſ 1908. g. uſ torgeem pirziſ kaſhdſ nabagſ polu muſſchneekſ Landſbergſ, bet ihſtenibâ ſchi pahrdoſchana bijuſi fitzija, jo Goerke iſraſtijiſ uſ ſcho ihpaſchumu obligazijaſ ſaweem radeem. Landſbergu ari neweens nekad minetâſ ſudmalâſ naw redſejiſ, bet tur joprojam darbojeeſ Goerke un Kleins ſauzeeſ par ſudmalu rentneeku. Tad uſnahziſ paſauleſ kaſſch un Goerke ka „Wahzijaſ ſpeegſ“ eeklodſitſ zeeumâ, kur ari miriſ. Goertem gan paſat palikuſchi 2 dehli un 1 meita, bet par ſudmalu ihpaſch- neeku no ta laika kluwiſ Kleins (Logidins doma, ka Goerkeſ dehli ir bermond- teeſchi un atrodâſ pee ziteem bermondteeſcheem).

Lihdſigu rakſtu Logidins eefuhtijiſ ari „Zelu un buhwju darbu direkzijaſ Rigâ“. Uſrahhdot wehl daſchaſ nebuſſchanaſ Logidins ſawâ rakſtâ lihhdſ miniſtrijaſ rewiltſju ſchai leetâ. Tirdſneezibaſ un ruhpneezibaſ miniſtrija ſcho Kleina leetaſ noſſaidroſchenu nodod ſawam juriſkonſultam Strauſmanim un ahrleetu miniſtrijai, jo peh3 weenâm ſinam Kleins ir itkâ Latwijaſ pa- walſtneekſ, bet peh3 meeſta eedſihwotaju rakſtiſka apleezinajuma Kleins — Leetawaſ pawalſtneekſ. Juriſkonſultſ Strauſmaniſ, leetu zaurluhkojiſ, nahſ pee ſlehdſeena, ka miniſtrijai naw jaapſtiprina Kleina pirkſchanaſ lihgumſ.

Minetâ juriſkonſulta ſpreedumſ ſchini leetâ ir ſekoſchſ:

1) „Eewehrojot to, ka ar rakſtu no 1919. g. 13. ſeptembra ſem Nr. 4614 no tirdſneezibaſ un ruhpneezibaſ miniſtrijaſ J. Kleinam jau.

peebilsdams, fa wisaß runâ esofhâß mantas uf Werfakas meera lihguma pamata sekwestrejamas.

Tirdsneezißas un ruhpneezißas ministrija 1920. g. 3. februari sino Kleina, fa ministrija newar apstiprinat wina pirkfchanas lihgumu un luhds Kleinu pastaot ministrijai, waj pehz tam winsch wehl ustura spehâ sawu lihgumu dehl „Wezauzes Ruhpneezißas Romandiffabeedrißas“ statutu apstiprinafchanas.

Tani pat deenâ tirdsneezißas un ruhpneezißas ministrija sino motiwus, kapehz wina newar apstiprinat Kleina pirkfchanas lihgumu un luhds eefschleetu ministri spert solus, lai wifu pirkfchanas lihgumâ mineto mantu pahnemtu walts ihpafchumâ.

1920. g. 6. februari Kleins attal raksta tirdsneezißas un ruhpneezißas ministrijai, zeusdamees atspehtot ministrijas juriskonsulta spreedumu un peerahdit, fa ministrija, neapstiprinadama lihgumu, rikhojas nelikumigi. Kleins luhds wehlreis pahrbaudit wina aifrahdiijumus un ja tirdsneezißas ruhpneezißas ministrija ari tad paliftu pee saweem eefstateem — nodot Kleina leetu ministru kabineta isspreefchanai. Schis Kleina raksts teef nodots tirdsneezißas un ruhpneezißas ministrijas juriskonsultam. Juriskonsults Strausmanis, apgahsdams Kleina rakstâ peewestos motiwus, ar rakstu no 1920. g. 14. februara pilnâ mehrâ ustura spehâ sawu atfaukmi no 1920. g. 14 janwara un eeteiz tirdsneezißas un ruhpneezißas ministrijai greestees pee armijas wirspaweßneeka ar sinojumu, fa Wezauze un winaß apfahrtnê atrodas Wahzijas walts kara mantas un ziti peederumi, kuri tuhlin japahnem walts ihpafchumâ.

Neskatotees uf schahdu otrreiseju juriskonsulta atfaukmi, eefschleetu ministrs ar rakstu no 1920. g. 11. februara sino tirdsneezißas un ruhpneezißas ministrijai sekofchu:

„Eefschleetu ministrija, eewehrojot, fa:

1) Kleins no wahzu okupazijas waras atstahthâß mantas pirzis ar waldbas eestahschu resp. tirdsneezißas un ruhpneezißas ministrijas atlauju (1919. g. 13. septembrî N° 4614);

2) ir eewehrojis un apsolas ari turpma ispidit wifus no tirdsneezißas un ruhpneezißas ministrijas usstahditos pirkfchanas noteikumus, fa kara faudejumu norehkinu sinâ, ta ari zitus;

3) prasiba pehz lihguma apstiprinafchanas no ahrleetu ministrijas waj tâß preefschstahwneezißas ahrsemês pehz fewischâß atlaujas isdofchanas no tirdsneezißas un ruhpneezißas ministrijas pehz buhtibas naw pamatota;

4) teefibu resp. eemafkas eekihlafchana uf meschu pirkumu Stufmanos, fa ari ewentuela mallas peegahdafchana atdofchana par drofchibu „Reichsverwertungsam'tam“ nerunâ pretim pehz tirdsneezißas un ruhpneezißas ministrijas 13. septembra noteikumeem, nedj ari 1919. g. 8. augusta waldbas rikhojumeem, un ir pilnigi „Reichsverwertungsam'ta“ leeta skaitit tâß garantijas par drofcham;

5) no lihguma redsam, fa Kleins peeprasito drofchibu teefibu eekihlafchamu no mescha pirkuma Stufmanos ir dewis, un fa tam ir teefiba ari tahdu nedot, isdarot famafsu skaidrâ naudâ, kalab wina ihpafchuma teefibas uf pirktam mantam naw apfchaubamas, bet ir weegli realisejamas;

6) no Kleina paslaidrojuma redsams, ka tas zelmus naw pirzis un ari 12.000 balki no pirktu mantu saraksta striebotti un

7) naw eemeslu domat, ka lihgums ir fiktivs un ka Kleinam buhtu bijusi interese tahdu slehgt, kalab eefschleetu ministrija neatrod tirdsneeziabas un ruhpneeziabas ministrijas preefschlikumu par eespehjanu ispildit, nepeekrihtot ari ahrleetu ministrijas juriskonsulta domam, ka no Kleina pirktas mantas us Werjalas lihguma pamata buhtu usskatamas par sekwestrejamam.

Behz schi eefschleetu ministrijas paslaidrojuma Kleina leeta eestahjas masf klufums. Kleina leeta leefas iida us laiku apgulusees. Weetejee eedsihwotaji schai leetai tomehr nelauj apgulteez un zenschas arween panahkt, lai leeta no jauna uspelbetu augschâ. Behz garaka pahtraufuma 1920. g. 9. aprili tirdsneeziabas un ruhpneeziabas ministrija greeschas pee Kleina ar peeprafijumu eefneegt dokumentus waj peerahdit zitadi, ka tam ir teefibas us Wezauzes sudmalam, jo tirdsneeziabas un ruhpneeziabas ministrijai no Wezauzes meesta eedsihwotajeem eenahzis raksts, kurâ Kleina ihpafchuma teefibas us minetam sudmalam apstribd. Waj Kleins schos dokumentus peeuhthijs, tas no komisijas rihziba efofcheem dokumenteem naw redsams. Schodeen, ihft pirms schis sehdes man bija isdewiba fanemt no tirdsneeziabas un ruhpneeziabas ministrijas us scho jautajumu selofchu atbildi:

„Behz ministrija efofcheem dokumenteem redsams, ka J. Kleins naw formeli waj juridiski Wezauzes sudmau ihpafschneetis, bei gan faktiski minetais ihpafchums peeder J. Kleinam.“ (Stat. rakstu no 1920. g. 9. nowembra № 4931).

1920. g. 21. aprili noteek starpreforu komisijas sehde, kurâ peedalas:

- 1) Rosenschteins no ruhpneeziabas departamenta,
- 2) Blosineels no satiksmes ministrijas,
- 3) Muhrneels no ruhpneeziabas departamenta,
- 4) Muhle no semkopibas ministrijas,
- 5) Kaulens no ruhpneeziabas departamenta,
- 6) Dombrowstis no ruhpneeziabas departamenta.

Starpreforu komisija par scho jautajumu referè inscheneers Kaulens, jo wisa Kleina leeta, kura aptwer leelus blakus papira, ziteem komisijas lozjelkeem naw tik labi pasihstama. Schi komistija, ka tas redsams no winas sehfschu protokola, nahf wee schahda slehdseena:

„Komisija statia J. Kleina, Wezauze, leetu par wahzu kara spehka mantu eeguhschamu us tirdsneeziabas un ruhpneeziabas ministrijas atlaujas pamata № 4614 no 1919. g. 13. septembra un nol eh ma:

1. atsiht lihgumu starp J. Kleinu un wahzu waldbibu ka likumigi notifufchu un apstiprinamu;

2. saraksta par nopirkteem apsihmetos preeschu un eglu balkus atsiht par walstis ihpafchumu tadehl, ka pirfchanas atlauja naw mineti;

3. praft no J. Kleina pirfchanas atlauja us 2. lapas puses punktâ 2 mineto sarakstu par Kleina agrata ihpafchuma dalam;

4. ka ir wehlamis, lai walstis un paschwaldibas eestahdes eeguhtu atlauja minetas 60% atzijas.“

Schis starpreforu komisijas protokola noraksts 1920. g. 19. maija nosuh-tits ari J. Kleinam ar peesihmi, ka schis lehmunis naw usskatams par galigu, jo leeta tiks zelta preefschâ ministru kabinetam galigai apstiprina-schanai. 27. maija tirdsneeziabas un ruhpneeziabas ministrija greeschas pee ministru presidenta ar lihgumu, lai winsch scho lihgumu leef preefschâ ministru

kabineta apspreechanai. Us scho luhgumu tirdsneeziabas un ruhpnneeziabas ministrija fanem walsts kanzlejas direktora atbildi, ka:

„Kabinetis prinzipa luhgumam peekrita, ja Kleins ispilda daschus noteikumus, kuri tuwat paredseti tirdsneeziabas un ruhpnneeziabas ministrijas isdotā atlaujā. Tā ka pirkščanas atlaujas isdosčanas eetilpst tirdsneeziabas un ruhpnneeziabas ministrijas kompetenzē, tad kabinetis ari formeli lehmumu netaisija.“

Uri rewistijas komisija dabuja no walsts kanzlejas scho rakstu. Pehz schi walsts kanzlejas direktora pasnojumā tirdsneeziabas un ruhpnneeziabas ministrija 1920. g. 8. juliā paraksta Kleina pirkščanas apstiprinajumu, ar to Kleina pirkščanas lihgums teef atsihtis par likumigi notikuschu, kaut ari Kleins naw ispildijis tos preefchnoteikumus, kuri bija ispildami, lai lihgums eeguhtu likumigu spehku. Tā, peemehram, Kleins naw eefneedstis šawu mantu šarakstu, t. i. to mantu šarakstu, kuras winam peederejusčas pirms schi lihguma noslehgsčanas; winsch naw ari weenojees ar weetejeem eedsthwotajeem par to, peemehram, zif dahrgai jabuht elektrifšas strahwas leetočhanai, labibas malsčhanai u. t. t. Kleins ari, tā israhdas, pahrdewis bes ministrijas atlaujas daschadas maščinu datas, tā ari atmeku ogles waj šchlatus, ar wahrdu šafot, zentees isfatmneefot weenu dalu no ihpaščuma, kuru winsch no wahzu militarās waras pirzis. Tahda ispahrdosčhana weegli eefpehjama tapeh3, ka ministrijai naw nekahdu dokumentu par to, kahdas mantas peederejusčas Kleinam pirms lihguma noslehgsčanas, kamdehi Kleins war aisrahdit, ka winsch pahrdod tās mantas, kuras winam peederejusčas pirms schi lihguma noslehgsčanas.

Jaatsihmē, ka wišā schini leetā eewehrojamu un redsamu lomu spehlē tirdsneeziabas un ruhpnneeziabas ministrijas preefšstahwis, inscheneers Kaulens. Es jau aisrahdiju, ka kahdā rakstā, kursch eefneegts ministru presidentam no weetejeem eedsthwotajeem, redsams, ka pirms lihguma noslehgsčanas inscheneers Kaulens peedalijees pee weetejo eedsthwotaju šapulzes šafauššanas, kura lai luhgtu waldbibu atkaut Jankelim Kleinam nopirkt schoš ihpaščumus. Tahlak, inscheneers Kaulens parasti brauz us Wezauzi wišos gadijumos, kad tirdsneeziabas un ruhpnneeziabas ministrijai wajadstigs noskaidrot Wezauzē Kleina ihpaščuma teešibas. Wehl wairak: pats Kleins kahdā rakstā (tirdsneeziabas un ruhpnneeziabas ministrijai 1919. g. 2. septembri) luhds ministriju „leetas labā scho usdewumu list ispildit inscheneeram Kaulena kungam, kuras apstahli jau pasihstami.“ Ministrija ari — atsihdama inscheneeru Kaulenu tā špezialisiju elektro-technikī — to suhta un, fewiškli wehl tad, kad pats Jankels Kleins to wehlaš. Weidsot inscheneera Kaulena loma schini jautajumā teef noskaidrota ar to pilnwaru, kuru Jankels Kleins winam isdewis. Schi pilnwara šlan tā:

„Godats kungs!

Zaur scho pilnwaroju Zuhš stahtees manā weetā wišās darisčanas, kuras atteezas us man peederoscheem, Kursēmē, Wezauzes meestinā un aplahrtne efošcheem usnehmumeem: šahgetawu, twaika dširnamaw, elektrifšas strahwas staziju un šchauršleeschu dšelszeku, ar teešibu winus pahrwaldit, meistarus, šrahdneefus un zitas deenesta personas peenemt un atlaist, materialus eepirkt, atteezigos lihgumus noslehgt, malsajumus isdarit un naudū, prezes un materialus, tā ari manu korespondenzi un naudas suhtijumus šanemt, tā ari nodibinat akziju šabeedribu dehl

mineto usnehmumu darbibaš paplaščināšchanas un wišas ūhini ūinā wajadūigās darīšchanas īsdarit un west wišās teesu eestahdēs, tā ari administrāzijas reūora eestahdēs, ministrijās un wišur, kur buhš waja- dūigš. Stahteēs wišās teesu darīšchanās, kuras atteezas uš augšmī- neteem usnehmumeem, eefneegt wišadu ūhīru prašības un uš tām atbildet, eefneegt wišadu nošaukumu lihgumus, paškaidrojumuš, eefnee- gumuš un zītuš papīruš, luhgt deht prašību nodroščināšchanas, nolkaufiteēs ūpreedumuš un lehmumuš, eefeeegt priwatas, apelāzijas un kaūazijas ūhdūības, pehž kureem īsdarit peedūīhūchanas, īsbeigt dari- ūchanas zaur meera īslīhģūchanu, noflehgt meera lihgumuš un pahrwest ūho pilwāru teefas darīšchanās uš zītām perūonam ar tahta pahrwe- ūchanas teefībam. Wišam, ko ūuhš waj ūuhū pilwārneeeti pehž ūhīs pilwārās līkumīgi īsdarīfeet, eš jums ūstīzoš, neapūrīhdeūhu un nenoleegūhu.

Šhi pilwāra peeder īnūheneeram (tehnīkīn-leetpratejam) Rudolūam Kaulena kungam.

J. Klein.

No ta ir redūams, ka īnūheneerš Kaulenš, kūrūh azumīrlī wehl ir tīrdūneezības un ruhpneezības ministrijās atbildīgā perūona, eeguwiš taħdu ūstīzību no Kleina, ka tas winam tā tīrdūneezības un ruhpneezības mini- strijas atbildīgāi perūonāi īsdewīš generalpīlwāru uš ūaweem īhpaūhumeem, taħdu pilwāru, kuru parasti īsdod tīkai loti ūstīzamām perūonam. Upaūū- komīūijāi leeta weenā ūinā bij ūkaidra un protī, ka te ir peelaīsta ūinama nolaidība, ka waldbībai bij teefība ūho īhpaūhumu pānemt ūawās rokās, bet ja waldbība to naw darījuūi, ja wīna apūtīprīnajuūi ūho lihgumu, tad Kleina turpmātā rīhžība ir līkumīgi pamatota. To, zīt ūaudejumuš zeetufī walūtīš pee ūhīs operāzijas, wajaga wehl noūkaidrot un ūautt pee atbildības tās perūonāš un tās eestahdeš, kuras pee lihguma noflehģūchanas ir bijuūhās wainīgās.

Lai galīgi noūkaidrotu jautajumu, uš kuru perūonu kīrīht galwenā atbil- dība ūhīnī leetā, apaūūklomīūijā greesās pee tīrdūneezības un ruhpneezības ministra ar wīraū jautajumeem, uš kureem ūanemta ūchahda ministra atbilde:

„1) Mantu ūaraktīš, kuras J. Kleinam Wezauzē peederejuūhās pīrmeš lihguma flehģūchanas ar okupāzijas wāru, naw ministrijāi wehl līhdī ūchāi deenāi eefneegtš, neūkatoteēs uš peepraūijumu;

2) (jau agrāū peeweūtš);

3) lauku dūelūzela un ūemeš ūtāzijas īsmantofūchanas teefības ministrijā naw wehl dewuūī Kleinam, jo naw no pehdejā ūanehmufī apūtīprīnāūchanāi weenoūchanās reūultātuš ar paūchwaldībās eestahdem un priwatperūonam;

4) zīt redūams no ministrijā eūofchās ūaraktīšchanās ar J. Kleinu, waldbība naw dewuūī atlaujas pahrdot no wahzeefūheem eeguhtās ma- ūchīnas, to dalas, waj zītās kaħdas mantas;

5) no lihguma ar wahzeefūheem naw redūams, ka J. Kleins naw pīrziš ari ūchlaku un ministrijā naw dewuūī nekahdas atlaujas ūchlakās pahrdoūchanāi waj aīūweūchanāi;

6) (par ūtarpreforu komīūijū);

7) lihgumu ūtarp waldbību un J. Kleinu apūtīprīnaju un paraf- ūtīju, pamatojoteēs uš ministru kabineta ofīzīalā feħdē weenpraħtīgi īsteiktām domam ūhīnī leetā;

8) par schlafu pahrdoſchanu man bija ſinams un ſhini leetā dewu riſhofumu ruhpnēezibas departamenta direktoram, par ſho leetu ſinot kriminalpolizijai, lai iſſinatu, kaš ſchlafas pahrdewejs un pirzejs.“

Uš apatſchkomifijas luhgumu peefuhtit winai ministru kabineta lehnumu Kleina leetā, komifija ſanehma no waltis kanzlejas direktora paſinofumu, ka Kleina leetu kabinets ofizielē naw apſpreediš, bet „privatās pahrrunās no-rahdijis bijuſcham ministrim, ka leeta eetilpſt tirdſnēezibas un ruhpnēezibas ministrijas kompetenzēs.“ Turpretim, ka taš redſams no tagadejā ministra Sommera lunga augſtaš peeweſtās atbildēs, tirdſnēezibas un ruhpnēezibas ministrs ſapratis, ka kabinetaſ noteikli uſſtahditā jautajumā newar buht priwatu ſarunu un, tapehž kabineta domas wiſch uſſkaltjis par ofizielām domam un newis par lahdu priwata eelaš gahjeja domam. Tā tad atbildibu ſhini leetā tirdſnēezibas un ruhpnēezibas ministrs uſleek wiſam kabinetam.

Weldſot, kaš ſihmejaš uš teem preeſchnoteikumeem, kuri Kleinam obligatoriski bij jaſpilda, lai eeguhtu pirkſchanaš lihguma galigu apſtiprināſchānu, tad jaſonſtatē ſeloſchais:

„1) J. Kleins lihds ſchim naw eeſneedišis to ſawu mantu ſaraſtu, kuraš winam peederejuſchāš pirmš kara materialu pirkſchanaš no wahžu okupazijas waraš, kaut gan eeſchleetu ministrs ſawā atſaukſmē (1920. g. 11. februari) apgalwo, ka „Kleins eewehrojis un apſolaš ari turpmat iſpildit wiſaš no tirdſnēezibas un ruhpnēezibas ministrijas uſſtahditoš pirkſchanaš noteikumuš.“

2) Lauku dſelſzela un ſemeš ſtazijas iſmantofchanaš teeſibas waldbiba J. Kleinam wehl naw dewuſi, kaut gan Kleins ſchis teeſibas iſmanto plaſchā mehřā, ka taš redſams no weetejo eedſihwotaju ſuhdſibam.

3) J. Kleins naw weenojees ar weetejo paſchwaldbibu un priwatām perſonam par labibas maſchanaš un elektriſkās ſtrahwaš iſmantofchanaš zenu.

4) J. Kleins beſ waldbibaš atlaujaš pahrdewiš ſchlafu, uš to winam teeſibaš nebija.“

Tapehž jau uš ſcho punktu pamata ween jaatſihſt, ka J. Kleins lauſtiš ſawā laikā ar waldbibu ſlehgto lihgumu. Rahduš ſoluš turpmat ſperit ſchini leetā, par to komifijai wehl lehmuma naw. Komifija atſina par wajadſigu iſhumā eepaſihſtinat augſio ſapulzi ar ſcho leetu tapehž, ka wina weetejoš eedſihwotajoš radijui ahrfahrtingu ſaſchutumū, jo eedſihwotaji ſuhdſaš, ka wini noſluwuſchi leelā atkaribā no ſpekulanta J. Kleina, kuru tee, ne beſ noſihmeš, ſauz par „Aluzeš lehninu“. Schee eedſihwotaji lihds winuš pehž eeſpehjaš drihš atſwabinat no nekaunigaš iſmantofchanaš un jo drihſaš wiſu leetu likwidet. Uri komifija tapehž ſcho leetu iſzehla no ministrijas arēweem un nelahwa winai tur apgulteeš.

Preſidents J. ſchafſte: Wahrds Rudewizam.

A. R u d e w i z s (ſozialdemokratis): Augſti godatā ſapulze! Uš ſozialdemokratu ſrakziju kriht ſinama atbildiba par to, ka wina pirmā uſſtahjās par pirmās ahrfahrtingās ſeſijas ſaſaukſchānu preeſch tam, lai eewehletu ſcho rewifijas komifiju. Rewifijas komifija tiſa ſaſneegta un, man ſchleek, wiſeem wehl buhš atminā debates pee rewifijas komifijas wehleſchanaš. Tahdoš gadijumos, ka jau paraſiš, tad uſſtahjaš ſozialdemokrati, ne tiſai no ſinamaš puſeš, bet ari preſē ſozialdemokratu tiſa noſtahditi ka ſinama mehřā mahſ-

fligi valdības gahseji, kuri mehģina gan zaur kulu nemschanas, gan zitām politiska rakstura interpelacijam raktees sem tagadejās valdības pamateem. Man schēet, ka tagad schis rewisijas komisijas sinojums dod atbildi us to, waj sozialdemokratu frakzija ir grabuši no gaisa schoš materialus, kuruš wina gan nezehla agraf preekschā, jo tur wareja buht ari kas nenofkaidrots, bet us kureem wina norahdija, norahdija taisni us sinamu tendenzi muhsu fainneeziskā politikā. Ja juhs painterefatees, tad juhs redsefet, ka pee schis komisijas wehleschanas sozialdemokrati uswehra. ka taisni kulu nemschanas jautajums atstahi loti nelabwehligu eespaidu us walsts fainneeziskeem pamateem. Mehš teizām, ka schahdas fainneeziskās sistemas dehl neweena godiga ahrsemes firina nestahsees nekahdos fainneeziskos šakaros ar Latwijas waldbibu. Ko juhs tagad redsefet no schi sinojuma? Juhs redsefet, ka godigas firmas naw stahjuschās šakaros ar Latwijas waldbibu, bet gan „fortingtoni“ u. z., kas reiš nodarbojas ar filnu fabrikaziju un reiš peedahwā Latwijai šew nepeederofchus šselzjelu materialus.

Tahda ir bilde par Fortingtonu, kuru ded fakti, kuri no rewisijas komisijas jau pahrbauditi, un schi škalā leeta ar Fortingtonu, us kuru daudškahrt tika norahdīts sozialdemokratu presē. Man schēet, ka rewisijas komisija ar šawu sinojumu rahda, kad mehš norahdijām sozialdemokratu presē us Fortingtonu un wišu schahdu lihģumu šlehģchanu — lai gan pretejš prefešneedsa pretejus paškaidrojums — kurā pušē ir taisniba. Rewisijas komisija, awskatidama wišus faktus, atšina, ka Latwija šche ir faistita ar špekulatiwām firmam, par kurām leezibu dod ne tilai ween eerehdni, bet ari zitās šolidatās firmas, kā tas redšams no rewisijas komisijas sinojuma.

Mehš gribetu šche šabeedrihas preekschā no šewiš nowelt wehl weenu apwainojumu, ka pee Latwijas walutās šrišchanas ari esot wainigi sozialdemokratu mihtini un winu launprahtigā usstahšchanas. Ir škaidrs, ka ša politika, kura ir dewuši 354 milsonus šaudejumu (Walsš no sozialdemokrateem: „Wehl wairak!“) Latwijas walstij — un tas naw wišs, bet tilai šakums — ša ša politika, buhs wainiga pee walsts walutās nošišchanas, bet ne sozialdemokratu mihtini, kā tas teek apgalwots presē.

Nu nahk weens no wišģalwenakeem jautajumeem, t. i. politikas faistišchana ar šcho špekulautu, ar šcho kulu nemschanas un fainneeziskās nolaidības leetu. Šawā laikā mehš uswehrām loti raksturigu atģadījumu, kad muhsu ministru presidentš biš usatzinajis pee šewiš profuroru un išteizees: „Rahdu eespaidu atšahš Brunnera un ari zitu eerehdnu aresti us Latwijas de jure atšišchanu!“ Man schēet ir škaidrs, ka ministru presidentam ir bišis laikam eemesiš to darit, un buhs škaidrs ari tas, no kahdeem awoteem un no kahdam rošam šagaida Latwijas de jure atšišchanu. Sozialdemokrati prinzipā nekad naw usstahjuschees un nekad nedomā usstahtees pret Latwijas de jure atšišchanu, bet sozialdemokrati weenmehr un wišur ir uswehruschī, ka schi Latwijas de jure atšišchana war tikt išeetota špekulazijas noluhkeem. To ari peerahda rewisijas komisijas materiali, peerahda taisni to, ka Latwijas de jure teek išeetots špekulatiweem noluhkeem, proti, no Fortingtona. Fortingtons ir manijs, ka ar šcho de jure war guht pee Latwijas waldbības leelu eespaidu un tapehģ jautajumu nostahdijis tā: „Ja juhs isdewigus lihģumus nekahģsefet ar mani, tad de jure tikt drihs nepanahķeet.“ Šchahdu špekulazijas politiku, kā redšams, ir leetojis Fortingtons un guwis eewehrojamus panahķumus. Šš negribu uskawetees wišā pla-

ſchumâ un negribu taift nekahdu ſewiſchku ifrunaſchanoſ par to, kaſ wiſeem ſkaidrâ un ikdeenas klucht wehl ſkaidrakâ. Weens, ko mehſ waram praft ir, lai waldbiba nahktu ar iſſmeloſcheem paſkaidrojumeem un lai teefſham atbildibu par launajam parahdibam, kaſ krauta wirſu newainigeem, tiktu no winu galwan nowelta un par to dotu atbildi tee, kaſ wainigi pee ſchis politikaſ. Sa ir muhſu kaſtrſtaâ wehleſchanaſ. (Uplauſti).

Præſidentſ J. T ſch a l ſ t e: Wahrds peeder Kihwem.

U. K l i h w e (ſemneeku ſaweeniba): Zeenijamâ Satwerfmes Sapulzes lungi un damas! Uzinredſamâ, ka pehz ſchi ſinojuma, kaſ ſneegts no rewijiſas komiſſiſas, mehſ tahtaf pee ſchi jautajuma apſtatiſchanaſ newaram ſtahtees. Râ taſ paraſtâ, rakſtiſtâ ſinojumâ, Satwerfmes Sapulzes lozetteem naw iſdaliſ. Beſ tam, zit man ſinamâ, atbildigee reſoru waditaji, kaſ waretu dot ſchahduſ waj tahduſ paſkaidrojumuſ, naw uſklaufſti. Talab eſ eefſtatu par pilnigi neeſpehjamu wilkt ſinamuſ ſlehdsceenuſ, kâ to darija eepreeſſchejaiſ runatajâ, un atrodu par derigu debates atlikt lihds tam laikam, kamehr buhſim nollaufſijufcheeſ atteezigo reſoru waditajuſ. Eſ pilnigi peeweenojos tâm domam, ka pehz eeſpehjaſ ahtri no waldbibaſ puſeſ ir wehlamâ dſirdet paſkaidrojumuſ uſ ſcho rewijiſas un ſuhdsſibu komiſſiſas ſinojumu, jo man naw ne maſako ſchaubu, ka ſinojumi no waldbibaſ puſeſ muhſ eepaſiſtindâ ar wiſu ſcho leetu loti wiſpuſtigi. Gribu aſſrahdit uſ to, ka man paſchlaſt portſelt ari ir weena leeta, kaſ ſche tikufi zelta preeſſchâ un peenahzigi apgaſmota no rewijiſas komiſſiſas puſeſ. Taſ man ir portſelt itai gadijuma dehl; no ſinamaſ dalas ſemneeku ſaweenibaſ taſ bij eekufſtinatâ un eſ ſchini leetâ eſnu greeseeſ pee atteeziga reſora un peepraſijis wiſuſ materialuſ. Waru ſazit, ka ſcho materialu man ir peeteefoſchi, lai eſ waretu, kâ taſ man bija jadara pahriſ deenas atpaſal, ar atteezigeem papireem rofâ parahdit, kâ ſtahw ar zenam un kâ waldbiba tai gadijumâ rihkojufeeſ. Eſ ſaku, labi buhtu, ja mehſ atliktu ſchis debates un nogaiditu pilnigu waldbibaſ ſinojumu, itai ar weenu lugumu, lai waldbibaſ ſinojumâ nahktu pehz eeſpehjaſ ahtraſi.

Præſidentſ J. T ſch a l ſ t e: Ir eefneegts ſefoſchſ preeſſchliſumuſ:

„Nollaufſijufeeſ luhgumu un ſuhdsibaſ komiſſiſas ſinojumu, Satwerfmes Sapulze nolemj peepraſt no waldbibaſ 10 deenu laikâ iſſmeloſchu paſkaidrojumu par ſinojuma ſaturu.“

Scho preeſſchliſumu kâ pirmâiſ paraſtijiſ W. Samueliſ.

Eſ liſſchu ſcho preeſſchliſumu uſ baſfoſchanaſ un luhdsu pazelteeſ toſ, kaſ ir par ſcho preeſſchliſumu. Wiſi. Eſ luhdsu pazelteeſ toſ, kaſ ir pret ſcho preeſſchliſumu. Naw. Beidsot luhdsu pazelteeſ toſ, kaſ atturaſ no baſfoſchanaſ. Naw. Schis preeſſchliſumuſ weenbaſfigi peenemts.

Mehſ pahrejam uſ tahtako deenas kaſtribaſ punktu: Noteſkumi par toku iſwedumu mitu. Reſerentſ Blodneekſ.

Reſerenti U. K l o d n e e k ſ: Loti godatee Satwerfmes Sapulzes lozekt! Liſumprojektam, kuru zelu komiſſiſas wahrâ preeſſchâ apſpreeſchanaſ, ir loti leela un ſwariga noſihme. Birmfahrt, ſchim liſuma projektam ir weens ſinamâ apmeerinajumuſ, eſ gribetu pareiſafi ſazit, winam buhtu japeeſpeeſch koſtirgotajuſ ſahkt par jaunu ekſportet toku materialuſ. Jumuſ laikam gandrihſ wiſeem buhſ ſinamâ, ka kopſch wairaf mehneſcheem muhſu toku ekſportis pilnigi apſtahjeeſ un ſchi ekſporta apſtahſchanaſ kaiſtita ar leeleeem ſaudejumeem preeſſch walſts. Ir jaatrod zeki, jaatrod lihdsekli, kâ waretu dot kaſhdu liſumprojektu ta weetâ, kaſ lihds ſchim ir bijis pilnigi neapmeerinofchſ un

nepeenemams, us ko mescha ruhpnееki un koku tirgotaji norahda. Sawoz eefneegumos waldibai un ari finansu un budscheta komisijai wini norahdija wairakas kalkulazijas, ka lihdschinesa augsta iswedu multa — 35% no standarta wineem pilnigi nepeeetama. Wini sawos eefneegumos peeweenujuschi wairakas kalkulazijas un weena, oira, trescha gadijuma israhdas, ka wineem zeretās peinas weeta nahkas nest saudejumus no 1000 lihds 3000 rub. par standartu. Bes schaubam, ja tas ta buhtu — zil tahlu winu norahdijumi motiweti, to es negribu sche istirsat, jo tas plashi isdebatets daudsejās komisiju sehdeš, bet es gribu aisrahdit, ka schis jautajums par meschu ismantoschanu un eksportoschanu us ahrsemem ir sinamā mehra muhsu ekonomistās dshweš, muhsu dshiwibas jautajums. Mums us meschu ismantoschanu jafkatas ar wisleelato nopeetibu, jo gribu aisrahdit, ka 1/3 no wiseem walsts eenahkumeem walsts budscheta ir paredseti no mescheem laika no 1920. us 1921. gadu. Ja lihds schim galwenam kahrtam wisi walsts isdewumi fegti no mescheem un lineem, tad ari us preefschu, ja nemaldos, meschu ismantoschana walsts budscheta spehles leelu lomu un eenahkumi, kuri paredseti, nebuhs masee. Ir wehl weens jautajums, kas leel jo nopeetni skatitees us meschu ismantoschanas leetu. Schi jautajuma ischkirschana weenadi, waj otradi ir kaistita ar sinamu raksturojumu preefsch wiskas muhsu saimneezistās politikas un galwenā kahrtā ir interefanti, zil leela mehra winsch attainnos zeribas, kas ir liktas us faktisheem eenahkumeem, kas bija gaidami ka eenahkumi walsts kase no meschu eksporta. Ja lihds schim meschu eksports ir dewis schanas leeta dos daudš leelakus eenahkumus. Ir interefanti atshmet weenu, kad finansu apaschkomisija eenahza noteikums par koku iswedu multu, tad jau tuhli pirmā sehde schai jautajumā iszehlās ašas un plashas debates un noskaidrojās, ka ir daudš un daschadas domas. Peeaižinatee koku un meschu ruhpnееki kraši aistahweja sawus uskatus, ka wajaga ne tikai paseminat iswedu multu, kura — 35% ir pahraš augsta, bet ka wajadsetu atzelt pawisfam iswedu multu un norobeschotees ar to, ka us torgeem nemtu weenigi zelma naudas. Schai sehde bij klast ari waldibas preefschstahwis, tirdsneezibas un ruhpnееzibas ministrs, kursch narahdija, ka wisi schee eebildumi ir nedibinati, un aisrahdija, ka ari winsch sinamā mehra prasē ir ar to nodarbojees un wehl schobrihd eksportejot meschuš. Wina aprehkini nesaeetas ar teem, us kureem norahda meschu un koku ruhpnееki par meschu eksploateschanu, tee ir pahrsphleti. Ir paredseti maksimalee isdewumi un minimalee eenahkumi un tahdā kahrtā fastahditas kalkulazijas, kuras nedod to ainu, kahda ir schobrihd tirgā. Ir jaatshst, ka koku zenas ir krituschās. Ja pehdejā laika zenas bij 40 lihds 43 rub. par standartu, tad tagad winu zena ir noslihdejusi us 22 un pat us 20. Ari naw jaalmirst, ka tomehr ir pee tagadejam daudš semakam zenam meschu ruhpnееki un koku tirgotaji, kuri sawā laika eeguwa kokus par nesamehr semakam zenam, maksadami tikai daschus rublus par zelmu, fewischi wah sawā laika, teem deesin waj nahskees saudejumus zeest. Scho par norahdija apaschkomisija un ari wairakas apweenotās finansu, budscheta, tirdsneezibas un ruhpnееzibas komisiju sehdeš. Weenu brihdi jautajums nostahjās tik aši, ka tirdsneezibas un ruhpnееzibas ministra kungs fazija: „Ja wisu laiku waldiba skatijās un wehroja, waj pateesi, ja ta ir neapschaubama pateesiba, ka netik ween jazeesch saudejumi, kaut ari wehl

pee 35% iswedmuitas, war eksploatet meschus un guht sinamu pelnu; waj pateescham muhsu meschu ruhpuceki un foku tirgotaji nebuhs tik leeli patrioti un nesapratis muhsu nepezeeschamàs walfis wajadsibaš, ka tomehr fahšs eksportet meschu materialus us ahrsemem!“ Ja jau toreif isrehkinaja, ka pee augstas iswedmuitas atmafajās un wehl atleef tirgotajeem ne wairš 30 lihds 40%, bet, warbuht, tikai 20 lihds 30% pahri pelnas no katra iswesta standarta — tad israhdijs, ka zeribas ir bijufčas weltas un, wehl lihds fchai deenai ir peeteifšs pilnigs boifots meschu fuhtifchanai, foku eksportefchanai us ahrsemem un tirdsneezibas un ruhpuceezibas ministra lungam bija jaatsihst, ka winsch no kapitala peeteifta kara ir uswarets, un waldibai bij japadodas. Schi gada 22. septembri isdoti pagaidu noteikumi par foku iswedmuitu ar 35% par sahgeteem kofeem. Tad weh'at, eewehrojot to apstahli, ka gandrihs par wairakeem mehnescheem tika eksporteti tikai daschi simti standartu, waldiba bija speesta peelahptees un isdot jaunus noteikumus. Dee naw publizeti, bet tika dariti sinami no atteeziga resora preefchshahwa finanfu un budscheta komissja. Tur israhdijs, ka waldiba ir paredsejuff jaunu normu, jaunus procentus preefch sahgeteem kofeem, kuri sawa laika teef eksporteti no muhsu ostam us ahrsemem, proti 15%. Bet ari fchis prozentes, kuras jauffata par minimalam, israhdijs, no foku tirgotajeem netika wifa pilniba atfhtas. Tam ir ari saws eemesls. Pirmajos noteikumos, kur bija 35% par sahgeteem kofeem no standarta, bija weena pilnigi nepeelafchama, ja ta war teift, kluhda un, ka apstrahdati materiali weenmehr, peeturotees pee pareisas finansu politikas, teef aprehlinati par lehtakeem procentem un pilni apali balfi teef aprehlinati dahrgaf. Pirmajos noteikumos tas bija oradi. Ja foku ir wairaf isstrahdati, peemehram, durwis, logos, mebeles, warbuht, puleeretas mebeles, tad ir japeemafsa wehl premija kahrt, bet otradi, tas jau nu, bes fchaubam, ir uffatams par kluhdu. Nahkofchos noteikumos, kuri netika publizeti, tas ir nowehrsts.

Es gribetu pahris wahrdoš raksturot wifu to leelo eespaidu, fahds ir hiji meschu ismantofchanā un eksportefchanā fahdus 5 gadus pirms kara. Pehdejos 5 gados pirms kara no Rigas isweda us ahrsemem ap 5 miljonu kubikpehdu, no Leepajas — ap 15 lihds 20 miljonu kubikpehdu. Par Wentšpili truhst noteiftu sinu, bet japeeshme, ka iswedums no fchis ostas nebija mafas, ka no Leepajas. Bet tam no apstahliu pasinejeem teef peenemts, ka weena trescha dala tika iswesta no Latwijas un pahrejās diwas treschdalas — ir eepuluhdinatas no Kreewijas gan pa uhdens, gan pa dselzetu. Tagad, kur no 1. oktobra wiff meschi ir pahrgahjufchi walfis ihpafchumā, jadomā, Latwija buhs pirmā meschu bagatibu peegahdataja ahrsemju tirgam, ziftahlu meschi teef peegahdati no Latwijas ostam. Lai gan muhsu meschi ir ispostiti, fewifchi okupazijas laika neleetigi apstahdeti, tomehr parafsa rotazija war dot apmehram wairaf nekā 100 tuhstofschu standartu gada. Schis ir tik pahws standartu fkaits, ka ja mehš unemfim nahkofcha gada rotaziju, tad ar fcho fkaitle ween mums sakrahjas dauds darba, kamehr winu waretu pareifi ismantot un aistransportet. Uri eenahkumi no fchi fkaitle ween buhtu peeteefofchi leeli. Latwijas paschas meschi, t. i. weenas treschās dalas, kuru iswed us ahrsemem, kopwehrtiba fneedsaš pee 3 miljoneem mahrziau, kas istaifa 2 miljardus pehz tagadejās wehrtibas, t. i. 1200 rublu us katra eedfihwotaju. Starptautiskais stahwolliš paschlait ir tahds, ka taisni Latwijai tagad ir wifidewigaki pahrdot meschus ahrsemju tirgum, jo Kreewijas meschu

ruhpnēeziba wehl ſnauſch un winas transporta lihdſekti ir ruļneti. Weenigeē konturenti mums war buht Sweedrija, Norwegija un leelā mehrā Somija, bet ja waretu ſaſtanot kopeju walodu ar ſoku ruhpnēeem, tad mums waja-dsetu to darit jo drihſi un ſchodeen preeſchā zeltaiš likumprojekts par ſoku muitu, ſahds wiſch iſſtrahdatš no finanſu-budſcheta, no tirdſnēezibas un ruhpnēezibas komiſſijam, grih aiſpildit ſcho robu, proti wehl jaekſportē muhſu ſakahrtotee ſoku materiali, kuri atrodas oſtās un kuru ir wairaf nekā 30.000 ſtandartu. Schiſ materialš buhtu transportejamš uš ahrſemem. Ja ſchee noteikumi tiſš ſchodeen peenemti weenā, waj otrā weidā, ne tā, kā taš waja-dſigš, tad jadomā, ka ſagatawotee ſoku materiali palikš oſtās gulam. Tadehl jazer, ka koti ſwarigaiš noteikumš par ſoku iſwedmuitu atſtaiš peenemamu eeſpaidu, un, ził taħlu war tižet ſoku ruhpnēeem, wineem doš eeſpeħju ekſportet meſchu materialu uš ahrſemem. Jazer ari, ka meſchu ruhpnēeki ſahſš atkal par jaunu ſtrahdat pee meſcha ekſportekſchanas un netił ween domat par materialu aiſſuhtitſchunu no muhſu oſtam, kaš tur ſakraħjuſcheeš, bet ſahſš ari jaunuš ſagatawojumuš. Ja iſrahditoš, ka nahloſchā nawiga-zijāš ſeſonā ſchee noteikumi buhtu nepeemehroti, tad buhtu jaeneeš pahrgro-ſijumi tamdehl, ka buhtu jaiſwehlaš zita, labaka metode, lai iſmantotu muhſu meſchuš, kā pareiſaki tiłt waldbiai, walſtij pee zeretāš pelnaš, lai waretu ſawā eenahkumu budſcheta paredsetāš ſumaš pateeſibā ſadſiht walſtiš kaſē. Schobriħd finanſu un budſcheta komiſſija atrod, ka ſchee noteikumi pagaidam buhtu peenemami, lai pilditu robu, kaš japiłda. Finanſu un budſcheta komiſſija iſſkala zeribu, ka tee materiali, kaš ſakraħti tagad muhſu oſtmalāš un ſoku ſahgetawāš un kuri ſagatawoti no agrakeem laiķeem, kad darba ſpeħtiš un zelmu nauda bił ſemataš un, ja ari pee 35% muitāš nodokļa wareja ekſportet ſokuš un guht pelnu, tad tagad, kur ſchiš nodokliš paſeminatš uš 20%, muhſu ſoku tirgotaji kerſeeš ar leelu ſtubu pee meſchu ekſportekſchanāš. Buhtu briħnumš, ka ſoku tirgotaju un meſchu ruhpnēeku preeſchſtahwi, kuri peedalijāš wairafāš komiſſijāš ſehdēš un kuri toreiš, kad bił runa par meſcha monopola eeweſchanu, iſſkazija gatawibu ſokuš ekſportet, lai waldbia apmee-rinaš ar ſoku iſwedmuitāš noteiſkšanu, tagad to nedaritu. Tagad waldbia un ari ſchiš likumprojektiš ir atkazijūſcheeš no 35% nodokļa un buhtu briħnumš, ja turpinatoš lihdſchinejaiš ſoku ſaſtreħgumš. Finanſu, budſcheta un tirdſnēezibas komiſſiju wahrđā uſturu ſteidſamibu.

Preſidentš J. Eſch a ſte: Ir liłta preeſchā ſteidſamiba. Eš liłſchu ſteidſamibu uš balſoſchanu un luhdſu pazelteeš toš, kaš ir pret ſteidſamibu. Naw. Luhdſu pazelteeš toš, kaš atturejuſcheeš no balſoſchanāš. Naw. Steidſamiba weenbalſigi peenemta.

Teek atlahtāš wiſpahrejaš debates. Wahrđš peeder Buſchewizam.

U. Buſchewižš (ſozialdemokratš): No ſawas puſeš eš nedomaju eeneſt pee ſchi komiſſijāš eeſneegdā likumprojekta nediſ ſahduš papildinajumuš, nediſ pahrlabojumuš. Gemeſliš, kaš ſpeeſch mani ſche uſſtahteēš, ir tāš leelāš zeribaš par ſcho iſwedmuitu, ſahdaš uš to leel pilſoniſkāš partijaš un ari daſchi manāš ſrakzijaš lozekli. Eš grihu winuš no ſchim zeribam briħdinat. Romiſſijāš preeſchlikumš ſadalamš diwāš dalaš. Pirma dala atteezinama uš materialeem, kuri ſagatawoti lihdš 1. oktobrim, kad meſchi wehl peedereja priwatihpaſchneekem, un otrā dala uš teem materialeem, kuri zirſti peħž ſch. g. 1. oktobra, kad meſchi pahrgahja walſtiš rofāš.

Wispirms man jaatrahda, ka usnehmeju kalkulazija par kokeem, kas sagatawoti lihds 1. oktobrim, nefaeetas ar fakteem, kaut gan sagatawofchanas isdewumi usdoti puslihds pareisi, dauds pareisaki, nekã to isrehklinajuschi waldbibas preekschtahwi. Leeta ta, ka privatee tirgotaji isgahjuschi no kalkulazijas 10 rublu par zelma naudu. 10 rubluz nefahdã finã privatos meschos tee naw maksajuschi. Jau 5 rublu isdewumi sedf eenehmumus, un tã, ka pat 5 rubli naw ismaksati, tad starpiba lihds 5 rubleem nahf jau par labu usnehmejeem. Tãpat privatos meschos zaurmehra attahlums lihds upei waj dselszetam ir sem 4 werstin. Ir weena dala usnehmeju, kuri pirkuschi fokuz pee fabrikas wahrteem, un preeksch teem kalkulazija war buht pareisa, bet laba teesa ir ari tahdu, gan Rigã, gan Rursemẽ, kuri pirkuschi us zelma un paschi gahdajuschi par foku isgatawofchanu. Kalkulaziju us scheem usnehmejeem newar atteezinat.

Kas atteezas us materialeem, kas eeguhti pehz 1. oktobra, kad meschi pahrgahja walstis ihpaschumã, tad eespehja maksat muitu atkarajas jau no zelmu naudas. Jo augstaka zelma nauda, jo gruhtaki buhs samaksat muitu un otradi. Muitas eewefchana ir pahrlifschana no weenas kabatas otrã. Jo augstaka buhs muita, jo semaka buhs zelma nauda.

Se aistrahda, ka wajadfiga muita tadehl, lai dabutu walutu. Es esmu tam pretim tapehz, ka walutu war dabut ari no daschadã nodewam. No fifa weedofka statotees us materialeem, kas zirsti pehz 1. oktobra, muitas wajadfigas naw.

Otrs, ko aistahweja, ir tas, ka muita wajadfiga tadehl, ka tas weizinat ruhpneezibas atjaunoschanu. No tahdeem usfateem es gribetu brihdinat. Leefas, ir loti pareisi, ja eewed muitu, jo tad mehš teescham zaur to panahkam, ka tee, kas apstrahdã fokuz, dabu materialus lehtaki, saprotams, us walstis eenahkuma rehkina. Bet tas war buht tikai finamos apstahklos. Rã peemehru es jums peewedifchu konkretu faktu no scheem pascheem aprehkineem. Nemsim stutmalku. Tagad pastahw us stutmalku 25%, us sahgeto malku 35%. Jaatfihmẽ, ka agraf resnata stutmalka tika sahgeta kopã tapehz, ka tahdu winu bija isdewigati pahrdot. Tagad, turpretim, pehz muitas eewefchanas, kur muita us sahgeto malku leelaka, tas eemepls atkriht, tã ka te panahka newis ruhpneezibas weizinaschana, bet otradi. Tas ir weens gadijums. Ur waldbibas jauno nepublizeto rikfojumu, kas eewehrots finansu un budscheta komisija, schi atschgarnã famehriba nowehrsta, bet waj ar to ruhpneeziba tiks weizinata? Peewedifchu atkal peemehru par to paschu stutmalku. Pehz tagadejam zenam ta maksã 5000 rbl. par kubikasi. Ja atrehkinam muitu un zituz isdewumus nost, kas zelas malku par stutmalku sagatawojot, tad isnahf, ka stutmalkas sagatawofchana un iswefchana imaksã 1.500 rbl., eeskaitot muitas nodofki, wairaf par malku, turpretim dedsinamo malku Leepaja war pahrdot par 3.500 rbl. Sã tad Leepaja isdewigati pahrdot stutmalku par dedsinamo malku. Rigã tas zitadi, tadehl, ka te dedsinamais materials lehtaks, bet ja apstahkli buhtu tahdi paschi, kã Leepaja, tad muita waretu alnest tikai launu, pamafinat u walstis eenahkumus un kawetu foku apstrahdashanu. Tas ir otrs peemehrs. Treschais, kas galwenã kahrtam kriht swarã, ir tas, ka $\frac{2}{3}$ no teem kokeem, kas tika iswesti, nahza no ahreenes, ne no Latwijas. Tas bij transits, pee kam leela dala netila sche pahrstahdata. Mehš waram ar muitas palihdsibu gan sche ko isdarit foku materiala falehtinaschanas finã, bet tas newar atteeftes,

peemehram, us Witebftas gubernu waj zitur — tas ir welti. Muias resul-
tati buhs tikai tad, ja transits netiks ſche pahrſtrahdats, bet gan apſtrahdats
tur us weetas un tad bes muitas iſweſts. Se mehſ atkal redſam, ka ar
muitu mehſ ruhpnreezibu neweizinat, bet gan to tormoſetu. Tã tad us
paſchu muiitu jaſſataſ ar wiſleelako uſmanibu. Tas ir atſihmeſ ſtarp zitu
ari projektã, tur eet runa tif par fok u materialu, kaſ zirſts Latwijas meſchoſ,
un ne par to, kaſ naw zirſts Latwijas meſchoſ, kaſ eepulhſt ar kofeem no
ahreenes. Eſ domaju, kontrolit eeturit naw eephejams, un muita buhs
jaatzet. Pehz maneem uſſtateem wajadſigs, lai tik u iſweſts dſihwẽ ekſporta
monopolſ us Latwijas kofeem, par to Satwerimes Sapulze reiſ lehma un
ko praſa walſts dſihwe, bet newaru peekriſt tam, ka tik u iſſludinats tagad
likums par meſchu ekſporta monopolu. Winſch buhtu wajadſigs tad, kad
meſchi atrastoſ priwatãſ rokãſ, bet pee tagadejeem apſtahlkeem tas naw
wehlams un daſchã ſinã war buht pat kaitigs. Weens no diweem — waj
meſchu ekſploatazijas pahrwalde ſpehjiga organiſet darbus tif plaſchoſ
apmehroſ, ka priwateem neatliks ko darit un tad mums buhs ekſporta mono-
polſ, waj ta naw ſpehjiga to darit, kaut ari ar uſnehmeja palihdſibu un tad
likums par ekſporta monopolu war newajadſigã fahrtã tikai eerobefchot walſts
meſchu iſmantofchãnu.

Sche man jaaiſrahda, ka tas beidsamaſs ſaktſ, par kuru runaja referents,
par ſtrihdu ſtarp kapitalu un waldibu, kurã kapitalſ uſwarejis, pee ta wal-
diba pati ir wainiga tapeh3, ka wina ar ſawu politiku panahkuſi to, ka ſhini
jautajumã ſabeedriba neſtahweja aiſ waldibas. Waldiba ſhini jautajumã
bija ſaudejuſi kuru latru kontaktu ar weetejam ſabeedriſtam organiſazijam.
Merunaſchu ſche par zitã ſabeedriſtam organiſazijam, bet runaſchu par
paſchwaldibam. Rã jumſ ſinams, iſpildot noteikumus, waldiba no ſawas
puſeſ neatrada par wajadſigu taifit ſtarpibu ſtarp paſchwaldibu un priwatã
organiſazijam, neſkatotees us to, ka gadu atpakã, kad paſchwaldibas ſahka
nodarbotees ar meſchu ekſploataziju, jau noſkaidrojãſ jautajums, ka meſcha
ekſploatazija winai ir nepezeefchama, lai ſabalanketu ſawu budſchetu. No
nodokleem eenahf tif 10% lihds 15%. Paleelinat nodokli, protama leeta,
waretu, bet eſ gribetu dſiridet toſ leeloſ pahrmelumus, ja to daritu paſch-
waldiba waj walſts, kuri zeltos no ta ihpaſchneeku puſeſ, us kuru rehli-
na tas waretu notift. Jarehli-
naſ ar to apſtahlkli, ka mehſ no kara iſpoſtiti. Ir
zeetufchi tikpat namſaimneeki, kã tirgotaji un ruhpneeeki, un paleelinat nodokli
peeteefochos apmehroſ war tikai kerotees pee winu ihpaſchumu atſawinaſchanaſ.
Ja nebuhtu bijis eephejams eegahdatees naudas ſumas ar meſchu ekſploa-
taziju, tad buhtu jakeras pee ta lihdslekta, pee kahda keraſ wahzeefchi, ka
dala no priwatihpaſchumeem jayahrwehrſch yar walſts waj komunalihpaſchumeem.
Lihds ſchim tas nebija wajadſias. Ar jauno noteikumu iſdoſchãnu, ween-
ſchanaſ ſtarp waldibu un paſchwaldibas eſtahdem iſbeigta. Leela dala ir
pirkti no paſchãſ waldibas. Peewediſchu peemehru. Rahdã meſchã ir pirkti
no wahzeefcheem zirſti koki. Pehz lihguma waldiba ſanehmufi 50% zelmu
naudas. Pee teem nahf 20% kã muita. Tas ir 70%. Yar ſaſahgeſchãnu
un peewefchãnu pee kuga iſnahf 20%, kopã 90%. Yar tam 10% wajaga
atraft naidu iſweſchãnai no meſcha un pa dſelfzeli waj upi lihds pilſehtai.
Protama leeta, ka yar 10%, eſ domaju, pat meſchu ekſploatazijas pahrwalde
nedabũs to gatawu. Iſnahf tã, ka pilſehtai jamaſã klahf, tabehl ka wina
pirkuſi no walſts. Iſnahza tã, ka Leepajai un Rigai wajadſeja uſſtahteſ

pret scho mitu un tã fa farunam nebij nekahdu panahfumu, tad scho mitu wajadseja pamafinat. Waldiba panahza to, fa fabeedrifkãs organifazijas noftahjãs pretejã pufẽ un tas tã buhẽ lihdfigos apftahkfoõ ari uf preeffchu, jo preeffch pafchwaldibam tas ir dsihwes jautajums. Domat, fa tuwakã nahkfofnẽ waldiba waretu noorganifet wifu eefpehjamo mefchu ifmantofchanu un to ifwest dsihwẽ ar faweem lihdfekteem ween — tas ir absurdõ: to war ifdarit tikai ar fabeedrifko organifaziju palihdfibu, to war ifdarit tikai tad, ja fabeedrifkãs organifazijas buhẽ waldibas pufẽ. Tapehẽ mans preeffchlikums atfwabinat pafchwaldibas eeftahdes no fchim muitam. Tad jau nu atfarafees no waldibas, zif wina dos apftahdat pafchwaldibas eeftahdem, un zif ta tad bef multas finas warẽs ifwest. Tas noftihmetu teefcham padarit pafchwaldibas darbu atfarigu no teem apftahkteem, no kureem buhtu atfariga walftõ. Uf to waretu aifrahdit, fa pafchwaldibas tã dabutu pabalftu no waldibas. So winas war ari darit, bet, ja nauda wajadfiga preeffch maises, tad finansu miniftrẽ fin pafkaidrot, fa pafchlaif mums tãõ naudas naw. Tapehẽ eebildumi, fa pafchwaldibas buhtu atfarigas no walftõ, naw atfpehkojami.

Presidentõ J. Tschafste: Tã fa neweens wairaf pee wahrda naw peeteizees, es liffchu uf balsfofchanu pahreju uf pantu laffifchanu. Luhdu pazeltees toõ, fas ir pret pahreju uf pantu laffifchanu. Naw. Luhdsu pazeltees, fas atturas no balsfofchanas? Uri naw. Pahreja uf pantu laffifchanu weenbalfigi peenemta. Waj augftã fapulze wehlaõ, fa panti tiktu nolafiti? (Balfis: „Naw wajadfigõ!“).

Wirẽrafftõ.

(Noteikumi par toku ifwedumu mitu).

Gebildumu naw. Peenemtsõ.

1. pants, fãftahwofchõ no desmit punktẽem.

(Ifwedumu mita par toka materialeem, fas ijirfti Latwijas mefchoõ, nemama ahrfemju walufã fetofchã famehrã:

- 1) Par fãhgeteem kofeem no 10 angfu pehdam waj 9 pehdam metr. mehra un garafem 20% no wina wehrtibas, fã ari par galeem no 5 lihdfõ 9 angfu pehdam.
- 2) Par papiru un ftuimalfu no 2½ lihdfõ 8 zollam zaurmehrã (refnafi aifleehti eewest! 25% no wina wehrtibas).
- 3) Par brufam, timbreem, murlatam, flihpereem, fchpalam un lafetkam 20% no wina wehrtibas.
- 4) Par fapbalkeem, botõmafteem, telegrafa un telefona ftabeem un leelem mafteem 25% no wina wehrtibas.
- 5) Par apafem, behrfu, elffchu un apfchu klutfcheem 25% no wina wehrtibas.
- 6) Par fpundetem un ehweleteem kofeem 10% no wina wehrtibas.
- 7) Par ofolu un ofchu klutfcheem 40% no wina wehrtibas.
- 8) Par ofolu parfeta dehliõfcheem 15% no wina wehrtibas.
- 9) Par ofolu muzu dehliõfcheem 20% no wina wehrtibas.
- 10) Par alfifchu fineereem l. d. no fw. mtr.: par fineeru trehflu dehliõfcheem ½ d. gabala. Par mebelem, rotaku leetam, riteau materialeem, rateem un ziteem weetejeem rafchojumeem 3% no wina wehrtibas).

Gebildumu naw. Peenemtsõ. Peefihme pee 1. panta.

(Peefihme: Par pamatu pee multas aprehinafchanas teef nemtas toku zenas ahrfemju walufã, furas nofaka mefchu eefploatazijas pahrwalbe fãfina ar tirdõneezibas un ruhpneezibas miniftriju).

Wahrds peeder Rindõfultin.

J. Rindõfulis (Latgales femneefu partija): Pee peefihmes pee 1. panta man buhtu druftu fo eebilft, jo fche ir teiftõ: „Par pamatu pee multas

aplikšanas teef nemtas koku zenas." Es liktu preefshâ „meschu eksploatazijas pahrwalde“ weetâ likt „semkopibas ministrija“, jo meschu eksploatazijai naw patstahwigs raksturs wahrda un nosihmes sinâ. Otrahart, likums domats us garakeem laikeem, un tadehl schi wahrda weetâ labari buhtu leekami wahrdi „semkopibas ministrijai.“

Presidents J. Tschakste: Es luhgshu referenta atsauffmes.

Referents U. Blodneeks: Romisija schis preefshlikums naw tizis pahrrunats, bet ta ka tas satura sinâ nefa negrositu, tad to pehz manam domam waretu peenemt.

Presidents J. Tschakste: Gefneegums no Rindsula fkan ta.

Peefihme pee punkta 10. II. dalas.

„Meschu eksploatazijas pahrwalde“ weetâ likt: „semkopibas ministrija“.

Referents no sawas pufes issakas par scho pahrlabojumu, lai gan komisija tas naw tizis pahrbaudits. Es likshu wina us balsoshanu un luhdsu pazeltees tos, kas ir pret scho preefshlikumu. Naw. Kas atturas no balsoshanas? Naw. Ta tad winsch peenemts. Tagad es likshu 1. pantu pahrlobota weida us balsoshanu, un luhdsu pazeltees tos, kas ir pret wina peenemshanu. Naw. Kas atturas no balsoshanas? Naw. Ta tad schis pants lihds ar peefihmi peenemts. 2. pants.

(Muitas aprehkinu jastahda tirdsnezibas un ruhpnenezibas ministrija waj winat padotas muitas waldes; muitas nodotia eemaffas lahrtibu noteiz finansu ministrija).

Cebildumu naw. Peenemts. 3. pants, diwos wariantos.

(1. Variants: Muita neteef nemta no materialeem, kas teef iswesti no Latwijas waldbibas waj winas usdewuma.

2. Variants: Muita neteef nemta no materialeem: a) kas teef iswesti no Latwijas waldbibas waj winas usdewuma un b) kas sagatawoti eksportam no weetejam paschwaldbibam).

J. Rindsuliz (Latgales semneeku partija): Utteeziba us 3. pantu es frazijas wahrda leeku preefshâ to strihpot, neewehrojot ne pirmo ne otro wariantu. Ja mehsh peenemtu 1. wariantu, tad mehsh tomehr teiktu to, ka tas bija teikts wispareja muitas likuma un ne ta atsewischka likuma par koku iswedumu muihu. Tas lihdsinatots tam, kas teikts wispahreja likuma, kur bija runa par waldbibas iswedumu muihu, ari par to muihu, kura usleekama us isdewumu walstis usdewuma. Tad wajadsetu schaja otra likuma minet muihu par wiseem eewedumeem waj iswedumeem, ta: par semkopibas maschinam, par sirgeem, par kuru katru mantu, kuru waldbiba eewed waj iswed. Wisi schee noteikumi buhs jaewehro wispahreja muitas likuma.

Utteeziba us otru wariantu us apaschpunktu b) man jafata, ja man pret to buhtu eebildumi, jo es neredsu tahdas wajadsibas, kura speestu muhs us to. Buschewiza funks aifrahdija us to, ka tas weiznot paschdarbibu, ja to darot. paschwaldbibas eestahdes. Winsch aifrahdija ari us dascheem konkreteem gadijumeem, kad paschwaldbibas eestahdes pehrfot no waldbibas meschus un aprehkinot wifus isdewumus, ta muitas nodokli un zitus, tee fneedsotees pee 90%. Utsewischkos gadijumos, kad paschwaldbibas eestahdes jagatawo kokus waldbibas usdewuma, tad muita buhtu atsewischki aprehkinama. Bet ja nu muhsu paschwaldbibas eestahdes pilnigi brihwi kerash pee koku apstradashanas darba kopâ ar ruhpneekeem, tad winas war tapat maffat to nodokli, jo pateesiba fafot, kas gan buhtu muitas atlaischana paschwaldbibas eestahdem? Ja buhtu nefas zits, ta waldbibas pabalstis paschwaldbibas eestahdem

no walfts pufes. Topabalstu war, warbuht, ari zita zelâ issneegt, bet to newar tahdâ zelâ, tã tas te paredjets. Tas apstahklis, ka mehš atlasu maitu paschwaldibas eestahdem, waretu radit daudsnewehlamus prezedentus, jo newar peelaist domas, ka waldiba pati kontroletu, waj schis paschwaldibas eestahdes fokus paschas sagatawojuschas, waj winas liufchas aplintus zelâ to isdarit no privato pufes. Schini sinã kontrolet buhtu loti gruhti. Ne arween waram buht pahrllezinati, ka schis plans teel iswestis no paschwaldibas eestahdes. Par to mehš ilgi waram runat, bet apstatot tahdas fihkas paschwaldibas schuhninas kã pagastus mehš, bes schaubam, buhsim pahrllezinati, ka pee tagadejeem apstahkleem, fur walstifkã apfina ir loti sema, winas nebuhs weenfahrschi spehjigas to isdatit. Waj schahdi lihgumi dos waldibai wajadfigos nodoklus, tas ir apschaubams. Jasin, ka schim nodoklim ir nosihme atteezibã us to meschu kontroletajeem, kuri naw pilnigi atfawinati. Us scheem eemefleem mehš scho punktu waretu strihpot.

Presidentis J. Schaafste: Wahrds peeder Buschewizam.

A. Buschewizs (soizaldemokrat): Pehz Rindsula lunga preekschlikuma nobalfochanas, ja tas iskristu zauri, un, bes schaubam, tas ari zauri iskritis, es gribetu nahst ar otru sawu preekschlikumu, jo gaidit us to likumu, kuru sola isstrahdat waldiba, isnahktu pahraf ilgi, jo schis jantajums wehl nahst apspreechanã kã pee waldibas, tã pee komisijas, kas wifs wilktos wismas lihds seemas fwehtkeem. Pee balfochanas es wehletos, lai tiktu usstahdit abi warianti, ja weens no teem tur iskristu zauri, tad otrs wariantis paliktu. Pehz tam mehš waretu balsot par atfawisshkeem punkteem, par punktu a) un punktu b).

Kas atteezas us paschu satureu, tad Rindsula lungs fazija, ka wifs atfarajas no waldibas. Wina war dot weenam, otram pagastam pabalstu pehz saweem eeflateem, jo kontrole faktiski ir. Sche es eetu pat tahlat, ka tiktu iswestis noteitts kwantum, ja tas buhtu sche wajadfigs. Ja mehš to eewedifim likumã, tad war notikt tas, ka paschwaldibas eestahdes teescham masaf peegreesis wehribu, lai materialu isstrahdatu, bet wairaf lai iswestu kwantum, turpretim pretejã gadijumã war isnahkt, ka wairaf wehribas tiks peegreesis paschdarbibai. Japeesihme, ka budscheta komisija schis preekschlikums tika no manis eefneegts, bet ar semneeku saweenibas balsim tas tika isgahstis zauri.

Presidentis J. Schaafste: Wahrds semkopibas ministrim.

Semkopibas ministrs H. Zelminsch: Augsti godatee tautas weetneekt! Rã nupat tika aifrahdits, meschi ir weens no galwenakeem eenahkumu awo=teem. Schis eenahkums domats no waldibas ismantot tahdã weidã, ka pahrdotu meschus, eeguhtu zelmu nauduu un no otras pufes eeguhtu fokuu maituu. Runajot par skaitkeem, no prefes un fabeedribas, iswedamais fokuu daudsums buhtu 100.000 standartuu. Uprehkinoit scho zenu tagadejã wehribã — 25 mahrzinas par standartuu un nemot 20%, kas atfihmetis likuma 1. pantã, kuru mehš peenehmã, wifs eenahkums istaifitu $\frac{1}{2}$ miljonu mahrzinu gadã. Bes priwateem usnehmejeem waldiba labprahst pabalstuu paschwaldibas eestahdes kã usnehmejus, kas ari iswed fokus. Sewisshki leelus peemehrus fokuu isstrahdashanã dewuschas Rigas un Leepajas pilsehtas. No tam atlanjam, kas lihds schim isdotas pilsehtam, war redset, ka winu iswedumi tekoshã gadã war sneegtees lihds 10.000 standarteem. Pilshehtas pee schis eefprota leetas bij isweduschas $\frac{1}{10}$ no wifkeem iswedameem fokuum. Ziteem wahrdeem, mehš

tahdā kahrtā atlaistu, ja peekristu Buščewiza kunga preekščlikumam, 30.000.000 £. rbl., ņlaitot weenu mahrzinu par 600 rubleem. Ar weenu wahrdu, ja mehš peekristu otram wariantam un atswabinatu pašchwaldibas eestahdes no muitas, tad mehš usdahwatu priwatām pilsehtam, kas pagaidam nodarbojas ar koku eksportu, 30.000.000. rbl. Tas, man leekas, no walsts pušes ir pahrať leels seidojums. Ja mums aisrahda, ka pilsehtas neteek galā ar ņaweem eenahkuma budščeteem, ka winas newar ņegt isdewumus, tad mehš waretu dot walsts pabalstus, bet ņchis sumas ir par daudš leelas, winas war ņegt wišu budščetu nn dot wehl atlikumu, kas aiseet ne tos zelus, ko domā waldiba.

Tad es wehl gribetu aisrahdit us to ņaktu, us kuru aisrahdija Rindsula kungs, ka mums ir daudš neapsinigu pilsonu. Es eedomajos plascho Latgalt, kur ir pašchwaldibas eestahdes, tā, peemehram Daugawpili, Rehseknē, Ludšē, kas ir nepatstahwigas ņaimneeziskā ņinā, wiša tirdšneeziga atrodas ņpekulantu rokās. Man stahjas preekščā tahda aina, ka fokus no Latgales iswed ņpekulanti sem pilsehtu ņegas un mehš par teem 100.000 standarteem no 30.000.000 rbl. muitas nodokli nesanemšim ne grašī. Tadehl no walstiskā redžes stahwoķa pirmais wariants no treschā panta buhtu noraidams, jo ja mehš wiau peenemam, tad walstij ir jaatfakas no leelā nodokļa, ko mehš waram drošchi ņlaitit us 30.000.000. £. rbl.

Presidents J. Šchakste: Wahrds peeder Fr. Truņunam.

Fr. Traņuns (Latgales křistigo ņemneeku ņaweeniba): Es neņaprotu, kahda wajadšiba mums buhtu strihpot 1. wariantu. Ja mehš wiau strihpotu, tad tas buhtu tas patš, ka no weenas keščas pahrlīktu otrā keščā, jo ta pati waldiba fokus eksportē un ta pati ņanem muihu. Es newaru nekahdā ņinā peekrist, ka atstahtu otru wariantu, t. i. ka no pašchwaldibas eestahdem nemaš nenemtu muihu. Es ņaprotu, ka nenemtu no winām nekahdu muihu gadījumā, ja tas nahktu wišai tautai par labu. Bet, mani kungi, ja mehš atstahšim pašchwaldibas eestahdem teesibu eksportet meščus bes muitas, tad tas nahks par labu tikai mušču leelakeem zentream: Rīgai, Leepajai un Wentšpīlij, warbuht, ari Daugawpīlij. Bet dot priwileģijas tikai daščām pilsehtam, tad ņemneekem no tam nekahda labuma naw, es to atšihstu par netaišnibu. Pilsehtneeki ir daudš labatā stahwoķli, neķā ņemneeki. Pilsehtas ņaka, ka winas newarot ņawest galus ar galeem; tas ir tizams. Bet pilsehtā ir teatri, tihras eelas, ir daudšas ehrtibas un ņkaištumu, par ko ņemneeki newar ne ņapnot. Ja jau dod priwileģijas, atswabina no muitas, tad wajaaga dot priwileģijas wišai tautai. Tapehž es esmu par otrās wariācijas strihpošchanu; pirmā buhtu atstahjama.

Presidents J. Šchakste: Runataju ņaraksts ir isfmelšs; es luhģschu eferentu dot ņawu atšauksmi.

Referents N. Błodneķš: Šchis treschais punkts ir weens no teem, kuršč issauza wišafakās un wišleelakās debates komiģiju ņehdēs. Pee tam man jaaisrahda, ka tur ņchis jautajums isdebatets dewa ņchahdus rezultatus: par pirmā warianta peenemščanu, atšewiščki balsojot ņatrai komiģijai, t. i. par ņewi finansu un budščeta komiģijai un par ņewi tirdšneezibas un ruhpneezibas komiģijai, finansu un budščeta komiģija ar 13 balsim pret 4 noraidija otro wariantu. Surpretim otrs wariants tika peenemts tirdšneezibas un ruhpneezibas komiģijā ar 5 pret 3 balsim, tā tad noraidija finansu un budščetu komiģija. Man buhtu komiģijas wahrdā jaifakas pret Rindsula

lunga preekschlikumu, kurfch ijeet us abu wariantu strihpofchanu. Tad, pa-teeši, pirmā wariantā strihpofšana buhtu, tā weens runatajš te pareiši aif-rahdija, tīfai naudas pahrliškāna no weenas rofas otrā; bet otrā wariantā b punktš tīfa no tirdsnēezibas un ruhpnēezibas komišijas nošpreestš peenemī, bet no finanšu un budšeta komišijas — strihpot. Tā tad no komišijas pušes ar balšu wairafumu I. wariantš tīfa peenemts un II. lihds b punktam ari peenemts, bet b punktš fawā otrā datā noraiditš.

Presidentš J. Šchalste: Jr eefneegts preekschlikums no Rindsula: „Strihpot abus wariantus“, un otrs preekschlikums no Jr. Trašuna:

„II. wariantā 3. punktu strihpot.“

Es liškhu us balsofchanu papreeškhu abus wariantus strihpot; pret šho preekschlikumu ir komišiju lehmumu faturš. Luhdsu pazeltees toš, kas ir par to, tā abi warianti tiftu strihpoti. Tagad es luhdsu pazeltees toš, kas ir pret abu wariantu strihpofchanu. Kas atturas no balsofchanas, luhdsu pazeltees. Naw. Balsofchanu isnahkums ir šchahds: Par abu wariantu strihpofchanu 55, pret to 48, tā tad ari warianti teef strihpoti. 4. pants.

(Šchēe noteikumi stahjas spēhā no wīnu isfludinašchanas deenas un ar šho atzētami wīši agrakee noteikumi par koku iswedumu muitu).

Cebildumu naw. Peenemts.

Tagad es liškhu šho likumu ar pahrlabojumeem wīšā wīšumā us balsofchanu un luhdsu pazeltees toš, kas ir pret šhi likuma peenemšchanu. Luhdsu faskaitit. Es luhdsu tagad pazeltees toš, kas ir pret šho likumu. Nēweens. Tagad luhdsu pazeltees toš, kas atturas no balsofchanas. Balsofchanas isnahkums šefošš: Par šhi likuma peenemšchanu isfazijušchees 61, pret wīna — nēweens, atturejušchees 45, tā tad šchis likums peenemts. Wahrds peeder referentam.

Referents A. Błodneeks: No waldibas tīfa peepraifts atpataļ zaur Satwerfmes Sapulzes presidiju noteikums par koku iswedumu muitu, kurfch isdots no šch. g. 22. septembra. Tā tā par šho laiku nekahda likuma par koku iswedu muitu naw, tad eewehrojot to, tā nepezeefchams redalziņas komišijas sīnojums, lai gan tas komišijā naw lemtš, es leeku preekschā redalziņas komišijas sīnojumu nodot Satwerfmes Sapulzes presidijam.

Presidentš J. Šchalste: Tahds patš preekschlikums ir eefneegts no redalziņas komišijas. Wīsch štan tā:

„Satwerfmes Sapulze pilnwaro presidiju peenemī redalziņas komišijas sīnojumu.“

Es liškhu wīnu us balsofchanu un luhdsu pazeltees toš, kas ir pret šho preekschlikumu. Naw. Kas atturas no balsofchanas? Naw. Šchis pahrlabojums peenemts.

Jr eenahkufchi preekschlikumi isdarit mainas komišiju fashawos: Latgales kristigo semneeku faweeniba un latgaleeschu blofs leef preekschā eewehlet luhgumu un fuhdsibu komišijā Jr. Trašuna weetā Klempu un agrarkomišijā M. Škangela weetā Jr. Trašunu. Cebildumu naw? Peenemts. Luhgumu un fuhdsibu komišijā Josana weetā St. Rambalu, no latgaleeschu semneeku frazijas. Cebildumu naw? Peenemts.

Lihds ar to šchis ahrfahrtejšs sehdes jeb šefijas deenas fahrtiba ir isfmelta. Šho sehdi flehdsu.

(Šehdi flehds pulksten 10.02 min. wafarā).

Swinigà sehde 1920. gada 18. nowembri

(Atklāhta pulksten 3.30 peh3 pusdeenas).

Satweršmes Sapulzes presidenta J. Ščafkeš apsweiššanas runa Latwijas walšs pašahwešanas otros gada šwehtkos. Apsweišumu nolaiššana.

Presidents J. Ščafke: Augsti godatā šapulze! Otru reiši Latwijas tauta šwin Latwijas walšs pašahwešanas šwehtkos. Otru reiši mehš, tautas weetneeki un waldbiba, ešam šapulzejušchees šchinis telpās šwinigā kahrtā atšihmet šcho deenu, no kuras šakšas muhšu walšs neatkariba. Bet starpiba starp pehrnajeem un šči gada šwehtkeem pašahw eekš tam, ka to-reiš šchinis telpās pulzejās beš likumigām pilnwaram no wišām latweešchu politišām partijām delegeti Šautas Padomes lozekki. Mums wehl nebij bijuši eekpehja išraudšitees preekš Latwijas ihsto šaimneeku — eezelt Satweršmes Sapulzi. Tas tagad ir panahkts, tas ir šašneegts pagahjušchā gadā un pirmo reiši šchinis telpās ir šapulzejees Latwijas ihstais šaimneeks — tas šaimneeks, kuru šchurp ir raidijuši pati tauta; šaimneeks, kuršch no tautas išredšets wišplāšchakā, wišdemokratiškakā kahrtibā. 6^{1/2} mehnešchus jau ir štrahdajuši Satweršmes Sapulze. Wina ir paguwuši nodibinat šawu eekšchejo eekagrtu; wina paguwuši ari išdot prahwu škaitu likumu, starp teem weemu, kuršch wišmas jau galwenos wilzeenos notahrto wiššahpigako jautajumu muhšu walšs dšihwē — agraro leetu.

Bet, lihdsigi kà agrakās Šautas Padomes, šahkumā ari muhšu Satweršmes Sapulzes darbibu trauzeja ahreji notitumi, ahreji šarešchigijumi. Šchee ahrejee šarešchigijumi, kuri draudeja Latwijas drošchibai, warbuht ari pašahwibai, ir nowehrsti. Wini nowehrsti, pateizotees muhšu šlawenai armijai. (Štipri aplauši). Muhšu šlawenā armija, kura weenmehr bijuši gatawa seedot dšihwibu par Latwijū, ari pagahjušchā gadā, kad tas bij wajadšigs, peerahdija ušupurešchanos, kahdu tukai tauta wareja šagaidit un zeret. Bet šči armija ir nefuši ari šmaguš upurus.

Is winas rindam ir ſchlihrufchees daudsi waroni, kas tagad atduſas ſem ſmiltim. (Wiſi peezeļas, godinadami krituſchos).

Muſſu walſts nodibinaſchanaſ darbâ un winas droſchibas iſgahdaſchanaſ mums jau pirmajā gadâ bij eewehrojama labwehliba no leelo ſabeedroto walſtu puſes. (Ilgî aplauſi). Anglija, Franzija, Italija, Amerika, kuras jau pirmajā gadâ mums parahdiſa ſawas ſimpatijas, ir tās uſglabajuſchas ari ſchini otrâ gadâ. Bet beſ tam mums ir bijis eephejams uſturet wehl labas draugu atteezibas ar zitâm muſſu ſaiminu walſtim: Somiju, Igauniju, Leetawu un Poliju. (Ilgî aplauſi). Lai tuwinatu ſchis 4 ſaiminu walſtis, ir ſperti wiſi atteezigeē ſoli un naw tahlu tas brihdis, kur, warbuht, peepildiſees muſſu zeribas, ka winu ſtarpâ warēs nodibinatees zeefchafas ſaites.

Galwenais, kas tagad eefahkas wiſâ muſſu walſti pehz tam, kad apfluſa eerotſchi, ir meera darbs — Latwijas eefchejâ iſbuhwe. Muſſu tauta, kura pahrzeetuſi ilgos kara gadus, pahrzeetuſi ari wiſus truhkumus un raiſes, kas bij ſaweenotas ar karu. Muſſu tauta ſchini ihſâ brihdi, kur wareja kertees pee arka, zirwja un ziteem eerotſcheem, peerahdiſa, ka kara gados wina naw ſaudejuſi ſawu ſpehku un ſpehju ſtrahdat, eefahrtot un iſweidot ſawu dſihwi. Pehdejos mehneſchos, kad tauta wareja meerigi ſtahtees pee darba, wina ir peerahdijuſi ſawu gribu un ſpehju ſtrahdat. Tas ir muſſu walſts pamats. Tikmehr, kamehr tauta naw ſaudejuſi gribu un ſpehju ſtrahdat, mehſ waram buht droſchi, ka muſſu walſts plauſs un attihſtiſees ari uſ preeſchu. Uri muſſu, Satwerfmes Sapulzes, peenahkums buhs ruhpetees pehz eephejjas ſcho darbu iſkopt un wezinat, nokahrtot eefchejâ dſihwē teeſibas, taiſnibu un fahrtibu.

Mehſ dodamees jaunajā walſts gadâ ar labakâm iſredſem nekâ pehrnajâ gadâ. Pehrnajā gadâ, kad mehſ ſche ſehdejâm, ſchwadſeja eerotſchi, kurpretim tagad wini neſchwadſ un mehſ wiſu ſawu wehribu waram peegreest taiſni meera darbam, kas preeſch walſts iſbuhwes nepeezeefchams. Ro mehſ ſchini gadâ ari nedaritu, darifim ar noteikteem ſpehkeem. Mehſ ſawus eefchejos pahpratumus un diferenzes, kas waretu raſtees, ſapratifim uſ preeſchu tâpat, ka lihds ſchim un nenotahdiſim ſemat par teem Latwijas walſts labumu, bet liſſim to pirmâ weetâ. Latwijas walſts ir iſauguſi no latweefchu tautas ween-

„Latwju nazija eedwehsta no dedūigas tehwijas mihelestibas, zaur aūinainām kanjam pret diwām armijām ir lifuū ūingru pamatu Latwijas Republikas neatkaribai, proklametai 1918. g. 18. nowembri no Pagaidu Nazionalās Sapulzes. Wijas paūaules azu preekūūhā Latwija ir ūamatjauū ar ūawu labato dehu aūinim leehbas brihwai eūūūtenzei un pateesai neatkaribai. Polijas waldba ir laimiga, ūa warejuū ūneegi Latwijas nazijai ūtipru palihdūūibu kanjās par brihwibu uū Latgales lauteem niūno zihau laifa pret eenaidneeku-eekarotaju un ir apleezinajuūees, nostiprinajuūees muhsu eerotūu brahliba, wehl zeeschakas tapuūūas draudūūibas ūaites, ūuras jau no ūenlaiteem ir ūtarp abām tautām. Leelo tautas ūwehtu gadijumā ūhtu Latwijas Republikai ūawus ūrinigatos un laimigos nahtotnes nowehlejumuū. Parastjijis ministrs Sapieha.“

ūleetoju ūho gadijumu lai ūums apleezinatu ūawu wiūleelako zeenibu. Kamenezūis, Polijas waldbibas delegats.“

Latwijas parestizigo basnizas ūinode; Bauskas walūts widuūūstolas pahrfinis Pafalninsch; Rigas latweeūhu beedribas preekūūneeks latweeūhu beedribas wahrdā, Latwijas legazijas Parisē; Groūwalds no Latwijas legazijas Stokholmā; Wentūpils beedribas wahrdā — preekūūneeks; Litenes pagasta padome; Latwijas delegazijas konsulats Daniā; Berlinese ūhtneeziba un konsulats; konsuls Amsterdamā; latweeūhu pulzinsch Somijā un Somijas ūinatnes-ūabeedriūee darbineeki, pulzina wahrdā — Sarinsch; Latwijas ūhtnis Polijā — Rehninsch; Parises — Groūwalds; Latwijas militarypreekūūstahwis Polijā — pulkwedis leitnants Hartmanis; Walters no Romas; ūisputes pilūehtas dome; Jelgawas pilūehtas domeū wahrdā — pilūehtas galwa Neilands; generalis — Simonūons; ūukuma pilūehtas un aptahrtnes eedūhwotaji; Slokas pilūehtas dome un weetejās ūabeedriūtās organizazijas; pilūehtas dome; ugunsdūehūeju beedriba, ūeweeūhu palihdūūibas beedriba, dūselfeūu darbineeki, ūabeedriūi darbineeki, ūuhdras, kolka, zementa fabrikas darbineeki; „Talsu aprinka wehūūnescha“ redakzija un lihdsūstrahdneeki; Talsu pilūehtas pamatūkola, Talsu ūabeedriūtās organizazijas; Walmeeras aprinka waldeū preekūūneeks un Walmeeras pilūehtas wahrdā preekūūneeks — Seedinsch; ūukuma garnizona preekūūneeks, pilūehtas galwa Dambe un aprinka waldeū preekūūūehdetajs.

Presidents J. ūūha ūste: Lihds ar to ūhūis ūehdes deenas ūahrtiba ir iūbeigta un es ūho ūwinigo ūehdi ūlehdsu.

(ūehdi ūlehds pulkūten 3.50 peh3 puūdeenas).

ūlabojums.

I. ūehjas 37. ūehdes stenogramas ūatura rahditajā jalaja: Agrarās reformas ūkuma IV. data (ūeidūamibas ūahrtā peenemta diwos laūjumos).

Satwerfmes Sapulzes iūdewums

Krahjumā pee A. Gulbja, Rigā.

J. Peterūona druzatawa, Rigā, Suworowa eelā Nr. 20/22.

apv

[0,2]

2012